

Zelený extremismus

Ideje a mentalita českých environmentálních hnutí

Bohuslav Binka

Vydání této publikace bylo podpořeno projektem Grantové agentury České republiky – 403/07/P335 „Studie dogmaticčnosti vybraných českých environmentálních hnutí“.

Recenzovali:

Prof. PhDr. Ing. Josef Šmajš, CSc.

Mgr. Karel Stíbrál, Ph.D.

© Masarykova univerzita, 2008

ISBN 978-80-210-4791-4

Anotace

Kniha „*Zelený extremismus - Ideje a mentalita českých environmentálních hnutí*“ se na základě výzkumu dvou českých environmentálních hnutí (Hnutí Duha a Nesehnutí) pokouší o polemiku se současným politologickým přístupem k analýze zelených radikálních hnutí.

Úvodní část studie se zabývá kritikou dosavadních výzkumů českého environmentálního hnutí a pokouší se nově definovat pojmy environmentalismus, ekologismus, extremismus, radikalita. Tato část studie se pokouší argumentovat ve prospěch definice extremismu jako spojení dvou jiných myšlenkových konstrukcí – konstrukce agresivního dogmatismu a konstrukce neargumentativního radikalismu. Definice založená na těchto konstrukcích je totiž teoreticky bohatší než definice sběrné (MV ČR) a zároveň deduktivně korektnější než definice poziční (Miroslav Mareš, Uwe Backes).

Druhá část studie je věnována faktografickému popisu vývoje obou zkoumaných hnutí. Popis tohoto vývoje autor doplňuje analýzou vybraných kritérií (míra aktivismu, míra profesionality, míra poměru přímých, lobbyistických a vzdělávacích akcí, finanční síla organizace atd.).

Třetí část studie porovnává obě vybraná environmentální hnutí s hnutím pravicově extremistickým, a to za použití následujících metod:

- A. Rozbor vybraných textů hnutí, založený na lexikální analýze a analýze středního dosahu.
- B. Rozbor výsledků dotazníkového šetření a šetření založeného na řešení hypotetických situací jednotlivými členy zkoumaných hnutí.

Tato část studie dospívá k překvapivému závěru. Zatímco pravicové extremisty charakterizuje tzv. neargumentativní radikalismus a agresivní dogmatismus spolu s výrazným příklonem k tzv. tvrdému charakteru, pro environmentalisty je typická jednak rozpolcenost mezi argumentativním radikalismem idejí a téměř úplnou konformitou činů, jednak proměna z aktivistických hnutí v profesionální vlivové agentury. Stručně řečeno, zatímco pravicové skupiny se proměnily ve skutečná aktivistická hnutí, environmentalisté opustili nejen zónu extremismu, ale i samotného radikalismu.

Bohuslav Binka

Úvod

Jsou česká environmentální hnutí extremistická? Názory se v překvapivé míře různí. Kniha profesorky sociologie Hany Librové *Pestří a zelení*¹ z roku 1994 uvádí, že mezi zelenými existují jak lidé „schopní vstřícné komunikace“ a „tolerantní ... v postojích k okolí i k vlastnímu životnímu modu“, tak „zelení uzavření do svých skupin“, kteří „neradi překračují (vlastní) okruh“ a u kterých se lze výjimečně setkat až s „nepřátelským postojem vůči lidem, ne-li, paradoxně, vůči světu vůbec“. Když se H. Librová ke stejné skupině respondentů po devítileté pauze vrátila, zjistila, že jak pestří, tak zelení zvlažněli² a dřívější radikalismus i dogmatismus se do značné míry vytratil. Ještě ostřeji vidí zlom ve vývoji environmentálních hnutí Adam Fagan³, který tvrdí, že způsob finanční podpory ze strany zahraničních dárců vyvolal u environmentálních hnutí konec protestní i radikální existence a (podle Fagana nežádoucí) agenturní profesionalizaci. S oběma autory souhlasí ve své knize *Politický aktivismus v České republice* také český politolog Ondřej Císař⁴.

Na druhé straně politoložka Veronika Bílková ve své studii *Eco-Terrorism and Other Forms of Single Issue Terrorism in the Contemporary World*⁵ tvrdí, že Česká republika tvoří spolu s Polskem „relativně důležitá eko-teroristická nebo eko-extremistická centra“⁶ a významný odborník na extremismus v České republice Miroslav Mareš je přesvědčen, že eko-extremistické a eko-teroristické skupiny v České republice působily a „militantní environmentalisté (by) mohli být (znovu) aktivizováni“⁷.

I pokud odhlédneme od ještě radikálnějších názorů některých českých publicistů a politiků⁸, zůstává pozornému čtenáři české sociologické a politologické literatury zásadní otázka.

¹ Viz LIBROVÁ, HANA. *Pestří a zelení (kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. Vyd. 1. Brno : Veronica a Hnutí Duha, 1994, s. 129.

² Kniha, která mapuje tento druhý výzkum, se jmenuje příznačně *Vlažní a váhaví*. Viz LIBROVÁ, HANA. *Vlažní a váhaví (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. Vyd. 1. Brno : Nakladatelství Doplněk, 2003.

³ Adam Fagan se výzkumu českých environmentálních hnutí věnuje od druhé poloviny 90. let. Za nejdůležitější Faganovo dílo považují knihu *Environment and Democracy in the Czech Republic. The Environmental Movement in the Transition Process*. Viz FAGAN, ADAM. *Environment and Democracy in the Czech Republic. The Environmental Movement in the Transition Process*. Vyd. 1. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2004.

⁴ O. Císař souhlasí s H. Librovou a A. Faganem pouze v ohledu výrazného snížení radikality environmentálních hnutí, které také svým výzkumem dokumentuje. V jiném směru však kniha O. Císaře obsahuje i zajímavou kritiku A. Fagana. O. Císař např. nesouhlasí s Faganovou tezí, že zahraniční financování je hlavní příčinou snížené radikality českého environmentálního hnutí, a přesvědčivě svůj kritický postoj dokumentuje na příkladu organizace Greenpeace Česká republika. Viz CÍSAŘ, ONDŘEJ. *Politický aktivismus v České republice – Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Vyd. 1. Brno : CDK, 2008, s. 128-136.

⁵ Viz BÍLKOVÁ, VERONIKA. *Eco-Terrorism and Other Forms of Single Issue Terrorism in the Contemporary World*. In Scheu, Harald, Ch. (ed.) *Právní aspekty boje proti terorismu*. Praha : Univerzita Karlova, 2005, s. 108-126.

⁶ Viz tamtéž s. 117.

⁷ Dvě nejdůležitější studie M. Mareše věnované problému ekoextremismu a ekoterorismu jsou *Ekoterorismus v České republice* z roku 2004 a *Environmental Radicalism and Extremism in Postcommunist Europe* z roku 2008. Viz MAREŠ, MIROSLAV. *Environmental Radicalism and Extremism in Postcommunist Europe. Journal for the Study of Radicalism*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 91-107. ISSN 1930-1189. MAREŠ, MIROSLAV. *Ekoterorismus v České republice*. *REXTER* [online]. 2004, roč. 4, č. 1. [cit. 2008-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=40>>.

⁸ Aktivními kritiky environmentálních hnutí jsou v České republice zejména publicista Ivan Brezina a politik Václav Klaus. Oba jsou však z hlediska sociálněvědního výzkumu environmentálních hnutí bez významu.

Existují tedy česká eko-extremistická hnutí a pokud ano, jaká jsou? Na jaké ideologii staví svůj extremismus, jaké konkrétní extremistické (či teroristické) aktivity konají a jak se za posledních dvacet let jejich extremismus (či radikalita) proměnil/la?

Abych mohl na právě položené otázky odpovědět, podívám se nejdříve kriticky na názory odborníků, kteří se českým radikálně zeleným hnutím zabývali (kapitola 1.). Ve druhém kroku se pokusím nově definovat jak termíny spojené s environmentalismem (kapitola 2.), tak s radikalitou a extremismem (kapitola 3.). Kapitola 4. věnuji převážně faktografickému popisu vývoje dvou vybraných environmentálních hnutí české provenience – Hnutí Duha a Nesehnutí. V kapitole 5. doplním výsledky kapitoly 4. o pohled členů Hnutí Duha a Nesehnutí. V kapitole 6. provedu výzkum textů Hnutí Duha, Nesehnutí a hnutí Národní odpor a v kapitole 7. se pokusím interpretovat doplňkovou analýzu výzkumu. O představení a interpretaci výsledků, ke kterým jsem dospěl, se pokusím v závěrečné kapitole 8.

I. Zelení v optice dosavadních výzkumů

I.1. Tři základní typy textů o radikálním environmentalismu

Studii zabývajících se radikálním environmentálním hnutím⁹ je dnes již nepřehledné množství. Rozdělme si je proto nejprve do tří základních skupin.

Na prvním místě lze uvést apologie samotných zelených radikálů. K tomuto typu literatury patří například knihy aktivisty Davea Foremana *Confession of an Eco-Warrior*¹⁰, Christophera Manese *Green Rage – Radical Environmentalism and the Unmaking of Civilization*¹¹, Edwarda Abbeye *The Monkeywrench Gang*¹² a *Confessions of a Barbarian*¹³, zeleně-levicového teoretika-aktivisty Murraye Bookchina *The Modern Crisis*¹⁴ a *The Politics of Social Ecology: Libertarian Municipalism*¹⁵, akademika-aktivisty Billa Devalla *Simple in Means, Rich in Ends*¹⁶ či knižní záznam polemické diskuse Davea Foremana a Murraye Bookchina *Defending the Earth – A Dialogue Between Murray Bookchin and Dave Foreman*¹⁷. V českém prostředí apologetické knižní texty radikálních environmentalistů v podstatě chybí, nejrozsáhlejším textem tohoto druhu je článek Jakuba Patočky *Duha deset let na cestě: lidé a křížovky*¹⁸. Velmi blízko k zeleným apologetům mají autoři, kteří s radikálním environmentalismem bezvýhradně sympatizují (příkladem budiž Warwick Fox a jeho zásadní dílo *Toward a Transpersonal Ecology – Developing New Foundations for Environmentalism*¹⁹, *The Greenpeace Story*²⁰ sympatizujícího žurnalisty Michaela Browna a

⁹ Protože si diskusi i argumentaci nad jednotlivými zásadními termíny studie ponechám až do druhé kapitoly, budu výrazy environmentální, zelení, radikální, extremistický používat relativně neostře a ve smyslu, který je jim běžně prisuzován.

¹⁰ Viz FOREMAN, DAVE. *Confessions of an Eco-Warrior*. Vyd. 1. New York : Harmony Books, 1991. Kniha poskytuje poměrně hodnověrný obraz radikální environmentální scény USA na přelomu 70. a 80. let, ovšem zároveň je jedním z nejkřiklavějších příkladů hlubinně ekologického anti-racionalismu a anti-humanismu. Foreman to na mnoha místech říká doslovně – viz např. s. 3, 51-53, 97 ap.

¹¹ Viz MANES, CHRISTOPHER. *Green Rage: Radical Environmentalism and the Unmaking of Civilization*. Vyd. 1. Boston : Little Brown and Company 1990.

¹² Viz ABBEY, EDWARD. *Monkey Wrench Gang*. Vyd. 7. New York : Dream Garden Press, 1999; slovensky: *Gang obrancov Zeme*. Prešov : Abies, 1995.

¹³ Viz ABBEY, EDWARD. *Confessions of a Barbarian: Selections from the Journals of Edward Abbey*. Vyd. 1. Boston : Little, Brown and Company, 1994. Tato kniha, přestože daleko méně známá než „Gang obránců Země“, daleko přesněji dokumentuje radikalismus Abbeyho postojů.

¹⁴ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Modern Crisis*. Philadelphia, New Society Publishers 1986.

Bookchinova nejvýznamnější kniha *The Ecology of Freedom* nepojednává o radikálním environmentalismu, ale spíše o vývoji společnosti a jejích zákonitostech. Proto dávám v této souvislosti přednost oběma uvedeným knihám.

¹⁵ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology: Libertarian Municipalism*. Philadelphia : New Society Publisher. 1986.

¹⁶ Viz DEVAL, BILL. *Simple in Means, Rich in Ends: Practicing Deep Ecology*. Vyd. 1. Salt Lake City : Peregrine Smith Books, 1988.

¹⁷ Viz BOOKCHIN, MURRAY. FOREMAN, DAVE. *Defending the Earth: A Dialogue Between Murray Bookchin and Dave Foreman*. Vyd. 1. Boston : South End Press, 1991. Kniha je vynikajícím a bezprostředním dokumentem o pokusu smířit hlubinnou a sociální ekologii (jedná se o záznam živé diskuse mezi Bookchinem, Foremanem a environmentálně orientovaným publikem).

¹⁸ Viz PATOČKA, JAKUB. *Duha deset let na cestě: lidé a křížovky*. *Sedmá generace*, 1999, roč. 8, č. 10. s. 15-23. ISSN 1212-0499.

¹⁹ Viz FOX, WARWICK. *Toward a Transpersonal Ecology: Developing New Foundations for Environmentalism*. Vyd. 1. Boston : Shambhala 1990. Foxova kniha je mimořádně cenným dokumentem myšlenkového vývoje hlubinné ekologie.

²⁰ Viz BROWN, MICHAEL, MAY, JOHN. *The Greenpeace story*. London : Dorling Kindersley Limited, 1989.

Johna Maye, kniha *Eco-Warriors: Understanding the Radical Environmental Movement*²¹ Rika Scarce či některé knihy Jana Kellera²²).

Aktivistický a mnohdy nekritický přístup, který je pro značnou část výše zmíněných knih příznačný, nalezneme v neztenčené míře i v knihách aktivistických odpůrců environmentalismu. Jako příklad uveďme knihu Bena Bolche a Herolda Lyonse *Apocalypse Not: Science, Economics and Environmentalism*²³ či výběrově anti-environmentální²⁴ knihu radikálních sociálních ekologů Janet Biehlové a Petera Staudenmaiera *Ekofašismus*²⁵. V českém prostředí zastupuje aktivistický anti-environmentalismus například I. Brezina²⁶, V. Bílková²⁷ či V. Klaus²⁸.

Druhou skupinu textů lze označit jako faktografické či převážně faktografické studie akademické provenience. Tyto práce, ačkoliv teoreticky poměrně chudé, přináší důvěryhodné zpracování stavu a vývoje jednotlivých radikálních environmentálních hnutí. K přehledovým studiím tohoto typu můžeme zařadit například knihu Drewa Huttona a Libby Connorse *History of the Australian Environment Movement*²⁹, knihu Andrewa Jamisona, Rona Eyermana a Helpe Laessoea *The Making of the New Environmental Consciousness*³⁰, sborník editovaný Bronem Raymondem Taylorem *Ecological Resistance Movements: The Global Emergence of Radical and Popular Environmentalism*³¹, knihu Raymona H. Dominicka *The Environmental Movement in Germany: Prophets and Pioneers*³², studii Neila Cartera *The Politics of the*

²¹ Viz SCARCE, RIK. *Eco-Warriors: Understanding the Radical Environmental Movement*. Vyd. 3. Zalnut Creek : Left Coast Press, 2006.

²² Vhodným příkladem Kellerova sympatizujícího postoje je kapitola knihy Sociologie a ekologie nazvaná Sociální ekologie a ekologie hlubinná, kterou ovšem někteří čtenáři po prvním přečtení považují za neutrální. Viz KELLER, JAN. *Sociologie a ekologie*. Vyd. 1. Praha : Slon, 1997, s. 123-137.

²³ Viz BOLCH, BEN, LYONS HEROLD. *Apocalypse Not: Science, Economics and Environmentalism*. Vyd. 1. Washington, D. C. : Cato Institute, 1993.

²⁴ Anti-environmentalismus Janet Biehlové a Petera Staudenmaiera je skutečně výběrový. Oba autoři totiž zastávají velmi radikální levicově-environmentální postoje sociální ekologie. Současná společnost musí být podle Biehlové radikálně přetvořena (a to i mocenskými prostředky) směrem k libertariánskému municipalismu. Tato radikalita je však na rozdíl od radikalit jiných environmentálních směrů – humanistická, a tedy i pozitivní. Za mimořádně zajímavý považují fakt, že radikálně zelené anarchomaxistické kritiky environmentalismu cituje ve své knize konzervativce Václav Klaus. Viz KLAUS, VÁCLAV. *Modrá nikoliv zelená planeta – Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?* Praha : Dokořán, 2007.

²⁵ Viz BIEHL, JANET, STAUDENMAIER, PETER. *Ekofašismus: Poučení z německé zkušenosti*. Vyd. 1. Olomouc : Votobia, 1999.

²⁶ Viz BREZINA, IVAN. Zelené náboženství I. – Jeden z postmoderních pokusů o obnovu posvátnosti. *Dingir: Religionistický časopis o současné náboženské scéně* [online]. 1999, roč. 2, č. 4, [cit. 2008-07-07]. Dostupný z WWW: < http://www.dingir.cz/dingir/1999_4/clanky/D1999_4_05.html >.

²⁷ Viz BÍLKOVÁ, VERONIKA. Eco-Terrorism and Other Forms of Single Issue Terrorism in the Contemporary World. In Scheu, Harald, Ch. (ed.) *Právní aspekty boje proti terorismu*. Praha : Univerzita Karlova, 2005, s. 108-126.

²⁸ Viz KLAUS, VÁCLAV. *Modrá nikoliv zelená planeta – Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?* Praha : Dokořán, 2007.

²⁹ Viz HUTTON, DREW. CONNORS, LIBBY. *History of the Australian Environment Movement*. Vyd. 1. Cambridge : Cambridge University Press, 1999.

³⁰ Viz JAMISON, ANDREW. EYERMAN, RON. LAESSOE, HELPE. *The Making of the New Environmental Consciousness*. Vyd. 1. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1990. Zmíněná kniha je výbornou přehledovou a komparativní studií environmentálních hnutí tří států – Švédska, Dánska a Holandska.

³¹ Viz TAYLOR, BRON, R. *Ecological Resistance Movements: The Global Emergence of Radical and Popular Environmentalism*. Vyd. 1. Albany : State University of New York Press, 1995. Úvodní stať editora Brona Taylora je pokusem o teoretické ukotvení následujících studií v postmoderním rámci. Sborník je přesto cenný především faktografickými údaji o jednotlivých radikálně-zelených hnutích.

³² Viz RAYMOND, DOMINICK, H. *The Environmental Movement in Germany: Prophets and Pioneers*. Vyd. 1. Indianapolis : Indiana University Press, 1992.

*Environment: Ideas, Activism, Policy*³³ či studii Natalie Mirovitské *The environmental movement in the former Soviet Union*³⁴. V České republice odpovídají této charakteristice dvě práce politologa M. Mareše – *Ekoterorismus v České republice*³⁵ a *Environmental Radicalism and Extremism in Postcommunist Europe*³⁶, ke kterým se vzápětí vrátíme, některé práce A. Fagana a Petra Jehličky a dále například studie Andrewa Tickla a Josefa Vavrouška *Environmental politics in the former Czechoslovakia*³⁷.

Posledním typem studií zabývajících se radikálním environmentalismem jsou texty, které na základě předchozího empirického zkoumání radikálních environmentálních hnutí přinášejí nové poznatky faktického či dokonce teoretického rázu (typ A.), a texty, které se snaží o argumentovanou restrukturalizaci našeho pojmového aparátu týkajícího se radikálního environmentalismu (typ B.). K textům této kategorie typu A. patří například vynikající studie Maria Dianiho *Green Networks: A Structural Analysis of the Italian Environmental Movement*³⁸, část teoreticky bohaté studie českého politologa O. Císaře *Politický aktivismus v České republice: Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*³⁹ či pozdější studie A. Fagana a P. Jehličky⁴⁰. Překvapivě rozšířenější typ textů B. reprezentuje například kniha Andrewa Dobsona *Green Political Thought*⁴¹, kniha Alana Cartera *A Radical Green Political Theory*⁴², studie Briana Baxtera *Ecologism*⁴³ či kniha Michaela E. Zimmermana *Contesting Earth's Future: Radical Ecology and Postmodernity*⁴⁴. Podívejme se nyní, jaké mají právě uvedené typy studií zastoupení v textech o českém radikálním environmentalismu.

³³ Viz CARTER, NEIL. *The Politics of the Environment: Ideas, Activism, Policy*. Vyd. 1. Cambridge : Cambridge University Press, 2001.

³⁴ Viz MIROVITSKAYA, NATALIA. *The environmental movement in the former Soviet Union*. In *Environment and Society in Eastern Europe*. Edinburgh : Longman, 1998, s. 30-66.

³⁵ Viz MAREŠ, MIROSLAV. *Ekoterorismus v České republice*. REXTER [online]. 2004, roč. 4, č. 1. [cit. 2008-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=40>>.

³⁶ Viz MAREŠ, MIROSLAV. *Environmental Radicalism and Extremism in Postcommunist Europe*. *Jurnal for the Study of Radicalism*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 91-107. ISSN 1930-1189.

³⁷ Viz TICKLE, ANDREW. VAVROUŠEK JOSEF. *Environmental politics in the former Czechoslovakia*. In *Environment and Society in Eastern Europe*. Edinburgh : Longman, 1998, s. 114-145.

³⁸ Viz DIANI, MARIO. *Green Networks: A Structural Analysis of the Italian Environmental Movement*. Vyd. 1. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1995.

³⁹ Viz CÍSAŘ, ONDŘEJ. *Politický aktivismus v České republice – Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Vyd. 1. Brno : CDK, 2008.

⁴⁰ Viz například článek zmíněných autorů v časopise *Environmental Politics*. Viz FAGAN, ADAM. JEHLIČKA, PETR. *Contours of the Czech environmental movement: a comparative analysis of Hnutí Duha (Rainbow Movement) and Jihočeské matky (South Bohemian Mothers)*. *Environmental Politics*. 2003, roč. 17, č. 5, s. 49-70. ISSN 0964-4016.

⁴¹ Viz DOBSON, ANDREW. *Green Political Thought*. Vyd. 2. London : Routledge, 1995. ISBN 0415124433. Kromě této knihy publikoval Andrew Dobson řadu dalších významných studií. Jako příklad uveďme stať *Democratising Green Theory: Preconditions and Principles*. Viz DOBSON, ANDREW. *Democratising Green Theory: Preconditions and Principles*. In *Democracy and Green Political Thought: Sustainability, rights and citizenship*. London : Routledge, 1996, s. 132-149.

⁴² Viz CARTER, ALAN. *A Radical Green Political Theory*. Vyd. 1. London : Routledge, 1999.

⁴³ Viz BAXTER, BRIAN. *Ecologism: An Introduction*. Vyd. 1. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1999.

⁴⁴ Viz ZIMMERMANN, MICHAEL, E. *Contesting Earth's Future: Radical Ecology and Postmodernity*. Vyd. 1. Berkeley : University of California Press, 1994.

I.2. Stručná kritika jednotlivých typů studií o českém radikálním environmentalismu

I.2.1. Nepoužitelnost textů pro-environmentálních apologetů

Jak jsem již uvedl v přecházející kapitole, rozsáhlejší texty popisující vývoj radikálně zelených hnutí z pera samotných environmentalistů v České republice téměř neexistují. Podíváme-li se na jednu z mála výjimek, již zmíněný text Jakuba Patočky *Duha deset let na cestě: lidé a křižovatky*⁴⁵, je jasné, že jako metodický vzor následující analýzy je téměř nepoužitelný. Problémem je především propagační styl textu a výběrový přístup k historii, díky němuž mnohé zásadní informace o vývoji Hnutí Duha chybí. Jako příklad lze uvést zamlčenou existenci „víceúrovňového“ informování členů Hnutí Duha o rozhodnutích vedení organizace (Rady Hnutí Duha) a celkovou nízkou úroveň formálních demokratických principů Hnutí Duha v letech 1993-1999⁴⁶, existenci zvláštní skupiny *Pronikání do jiných prostředí*⁴⁷, která měla za úkol získávat schopné aktivisty ze spřátelených environmentálních skupin či organizací zákon překračujících akcí v letech 1992-1994⁴⁸. Chceme-li pravdivě odpovědět na otázku, zda byly a jsou radikální environmentální organizace v České republice extremistické, nelze článek Jakuba Patočky brát jako spolehlivý zdroj.

I.2.2. Nepoužitelnost textů aktivistických anti-environmentalistů

Stejnou aktivistickou dimenzí, spojenou navíc s vysokou mírou neznalosti, však disponují i texty českých odpůrců zelených. Podíváme-li se na jednu z mála knih českého aktivistického anti-environmentalismu *Modrá, nikoliv zelená planeta*⁴⁹, zjistíme, že autor nezná nejen základní ideové směry zeleného hnutí (environmentální myslitele V. Klausovi místo Aldo Leopolda, Arne Naesse, J. B. Callicotta či Paula Taylora zastupují politik Al Gore a politik Martin Bursík), ale nezná ani autory, kteří se analýzou environmentalismu a environmentálních hnutí dlouhodobě zabývají. Jestliže se Václav Klaus při své analýze environmentalismu a environmentálních hnutí, místo o primární literaturu a knihy M. Dianiho, B. R. Taylora či A. Dobsona opírá o články otištěné v denním tisku žurnalistou I. Brezinou a politikem M. Římanem, nelze jeho dílo považovat za akademicky relevantní⁵⁰.

Takřka stejně nepoužitelný je pro náš účel i další aktivistický anti-environmentalista Ivan Brezina. I. Brezina, sice na rozdíl od V. Klause zná některé relevantní autory z oblasti

⁴⁵ Viz PATOČKA, JAKUB. *Duha deset let na cestě: lidé a křižovatky*. *Sedmá generace*, 1999, roč. 8, č. 10. s. 15-23. ISSN 1212-0499.

⁴⁶ Viz zprávy Rady Hnutí Duha pro členy, užší členstvo a pouze pro členy Rady z let 1993-1996. Nedemokratičnost fungování Hnutí Duha v určené časové etapě spočívá v neodvolatelnosti členů Rady členy hnutí v striktně hierarchickém systému rozhodování a také v některými členy pocíťované absenci zpětné vazby členů směrem k vedení. Nedemokratická struktura Hnutí Duha byla později jednou z příčin odchodu Brněnské skupiny Hnutí Duha a vytvoření Nesehnutí.

⁴⁷ Skupina *Pronikání do jiných prostředí*, o jejíž existenci věděli členové Rady Hnutí Duha a někteří další členové hnutí, měla za úkol infiltrovat další environmentální a sociální hnutí a přitáhnout jejich nejaktivnější členy. Již více než deset let v Hnutí Duha nepůsobí.

⁴⁸ K popisu nezákonných akcí Hnutí Duha se dostaneme dále. Existence takových akcí podle mého názoru jednoznačně poukazuje na radikalitu hnutí. Je příznačné, že více než 10 let se Hnutí Duha žádných skrytých, protizákonných akcí nedopouští.

⁴⁹ Viz KLAUS, VÁCLAV. *Modrá nikoliv zelená planeta – Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?* Praha: Dokořán, 2007.

⁵⁰ Podrobnější kritiku knihy *Modrá, nikoliv zelená planeta* lze najít v mém článku *Globální změna klimatu a odlišná varování*. Viz BINKA, BOHUSLAV. *Globální změna klimatu a odlišná varování*. *Ekologie a společnost*. 2007, roč. 18. č. 5. s. 32-34. ISSN 1210-4728.

environmentálního hnutí i jeho reflexe,⁵¹ a na několika místech se snaží o podloženou argumentaci, jeho práce má však dva zásadní handicapy. Prvním je ahistorické a morální vidění environmentálního hnutí. Brezina správně odděluje vědeckou ekologii od environmentálních hnutí⁵². Správně též rozděluje environmentální hnutí na umírněné a radikální. Jeho aplikace na české prostředí však nevychází ze znalosti vývoje českého environmentalismu, ale spíše z apriorní představy autora, jaký by environmentalismus měl být a jaký tedy být musí. Uvedme příklady.

Za prvé: I. Brezina vůbec nezaznamenává silný a zřetelný pokles ideového radikalismu Hnutí Duha v druhé polovině 90. let⁵³. Hnutí Duha je „špatným“ radikálním environmentalismem, a proto jeho ideová radikalita nemůže v Brezinových očích poklesnout, i když reálně klesá. Za druhé: Hnutí Duha je podle I. Breziny náboženským hnutím, a proto musí existovat i jeho guru, kterého I. Brezina objevuje v Janu Kellerovi. I. Brezina doslova píše „... Jan Keller (je guruem) českých environmentalistů“⁵⁴. To je opět v přímém rozporu s realitou. Zeptáme-li se současných a bývalých environmentalistů z Hnutí Duha a Nesehnutí, jaké environmentální knihy je ovlivnily, J. Keller bude až na druhém místě za H. Librovou, přičemž více než sedmdesát procent členů Hnutí Duha a Nesehnutí J. Kellera na místě zásadního environmentálního autora vůbec neuvede. Podivný guru, jehož knihy většina členů hnutí neuznává jako zásadní⁵⁵. I. Brezina prostě vývoj ani reálný stav současných environmentálních hnutí nezajímá – v realitě pouze dohledává argumenty potvrzující jeho morální odsouzení.

Druhým, snad ještě závažnějším handicapem I. Breziny je, s nejvyšší pravděpodobností záměrný, posun významů tvrzení citovaných autorů. Když I. Brezina cituje již uvedeného J. Kellera uvádí doslova:

„Podle sociologa Jana Kellera, gura českých environmentalistů, neplní ideologie na rozdíl od vědy poznávací funkci a mohou být účinné i v případě, že jsou nepravdivé (2). Člověk může žít velmi úspěšně a spokojeně bez pravdy, nemůže však žít bez představ, jejichž naplnění by ho uspokojovalo. Základní funkcí ideologie je integrovat skupiny lidí, ospravedlňovat rozdělení moci uvnitř těchto skupin a stanovit systém norem a hodnot, jimiž se má závazně řídit jednání souvěrců. „Zápas o nastolení vlastního výkladu světa zvyšuje agresivitu člověka

⁵¹ Brezina zná zajímavou práci Dušana Lužného o religióznosti některých environmentálních směrů *Nová náboženská hnutí*, podnětný kritický spis Paula Johnsona *Nepřátelé společnosti* či některé texty Jakuba Patočky a Stanislava Krupaře z Hnutí Duha. Ve svém článku *Zelené náboženství I. – Jeden z postmoderních pokusů o obnovu posvátnosti*, na ty to autory odkazuje a prokazatelně je četl.

⁵² Tuto „správnost“ je ovšem potřeba podrobněji vysvětlit a naznačit její slabinu. Brezina má samozřejmě pravdu, když píše, že vědecká ekologie je principiálně odlišná od politického či aktivistického environmentalismu, jeho princip oddělení, založený na principiálně nehodnotovém postoji vědy, je ovšem omyl. Také tvrdé přírodovědné disciplíny mají své hodnotové předpoklady, bez kterých by nemohly fungovat. Hodnotovým předpokladem „tvrdých přírodních věd“ včetně matematiky je například uznání hodnoty pravdy. Pokud totiž na hodnotě pravdy nezáleží, je celý provoz moderní vědy stejně smysluplný jako falšování výsledků a prezentace nesmyslných teorií. Viz například POPPER, KARL, R. *Logika vědeckého bádání*. Vyd. 1. Praha : Oikoymenh, 1997, s. 16-22.

⁵³ Tento pokles se ještě urychlil po roce 2000 - viz empirická část této studie.

⁵⁴ Viz BREZINA, IVAN. *Zelené náboženství I. – Jeden z postmoderních pokusů o obnovu posvátnosti*. *Dingir: Religionistický časopis o současné náboženské scéně* [online]. 1999, roč. 2, č. 4, [cit. 2008-07-07]. Dostupný z WWW: < http://www.dingir.cz/dingir/1999_4/clanky/D1999_4_05.html >.

⁵⁵ Viz empirická část této studie. Velmi zajímavá je pestrost knih uvedených zkoumanými environmentalisty.

tím, že ji dává do služeb vysokých hodnot a posvátných symbolů,“ píše Jan Keller. Nejagresivnější přitom bývají ty ideologie, které se orientují na nejvyšší hodnoty.“⁵⁶

Způsobem citace se I. Brezina snaží čtenáři podsunout, že J. Keller cynicky naznačuje machiavelistický způsob ideologické indoktrinace environmentalistů. Podíváme-li se však na Kellerův text samotný⁵⁷, zjistíme, že I. Brezina čtenáře prokazatelně mate. J. Keller v uvedeném textu popisuje postoj, který nezastává a který navíc v dalších částech textu – implicitně – odmítá.

Oba Brezinovy prohrěšky proti vědeckému postoji – morálně-dogmatický apriorismus a záměrný posun významu citovaných textů znamenají, že ani Brezinovy texty nemůžeme v naší studii využívat jako hodnověrné zdroje či metodickou inspiraci.

Posledním zástupcem českých anti-environmentalistů bude V. Bílková se svojí studií *Eco-Terrorism and Other Forms of Single Issue Terrorism in the Contemporary World*⁵⁸. Zařadit V. Bílkovou do skupiny aktivistických anti-environmentalistů je přinejmenším nepřesné. V. Bílková sice zastává postoje podobné aktivistickým anti-environmentalistům, ovšem příčina spočívá spíše v zarážející neznalosti⁵⁹ než v dogmatickém apriorismu. Věty jako „In Central Europe, Poland and Czech Republic have become relatively important eco-terrorist or eco-extremist centers.“⁶⁰ či „eco-terrorism and anti-abortion terrorism subscribe to similar ideologies“⁶¹ by se sice mohly objevit i v textech V. Klause či I. Breziny, ovšem s největší pravděpodobností z úplně jiných důvodů a za jiným účelem. Tato odlišnost motivů však nijak nezmenšuje zásadní nepoužitelnost studie V. Bílkové. Přesvědčení, že Česká republika se spolu s Polskem stala (v roce 2005!) relativně důležitým eko-terroristickým či eko-extremistickým centrem může zastávat pouze člověk, který o vývoji českého environmentálního hnutí neví téměř nic. V tomto roce byl totiž dovršen proces ztráty radikalit většiny environmentálních hnutí. Stejnou chybou je i spojovat hnutí za osvobození zvířat s hnutími ekologickými či environmentálními. Cíle i ideové základy obou skupin hnutí jsou, jak uvidíme dále, velmi odlišné a mnohdy protikladné. Za naprosté pochybení potom považuji konstatování V. Bílkové, že se eko-terorismus a hnutí proti potratům odkazují k podobným ideologiím. Ta část environmentálního a ekologického hnutí, která by měla ideově k hnutí proti potratům nejbližší, je k používání násilí v zájmu environmentálních cílů nejkritičtější.

Stejně jako texty J. Patočky, V. Klause a I. Breziny je i studie V. Bílkové pro účely naší studie nepoužitelná, protože ani V. Bílkovou realita českých environmentálních skupin nezajímá.

⁵⁶ Viz BREZINA, IVAN. Zelené náboženství I. – Jeden z postmoderních pokusů o obnovu posvátnosti. *Dingir: Religionistický časopis o současné náboženské scéně* [online]. 1999, roč. 2, č. 4, [cit. 2008-07-07]. Dostupný z WWW: < http://www.dingir.cz/dingir/1999_4/clanky/D1999_4_05.html >.

⁵⁷ Viz KELLER, JAN. *Úvod do sociologie*. Vyd. 5. Praha : Slon, 2006.

⁵⁸ Viz BÍLKOVÁ, VERONIKA. *Eco-Terrorism and Other Forms of Single Issue Terrorism in the Contemporary World*. In Scheu, Harald, Ch. (ed.) *Právní aspekty boje proti terorismu*. Praha : Univerzita Karlova, 2005, s. 108-126.

⁵⁹ Dlouhou dobu jsem se rozhodoval, zda použít takto příkré hodnocení kvality textu V. Bílkové. Pokud se však akademický pracovník dopustí v jedné studii tolika faktických chyb a není v recenzním řízení na tyto chyby upozorněn, je s organizací garantující vědeckou kvalitu sborníku něco v nepořádku.

⁶⁰ Viz BÍLKOVÁ, VERONIKA. *Eco-Terrorism and Other Forms of Single Issue Terrorism in the Contemporary World*. In Scheu, Harald, Ch. (ed.) *Právní aspekty boje proti terorismu*. Praha : Univerzita Karlova, 2005, s. 117. Stranou ponechávám špatnou úroveň použité angličtiny.

⁶¹ Viz tamtéž, s. 112.

I.2.3. Faktografické studie akademické provenience o českém radikálním environmentalismu

Studie zabývající se na akademické úrovni českým radikálním environmentalismem jsou poměrně vzácné. Okrajové zmínky o environmentálním extremismu sice můžeme nalézt v souhrnných politologických studiích⁶² či textech o extremismu „klasickém“⁶³, specificky zaměřených statí je však velmi málo. Navíc jsou některé starší studie, nejen z hlediska časového záběru, nepoužitelné⁶⁴, některé novější zase postrádají alespoň jádro nezbytných faktografických znalostí⁶⁵. Za nejlepší faktograficky orientované studie považují dvě již uvedené stati Miroslava Mareše – *Ekoterorismus v České republice*⁶⁶ z roku 2004 a *Environmental Radicalism and Extremism in Postcommunist Europe*⁶⁷ z roku 2008. Podívejme se na ně blíže.

Zatímco text z roku 2004 M. Mareš chápe jako popis vývoje a reflexe českého radikálního environmentálního hnutí s doplněním o referenční bod vývoje radikálního environmentalismu v západních zemích, je text z roku 2008 přímou komparací vývoje environmentálního radikalismu v postkomunistických zemích střední Evropy s vyspělým západním světem⁶⁸. Zejména za starší studií je vidět velké množství shromážděných primárních i sekundárních zdrojů literatury a znalost tendencí vývoje radikálních environmentalistů v České republice. Publikace ovšem není cenná pouze faktograficky. Mareš si je vědom, že za činy, které by se daly označit jako extremistické, stojí v České republice spíše hnutí za práva zvířat než environmentální hnutí; že hlubinná ekologie nikdy nebyla dominantní ideologií českých radikálních environmentalistů⁶⁹ či že od roku 1999-2000 se české environmentální hnutí postupně konformizuje. Obě studie obsahují zajímavou diskusi nad termínem extremismus a radikalismus. To samo o sobě znamená, oproti dosud analyzovaným textům, výrazný pokrok. Obě studie však mají i svá problematická místa.

⁶² Viz například FIALA, PETR (ed.) *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno : Masarykova univerzita, 1998. Jako příklad můžeme uvést stať Michala Mazela Oponenti systému v této knize zveřejněnou.

⁶³ Viz například souhrnné dílo o pravicovém extremismu M. Mareše, ve kterém je environmentální extremismus pojednáván v kapitole Teoretické a metodické aspekty. MAREŠ, MIROSLAV. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Vyd. 1. Brno : Barrister & Principál, 2003, s. 31.

⁶⁴ TICKLE, ANDREW, VAVROUŠEK JOSEF. *Environmental politics in the former Czechoslovakia*. In Environment and Society in Eastern Europe. Edinburgh : Longman, 1998, s. 114-145. Ačkoliv je Ticklova a Vavrouškova studie datována rokem 1998, lze její sepsání umístit nejpozději do roku 1995. To je rok, ve kterém Hnutí Duha čekají první zásadní spory a Nesehnutí ještě neexistuje.

⁶⁵ Viz již zmiňovaná V. Bílková.

⁶⁶ Viz MAREŠ, MIROSLAV. *Ekoterorismus v České republice*. *REXTER* [online]. 2004, roč. 4, č. 1. [cit. 2008-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=40>>.

⁶⁷ Viz MAREŠ, MIROSLAV. *Environmental Radicalism and Extremism in Postcommunist Europe*. *Jurnal for the Study of Radicalism*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 91-107. ISSN 1930-1189.

⁶⁸ Přesněji tedy se situací ve vybraných státech západního světa.

⁶⁹ V novější studii M. Mareš na jednom místě překvapivě píše, že existoval vliv hlubinné ekologie na Hnutí Duha. To je v rozporu s poznatkem textu starší studie i s realitou. V Hnutí Duha existovalo několik jedinců, kteří se nechali inspirovat ke svým postojům hlubinnou ekologií – např. Richard Kořínek, ti ovšem tvořili vždy výraznou menšinu a nebyli součástí vedení. Radikalismus jedné z vůdčích postav hnutí – J. Patočky – vycházel z jiného myšlenkového směru, reprezentovaného např. Edwardem Goldsmithem. Viz MAREŠ, MIROSLAV. *Environmental Radicalism and Extremism in Postcommunist Europe*. *Jurnal for the Study of Radicalism*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 91-107. ISSN 1930-1189.

U obou chybí podrobná diskuse termínů ekologický, ekologistický, environmentální, zelený i odkaz na koncepty těchto pojmů⁷⁰ u nejvýznamnějších teoretiků environmentalismu⁷¹. Základní texty A. Dobsona, A. Cartera, B. Baxtera či M. E. Zimmermana⁷² nejsou v definování výše uvedených termínů reflektovány. Podobné omezení platí i u diskuze ideových zdrojů environmentálního radikalismu. Přestože M. Mareš reflektuje některé výrazně odlišné směry jako hlubinnou ekologii a zoocentrismus⁷³, je jeho vidění zelených ideových směrů příliš hrubé pro podrobnou analýzu – směry jako environmentální teocentrismus, environmentální biocentrismus, environmentální ekocentrismus, slabá a silná verze environmentálního antropocentrismu⁷⁴ nejsou diskutovány vůbec.

Šíře záběru první i druhé studie zároveň znemožnila M. Marešovi zkoumat vývoj uvnitř jednotlivých radikálních environmentálních hnutí. Některé zásadní spory uvnitř Hnutí Duha, Děti Země, Greenpeace či Nesehnutí pak nejsou ani uvedeny, ani analyzovány⁷⁵.

Z výše uvedených příčin se proto M. Mareš nevyvaroval některých faktických chyb. Jako příklad uveďme slučování smyslu výrazů hlubinná ekologie a ekologismus⁷⁶, uvedení V. Klause jako „důležitého účastníka ... diskuse o environmentálních tématech“⁷⁷ či zmínka o hlubinné ekologii jako jednom ideovém zdroji radikalismu Hnutí Duha⁷⁸.

Ze všech uvedených důvodů považuji studie M. Mareše za relevantní literaturu k tématu, kterou lze v následující studii využít, ovšem s několika zásadními výhradami – nutnost podrobnější analýzy ideových základů radikálního environmentalismu, nutnost podrobnější diskuze nad základními pojmy, důraz na zaměření optiky výzkumu „dovnitř“ samotných radikálních environmentálních hnutí.

⁷⁰ Teoretickou nedostatečnost současných politologických textů kritizuje velmi přesvědčivým způsobem například STANKIEWICZ, W. J. *Politická teorie a současný svět: Klasické koncepty ve věku relativismu*. Vyd. 1. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, s. 12. Výhradně popisné texty označuje Stankiewicz za tzv. „lineární prózu“.

⁷¹ U starší studie M. Mareš odkazuje na dílo Andrewa Heywooda. Heywooda přes originalitu jeho návrhů však nemůžeme považovat za zásadního teoretika environmentalismu. Viz HEYWOOD, ANDREW. *Politické ideologie*. Praha : Eurolex Bohemia s. r. o., 2005, s. 255-277.

⁷² Viz předchozí kapitola studie.

⁷³ M. Mareš výraz zoocentrismus nepoužívá. Odlišnosti tohoto myšlenkového směru od environmentalismu si však je vědom. Viz MAREŠ, MIROSLAV. Ekoterorismus v České republice. *REXTER* [online]. 2004, roč. 4, č. 1. [cit. 2008-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=40>>.

⁷⁴ Podrobná diskuze zdrojů environmentálních postojů viz například BINKA, BOHUSLAV. *Environmentální etika*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

⁷⁵ Tato věta samozřejmě nemůže být výtkou – širší záběr logicky znemožňuje podrobné vidění daného zkoumaného objektu.

⁷⁶ V klasické environmentální literatuře zastupuje pojem ekologismus velkou část radikálních proudů environmentalismu. Hlubinná ekologie je v tomto pojetí podmnožinou ekologismu, nikoliv synonymním výrazem. Viz například úvodní kapitola knihy DOBSON, ANDREW. *Green Political Thought*. Vyd. 2. London : Routledge, 1995.

⁷⁷ Viz MAREŠ, MIROSLAV. Environmental Radicalism and Extremism in Postcommunist Europe. *Jurnal for the Study of Radicalism*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 103. ISSN 1930-1189. Ve skutečnosti nejsou Klausovy názory mezi odborníky na radikální environmentalismus ani analyzovány, ani rozporovány, ani citovány, a to z jednoduchého důvodu. V textech dotýkajících se environmentální problematiky V. Klaus nedosahuje vědecké úrovně argumentace a často sklouzává k tzv. argumentaci voluntativní modalitou, která je znakem dogmatického, spíše než vědeckého přístupu k problému. Viz další kapitoly této studie.

⁷⁸ Viz tamtéž.

I.2.4. Empirické a analytické studie o českém radikálním environmentalismu

Poslední typ studií lze rozdělit – jak vidíme z předcházející kapitoly – do dvou kategorií. Kategorie A. zahrnuje texty, které se na základě předchozího empirického zkoumání snaží o dosažení nových poznatků faktického, či teoretického rázu. Kategorie B. usiluje o argumentovanou re-strukturalizaci našeho pojmového aparátu týkajícího se radikálního environmentalismu⁷⁹.

Za autory, kteří do diskuse o českém environmentálním hnutí přispěli tímto, teoreticky nejcennějším, typem textů (ať již kategorie A. či B.) považuji A. Fagana (u některých textů ve spolupráci s P. Jehličkou) a O. Císaře.

Kniha A. Fagana *Environment and Democracy in the Czech Republic. The Environmental Movement in the Transition Process*⁸⁰ je vlastně jedinou ucelenou knižní studií shrnující vývoj českých environmentálních hnutí od komunistické éry až do konce 20. století (resp. roku 2003). To samo o sobě znamená specifické postavení. Navíc je studie A. Fagana podložena jak četnými rozhovory s představiteli jednotlivých hnutí (Vojtěch Kotecký, Hana Konvalinková z Hnutí Duha, Jindřich Perlík, Lenka Mašková z Děti Země (později Arnika), Milan Štefanec, Filip Fuchs z Nesehnutí, Čestmír Hrdinka z Greenpeace a další), tak podrobným studiem materiálů těchto hnutí (bohužel opět s výjimkou interních materiálů Hnutí Duha z let 1993-1997). A. Fagan dále velmi podnětným způsobem strukturuje vývoj českých environmentálních/zelených hnutí do následujících etap: 1. Období entusiasmů (1989-1991/2); 2. Období politické marginalizace environmentálních hnutí (1992-1996); 3. Období otevření dveří k politickému lobbyingu a změně strategie (1996-1997); 4. Období zeslabení protestních akcí, profesionalizace a získání závislosti na zahraničních zdrojích pomoci (1996-2000)⁸¹. Další výhodou studie A. Fagana je skutečnost, že dokáže identifikovat a snaží se analyzovat i zásadní změny uvnitř jednotlivých hnutí – např. rozkol uvnitř Hnutí Duha v letech 1996-1997, elitistický charakter Hnutí Duha v druhé polovině 90. let, problémy Děti Země a vznik organizace Arnika atd.

Přes všechny výše uvedené pozitiva má studie A. Fagana⁸² také svá omezení. Stejně jako M. Marešovi či O. Císařovi se ani A. Faganovi nepodařilo získat např. interní materiály Hnutí Duha z let 1993-1997, které jsou pro pochopení vývoje tohoto hnutí zásadní. A. Fagan zároveň na několika místech (např. druhá subkapitola o Nesehnutí)⁸³ přijímá výpovědi členů environmentálních hnutí jako fakta. Některé Faganovy závěry, např. o negativním vlivu závislosti na zahraničních dárcích⁸⁴, jsou příliš striktní.

A. Faganovi se při studiu radikality českých environmentálních hnutí jednoduše nedá vyhnout. Jeho studie mají z hlediska environmentálního aktivismu bezpochyby největší záber

⁷⁹ V předchozí kapitole jsem se snažil ukázat, že o kategorii A. ani B. není v anglofonní odborné literatuře nouze. Viz dílo A. Dobsona, M. Dianho, M. W. Lewise a dalších.

⁸⁰ FAGAN, ADAM. *Environment and Democracy in the Czech Republic. The Environmental Movement in the Transition Process*. Vyd. 1. Cheltenham : Edward Elgar Publishing. 2004.

⁸¹ Viz tamtéž s. 76.

⁸² A nejedná se pouze o nedostatek uvedené knihy, kritiku lze směřovat i na časopisecké studie stejného autora. Viz FAGAN, ADAM. JEHLIČKA, PETR. Contours of the Czech environmental movement: a comparative analysis of Hnutí Duha (Rainbow Movement) and Jihočeské matky (South Bohemian Mothers). *Environmental Politics*. 2003, roč. 17, č. 5, s. 49-70.

⁸³ Viz FAGAN, ADAM. *Environment and Democracy in the Czech Republic. The Environmental Movement in the Transition Process*. Vyd. 1. Cheltenham : Edward Elgar Publishing. 2004, s. 157-160.

⁸⁴ To na studii A. Fagana kritizuje např. O. Císař – viz dále.

a jsou velmi kvalitní. Přesto existují otázky, které si A. Fagan neklade, nebo na které odpovídá způsobem, který nemůžeme přijmout. Proto i jeho dílo v naší práci využijeme, ovšem některé interpretace odmítneme či nahradíme.

Druhým zástupcem kategorie A. i B. je O. Císař, který hned v několika studiích analyzuje vybraného zástupce českých environmentálních hnutí – Hnutí Duha se zaměřením na její protitemelínskou kampaň⁸⁵.

Záběr O. Císaře je ovšem širší. Základní otázka jeho knižní studie *Politický aktivismus v České republice: Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace* zní: jak se „rozvinul politický aktivismus kolektivních aktérů, kteří prosazují své zájmy jiným způsobem než přímou účastí ve volbách“⁸⁶ a jaké podmínky umožnily vznik specifické formy politického aktivizmu těchto kolektivních aktérů⁸⁷. O. Císař nejen že polemizuje s negativním hodnotícím postojem k zahraničnímu patronátu nad českými občanskými advokačními skupinami (včetně environmentálních), ale pokouší se i nově strukturovat naše vidění a typologii politického aktivismu⁸⁸. Tím nepřímou vyvrací postoje autorů, kteří se na základě nižší úrovně organizovaného členství v těchto organizacích v postkomunistických zemích domnívají, že síla občanské společnosti je v postkomunistických zemích výrazně nižší. O. Císař navrhuje odlišit čtyři mody politického aktivismu⁸⁹: „starý“ participační aktivismus (jehož představitelem jsou např. odbory), „nový“ transakční aktivismus (který reprezentují např. právě environmentální hnutí či hnutí za lidská a občanská práva), „nový“ radikální aktivismus (reprezentovaný např. pravicovým extremistickým hnutím) a občanskou sebeorganizaci (jejímž představitelem může být např. hnutí „Děkujeme, odejděte“). Tato nová struktura politického aktivizmu mimo politické strany je nejen zajímavým teoretickým konceptem, ale umožňuje i nové vidění vývoje environmentálních hnutí. To O. Císař dokládá na své analýze protitemelínské kampaně⁹⁰. Díky tomuto teoretickému konceptu O. Císař vidí, že ačkoliv Hnutí Duha v průběhu protitemelínské kampaně ztrácelo projevovanou radikalitu i schopnost aktivizovat nové členy a sympatizanty, jeho role aktéra naopak rostla. To je velmi důležitý poznatek, ke kterému se v naší studii ještě vrátíme.

Přesto studie O. Císaře k dostačujícímu popisu vývoje českého environmentálního hnutí (ani samotného Hnutí Duha) nestačí. Proč?⁹¹

⁸⁵ O. Císař se vývoji Hnutí Duha věnuje jak ve své disertační práci, tak v několika časopiseckých studiích a také ve velmi zajímavé knižní studii *Politický aktivismus v České republice. Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Ve své disertační práci zaznamenává pokles radikality Hnutí Duha v rámci její protitemelínské kampaně (s. 168), který vysvětluje změnou „konfigurace podmínek v domácím politickém poli po pádu Klausovy vlády v roce 1997 a také v roce 2000, kdy blokády hranic domácí protitemelínskou činnost efektivně znemožnily.“ (s. 168); dále sílu transnacionálních vazeb Hnutí Duha a ochotu tyto vazby využít pro dosažení svých cílů. Ve své studii *Politický aktivismus v České republice. Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace* pak doplňuje údaje i interpretaci z disertační práce o nové teoretické ukotvení polemizující s kritikou vývoje českých aktivistických hnutí jako je A. Fagan a další. Viz CÍSAŘ, ONDŘEJ. *Politický aktivismus v České republice – Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Vyd. 1. Brno : CDK, 2008.

⁸⁶ Viz tamtéž, s. 5.

⁸⁷ Viz tamtéž, s. 5.

⁸⁸ Viz tamtéž, s. 25.

⁸⁹ Viz tamtéž, s. 35-42.

⁹⁰ Viz CÍSAŘ, ONDŘEJ. *Politický aktivismus v České republice – Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Vyd. 1. Brno : CDK, 2008, s. 65-69. Dále viz poznámka 81.

⁹¹ Následující body nejsou (snad s výjimkou bodu tři) kritikou práce O. Císaře. Jeho studie týkající se protitemelínské kampaně Hnutí Duha považuji za nejlepší studie výseku českého zeleného hnutí u nás.

1. Záběr O. Císaře je příliš velký a environmentální hnutí tvoří pouze malou část jím zkoumaných typů organizací občanské společnosti.

2. O. Císař zkoumá pouze jednu z odnoží jedné z kampaní Hnutí Duha. To znemožňuje prezentovat ucelený obrázek vývoje této organizace či komparovat vývoj jednotlivých kampaní.

3. Zprávy ČTK, článek J. Patočky a rozhovor s J. Beránkem nejsou dostatečným faktografickým zázemím studie o environmentálním hnutí. Aktivisté Hnutí Duha totiž v letech 1993-1997 prokazatelně prováděli i akce, ke kterým se hnutí jako takové nehlásilo a jejichž existenci nelze ze zdrojů, které použil O. Císař, zjistit. Stručně řečeno: ve studiích O. Císaře chybí prezentace a analýza interních materiálů Hnutí Duha (např. materiály Rady Hnutí Duha, interní časopis Hnutí Duha Vnitro a další).

A po stručné kritice dosavadních přístupů k problematice radikálních environmentálních hnutí můžeme začít vlastní studii – objasněním terminologie a typologie týkající se environmentalismu.

II. Pochopit „zelené“ – terminologicko-typologické uvedení

II.1. O kopáčské práci a významech slov ekologické, ekologistické, environmentální a zelené

Každá výzkumná práce by měla začít tím, co John Locke a později Peter Winch označili jako „kopáčskou“ metodu. Dříve, než s pustíme do výstavby teoretických konstrukcí a dokonce dříve, než si analýzou pokusíme vytvořit základní kameny těchto konstrukcí, musíme tzv. vyčistit půdu a ujasnit si, co myslíme jednotlivými výrazy. Jak popisuje John Locke v úvodu ke svému Eseji o lidském rozumu:

„Říše učenosti nepostrádá v tomto čase mistrné budovatele, jejichž velkolepé návrhy na pokrok věd zůstanou trvalými památníky, které budou moci obdivovat potomci, ale ne každý smí doufat, že se stane Boylem nebo Sydenhamem. A v této době, která plodí takové učence jako velkého Huygenia a nesrovnatelného pana Newtona, vedle několika dalších obdobného významu, je už dost tíživosti v tom, zaměstnává-li se člověk jako pomocník alespoň dílčím čištěním půdy a částečným odklizením toho braku, který překáží cestě za poznáním.“⁹²

Pokusme se tedy nejprve vyčistit v současné době tak kontaminovanou⁹³ environmentální terminologii. Začneme u jednotlivých termínů.

Ekologické hnutí (ekologové). Tento, zejména v devadesátých letech hojně používaný⁹⁴, termín označoval buď souhrn všech zelených skupin a hnutí, nebo ty zelené skupiny a hnutí, které zastávaly radikální postoje. Protože však výraz ekologie a výrazy od něj odvozené mají původně odlišný smysl⁹⁵, postupně se od používání tohoto výrazu v souvislosti se zeleným hnutím upouští. V naší studii tento výraz rezervujeme pro vědu zabývající se vztahy mezi organizmy navzájem a mezi organizmy a jejich prostředím⁹⁶.

⁹² Viz LOCKE, JOHN. *Esej o lidském rozumu*. Vyd. 1. Praha : Svoboda, 1984, s. 31. K novému čtení Lockova eseje i k samotnému konceptu kopáčské filosofie mě přivedla vynikající studie Petera Winche *Idea sociální vědy*. Viz WINCH, PETER. *Idea sociální vědy a její vztah k filosofii*. Vyd. 1. Brno : CDK, 2004. Winch koncept kopáčské filosofie kritizuje – je přesvědčen, že filosofie řeší vlastní, svébytné problémy a zúžení její role na pouhou „čističku“ empirických věd považuje za nešťastné, jeho kritika se ovšem našeho využití netýká. Termín kopáčská práce jsem již použil v předchozí publikaci *Environmentální etika*. Viz BINKA, BOHUSLAV. *Environmentální etika*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

⁹³ Kontaminaci dokládá i množství termínů, které k označení environmentálních hnutí používají autoři uvedení v první kapitole.

⁹⁴ Myslím zde samozřejmě pouze území České republiky. Termín ekologické hnutí, ekolog či ekologické postoje používala jak samotná zelená hnutí (Hnutí Duha, Děti Země, Greenpeace, Nesehnutí) tak lidé zabývající se jejich analýzou. Jako příklad uvedme H. Librovou, Josefa Šmajse, Erazima Koháka či Jana Kellera. Viz například LIBROVÁ, HANA. *Pestří a zelení (kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. Vyd. 1. Brno : Veronica a Hnutí Duha, 1994. ŠMAJS, JOSEF. *Kultura proti přírodě*. Vyd. 2. Brno : Dobromysl, 1996. KELLER, JAN. *Až na dno blahobytu*. Vyd. 2. Brno : Hnutí Duha, 1995. KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Slon, 2000.

⁹⁵ Velmi podrobný rozbor vzniku a vývoje tohoto termínu lze nalézt v druhé kapitole knihy J. Kellera *Sociologie a ekologie*. Ačkoliv J. Keller přesvědčivým způsobem dokazuje, že termín ekologie byl od počátku dvojznačný, tzn. umožňoval jak čistě vědecky-pozitivistický, tak environmentálně-hodnotový výklad, je primární vědecký smysl tohoto výrazu zřejmý. Viz KELLER, JAN. *Sociologie a ekologie*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 25-42.

⁹⁶ Viz například klasická kniha Igora Míchala *Ekologická stabilita*. MÍCHAL, IGOR. *Ekologická stabilita*. Vyd. 1. Brno : Veronica, 1994.

Environmentální hnutí (environmentalisté). Výrazy environmentalismus, environmentální hnutí, environmentalisté nahrazují v České republice od konce 90. let minulého století výrazy spojené s termínem ekologický. Termín environmentální hnutí se v České republice objevuje jak u zastánců environmentalismu (H. Librová, J. Šmajš), tak u výrazných kritiků environmentálního hnutí (I. Brezina, V. Klaus) a společenských vědců (M. Mareš, O. Císař). Z hlediska dosavadní odborné debaty, která probíhala výhradně mimo prostředí České republiky, a to zejména v časopisech *Environmental Ethics*⁹⁷ a *Environmental Politics*⁹⁸, či v knihách a studiích A. Dobsona⁹⁹, M. E. Zimmermana¹⁰⁰, A. Cartera¹⁰¹, B. Baxtera¹⁰², či Alana R. Drengsona¹⁰³ lze termín environmentální definovat dvojím způsobem.

K přiblížení první definice využiji knihu A. Dobsona *Green Political Thought*. A. Dobson začíná svoji úvahu kritikou autorů (např. Barbara Goodwin), kteří termín environmentální pojímají v širokém slova smyslu, tzn. jsou přesvědčeni, že zahrnuje všechny přírodě příznivé postoje a myšlenkové směry, eventuelně označuje jeden pól plynulé škály konformní x radikální zelení. Podle A. Dobsona takové pojetí úplně ignoruje dosavadní vývoj zeleného myšlení. To se totiž nejpozději na počátku 70. let rozdělilo na směr, který přináší novou politickou ideologii a směr, který chce zelenou tematiku zohlednit v ideologiích stávajících (socialismus, konzervatismus, liberalismus).

Nová „zelená“ politická ideologie, kterou A. Dobson označuje výrazem *ekologismus*, přináší radikální proměnu vidění světa i politiky a napadá mnohé z faktických i hodnotových předpokladů všech tří dosud dominantních ideologií. Proto je v principu nemožné zastávat ekologisticky-socialistický, ekologistky-liberální či ekologisticky-konzervativní postoje.

Environmentalismus je pak, v zásadním slova smyslu, protikladem ekologismu, protože environmentální postoj je slučitelný s jakoukoliv dosavadní ideologií. V názorné zkratce A. Dobson píše, že každý, kdo třídí odpad, kupuje automobily s nízkou spotřebou či usiluje o marxistickou revoluci se zeleným nádechem je environmentalista, ovšem pouze ten, kdo je

⁹⁷ *Environmental Ethics* patří k nejvýznamnějším časopisům akademicky-environmentalistickým. Na jeho stránkách proběhla většina zásadních debat mezi jednotlivými ideovými proudy environmentalismu. Jako příklad uveďme debatu mezi akademickými zastánci hlubinné ekologie a ekofeminismu, debatu nad rolí sociální ekologie v environmentálním hnutí a další.

⁹⁸ Viz časopis *Environmental Politics*. Zajímavá je například stať Andrew Vincenta *The Character of Ecology*. Viz VINCENT, ANDREW. *The Character of Ecology*. *Environmental Politics*, roč. 2. č. 2. ISSN 0964-4016.

⁹⁹ Viz DOBSON, ANDREW. *Green Political Thought*. Vyd. 2. London : Routledge, 1995. Kromě této knihy publikoval Andrew Dobson řadu dalších významných studií. Jako příklad uveďme stať *Democratising Green Theory: Preconditions and Principles*. Viz DOBSON, ANDREW. *Democratising Green Theory: Preconditions and Principles*. In *Democracy and Green Political Thought: Sustainability, rights and citizenship*. London : Routledge, 1996, s. 132-149.

¹⁰⁰ Viz ZIMMERMANN, MICHAEL, E. *Contesting Earth's Future: Radical Ecology and Postmodernity*. Vyd. 1. Berkeley : University of California Press, 1994.

¹⁰¹ Viz CARTER, ALAN. *A Radical Green Political Theory*. Vyd. 1. London : Routledge, 1999.

¹⁰² Viz BAXTER, BRIAN. *Ecologism: An Introduction*. Vyd. 1. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1999.

¹⁰³ Na rozdíl od předešlých autorů jsem zatím dílo Alana R. Drengsona v této studii nezmiňoval. Jedná se o jednoho z argumentujících zastánců hlubinné ekologie. Viz např. DRENGSON, ALAN, R. *An Ecophilosophy Approach, the Deep Ecology Movement and Diverse Ecosophies*. *The Trumpeter*, 1997, roč. 14. č. 3. ISSN 0832-6193. Či DRENGSON, ALAN, R. *Shifting Paradigms: From the Technocratic to the Person-Planetary*. *Environmental Ethics*, 1980, roč. 3. č. 3, s. 221-240. ISSN 0163-4275. Zásadní je též Drengsonova studie přibližující dílo druhé generace hlubinných ekologů. Viz DRENGSON, ALAN, R. *Bill Devall and George Sessions: Deep Ecology*. *Environmental Ethics*, 1988, roč. 10. č. 1. s. 83-89. ISSN 0163-4275.

přesvědčen o tom, že dosavadní dominantní ideologie přestávají lidskou společnost orientovat správným směrem, může být ekologistou¹⁰⁴.

Nutným důsledkem právě popsaného postoje je přesvědčení, že zatímco environmentalismus můžeme sloučit s liberalismem či socialismem, nelze jej kombinovat s ekologismem. Můžeme být jedním, druhým či ani jedním, ovšem nemůžeme být obojím. Environmentalismus je v tomto pojetí principiálně zeleně-konformním postojem (což samozřejmě nevylučuje jiný radikalismus – např. katolický, socialistický, fašistický, nacistický či komunistický), slučitelným s jakoukoliv ideologií vyjma ekologismu.

Druhá definice environmentalismu, kterou prezentují již zmíněná B. Goodwin či Clare Palmer¹⁰⁵, definuje tento pojem jako nad-ideologický a zastupující jakýkoliv pro-přírodní postoj od nejradikálnějších k nejkonformnějším. C. Palmer pod pojem environmentální zahrnuje jak environmentální antropocentrismus (včetně jeho technologické varianty), tak všechny neantropocentrické reformní i neantropocentrické radikální postoje: utilitaristicky-rovnostářský environmentalismus, deontologicky-teocentrický environmentalismus, biologizující egocentrismus, hlubinnou ekologii, egocentrický feminismus a alternativní proudy¹⁰⁶.

V následující studii se přikloním k Dobsonově definici, a to z následujících důvodů:

I. Dobsonova definice pojmu environmentální umožňuje oddělit radikalismus spojený se zelenou ideologií (ekologismus) od radikalismů, které pouze některé ideje zeleného hnutí přibírají do svého vlastního, na jiných základech vystavěného postoje (environmentálně orientovaný fašismus, environmentálně orientovaný anarchismus, environmentální marxismus). Dobsonovi environmentalisté mohou být (a jak uvidíme dále, také jsou) radikální, ovšem nepatří do sféry zeleného radikalismu, která je vyhrazena pouze ekologistům. Řečeno zjednodušující zkratkou: zelené radikály a extremisty můžeme najít pouze mezi ekologisty, environmentální radikálové jsou radikální kvůli ideologii, ke které zvnějšku připojují svůj environmentalismus, nikoliv kvůli příslušnosti k zeleným. To samozřejmě značně mění optiku dosavadního vidění zeleného radikalismu českou politologií, sociologií i filosofií.

II. Navíc Dobsonova definice upozorňuje na přítomnost zlomových čar ve spektru konformní – radikální zelený proud a umožňuje tyto zlomové čáry lépe identifikovat.

III. Poslední výhodou Dobsonova pojetí je implicitní upozornění na relativní novost radikálně zelené ideologie. Environmentální myšlenky najdeme i u autorů 13. či 19. století, ovšem ekologismus lze vystopovat nejdříve ve 30., resp. 70. letech minulého století.

Ekologisté (ekologismus). Také termín ekologismus má, tentokrát v českém prostředí, více významů. Kritici zelených (V. Klaus, I. Brezina) jej používají jako termín označující

¹⁰⁴ A. Dobson se domnívá, že základem ekologismu je kritický postoj k osvícenství, ovšem nikoliv jako pokračování kritiky ve smyslu romantické reakce.

¹⁰⁵ Viz PALMER, CLARE. *An Overview of Environmental Ethics*. In LIGHT. ANDREW, ROLSTON, HOLME III. (ed.) *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003, s. 15-37.

¹⁰⁶ Viz tamtéž.

vynavače dogmatické, pseudo-náboženské a mylné ideologie, ohrožující naši svobodu¹⁰⁷. Takové pojetí sice zvyšuje tzv. jistotní modalitu textu i bezprostřední hodnotovou orientaci čtenáře, ovšem do seriózního výzkumu nepatří. Politolog M. Mareš termínem ekologismus označuje příznivce hlubinné ekologie¹⁰⁸, což je, minimálně vzhledem k dosavadní odborné diskusi, značně nepřesné. Já budu termín ekologismus používat ve významu vyplývajícím z již přiblížené Dobsonovy dichotomie environmentální x ekologický. Ekologistou je tedy člověk, který zastává radikálně zelené postoje neslučitelné s dosavadními „klasickými“ ideologiemi – konzervatismem, socialismem, liberalismem.

Zelené hnutí (zelení). Termín zelení je v odborné literatuře využíván více způsoby. Někteří autoři označují tímto výrazem politicky aktivní představitele environmentalismu i ekologismu, jiní nahrazují pojem environmentalisté pojmem světle zelení a pojem ekologisté pojmem tmavě zelení. Pro nás budou výrazy zelení a zelené hnutí reprezentovat všechna hnutí, myšlenky či postoje zohledňující hodnotu, eventuelně ochranu přírody a přírodních subjekt/objektů. Zelenými jsou v tomto smyslu jak umírnění, konformní a radikální environmentalisté, tak radikální či extremističtí ekologisté.

A protože základní zelené pojmy máme nadefinovány, můžeme přejít k zelené typologii a podrobnějšímu pojmovému členění.

II.2. Myšlenkový svět zelených, aneb ideová typologie¹⁰⁹

Téměř každé hnutí se okazuje k nějakým sdíleným myšlenkám, hodnotám, postojům a nutnou součástí analýzy jakéhokoliv hnutí je poznání ideového světa jejich členů. Jestliže tedy chceme zkoumat radikální zelená hnutí v České republice, musíme si nejdříve ujasnit ideové směry, které se v rámci environmentalismu a ekologismu uplatňují. K tomu nám poslouží krátký historický exkurz do dějin environmentalismu a ekologismu a následná podrobná analýza jejich jednotlivých myšlenkových směrů.

II. 2. 1. Stručná historie environmentálních a ekologických ideových proudů

Stanovit počátek vzniku zeleného myšlení je téměř nemožné. Někteří autoři, jako Eugene P. Odum¹¹⁰, Ron Eyeran¹¹¹ či Hana Librová¹¹², datují vznik konzistentního zeleného

¹⁰⁷ Viz například BREZINA, IVAN. Ekologisté a bledule jarní. *Revue Politika* [online]. 2007, roč. 5. č. 6/7. ISSN 1214-0899. [cit. 2008-17-07] Dostupný z WWW: <<http://www.cdkbrno.cz/rp/clanky/359/ekologiste-a-bledule-jarni/>>.

¹⁰⁸ Na tuto chybu významného českého politologa jsem upozornil již v předcházející kapitole. Viz MAREŠ, MIROSLAV. Ekoterorismus v České republice. *REXTER* [online]. 2004, roč. 4, č. 1. [cit. 2008-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=40>>.

¹⁰⁹ Následující text vychází z druhé části mé studie *Environmentální etika*. Viz BINKA, BOHUSLAV. *Environmentální etika*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2008, s. 69-126. Tato studie byla v rozsáhlejší podobě a pod názvem *Slepé skvrny environmentální etiky* podána také jako habilitační práce.

¹¹⁰ Viz ODUM, EUGENE, P. *Environmental Ethics and Attitude Revolution*. In BLACKSTONE, WILLIAM, T. (ed.) *Philosophy & Environmental Crisis*. Athens : University of Georgia Press, 1974, s. 10-15.

¹¹¹ Viz EYERMAN, RON. JAMISON, ANDREW. CRAMER JAQUELINE. *The Making of the New Environmental Consciousness – A Comparative Study of the Environmental Movements in Sweden, Denmark and the Netherlands*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1990, s. 16-21. Eyeran však místo Aldo Leopolda za zakladatele neantropocentrické verze ekologismu považuje švédskou feministku a environmentalistku Elin Wägner s její knihou *Väckarklocka*.

světonázoru do 30. let minulého století a spojují ho se jmény Aldo Leopold, Elin Wägner či Albert Schweitzer. Jiní, jako například Thadis, W. Box,¹¹³ Satish Kumar¹¹⁴ či Arne Naess¹¹⁵, spojují environmentalismus/ekologismus již s druhou polovinou 19. století a prvními lety století 20. se jmény jako John Ruskin, Mahátma Gándhí, John Muir, Ralph Waldo Emerson, Gifford Pinchot. A další, jako Clare Palmer¹¹⁶ či Baird J. Callicott¹¹⁷, kladou počátek zelené ideologie až do poloviny 60. let minulého století ke jménům jako Rachel Carson, Murray Bookchin, Richard Sylvan (Routley) či Arne Naess. Navíc kromě právě zmíněných tří „klasických“ datací existují i datace alternativní. Chatsumarn Kabilsingh¹¹⁸ obhájuje tezi vzniku environmentalismu na přelomu 5. a 6. století před naším letopočtem, někteří křesťansky orientovaní environmentalisté spojují vznik environmentálního postoje se jménem sv. Františka z Assisi. Připustíme-li, že každá z uvedených odpovědí má svoji argumentačně obhajitelnou logiku, lze vznik zeleného myšlení rozdělit do několika etap.

II.2.1.1. Prehistorická fáze zeleného myšlení

Vznik environmentalismu, natož ekologismu, je do prehistorické fáze kladen jen výjimečně¹¹⁹. Ačkoliv i v této fázi nacházíme texty, které s uznáním hodnoty přírody přímo či nepřímo souvisí¹²⁰, skutečná teoretická reflexe hodnoty přírody zde rozhodně chybí. Ať již náznak uznání hodnoty přírodních jevů či samotné přírody nacházíme v římských

¹¹² Viz HANA, LIBROVÁ. *Pestří a zelení – kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno : Veronica a Hnutí Duha, 1994, s. 164. Librová doslova píše: „Za zakladatele neantropocentrické etiky bývá považován americký lesník a filozof Aldo Leopold.“

¹¹³ Viz BOX, THADIS, W. *Ecology and New Vision: A Biologist's View of Philosophical and Theological Issues*. In SHERRELL, RICHARD, E. (ed.) *Ecology – Crisis and New Vision*. Richmond : John Knox Press, 1971, s.13-30.

¹¹⁴ Viz například Kumarova autobiografie *No Destination*. Viz KUMAR, SATISH. *No Destination – An Autobiography*. Bideford : A Resurgence Book, 1992.

¹¹⁵ Viz NAESS, ARNE. *The Selected Works of Arne Naess – V. Gandhi and Group Conflict*. Dordrecht : Springer, 2005, s. 1-51.

¹¹⁶ Viz PALMER, CLARE. *An Overview of Environmental Ethics*. In LIGHT, ANDREW, ROLSTON, HOLME III. (ed.) *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003, s. 15-16.

¹¹⁷ Viz CALLICOTT, BAIRD, J., PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment I*. London : Routledge, 2005, s. xxxi – xl.

¹¹⁸ Viz KABILSINGH, CHATSUMARN. *Early Buddhist Views on Nature*. In BADINER, ALLAN, H. *Dharma-Gaia: A Harvest of Essays in Buddhism and Ecology*. Berkeley : Parallax Press, 1990, s. 8-13. Kabilsingh je přesvědčen, že u zrodu environmentální etiky stojí Siddháta Gautama – Budha.

¹¹⁹ Například již uvedeným Chatsumarnem Kabilsinghem. Viz KABILSINGH, CHATSUMARN. *Early Buddhist Views on Nature*. In BADINER, ALLAN, H. *Dharma-Gaia: A Harvest of Essays in Buddhism and Ecology*. Berkeley : Parallax Press, 1990, s. 8-13.

¹²⁰ K prehistorické fázi environmentalismu lze doporučit například knihu Hany Librové *Láska ke krajině? Viz LIBROVÁ, HANA. Láska ke krajině?* Brno : Blok, 1988, s. 25-91., která stručně a přehledně pojednává o vztahu člověka k přírodě (a zejména krajině) od starověkého Řecka po současnost. Velmi dobrá je též kniha Karla Stibrála *Proč je příroda krásná – Estetické vnímání přírody v novověku*. Viz STIBRAL, KAREL. *Proč je příroda krásná – Estetické vnímání přírody v novověku*. Praha : Dokořán, 2005. Antickému a středověkému pohledu na krásu jsou věnovány strany 16-35. Pro zájemce o prehistorickou buddhistickou etiku lze doporučit sborník *Dharma Gaia – A Harvest of Essays in Buddhism and Ecology*. Viz BADINER, ALLAN, H. *Dharma-Gaia: A Harvest of Essays in Buddhism and Ecology*. Berkeley : Parallax Press, 1990. Vynikající analýzu vztahu k přírodě u severoamerických indiánů přináší kniha antropologa Sheparda Kreche III. *The Ecological Indian – Myth and History*. Viz KRECH, SHEPARD, III. *The Ecological Indian – Myth and History*. New York : W. W. Norton, 2000. K „environmentalismu“ sv. Františka z Assisi lze doporučit studii Julienu Greena *Bratr František*, kapitolu *Jak svatý František miloval tvory z knihy Agostina Gemelliho Františkánské poselství světu* či studii Nicholsona D. H. S. *The Mysticism of St. Francis of Assisi*. Viz GREEN, JULIEN. *Bratr František*. Brno : Cesta, 1992, s. 225-227, 301-304, 349-356.; GEMELLI, AGOSTINO, P. *Františkánské poselství světu*. Praha : Ladislav Mincif, 1948, s. 32-35.; NICHOLSON, D. H. S. *The Mysticism of St. Francisco of Assisi*. Boston : Small, Maynard & Copany Pulishers, 1923.

helénistických textech jako „*Nárek osamělého ořešáku*“¹²¹ či v buddhismem ovlivněných starokorejských básních *Čong Čchola* či u anonymních autorů¹²², v básni *Píseň bratra Slunce neboli Chvalo zpěv stvoření*¹²³ sv. Františka z Assisi či přímo v posvátných textech buddhismu¹²⁴ a křesťanství,¹²⁵ téměř vždy je hodnota přírody odvozena ze vztahu k Bohu či jinému nepřirodnímu posvátnu a nikdy nejde o teoretizující reflexi hodnoty samotné přírody. Autoři prehistorické fáze environmentalismu nás mohou inspirovat, za faktické environmentalisty či ekologisty je však můžeme považovat jen s velkou interpretační odvahou.

II.2.1.2. Fáze prvních environmentalistů a předchůdců ekologismu

Druhá etapa, která předchází vzniku samostatných zelených koncepcí, je spojována s konzervativní a ochrannou reakcí na industrializaci a prudké odlesňování vyspělých evropských států a industrializaci spolu s dosažením západního pobřeží USA. Konzervativní myslitelé jako John Ruskin¹²⁶, Charles Dickens¹²⁷ či Mahátma Gándhí¹²⁸ a ochránči jako

¹²¹ Text citujeme z knihy Hany Librové *Láska ke krajině?: „Pozvolna od sebe sám já vyrůstám v ohavném poli, málem je veřejnou cestou kousiček místa, kde čním. Abych snad neškodil setbě (i setbě prý škodím!) tkvím v zemi na místě nejpodřadnějším, na samém okraji čním. Neodtíná mi nikdy srp sadařův nadměrné větve, rolník mi neobnovuje kopáním utvrdlou zem. I když se smrtelně trápím jak vedrem, tak palčivou žízni, nebude na ovlažení krapítek vody mi dán. Trhliny dostává ořech již zamlada rozbitím kůry, v pozdější době zas uplatní ukrutná tyč.“* Viz LIBROVÁ, HANA. *Láska ke krajině?* Brno : Blok, 1988, s. 31.

¹²² Viz například báseň *Čong Čchol Čáp*: „*Čápem jsem byl, jež letěl vysoko tam, k oblakům bílým, k modru oblohy ... Ach, proč jen slétl jsem, já nebohý, na zemi, k lidem – jak se tu teď motám! Ta dlouhá pera z křídel vyrvali mi – a nevzlétnu už mezi lidmi zlými ...*“ Viz ČONG, ČCHOL. *Čáp*. In VYHLÍDAL, OLDŘICH (ed.) *Chryzantémy ze země zelených hor – Starokorejská lyrika*. Praha : Československý spisovatel, 1976, s. 94. Či báseň Neznámého autora „*Motýle, poleť do zelených lesů, pojď otakárku s křídly tygřími, až s večerem se ticho napřímí, usneme spolu ve vonícím vřesu. A nebudem-li chtít spát na těch místech, usneme třeba na rozpjatých listech.*“ Viz tamtéž, s. 99.

¹²³ Cituji alespoň krátkou pasáž z básně dle knihy Julienu Greena. Viz GREEN, JULIEN. *Bratr František*. Brno : Cesta, 1992, s. 350-351. „*Bud' pochválen, Pane můj! Chváli tě tvorstvo Tvoje, zvláště bratr slunce, jež je tak velikým pánem, dává nám den a světlo svoje, a krásné je a září pro nás jako plamen, a je Tvým obrazem v svém jasu milovaném. Bud' chválen, Pane můj! Na nebi sestry krásné lunu i s hvězdami jsi stvořil vzácné, jasné bud' chválen bratrem větrem, jenž vane k Tvé chvále, obloha, mraky, vzduch Tě chváli neskonale, i počasí, jímž tvorstvu život dáváš stále ... Bud' chválen, Pane můj! Chváli Tě sestra země, je matkou nám a všechny živí každodenně a rodí plody nám, trávu a květy něžné. ...*“

¹²⁴ Viz znovu KABILSINGH, CHATSUMARN. *Early Buddhist Views on Nature*. In BADINER, ALLAN, H. *Dharma-Gaia: A Harvest of Essays in Buddhism and Ecology*. Berkeley : Parallax Press, 1990, s. 8-13.

¹²⁵ Viz studie Gabriela Fackrea *Ecology and Theology*. Viz FACKRE, GABRIEL. *Ecology and Theology*. In Winks, Robin, W. (ed.) *Western Man and Environmental Ethics – Attitudes Toward Nature and Technology*. New York : Addison-Wesley Publishing Company, 1973, s. 116-131.

¹²⁶ K Ruskinovu chápání přírody viz například RUSKIN, JOHN. *Duchovní tvůrčí síla – záhada života a umění žít*. Praha : Sfinx, 1921.; RUSKIN, JOHN. *Tomu poslednímu – čtvero pojednání o prvých základech národního hospodářství*. Praha : B. Kočí, 1910, s. 128-129, 172-174.; RUSKIN, JOHN. *Národní hospodářství v umění*. Praha : Družstevní práce, 1925, s. 17. Či vynikající studie Františka X. Šaldy. Viz ŠALDA, FRANTIŠEK, X. *John Ruskin* In Ruskin, John, *Sézam a lilie – tři přednášky*. Praha : J. Otto, 1901, s. 3-19.

¹²⁷ O silném environmentálním aspektu tvorby Charlese Dickense se laskavý čtenář přesvědčí například v románu *Zlé časy*. Viz DICKENS, CHARLES. *Zlé časy*. Praha : SNKL, 1956. K otázce specifické formy konzervatismu (stejně jako Dickens byl velmi specifickým konzervativcem i John Ruskin) v Dickensově díle viz například studie George Orwella *Charles Dickens*. Viz ORWELL, GEORGE. *Uvnitř velryby a jiné eseje*. Brno : Atlantis, 1997, s. 43-86.

¹²⁸ K environmentálním aspektům Gándhího viz například: GÁNDHÍ, MAHÁTMA. K. *Self-Restraint v. Self-Indulgence*. Ahmedabad, Navajivan Publishing House 1995.; GÁNDHÍ, MAHÁTMA. K. *The Essence of Hinduism*. Ahmedabad, Navajivan Publishing House 1987.; asi nejkvalitnější výběr Gándhiovských textů RAGHAVAN, IYER (ed.). *The Moral and Political Writings of Mahatma Gandhi I. – Civilization, Politics, and Religion*. Oxford : Clarendon Press, 1986. Jako sekundární literaturu zejména NAESS, ARNE. *The Selected*

John Muir, Theodore Roosevelt či Gifford Pinchot¹²⁹ ještě necítí potřebu budovat novou ideologii¹³⁰, v jejich textech je však možné najít mnohé z názorů a argumentů, které pozdější autoři zásadních děl environmentalismu a ekologismu využijí¹³¹.

V textech všech zmíněných autorů, snad s výjimkou Mahátma Gándhího,¹³² lze nalézt jistou poplatnost romantice, nábožensky-moralizující poselství a sklon k estetickému vnímání přírody. Téma ukotvení vnitřní hodnoty přírody (což je jeden z předpokladů ekologického postoje) je však stále spíše ve stádiu náznaků než propracovaných studií. Fáze bezprostředních předchůdců samostatných zelených konceptů je tedy jakýmsi přípravným preludiem k fázi otců zakladatelů. John Ruskin či Gifford Pinchot mají jistě ke zrodu radikálního environmentalismu či dokonce ekologismu blíže než sv. František z Assisi či Siddhárta Gautama a Thadis W. Box měl pravdu, když na to upozornil. Ovšem ani John Ruskin ani Gifford Pinchot ještě nejsou ani radikálními environmentalisty ani ekologisty ve vlastním slova smyslu.

II.2.1.3. Fáze otců zakladatelů a matek zakladatelek zelených ideových směrů

Mezi nejdůležitější postavy fáze, ve které samostatné zelené ideové směry podle většiny přehledových prací¹³³ vznikly, patří předchůdce a podle mnohých i zakladatel biocentrické verze radikálního environmentalismu Albert Schweitzer¹³⁴, zakladatel ekocentrického ekologismu Aldo Leopold¹³⁵ či švédská radikální feministická environmentalistka Elin Wägner. Autoři jako Schweitzer, Leopold či Wägner jsou první, kteří tematizují a teoreticky

Works of Arne Naess V. – Gandhi and Group Conflict. Dordrecht : Springer, 2005. A dále DATTA, DHIRENDRA, M. *The Philosophy of Mahatma Gandhi.* Wisconsin : The University of Wisconsin Press, 1972.

¹²⁹ Viz BOX, THADIS, W. *Ecology and New Vision: A Biologist's View of Philosophical and Theological Issues.* In SHERRELL, RICHARD, E. (ed.) *Ecology – Crisis and New Vision.* Richmond : John Knox Press, 1971, s.13-30.

¹³⁰ Také česká filosofie má svého zástupce této fáze. Je jím filozof Josef Durdík a jeho rozprava s příznačným názvem *Pozor na lesy!*. Viz DURDÍK, JOSEF. *Pozor na lesy! – Rozprava.* Praha : J. Otto, 1874. ISBN neuvedeno.

¹³¹ Na Mahátma Gándhího navazuje jistá část teocentrického environmentalismu a prostřednictvím Arne Naesse téměř celá hlubinná ekologie. Na Johna Muira či Gifforda Pinchota navazuje Aldo Leopold a jeho prostřednictvím část eko-centrického ekologismu. Myšlenky z díla Johna Ruskina se objevují u některých teocentriků i sociálně orientovaných antropocentrických myslitelů.

¹³² Gándhí byl silně konzervativní a nábožensky orientovaný myslitel, romantické tendence jsou u něj ze všech uvedených autorů nejslabší. Viz RAGHAVAN, IYER (ed.). *The Moral and Political Writings of Mahatma Gandhi I. – Civilization, Politics, and Religion.* Oxford : Clarendon Press, 1986.

¹³³ K těmto publikacím se ještě vrátíme v následující kapitole, takže jen stručný výčet. Za nejkvalitnější přehledové práce k environmentální etice považuji pětisvazkový *Environmentalism – Critical Concepts*. Viz PEPPER, DAVID., WEBSTER, FRANK, SEVILL, GEORGE. (ed.) *Environmentalism I.-V. – Critical Concepts*. London : Routledge, 2003.; pětisvazkovou *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment*. Viz CALLICOTT, BAIRD, J., PALMER, CLARE. *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment*. London : Routledge, 2005.; komentovanou antologii *Environmental Ethics*. Viz LIGHT, ANDREW. ROLSTON III. HOLME. *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003.

¹³⁴ Z hlediska environmentální etiky patří k zásadním Schweitzerovým dílům především: *Kulturphilosophie I. a II., Die Ethik der Ehrfurcht vor dem Leben*. Z důvodů jazykového omezení využívám české a anglické překlady. Viz SCHWEITZER, ALBERT. *The Decay and the Restoration of Civilization*. London : Unwin Books, 1961.; SCHWEITZER, ALBERT. *Albert Schweitzer: Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*. Praha : Vyšehrad, 1989.; SCHWEITZER, ALBERT. *Etika úcty k životu*. In KOHÁK, ERAZIM. KOLÁŘSKÝ, RUDOLF, MÍČHAL, IGOR (ed.) *Závod s časem – texty z morální ekologie*. Praha : Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 22-34.

¹³⁵ Zásadním dílem Aldo Leopolda z hlediska zeleného myšlení je jeho poslední kniha *A Sand County Almanac, and Sketches here and there*. Viz LEOPOLD, ALDO. *A Sand County Almanac, and Sketches here and there*. New York : Oxford University Press, 1989.

zkoumají hodnotu živých bytostí či ekosystému nikoliv ve vztahu k člověku, kráse či Bohu¹³⁶, ale jako takovou. Stručně řečeno zelená tematika je v dílech uvedených autorů poprvé systematicky¹³⁷ zkoumána a poprvé vznikají konkurenční koncepty zdůvodňující uznání hodnoty živých bytostí či přírody jako takové. Neexistují sice žádné specializované časopisy ani sborníky o environmentalismu, nezakládají se environmentální katedry ani ústavy, ale už vychází první knihy, jejichž tématem je environmentalismus jako takový. A to samo o sobě stačí ke konstatování: stojíme u zrodu environmentalismu.

Jak píše dokonce i Clare Palmer, která jinak vznik ekologismu klade až do 60. let 20. století: „Leopoldovy eseje ... kladou důraz na holistické, biotické a neantropocentrické pojetí ... a **poprvé je tak explicitně zdůrazněna ... i zdůvodněna ... hodnota biotického celku jako takového...**“¹³⁸

A jak dodává Hana Librová: „Za zakladatele neantropocentrické etiky bývá považován americký lesník a filozof Aldo Leopold. Ve 30. letech tohoto století formuluje hlavní principy „Land Ethics“ a zdůrazňuje, že otázka dobra a zla nemůže být řešena jen vzhledem k určitému fragmentu biotického celku (tj. nejčastěji vzhledem k člověku), ale vždy vzhledem k celému biotickému společenství ...“¹³⁹

II.2.1.4. Fáze vzniku ekologismu a soutěže jednotlivých zelených konceptů

Poslední fázi vývoje zelených idejí je nutné rozdělit do několika dalších sub-etap. Na konci 50. let a zejména v počátku let 60. přichází v knihách jako je *The Silent Spring* Rachel Carson¹⁴⁰ či *Our Synthetic Environment*¹⁴¹ Murraye Bookchina impulz, který po několika letech neorganického spojování technicistního přístupu s apelativním morálním poselstvím vyústí v překotný rozvoj radikálního environmentalismu a ekologismu. V roce 1971 se na severoamerické University of Georgia¹⁴² koná první konference zaměřená výhradně na environmentální/ekologickou filosofii a etiku.¹⁴³ V tom samém roce vychází jiný zásadní sborník *Ecology – Crisis and new Vision*¹⁴⁴, který tematiku environmentální krize pojednává z filosofického, etického a teologického hlediska. V roce 1973 se připojují sborníky, které téma environmentalismu/ekologismu chápou buď historicky – *Environmental Decay in Its*

¹³⁶ Ačkoliv můžeme Alberta Schweitzera považovat za silně náboženského myslitele, platí uvedená teze i pro něj. Schweitzer píše doslova: „etika vzniká ... tak, že domýšlím do důsledku kladný vztah ke světu, který je společně s kladným vztahem k životu přirozeně dán v mé vůli žít, a že se ho pokouším uskutečňovat ... jsem život chtějící žít uprostřed života chtějícího žít ... z této věty vyrůstá mystika etického sjednocení s bytím...“ Viz SCHWEITZER, ALBERT. *Albert Schweitzer: Zastánce kritického myšlení a úcty k životu*. Praha : Vyšehrad, 1989, s. 283-285.

¹³⁷ A to i přes jistou nejasnost patrnou jak v části díla Alberta Schweitzera, tak v díle Aldo Leopolda.

¹³⁸ Viz LIGHT, ANDREW, ROLSTON III., Holme. *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003, 24-25.

¹³⁹ Viz HANA, LIBROVÁ. *Pestří a zelení – kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno : Veronica a Hnutí Duha, 1994, s. 164.

¹⁴⁰ Viz CARSON, RACHEL. *Tiché jaro*. In KOHÁK, ERAZIM. KOLÁŘSKÝ, RUDOLF. MÍCHAL, IGOR. (ed.) *Závod s časem – texty z morální ekologie*. Praha : Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 52-55.

¹⁴¹ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *Our Synthetic Environment*. New York : Harper Colophon Books, 1961.

¹⁴² Viz PALMER, CLARE. *An Overview of Environmental Ethics*. In LIGHT, ANDREW. ROLSTON, HOLME III. (ed.) *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003, s. 15.

¹⁴³ Z uvedené konference vychází v roce 1974 pro environmentalismus/ekologismus zásadní sborník *Philosophy & Environmental Crisis*. Viz BLACSTONE, WILLIAM, T. (ed.) *Philosophy & Environmental Crisis*. Athens : University of Georgia Press, 1974.

¹⁴⁴ Viz SHERRELL, RICHARD, E. (ed.) *Ecology – Crisis and New Vision*. Richmond : John Knox Press, 1971.

*Historical Context*¹⁴⁵, nebo teologicky – *Western Man and Environmental Ethics*¹⁴⁶. Pro environmentalismus i ekologismus zásadní texty australského filosofa Richarda Sylvana (Routleye) *Is there a need for a new, an environmental, ethic?*¹⁴⁷ i norského myslitele Arne Naesse *The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary*¹⁴⁸ vychází také v roce 1973.

Ukazuje se, že konzistentně zelené ideje lze ukotvit několikerým způsobem – **teocentricky, antropocentricky, ekocentricky, biocentricky, zoocentricky, sociálně či hlubinně ekologicky** – a vzniká široká debata mezi zastánci jednotlivých přístupů. Do začátku 80. let vyjde několik systematických pokusů obhájit vlastní verzi environmentalismu či ekologismu.¹⁴⁹ Začínají vycházet zásadní environmentální a ekologické časopisy, mezi kterými hraje ústřední roli dvouměsíčník *Environmental Ethics*¹⁵⁰, čtvrtletník *The Trumpeter*¹⁵¹, dvouměsíčník *Earth First!*¹⁵², *The Ecologist*¹⁵³ a *Ecophilosophy*¹⁵⁴.

Od roku 1978 se diskuse mezi jednotlivými návrhy ukotvení environmentalismu a ekologismu promění v souboj o podobu zeleného diskursu¹⁵⁵, ve kterém mezi sebou „soupeří“ radikální marxističtí environmentalisté, teocentrikové, biocentrikové a hlubinní ekologové. Na několik

¹⁴⁵ Viz DETWEILER, ROBERT. SUTHERLAND, JOHN, N. WERTHMAN, MICHAEL, S. *Environmental Decay in Its Historical Context*. Illinois : Scott, Foresman and Copany, 1973.

¹⁴⁶ Viz WINKS, ROBIN, W. (ed.) *Western Man and Environmental Ethics – Attitudes Toward Nature and Technology*. New York : Addison-Wesley Publishing Copany, 1973.

¹⁴⁷ Viz SYLVAN (ROUTLEY) RICHARD. *Is There a Need for a New, an Environmental, Ethics?* In *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2006, s. 47-52. Článek je přepisem přednášky, kterou Sylvan přednesl v bulharské Varně.

¹⁴⁸ Viz NAESS, ARNE *The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary*. In *Deep Ecology for the 21st Century: Reading on the Philosophy and the Practice of New Environmentalism*. Boston, 1995, s. 151-155. Text je přepisem přednášky, kterou Naess pronesl v roce 1972 v rumunské Bukurešti.

¹⁴⁹ Viz například dílo Johna Passmora *Man's Responsibility for Nature* či *Respect for Nature* Paula Taylora a *Environmental Ethics* Rolstona Holmese. Viz PASSMORE, JOHN. A. *Man's responsibility for nature: ecological problems and Western traditions*. New York : Scribner, 1974. TAYLOR, PAUL, W. *Respect for Nature : a theory of environmental ethics*. Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1986. ROLSTON, HOLMES. III. *Environmental Ethics : duties to and values in the natural world*. Philadelphia : Temple University Press, 1988.

¹⁵⁰ Časopis *Environmental Ethics*, vydávaný Centrem pro Environmentální filosofii na University of North Texas, je skutečně přinejmenším do konce 80. let pro vývoj environmentalismu i ekologismu nejzásadnější. V roce 1979 ho na zmíněné univerzitě začal vydávat Eugene C. Hargrove.

¹⁵¹ *The Trumpeter* je hlubinně ekologický časopis zaměřený především na teorii hlubinné ekologie. Na jeho vzniku se v roce 1983 podílel především Alan R Drengson. Jednotlivé články tohoto čtvrtletníku jsou k dispozici na internetových stránkách časopisu v ročnících od roku 1990. Viz <http://trumpeter.athabascau.ca/>. The Trumpeter je radikálně ekologickým periodikem.

¹⁵² *Earth First!* – časopis vycházející jednou za dva měsíce a reprezentující názory hnutí Earth First! Na jeho stránkách však najdeme jedny z nejzajímavějších vnitřních polemik hlubinně ekologického hnutí mezi lety 1985-1992. Časopis není dostupný v internetové podobě a jeho zaměření se od počátku 90. let výrazně změnilo – viz dále. Časopis vychází od roku 1979/1980. *Earth First! – The Radical Environmental Journal* se za svoji více než dvacetiletou existenci výrazně proměnil. Mezi nejvýznamější editory „hlubinně ekologického“ období patří Susan Morgan (1979-80), Pete Dustred (1980-82), Dave Foreman (1980-1982) a Mike Roselle. Jedná se jednoznačně o radikálně ekologický časopis. Podrobněji o časopise viz BINKA, BOHUSLAV. *Analýza hlubinné ekologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

¹⁵³ Časopis *The Ecologist* není výhradně hlubinně ekologický, za ekologický jej však můžeme považovat. Jeho zakladatel a editor Edward Goldsmith je typickým ekologistou.

¹⁵⁴ Stejně jako *The Trumpeter*, časopis provázaný s hlubinnou ekologií přímo osobou editora. V tomto případě je to George Sessions. Tento časopis začal vycházet dokonce dříve než renomovaný *Environmental Ethics* – v roce 1976. Jedná se o ekologický časopis.

¹⁵⁵ Význam časopisu *Environmental Ethics* je dán i faktem, že naprostou většinu diskusí nad ukotvením zeleného diskursu dokumentuje.

let pak hlavní zelenou niku obsadí ekologista Arne Naess¹⁵⁶ a jeho stoupenci. Jejich dominantní pozice trvá přibližně do roku 1987/1988.

V druhé polovině 80. let se znovu rozproudí debata o ekofeminismu a dojde ke sporu mezi ekofeministickým ekologismem, radikálně environmentální sociální ekologií a ekologickou hlubinnou ekologií.¹⁵⁷ Arne Naess a Dave Foreman v tomto sporu polemizují s Deborah Slicer a Murrayem Bookchinem¹⁵⁸.

Devadesátá léta jsou v zeleném ideovém myšlení dobou formování nových hlubinně ekologických přístupů¹⁵⁹ a pokusem obohatit neradikální environmentální diskurs o přístupy striktně dokumentující¹⁶⁰. S novými argumenty, které reflektují vývoj v sociobiologii, přicházejí i zoocentrickové¹⁶¹.

Počátek nového tisíciletí charakterizuje především vydávání souborných vícesvazkových děl dokumentujících dosavadní vývoj a omezená nabídka nových environmentálně/ekologických konceptů. Dynamické období má zelené myšlení, alespoň prozatím, za sebou.

II. 2. 2. Přiblížení základních textů environmentalismu a ekologismu

Kromě stručného přiblížení genealogie zeleného myšlení považuji za vhodné upozornit na její zásadní primární i sekundární texty.

A. Časopisy – ačkoliv první environmentální i ekologické texty vycházejí v knižní či sborníkové podobě (Albert Schweitzer, Aldo Leopold, Elin Wagner, Arne Naess, Murray Bookchin, Edward Goldsmith), proběhlo hned několik zásadních environmentálně-ekologických debat výhradně na stránkách časopisů, a proto existují časopisy, které jsou pro zkoumání idejí environmentalismu a ekologismu nenahraditelné. Na prvním místě stojí již zmiňovaný *Environmental Ethics* a dále *The Trumpeter*, *Earth First!*, *The Ecologist*, *Ecophilosophy*, *Harbinger – A Journal for Social Ecology*, akademicky orientovaný *Environmental Values*, *Environmental Politics*. Velmi důležitý, ačkoliv primárně filosoficky zaměřený, je časopis *Inquire*, ve kterém velmi často publikoval ekologista a zakladatel hlubinné ekologie Arne Naess.

B. Sborníky, kompilativní práce a antologie – jak vyplývá již ze stručného přiblížení genealogie environmentálně/ekologického vývoje zelených myšlenkových směrů, je tento vývoj, zejména v počáteční fázi vymezení a institucionalizace, spojen s vydáváním sborníků. Mezi ty nejdůležitější patří již uvedený *Philosophy & Environmental Crisis, Ecology – Crisis and new Vision*, *Environmental Decay in Its Historical Context*, *Western Man and*

¹⁵⁶ Podrobněji k celé problematice viz BINKA, BOHUSLAV. *Analýza hlubinné ekologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

¹⁵⁷ Podrobněji k celé problematice viz BINKA, BOHUSLAV. *Analýza hlubinné ekologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

¹⁵⁸ Debatu skvěle dokumentuje kniha *Defending the Earth – A Dialogue Between Murray Bookchin and Dave Foreman*. Viz BOOKCHIN, MURREY. FOREMAN, DAVE. *Defending the Earth – A Dialogue Between Murray Bookchin and Dave Foreman*. Boston : South End Press, 1991. Kniha je záznamem živé diskuse mezi Bookchinem, Foremanem a environmentálními/ekologickými aktivisty.

¹⁵⁹ Nástup „nové vlny“ hlubinné ekologie dokumentuje například sborník *Deep Ecology for the 21st Century: Reading on the Philosophy and the Practice of New Environmentalism*. Viz SESSIONS, GEORGE. (ed.) *Deep Ecology for the 21st Century: Reading on the Philosophy and the Practice of New Environmentalism*. Boston, 1995.

¹⁶⁰ Mezi zastánce dokumentujícího postoje patří například Lester R. Brown, vedoucí washingtonského Worldwatch Institut.

¹⁶¹ Viz například Donald VanDeVeer a jeho *Interspecific justice*. Viz VanDeVeer, Donald. *Interspecific justice*. In CALLICOTT, BAIRD, J. PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment I*. Vyd. 1. London : Routledge, 2005, s. 91-112.

Environmental Ethics, k zásadním, ačkoliv jednostranně zaměřeným sborníkům patří *Deep Ecology for the 21st Century: Reading on the Philosophy and Practice of the New Environmentalism*¹⁶², *Dharma Gaia: A Harvest of Essays in Buddhism and Ecology*¹⁶³ či v České republice dobře známý *Thinking Like a Mountain. Towards a Council of all Beings*.¹⁶⁴ Zoocentrické autory prezentuje sborník *In Defence of Animals* Petera Singera¹⁶⁵. Ekofeminismus sborník *Reclaim the Earth – Women speak out for Life on Earth*¹⁶⁶, či *Ecological Feminist Philosophies*¹⁶⁷. K nejkvalitnějším dosud vydaným antologiím environmentalismu a ekologismu patří *Environmental Ethics – An Anthology* Andrewa Lighta a Holmese Rolstona III., dále pak *Environmental Ethics*¹⁶⁸ Luise Pojmana, *Environmental Philosophy I. – V.* (zejména první a druhý svazek) J. Bairda Callicotta a Clare Palmer a samozřejmě i pětisvazkový *Environmentalism – Critical Concepts I. – V.* Davida Peppera a spol. V českém prostředí je k dispozici antologie *Závod s časem – texty z morální ekologie* a přehledová učebnice Erazima Koháka *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*.

C. *Nejvýznamnější knihy environmentalismu a ekologismu* – Rozsah textu nám umožňuje upozornit pouze na nejzásadnější díla. Uvádím proto knihy, které zahrnují převažující argumentaci daného výkladového rámce.

Antropocentrikové

Mezi nejvýznamnější knihy zastánců antropocentrického ukotvení environmentalismu patří kniha *Man's Responsibility for Nature – Ecological Problems and Western Traditions* Johna Passmore¹⁶⁹ a dále kniha Martina W. Lewise *Green Delusions – An Environmentalist Critique of Radical Environmentalism*¹⁷⁰. Populárnější formou prezentuje antropocentristický přístup například Al Gore ve své knize *Země na misce vah*¹⁷¹.

Biocentrikové

Mezi zásadní díla biocentrické environmentální etiky patří Schweitzerova *Nauka úcty k životu*¹⁷², dále kniha Paula Taylora *Respect for Nature – A Theory of Environmental Ethics*¹⁷³, a kniha Rolstona M. Holmese III. *Philosophy gone Wild – Environmental Ethics*¹⁷⁴.

¹⁶² Velmi rozsáhlý a reprezentativní sborník z roku 1995. Kromě bezprostředních předchůdců hlubinné ekologie, mezi které Sessions řadí též Gándhího, obsahuje asi nejreprezentativnější výběr z hlubinně ekologického díla Arne Naesse – dokumentuje zde radikalizaci hlubinně ekologického hnutí v 80. letech a obsahuje též články „spřízněných“ (ekofeminismus, estetizující ekologie ap.) směrů.

¹⁶³ Autoři tohoto sborníku z roku 1990 se pokusili o výběr hlubinně ekologických textů s buddhistickou tematikou.

¹⁶⁴ Sborník svými postoji velmi podobný sborníku „Dharma Gaia“ vyšel již v roce 1988 – viz. SEED, JOHN. *Thinking Like a Mountain: Towards a Council of all Beings*. Philadelphia : New Society Publisher, 1988.

¹⁶⁵ Viz SINGER, PETER. (ed.) *In Defence of Animals*. Oxford : Basil Blackwell, 1985.

¹⁶⁶ Viz CALDECOTT, LEONIE. LELAND, STEPHANIE. (ed.) *Reclaim the Earth – Women speak out for Life on Earth*. London : Quartet Books Ltd., 1983.

¹⁶⁷ Viz WARREN, KAREN (ed.) *Ecological Feminist Philosophies*. Bloomington : Indiana University Press, 1996.

¹⁶⁸ Viz POJMAN, LUIS. *Environmental Ethics*. Bolton : Wadsworth Publishing, 1994.

¹⁶⁹ Viz PASSMORE, JOHN. *Man's Responsibility for Nature – Ecological Problems and Western Traditions*. New York : Scribner, 1974.

¹⁷⁰ Viz LEWIS, MARTIN, W. *Green Delusions – An Environmentalist Critique of Radical Environmentalism*. London : Duke University Press, 1992.

¹⁷¹ Viz GORE, ALBERT. *Země na misce vah*. Praha : Argo, 1994.

¹⁷² SCHWEITZER, ALBERT. *Etika úcty k životu*. In KOHÁK, ERAZIM. KOLÁŘSKÝ, RUDOLF. MÍCHAL, IGOR. (ed.) *Závod s časem – texty z morální ekologie*. Praha : Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 22-34.

¹⁷³ Viz TAYLOR, PAUL. *Respect for Nature – A Theory of Environmental Ethics*. Princeton : Princeton University Press, 1986.

Ekocentrikové a myslitelé systémových teorií

K zásadním dílům ekocentrické etiky patří kniha Aldo Leopolda *A Sand County Almanac, and Sketches here and there*¹⁷⁵, kniha Jamese Lovelocka *Gaia – Živoucí planeta*¹⁷⁶, Cattonova *Overshoot – The Ecological Basis of Revolutionary Change*¹⁷⁷ a z českého prostředí kniha Josefa Šmajse *Drama evoluce*¹⁷⁸.

Zoocentrikové

K nejzásadnějším dílům zoocentrické environmentální etiky patří *Practical Ethics*¹⁷⁹ a *Animal Liberation*¹⁸⁰ Petera Singera. Další autoři – Donald Van DeVeer, Tom Regan či Ted Benton¹⁸¹ – do diskuse přispěli texty spíše časopiseckého či sborníkového charakteru.

Teocentrikové

K nejvýznamnějším představitelům teocentrické environmentální etiky patří Henryk Skolimowski se svou knihou *Živá filozofie – Ekofilosofie jako strom života*¹⁸², v českém prostředí patří k významným autorům inklinujícím k teocentrismu Erazim Kohák, Hana Librová či Pavel Nováček.

Sociální ekologové

K zásadním dílům sociální ekologie patří dvousvazková *The Ecology of Freedom*¹⁸³ Murraye Bookchina, *The Modern Crisis*¹⁸⁴ stejného autora a konečně *The Politics of Social Ecology*¹⁸⁵ Janet Biehl s nepostradatelným Murrayem Bookchinem.

Hlubinní ekologové

Mezi nejvýznamnější knihy hlubinně ekologických autorů řadím knihy Arne Naesse¹⁸⁶ *Is it Painful to Think a Ecology, Community and Lifestyle. Outline of an Ecosophy*¹⁸⁷, společnou

¹⁷⁴ Viz ROLSTON M. HOLMES III. *Philosophy gone Wild – Environmental Ethics*. New York : Prometheus Books, 1989.

¹⁷⁵ Viz LEOPOLD, ALDO. *A Sand County Almanac, and Sketches here and there*. New York : Oxford University Press, 1989.

¹⁷⁶ Viz LOVELOCK, JAMES. *Gaia – Živoucí planeta*. Praha : Mladá fronta, 1994.

¹⁷⁷ Viz CATTON, WILLIAM, R. *Overshoot: The Ecological Basis of Revolutionary Change*. Urbana : University of Illinois Press 1980.

¹⁷⁸ Viz ŠMAJS, JOSEF. *Drama evoluce – fragment evoluční ontologie*. Praha : Hynek, 2000.

¹⁷⁹ Viz SINGER, PETER. *Practical Ethics*. Cambridge : Cambridge University Press, 1979.

¹⁸⁰ Viz SINGER, PETER. *Animal Liberation – A New Ethics for Our Treatment of Animals*. New York : Avon Books, 1975.

¹⁸¹ Viz VANDEVEER, DONALD. *Interspecific Justice*. In CALLICOTT, BAIRD, J. PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy I*. Routledge : New York, 2005, s. 91-112.; REGAN, TOM. *The Case for Animal Rights*. In PEPPER, DAVID. WEBSTER, FRANK. SEVILL, GEORGE. (ed.) *Environmentalism I. – Critical Concepts*. London : Routledge, 2003, s. 221-231.; Benton, Ted. *Animal rights and social relations*. In PEPPER, DAVID., WEBSTER, FRANK, SEVILL, GEORGE. (ed.) *Environmentalism I. – Critical Concepts*. London : Routledge, 2003, s. 281-297.

¹⁸² Viz SKOLIMOWSKI, HENRYK. *Živá filozofie – Ekofilosofie ako strom života*. Prešov : Slovacontact, 1992.

¹⁸³ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Ecology of Freedom*. New York : Black Rose Books, 1991.

¹⁸⁴ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Modern Crisis*. Philadelphia : New Society Publishers, 1991.

¹⁸⁵ Viz BIEHL, JANET. BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology – Libertarian Municipalism*. New York : Black Rose Books, 1998.

¹⁸⁶ Za zajímavý fakt považují, že Naess vlastně žádnou hlubinně ekologickou knihu nenapsal. Jeho autorské knihy se věnují výhradně dějinám filosofie. Obě závažná Naessova hlubinně ekologická díla jsou sborníky prací uspořádané někým jiným. V případě knihy *Is It Painful to Think?* Davidem Rothenbergem, který vede s Naessem komentovaný rozhovor, v případě knihy *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy* – česky *Ekologie, pospolitost, životní styl* dalším z Naessových žáků. Viz BINKA, BOHUSLAV. *Analýza hlubinné ekologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

knihu Billa Devalla a George Sessionse *Deep Ecology – Living as if Nature Mattered*¹⁸⁸, knihu Billa Devalla *Simple in Means, Rich in Ends*¹⁸⁹ a dále knihu Warwick Foxe *Toward a Transpersonal Ecology – Developing New Foundation for Environmentalism*¹⁹⁰, knihy aktivistů Dave Foremana *Confessions of an Eco-Warrior*¹⁹¹, Christophera Manese *Green Rage – Radical Environmentalism and the Unmaking of Civilization*¹⁹² a Edwarda Abbeye *Confessions of a Barbarian*¹⁹³.

Ekofeministé

Mezi zásadní knihy ekofeministické literatury můžeme řadit *Women and Nature – The Roaring Inside Her*¹⁹⁴ Susan Griffinové z roku 1978, dále *The Death of Nature – Women, Ecology and Scientific Revolution*¹⁹⁵ Carolyn Merchantové. K velmi vlivným knihám patří i *Ženy, které běhaly s vlky – mýty a příběhy archetypů divokých žen*¹⁹⁶ Clarissy Pinkoly Estés.

Dostáváme se k podrobnějšímu přiblížení jednotlivých verzí environmentalismu a ekologismu. Začneme stručným přiblížením klasifikace u Erazima Koháka a Clare Palmer.

II. 2. 3. Klasifikace zelených u Erazima Koháka a Clare Palmer

Dosud nejvýznamnější česká přehledová práce o myšlenkových směrech zelených, Koháková *Zelená svatozář*¹⁹⁷, klasifikuje jednotlivé typy environmentalismu a ekologismu podle dvou kritérií. První můžeme přiblížit otázkou „Prostřednictvím čeho a proč jsou živé bytosti samy o sobě hodnotné?“ druhé otázkou „Co je příčinou environmentální krize?“. První kritérium umožňuje Kohákovi odlišit:

Etiku bližních tvorů¹⁹⁸ – která problematizuje tradiční chápání příkré hranice mezi hodnotou lidského a nelidského života a nastoluje otázku morální hodnoty činů, které přinášejí utrpení

¹⁸⁷ Viz NAESS, ARNE. *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*. Cambridge : Syndicate of Press of the University of Cambridge, 1989.

¹⁸⁸ Viz DEVAL, BILL. SESSIONS, GEORGE. *Deep Ecology: Living as if nature Mattered*. Salt Lake City : Peregrine Smith Books, 1985. Kniha obsahuje také jeden z vůbec nejdůležitějších – alespoň z hlediska dalšího směřování hnutí a citací – hlubinně ekologických textů, tzv. 8 zásad hlubinné ekologie. Tento text zformulovali Arne Naess a George Sessions v roce 1984 a od té doby se k němu vrací naprostá většina hlubinně ekologických autorů. Viz BINKA, BOHUSLAV. *Analýza hlubinné ekologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

¹⁸⁹ Viz DEVAL, BILL. *Simple in Means, Rich in Ends: Practicing Deep Ecology*. Salt Lake City : Peregrine Smith Books, 1988.

¹⁹⁰ Viz FOX, WARVICK. *Toward a Transpersonal Ecology: Developing New Foundations for Environmentalism*. Boston : Shambhala, 1990.

¹⁹¹ Viz FOREMAN, DAVE. *Confessions of an Eco-Warrior*. New York : Harmony Books, 1991.

¹⁹² Viz MANES, CHARLES. *Green Rage: Radical Environmentalism and the Unmaking of Civilization*. Boston, : Little Brown and Company 1990.

¹⁹³ Viz ABBEY, EDWARD. *Confessions of a Barbarian: Selections from the Journals of Edward Abbey*. Boston : Little, Brown and Company, 1994. Tato kniha, přestože méně známá než Abbeyho *Gang obránců Země*, daleko přesněji dokumentuje autorovy etické postoje.

¹⁹⁴ Viz GRIFFIN, SUSAN. *Women and Nature – The Roaring Inside Her*. New York : Harper Colophon Books, 1978.

¹⁹⁵ Viz MERCHANT, CAROLYN. *The Death of Nature : Women, Ecology and the Scientific Revolution*. New York : Harper and Row, 1980.

¹⁹⁶ Viz ESTÉS, CLARISSA, P. *Ženy, které běhaly s vlky – mýty a příběhy archetypů divokých žen*. Praha : Pragma, 1999.

¹⁹⁷ Viz KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Slon, 2000.

¹⁹⁸ Na rozdíl od ostatních názvů, není etika bližních tvorů názvem, který by vytvořil Erazim Kohák sám. Viz KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Slon, 2000, 29-59.

mimo-lidským živým tvorům. Kohákova *Etika bližních* je vlastně jiným názvem pro zoocentrickou environmentální etiku.

Etiku bázně boží¹⁹⁹ - která podle Koháka vychází z uznání posvátného a přírody jako participující na posvátném. Jak píše sám Kohák „Tento smysl posvátnosti je nejvlastnější skutkovou podstatou „teocentrismu“ ... Člověk tu není středem všeho smyslu a zdrojem vší hodnoty.“²⁰⁰ *Etika bázně boží* je naším teocentrickým environmentalismem.

Etiku vznešeného lidství²⁰¹ - která podle Koháka sice nestaví na bio- či ekocentrické hodnotě jednotlivých živých bytostí či ekosystémů, ale nalézá řadu jiných „důvodů, proč by lidé měli ochraňovat přírodu – přesněji, omezit své nároky na přírodu na úroveň přirozené obnovy a tudíž udržitelnosti – (např.) pro dlouhodobé dobro lidského živočišného druhu“.²⁰² *Etika vznešeného lidství* podle Koháka „neznamená řídit se (přirozenými) lidskými zájmy, nýbrž podřít naše jednání výrazně lidským – a to znamená morálním kategoriím. Zatímco vlk se řídí jen pudem a není schopen jednat pro dobro člověka, člověk se řídí morálním zákonem a je schopen jednat pro dobro vlka.“²⁰³ Kohákova *Etika vznešeného lidství* je v tomto smyslu zcela shodná s naším antropocentrickým environmentalismem.

Etiku úcty k životu²⁰⁴ - která podle Erazima Koháka vychází z následujících přesvědčení: lidé jsou rovnoprávními členy společenství všech bytostí. 2. Země je soustava vzájemných závislostí a jako taková je také živá. 3. Každý člen biotického společenství má hodnotu už jen svým bytím, jen proto, že je.²⁰⁵ *Etika úcty k životu* je tedy v nejvlastnějším slova smyslu biocentrickým ekologismem a v některých výjimečných případech radikálním environmentalismem.

Etiku Země²⁰⁶ - kterou definuje jako etiku zohledňující nejen život sám, ale i biologické předpoklady k němu. Základem *Etiky Země* je podle Erazima Koháka schopnost myslet jako hora, schopnost ocenit „rovnováhu celého ekosystému ... a rovnováhu života“²⁰⁷. V tomto smyslu je *Etika Země* ekocentrickým ekologismem či ekocentrickým environmentalismem.

Etiku záchranného člunu²⁰⁸ – kterou E. Kohák chápe jako určitý kontrapunkt všem environmentálně i ekologicky zaměřeným směrům, protože její hlavní představitel Garrett Hardin, kritizuje naše představy o pomoci přírodě a tvrdí, že „přírodu nezachráníme, proto nemá smysl, abychom se omezovali, místo abychom užívali. Příroda však ještě může zachránit sama sebe, pokud ji nebudeme zatěžovat svou nedomyšlenou dobročinností (vůči jiným lidem). Vytvořme pro sebe v privilegovaných zemích enklávu kultivovaného života ... a pak přenechejme zbytek světa jeho katastrofám, aby příroda měla šanci.“²⁰⁹ Hardinovu *Etiku záchranného člunu* nepovažujeme za environmentální ani ekologickou koncepci, a proto její verzi v naší práci neuvádíme.

¹⁹⁹ Viz KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Slon, 2000, 67-73.

²⁰⁰ Viz tamtéž, 68.

²⁰¹ Viz tamtéž, 73-85.

²⁰² Viz tamtéž, 77.

²⁰³ Viz tamtéž, 79.

²⁰⁴ Viz tamtéž, 86-94.

²⁰⁵ Viz tamtéž, 92-93.

²⁰⁶ Viz tamtéž, 92-93.

²⁰⁷ Viz tamtéž, 94, 95.

²⁰⁸ Viz tamtéž, 100-107.

²⁰⁹ Viz tamtéž 105-106.

Druhé kritérium pak podle Koháka dělí environmentalismus/ekologismus do dvou zásadních směrů: na subjekt orientovanou *hlubinnou ekologii*²¹⁰ a *ekofeminismus*²¹¹ a objektivizující koncepce a systémové přístupy Jamese Lavelocka (*Hypotéza Gaia*²¹²), Josefa Šmajse (*systémová teorie*²¹³) či Edwarda O. Wilsona (*koncept lidského živočicha*²¹⁴).

Jinou klasifikaci najdeme v přehledovém díle Clare Palmer.²¹⁵ Palmer je přesvědčená, že odpovídající klasifikaci získáme pohledem na čtyři zásadní otázky:

1. Je hodnota živých bytostí a ekosystémů hodnotou instrumentální užitečnosti pro člověka, nebo mají živé bytosti hodnotu o sobě?
2. S čím souvisí hodnota živých organismů o sobě? S vědomím, s vnímáním, s komplexností, s životem jako takovým, s propojením k nadřazenému celku?
3. Jakým způsobem mohou lidé poznávat hodnotu ostatních živých bytostí? Rozumem, city, z vnějšího autoritativního zdroje, z přírody samé?
4. Lze postavit environmentální/ekologický názor na jednom principu (morální monismus), či je nutná kombinace více principů (morální pluralismus)?²¹⁶

První otázka rozděluje zelené na dvě větve. Větev první, označovaná jako (*slabý či silný antropocentrismus*), tvrdí, že příroda i jednotlivé živé bytosti mají hodnotu pouze svojí užitečností člověku. Tato větev je principiálně environmentální a nikoliv ekologická. Větev druhá, do které patří všechny *neantropocentrické zelené koncepty*, vychází z axiomu „mimo-lidský svět má svoji vlastní, člověkem negarantovanou hodnotu“. Sem podle Palmer patří

²¹⁰ Viz tamtéž 112-126.

²¹¹ Viz tamtéž 126-132.

²¹² Viz tamtéž 133-139.

²¹³ Viz tamtéž 148-151.

²¹⁴ Viz tamtéž 139-145.

²¹⁵ Viz PALMER, CLARE. *An Overview of Environmental Ethics*. In LIGHT, ANDREW. ROLSTON, HOLME III. (ed.) *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003, s. 15-37. Není bez zajímavosti porovnat základní myšlenková schémata zelených s „klasickými“ přístupy k hodnotám a světu. S použitím takového pozadí se míra novosti zelených myšlenek určuje snázeji. K porovnání lze využít např. přehledovou práci Mel Thompsona. Viz THOMPSON, MEL. *Přehled etiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004.

²¹⁶ Debata o morálním monismu a pluralismu se mezi environmentalisty a ekologisty odehrála zejména v 90. letech minulého století. Mimořádná rozrůzněnost objektů morálního zájmu (individua schopná cítit, živé organismy, ekosystémy, druhy, Země, biodiverzita) a veliké množství přístupů k environmentální etice (biocentrismus, ekocentrismus, teorie práv, utilitarismus, hlubinná ekologie, sociální ekologie atd.) přinesly otázku, zda může být adekvátní redukce na jeden jediný etický přístup. Etický pluralismus by podle některých autorů mohl přinést možnost pohnout se v tomto zmatení kupředu. Například Peter, S. Wenz ve svém „*Minimal, Moderate and Extreme Moral Pluralism*“ tvrdí, že morální pluralismus může nabírat různé formy, a také nabízí jejich podrobnou klasifikaci. Extrémní morální pluralismus je podle Wenze charakterizován „*přechody mezi různými etickými teoriemi*“ (*alternations between different ethical theories*), jako je například utilitarismus a kantianství. Středový pluralismus je takový, ve kterém jedna zastřešující teorie obsahuje několik principů, které ovšem nejsou redukovatelné na jeden základní. Minimální pluralismus pak „*jednoduše neobsahuje žádnou algoritmickou proceduru rozhodování*“. Jiní autoři, jako Christopher Stone a Andrew Brennan používají spíše slovník etických fundamentálních rámců či etických matic. Brennan tvrdí že „*neexistuje jediný soubor principů, který by zahrnoval jediný druh hodnoty a který by nabízel konečného průvodce pro naše jednání*“. V potaz lze vzít nekonečný počet fundamentálních rámců a pokud se omezíme na jediný princip, zároveň s tím musíme odmítnout všechny ostatní – s vysokou pravděpodobností též relevantní – rámce. Stejně jako Wenz Brennan říká, že pluralismus může mít různé formy. Viz BRENNAN, ANDREW. *Thinking About Nature*. London : Routledge, 1988.; STONE, CHRISTOPHER. *Earth and Other Ethics*. New York : Harper and Row, 1987.; WENZ, PETER, S. *Environmental Ethics Today*. New York : Oxford University Press, 2001.

Singerův zoocentrismus²¹⁷ založený na utilitaristickém přístupu, Taylorův a Schweitzerův deontologický biocentrismus²¹⁸, holistický přístup ekocentrického Aldo Leopolda či Bairda J. Callicotta²¹⁹ i hlubinně ekologického Arne Naesse²²⁰ a také ekofeminismus Carolyn Merchantové.

Druhá, třetí a čtvrtá otázka umožňuje následně rozčlenit jednotlivé verze neantropocentrického environmentalismu a ekologismu na:

A. Utilitaristicko-rovnostářsky založené, které spojují hodnotu s minimalizací utrpení a maximalizací slasti všech živých bytostí a její odhalení spojují s poznávacím aparátem člověka jako celku²²¹.

B. Deontologicky-teocentrické, které odvozují hodnotu mimo-lidských bytostí od Boha či Bohem daného řádu a její poznání spojují s mystickým zážitkem a vírou.

C. Deontologicky-filosofující, které odvozují hodnotu mimo-lidských bytostí od jejich vlastního teleologického směřování a které poznání této hodnoty spojují s kantovským pojetím racionality. Živé bytosti mají hodnotu o sobě, protože jsou živé, a člověku je tento poznatek zpřístupněn díky jeho rozumovému aparátu. Palmer tak odhaluje principiální rozdíl mezi biocentricky teologizujícími a filozofujícími. Vyjádřeno zkratkou: mezi Albertem Schweitzerem a Paulem Taylorem²²².

D. Ekocentrické biologizující, která spojuje hodnotu mimo-lidského života s účastí ve spojení a podpoře existence vyšších biotických celků – ekosystémů, přičemž poznání tohoto spojení nám zprostředkovává především věda²²³.

²¹⁷ Viz tamtéž, s. 19.

²¹⁸ Viz tamtéž, s. 21-23.

²¹⁹ Viz tamtéž, s. 23-25.

²²⁰ Viz tamtéž, s. 29-31.

²²¹ Za slabinu utilitaristicko-rovnostářského přístupu považuje Clare Palmer omezenost měřítka utrpení. Za předpokladu, že zabít je bezbolestné, lze podle utilitaristicko-rovnostářského environmentalismu organismus zabít a nahradit jej jiným, protože důležitá je celková zkušenost (míra utrpení a slasti), ne samotný organismus. Proto také Singer tuto pozici po čase opouští ve prospěch tzv. preferenčního utilitarismu. Viz tamtéž, s. 20.

²²² Alternativní verzi deontologicky-filosofující environmentální etiky předkládá též Holmes Rolston III. Environmentalismus i ekologismus je podle Rolstona založen na přijetí objektivní hodnoty mimolidského světa. Základ pro tuto hodnotu je telos každého individuálního organismu. Každý organismus má dobro sám pro sebe, a proto je nositelem hodnoty, ať už si je svého cíle vědom je či nikoliv. Až potud není výraznějšího rozdílu mezi Rolstonem a Taylorem. Jenže spolu s tímto individualistickým přístupem Rolston rozvíjí pochopení pro jedinečné hodnoty spjaté s ekosystémy a druhy. Druh například dává k dispozici DNA, a ta je „*evidentně stejně tak vlastní druhu jako individuu*“, skrze které prochází. Druh je forma života, která se brání, a proto má také hodnotu. Ekosystémy a biosféra jsou procesem tvořícím život. Ekosystém tedy nemá hodnotu individuálně, ale jako matrix propojený s ostatními matrixy, ve kterých život vznikl a vyvíjí se. Podle Rolstona by bylo bizarní přikládat hodnotu individuu vyprodukovanému systémem a nedávat ji procesu, který takové individuum vytvořil. Tato hodnota je samozřejmě oddělena od lidské kultury, je na člověku nezávislá a člověkem ohrožená. Ochrana takových hodnot pak má v určitých případech přednost před záchranou hladovějících lidí. Rolston se tak zařazuje na pozici čistého ekologismu.

²²³ Za zvláštní verzi biologizujícího ekocentrismu považuje Clare Palmer kombinaci biocentrismu a sociobiologie. Typickým případem je Baird J. Callicott, který tvrdí, že etické se primárně vztahuje k vlastní skupině, dále, že všechny druhy mají stejný původ, i když vytvářejí nezávislé komunity, a konečně, že celek má vždy daleko větší hodnotu než jednotlivce. *Callicott z těchto premis odvozuje, že počet lidí by v žádném případě neměl být vyšší než dvojnásobek počtu medvědů a že čím je etika misantropičtější, tím je také ekologičtější.* Tom Regan nazývá tento přístup ve svém článku „*How to Worry about Endangered Species*“ environmentálním fašismem. Rozhodně se však jedná o radikální a možná (viz další kapitoly) extremistický ekologismus.

E. Ekocentrické hlubinně psychologické, které přejímají pohled ekocentriků biologizujících co se týče hodnoty mimo-lidského života, ovšem cestu k poznání hodnot chápou zásadně odlišným způsobem – skrze emocionálně založené vcítění se do světa mimo nás samé. Na místo vědy je kladeno emocionální vcítění a iracionalita.

F. Ekocentrický feminismus, který je velmi podobný ekocentrickému hlubinně psychologickému ekologismu, ovšem k emocionálnímu vcítění přidává ještě důraz na znovuzrození ženského vnímání světa a obnovení ženského morálního cítění.

G. Alternativní proudy, mezi které podle Clare Palmer patří nové formy čistě deskriptivního přístupu k environmentální krizi, environmentální pragmatismus či sociální ekologie.

Jak vyplývá z klasifikace, kterou nalézáme u Erazima Koháka i Clare Palmer, ale také ze základních přehledových publikací, lze za hlavní směry environmentální etiky považovat **biocentrismus, ekocentrismus a jiné formy systémového pojetí, slabý a silný antropocentrismus, hlubinnou ekologii, sociální ekologii, zoocentrismus, teocentrismus**²²⁴. Podívejme se na každý z těchto směrů zvlášť.

II.2.4. Základní koncepty myšlenkových světů zelených

II.2.4.1. Biocentrismus

Mezi hlavní postavy biocentrismu můžeme zařadit Alberta Schweitzera, Paula Taylora a Rolston M. Holmese III. Pro základní přiblížení vybírám koncept Alberta Schweitzera, který je běžně označován jako *nauka (etika) úcty k životu*²²⁵, a který stručně doplní postoj Paula Taylora.

Základním impulzem Schweitzerova biocentrismu je snaha „znovu a jinak vytyčit hranice morálního“. Promyslíme-li nově základní axiomy etického zkoumání světa, dospějeme podle Schweitzera nutně k závěru, že hranice morálního vedou jinudy, než tradiční etiky předpokládaly. Tak, jako „se považovalo za bláznovství předpokládat, že barevní lidé jsou doopravdy lidé a musí se s nimi lidsky zacházet ... dnes se považuje za přemrštěnost proklamovat jako požadavek racionální etiky ustavičný ohled na všechno živé až po jeho

²²⁴ Zde může má práce čelit kritice z ignorování environmentálního ekofeminizmu, který jak s hlubinnou, tak se sociální ekologií vede velmi zajímavý dialog. Není tomu tak – environmentální ekofeminizmus neignorují. Dialogem environmentálního ekofeminizmu s hlubinnou ekologií se zabývám ve své práci *Analýza hlubinné ekologie* a texty autorek jako Deborah Slicer, Karen Warrenové či Vandany Shivy považuji za zásadní pro environmentální hnutí. Jejich význam pro environmentální etiku je ovšem omezený. Nahrazení kritiky antropocentrismu kritikou androcentrismu neodlišuje Deborah Slicer od Johna Seeda natolik, abychom ji nechápali jako autorku hlubinně ekologickou. A Janeth Biehlová je zase především sociální ekoložkou a až poté ekofeministkou.

²²⁵ Za působivý pokládám též popis vzniku samotné myšlenky nauky úcty k životu. Schweitzer doslova píše: „Při západu slunce třetího dne, u vesnice Igendia, jsme pluli podél ostrova ve středu široké řeky. Na písčitém břehu po levé straně se čtyři hroši s mláďaty kolébali naším směrem. V tu chvíli, v únavě a depresi, mě jako blesk osvítila slova „úcta k životu“. Pokud vím, ta slova jsem nikdy neslyšel ani nečetl. Byl jsem si okamžitě vědom, že v sobě nesla řešení problému, který mě trápil. Došlo mi, že hodnotový systém, který by se zabýval jen našimi vztahy k ostatním lidem, by byl neúplný, a tak by postrádal sílu dobroty. Jen úctou k životu můžeme ustavit dušení a humánní vztah jak k lidem, tak ke všem živým tvorům na dosah. Jen tak se vyhneme ubližování druhým a v mezích svých schopností jim půjdeme na pomoc, kdykoliv nás potřebují.“ Nauka úcty k životu v kostce. Citováno dle KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000, s. 88.

nejnižší projevy. Přijde však doba, kdy se budeme divit, že lidstvo potřebovalo tak dlouhou dobu, než nahlédlo, že bezmyšlenkovité poškozování života je neslučitelné s etikou ..²²⁶

Prvním krokem v pravdivějším pojetí morálky je nová definice morální hodnoty. Spojovat morální hodnotu s lidským životem je podle Schweitzera nejenom omezené, ale také nepravdivé. Věta, která zakládá Descartesův popis světa – Myslím, tedy jsem. – je „nicotným, nahodile zvoleným počátečním principem ... (s nímž se) ... Descartes neodvolatelně ocitá na abstraktní půdě. Nenalézá přístup k etice a zůstává v zajetí mrtvého světového i životního názoru.“²²⁷ Pravá morální filosofie musí podle Schweitzera hledat morální hodnotu jinde: „a vycházet z nejbezprostřednějšího a nejširšího fakticky daného obsahu vědomí, který zní: **Jsem život chtějící žít, uprostřed života chtějícího žít.**“²²⁸ Pokud uznáme tento první axiom morálního světa, dospějeme k pojetí, v němž „etika ... spočívá v tom, že prožívám naléhavou potřebu mít ke každé životní vůli stejnou úctu jako k své vlastní. Tím je dán i myšlenkově nutný základní princip mravnosti. **Dobré je život uchovávat a podporovat, zlé je život ničit a omezovat.**“²²⁹

Nezáleží na rozumových schopnostech, schopnosti nazřít platnost kategorického imperativu či příslušnosti k druhu Homo sapiens. Každý živý tvor obsahuje vůli žít, a proto je každý živý tvor principiálně morálně hodnotným. Proto „venkovan, který na louce pokosil tisíce květů jako krmivo pro krávy, se má střežit, aby cestou domů bezmyšlenkovitě neuškulbl nějaký kvítek u cesty, neboť tím se zpronevřuje životu, jelikož k tomu není nucen nezbytností“²³⁰ a ti „kdo provádějí operace na zvířatech nebo na nich zkoušejí léky či jim naočkovávají různé choroby, aby získanými výsledky mohli pomoci lidem, ti se nesmějí nikdy uklidňovat všeobecnou úvahou, že jejich kruté počínání sleduje hodnotný cíl“²³¹.

Princip ochrany života pro život sám není přitom nijak závislý ani na „světovém názoru“ jeho vyznače ani na faktu, že život sám podléhá nepředstavitelnému ničení vnějšími okolnostmi. Jak píše Schweitzer: „Nauka úcty k životu ... je sama o sobě nezávislá na tom, je-li světový názor pesimistický nebo optimistický“²³² a „nauka úcty k životu ... chce přece účinně jednat, a proto se nemusí starat o to, bude-li její činnost úspěšná či nikoliv. Pro svět je důležitý již fakt, že v člověku, který se stal etickým, vstupuje do světa vůle naplněná úctou a oddaností k životu.“²³³

Etika úcty k životu nahrazuje snahu o mravní propojení lidstva snahou o mravní propojení všeho živého a „vůli k dokonalosti či naplnění chápe jako vůli k odevzdání se dobru všeho života“²³⁴.

²²⁶ Viz SCHWEITZER, ALBERT. *Etika úcty k životu*. In KOHÁK, ERAZIM. KOLÁŘSKÝ, RUDOLF. MÍCHAL, IGOR. *Závod s časem – texty z morální ekologie*. Praha : Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 22-34. Citace ze strany 23.

²²⁷ Viz tamtéž, s. 22.

²²⁸ Viz tamtéž, s. 22.

²²⁹ Viz tamtéž, s. 23.

²³⁰ Viz tamtéž, s. 27.

²³¹ Viz tamtéž, s. 27.

²³² Viz SCHWEITZER, ALBERT. *Úpadek a nová výstavba kultury*. Praha : Ústřední církevní nakladatelství v Praze, 1964, s. 72.

²³³ Viz SCHWEITZER, ALBERT. *Albert Schweitzer – Zastávce kritického myšlení a úcty k životu*. Praha : Vyšehrad, 1989, s. 287.

²³⁴ Viz KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000, s. 89.

Ačkoliv si je Schweitzer vědom teoretických obtíží²³⁵, které nauka úcty k životu přináší, i praktických nesnází s jejím uskutečňováním, tvrdí, že každé jiné řešení je na tom mnohem hůř. „Obyčejná etika hledá kompromisy. Chce stanovit, kolik musím obětovat ze své existence a ze svého štěstí a kolik si smím ponechat na úkor existence a štěstí jiných živých bytostí. Tímto rozhodováním vzniká tedy aplikovaná relativní etika. Ta vydává za etické, co ve skutečnosti etické není, neboť je to směs neetické nevyhnutelnosti s etikou. Tím vyvolává nesmírný zmatek.“

Člověk musí uznat principiální hodnotu všeho živého o sobě, jestliže má být práv svému lidství a etika musí zahrnout biocentrismus, má-li obstát, končí svoji úvahu Albert Schweitzer.

Postoj Alberta Schweitzera našel filosoficky fundovanější podporu v díle Paula Taylora, které biocentrismus staví na Aristotelově konceptu teleologického směřování. Taylor tvrdí, že každý organismus je teleologickým centrem, které hledá dobro svým vlastním způsobem. Unikátní telos proto dává každému živému individuu hodnotu o sobě. A protože jsou teleologické cíle jednotlivých organismů navzájem nepoměřitelné (vztahují se k sobě jako různé), nelze vytvořit hodnotový žebříček vyšších a nižších organismů. To je ontologicko-axiologický základ biocentrismu a kostra jeho fundamentálního principu mezidruhové spravedlnosti. Taylor je přesvědčen, že existují čtyři základní principy povinnosti vůči ne-lidskému světu přírody: nepoškozování, nezasahování, podpora tam, kde je to nutné, odškodňující spravedlnost, které lze doplnit pěti principy priority pro případ řešení konfliktů: sebeobrana, proporcionalita, minimalizace zla, distributivní spravedlnost a odškodňující spravedlnost. Na základě čtyř principů povinnosti a pěti principů priority lze vyřešit jakýkoliv konflikt člověk x mimolidský organismus tak, abychom respektovali vnitřní hodnotou každé živé bytosti.

Také pro Taylora²³⁶ je tedy ***základním principem biologická rovnost a shodný morální status všech živých bytostí.***

Jak je zřejmé z předchozího přiblížení biocentrismu, má tento směr silný ekologický náboj. Biocentrismus kritizuje antropocentrický postoj přítomný v základech všech „klasických“ politických ideologií a absolutizuje hodnotu všeho živého, což je s mnoha hodnotovými předpoklady současné neoklasické ekonomie či teorie zastupitelské demokracie obtížně slučitelné. Na druhou stranu je biocentrismus zásadním způsobem ekologicky nepoučený či k ekologickému poučení lhostejný. Můžeme proto konstatovat, že biocentrismus patří k specifickému proudu radikálního ekologismu.

II.2.4.2. Ekocentrismus a systémové přístupy

Biocentrismus zpochybňuje antropocentrický přístup k přírodě zdůrazněním hodnoty každé jednotlivé žijící bytosti. Jak vyplývá z postoje Alberta Schweitzera i z konceptu Paula

²³⁵ Schweitzer doslova píše: „Proč se vůle k životu takto (myšleno etickým jednáním) projevuje jen ve mně? Je to proto, že jsem dosáhl schopnosti přemýšlet o celku bytí? ... Na tyto otázky není odpovědi.“ Viz SCHWEITZER, ALBERT. *Etika úcty k životu*. In KOHÁK, ERAZIM, KOLÁŘSKÝ, RUDOLF, MÍCHAL, IGOR. Závod s časem – texty z morální ekologie. Praha : Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 24.

²³⁶ Alternativní koncepci biocentrismu vytvořil Luis G. Lombardi. Jeho pojetí biocentrismu totiž umožňuje poměřovat hodnotu jednotlivých živých organismů. Podle Lombardiho mají různé organismy různě vysokou „přidanou hodnotu“, a to v závislosti na počtu svých funkcí. Rostliny mají pouze vegetativní funkci, a proto mají menší přidanou hodnotu než živočichové. Savci mají vyšší přidanou hodnotu než hmyz a člověk než savci. Viz například Lombardi, Luis, G.

Taylora, je základní argumentace biocentriků postavena na morálních, nikoliv biologických argumentech; na znalosti evropské filosofie spíše než na znalosti fungování biotického světa. Řečeno zjednodušující zkratkou: Albert Schweitzer „*Nauky úcty k životu*“ byl především teolog a Paul Taylor „*Respektu k přírodě*“ zase filosof. Respekt k přírodě není u většiny biocentriků postaven na dobré znalosti jejího fungování, ale spíše na nových či znovuobjevených morálních a filosofických principech.

Záhy po vzniku biocentrismu se však objevuje jiný koncept, který chce hodnotu přírody vyjádřit přírodovědně poučenou formou, podloženou znalostí reálného fungování konkrétních ekosystémů. Takový koncept můžeme nazvat ekocentrismem. Přiblížme si ho na postavě Aldo Leopolda a Roberta Williama Cattona.

První, značně nesystematickou, verzi ekocentrismu nalezneme v díle již zmiňovaného Aldo Leopolda, který svou úvahu v knize *A Sand County Almanach* začíná vyslovením souhlasu s myšlenkou Alberta Schweitzera, že etické koncepty procházejí, stejně jako příroda, neustálou evolucí²³⁷. Instituce otroctví, ve starém Řecku přirozená, je dnes velmi těžko obhajitelná. Na rozdíl od Schweitzera se však Aldo Leopold domnívá, že skokové zlepšení a zvětšení znalostí, kterými disponuje člověk 20. století, umožňuje lidstvu stejně skokový posun v našem poznání světa morálního. Lepší poznání přírody je předpokladem lepší etiky. Antropocentrické představy i první biocentricky orientované koncepce usvědčuje současné poznání přírodních věd z omylu²³⁸. Z hlediska současného přírodovědného poznání již není udržitelná myšlenka, že korunou všeho stvoření je člověk, ani myšlenka, že zásadní hodnotou je život každé jednotlivé bytosti. Tyto zastaralé morální názory nahrazuje přírodovědou poučené: nejvyšší hodnotou je pouze biotický celek, ekosystém, příroda jako taková. Jak píše sám Leopold: „Určitá věc je správná, když směřuje k zachování celistvosti, stability a krásy biotického společenství. Směřuje-li jinam, je špatná.“²³⁹ či „Etika země prostě rozšiřuje hranice společenství tak, aby zahrnovalo i půdu, vody, rostliny a zvířata, čili souhrnně zemi“.²⁴⁰

Zatímco biocentrikové zůstávají podle Aldo Leopolda stále poplatní původnímu antropocentrismem ustanovenému úhlu pohledu, který se soustředí na vztah mezi jednotlivci, klade ekocentrismus důraz na vztah jednotlivce a biologického společenstva. Jak píše sám Leopold: „Původní etika se zabývala vztahy mezi jednotlivci ... pozdější přírůstky se zabývaly vztahem mezi jednotlivcem a společností ... Nemáme však ještě etiku zabývající se vztahem člověka k zemi a rostlinám a živočichům na ní žijícím ... rozšíření etiky na tuto složku lidského okolí je, pokud tomu správně rozumím, evoluční možnost a ekologická nutnost. Je to třetí krok v pořadí ... vývoje etiky.“

Tím se proměňují i morální nároky na člověka. Z dobyvatele se stává spolubydlící: „nová ... etika ... pozměňuje roli Homo sapiens z dobyvatele krajinných společenství na jednoho z mnoha jejich členů a občanů. Z toho plyne úcta k ostatním členům a také úcta ke společenství jako takovému.“²⁴¹

²³⁷ Viz LEOPOLD, ALDO. *Etika země*. In KOHÁK, ERAZIM. KOLÁŘSKÝ, RUDOLF. MÍCHAL, IGOR. *Závod s časem – texty z morální ekologie*. Praha : Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 36.

²³⁸ Viz Leopold, Aldo. *The Land Ethics*. In CALLICOTT, BAIRD, J. PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment*. London : Routledge, 2005, 10-12.

²³⁹ Viz LEOPOLD, ALDO. *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*. Prešov : Abies, 1995, 254.

²⁴⁰ Viz LEOPOLD, ALDO. *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*. Prešov : Abies, 1995, 234.

²⁴¹ Viz LEOPOLD, ALDO. *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*. Prešov : Abies, 1995, 235.

Podle Leopolda je nutné vědecky podloženou představu biotického celku jako nejvyšší hodnoty intelektuálně a emocionálně prosadit do celé společnosti. Významným protivníkem bude podle Leopolda ekonomismus, který chápe jako určující lidské vztahování se k přírodě, nikoliv vyzvednutí celku. Ovšem ani biocentrismus nemůže významně pomoci, protože ač morálně míří správným směrem, jeho nepoučenost mu znemožňuje dosáhnout skutečného morálního pokroku.

Ekonomické i biocentrické představy je třeba nahradit novou definicí morálního chování vycházejícího z poučky – morálně se může chovat pouze ten, kdo zná a respektuje přirozené ekosystémy a jejich fungování.

Knih William R. Cattony Jr. *Overshoot – The Ecological Basis of Revolutionary Change*²⁴² je jednou z nejpřesvědčivějších aktualizací (a radikalizací) postoje Aldo Leopolda. Sociologicky i biologicky vzdělaný Catton je stejně jako Aldo Leopold přesvědčen, že nový myšlenkový směr můžeme formulovat pouze na základě poznání reálného fungování biotických systémů. Na začátku svých úvah si William Catton klade otázku, zda ekologická pravidla, která platí pro všechny živé organizmy na Zemi, platí i pro náš vlastní druh, přičemž využívá jeden ze základních termínů ekosystémové teorie, tzv. carrying capacity²⁴³. Carrying capacity můžeme definovat jako maximální mez únosnosti daného území pro určitý druh. Druh, který mez překročí, spouští mechanismy, které v jistém (většinou krátkém) časovém intervalu počet jeho příslušníků sníží natolik, aby danou kapacitu území nepřekračoval. Homo sapiens, pro kterého mez kapacity území platila (a stále platí) stejně jako pro každý jiný druh, je schopen pouze více či méně elegantního obcházení základního ekosystémového pravidla přesunem, dovozem, snížením rozmanitosti atd. Proto v určitém okamžiku došlo ke genocidě indiánských kmenů, proto dnes dochází k ničení původních deštných pralesů i úbytku spodní vody v Číně a Indii. Všechny dosavadní pokusy ignorovat hraniční limity carrying capacity – jako příklad uvádí Catton zemědělství či zavedení chemických hnojiv – člověka z tohoto ekologického omezení neosvobozují, pouze na delší než obvyklou dobu oddalují vrácení k původní limitě. Zlomovým okamžikem překročení carrying capacity člověkem bylo napojení se na fosilní paliva. Umělé zemědělské ekosystémy, na kterých současná moderní společnost stojí, totiž umožňují vyšší než odpovídající výnosy, ovšem pouze za předpokladu přísunu „dodatkové energie“ (obdělávání, hnojení, chemická hnojiva, postřiky atp.). Bez této energie nemohou nikdy dosáhnout biologické výnosnosti přirozených ekosystémů. Fosilní paliva umožnila lidem „mrchožroutsky orientovanou“ existenci, pro kterou je typické krátkodobé masivní překročení veškerých zákonů carrying capacity a následná prudká imploze. Tento fakt dokumentuje podle Cattona skutečnost, že 9/10 energie dnes využívané člověkem tvoří právě energie fosilních paliv. Vše, na čem člověk zakládá své přesvědčení o nadřazenosti kultury nad přírodou, pramení pouze a výhradně z čerpání nevratných půjček. Podle všeho co víme o fungování ekosystémů, musí podle Cattona přijít den, kdy se jako všechny další druhy opět podrobíme zákonu mezní kapacity území. Z načrtnutého obrazu vyplývá podle Cattona jasné morální poselství. Globální ekosystém Země má v rámci nám známého vesmíru mimořádné postavení. Je jedinečný svou tvořivou schopností i schopností uchovat život. Člověk je pouze součástí tohoto globálního ekosystému a jako takový nemůže sám o sobě ani zabezpečit přežití života ani jeho další evoluci. Má tedy morální povinnost

²⁴² Viz CATTON, WILLIAM, R. *Overshoot – the ecological basis of revolutionary change*. Urbana : University of Illinois Press, 1980.

²⁴³ Viz CATTON, WILLIAM, R. *Overshoot – the ecological basis of revolutionary change*. Urbana : University of Illinois Press, 1980, s. 36-42.

podřídít se podmínkám, které podporují rozvoj celku. Celek je hodnotově významnější než jakákoliv jeho část.

Správné je takové chování, které respektuje naši podřazenost biosféře a uznává jedinečnou a nadřazenou hodnotu celku biotického společenství, uzavírá svoji úvahu Catton.

Jak vidíme z díla A. Leopolda i W. R. Cattona, je ekocentrický koncept principiálně ekologický. Ekocentrické nadřazují zájmům člověka i lidské společnosti zájmy biotických celků a radikálně zeleným způsobem napadají směr vývoje vyspělých západních zemí ve 20. i 21. století. Hledáme-li zelené radikální právě zelenou, bude ekocentrismus jedním ze silných kandidátů jejich ideového východiska.

II.2.4.3. Antropocentrismus

Ačkoliv je antropocentrismus ve většině přehledových publikací uváděn na prvním místě, vzniká environmentálně orientovaný antropocentrismus jako reakce na první texty biocentrismu, teocentrismu a ekocentrismu.

Environmentální antropocentrismus je tedy spíše reakcí na existující odpovědi, než první odpovědí na téma ohrožení životního prostředí. Antropocentrický environmentalismus potom můžeme chápat jako snahu zachovat koncepci ústředního postavení člověka a zároveň přijmout ochranu ostatních živých tvorů a životního prostředí, jako pro člověka významnou hodnotu. Clare Palmer charakterizuje antropocentrismus jako směr, který přistupuje k ne-lidskému tak, že měří jeho hodnotu výhradně užitečností, a Erazim Kohák k tomu dodává, že environmentálně orientovaný antropocentrismus „vychází z předpokladu, že člověk je zdrojem všeho smyslu a hodnoty ... leč přesto dochází k hlubokým závěrům. Antropocentrismus opravdu nemusí znamenat sobectví (protože) ... teprve člověkem vstupuje do všehomíra rozměr altruismu, který je pro člověka závazný – schopnost přijetí dlouhodobého zájmu všeho lidstva za vlastní zájem.“²⁴⁴

Nejznámější texty environmentálně orientovaného antropocentrismu Cobbův *Toward a Just and Sustainable Economic Order*²⁴⁵, Passmoreův *Man's Responsibility for Nature – Ecological Problems and Western Traditions*²⁴⁶, Lewisův *Green Delusions – An Environmentalist Critique of Radical Environmentalism*²⁴⁷, či Gorova *Země na misce vah*²⁴⁸ i na rozmezí antropocentrismu a biocentrismu stojící Schererova *Sustainable Resource Ethics* neobsahují tak systematické zdůvodnění, jaké poskytuje text Bryana G. Nortona *Environmental Ethics and Weak Antropocentrism*²⁴⁹. Podívejme se proto nejdříve na něj.

²⁴⁴ Viz KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Slon, 2000, 79-85.

²⁴⁵ Viz COBB, JOHN, B. *Toward a Just and Sustainable Economic Order*. Journal of Social Issues, roč. 51, č. 4, s. 83-100.

²⁴⁶ Viz PASSMORE, JOHN. *Man's Responsibility for Nature – Ecological Problems and Western Traditions*. New York : Scribner, 1974. John Passmore v této knize tvrdí, že není potřeba měnit antropocentrický pohled, protože hodnoty jsou člověkem tvořeny a na člověka orientovány. A pokud se nám podaří rozvinout přístup „správce“, bude to plně dostačující. V tomto smyslu je typickým představitelem „klasického“ environmentálního antropocentrismu.

²⁴⁷ Viz LEWIS, MARTIN, W. *Green Delusions – An Environmentalist Critique of Radical Environmentalism*. London : Duke University Press, 1992.

²⁴⁸ Viz GORE, ALBERT. *Země na misce vah*. Praha : Argo, 1994.

²⁴⁹ Viz NORTON, BRYAN, G. *Environmental Ethics and Weak Antropocentrism*. In LIGHT, ANDREW, ROLSTON III., Holme. *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003, 163-174.

Bryan Norton konstatuje, že dosavadní diskuse o environmentálním antropocentrismu byla vychýlená nesprávným směrem, protože se soustředila na problém, zda k podepření našeho rozhodnutí k environmentálním postojům stačí podpora standardně (a tedy antropocentricky) vymezených pojmů jako právo, zájem, povinnost, nebo je třeba nového ne-antropocentrického určení těchto pojmů. Jinými slovy, zda je pro environmentálně orientované jednání nutné odmítnout antropocentrismus. Jenže, jak konstatuje Norton, rozdíl mezi pojmy antropocentrický/neantropocentrický není tak důležitý, jak je většina myslitelů přesvědčena. Daleko důležitější je rozlišení mezi individualismem a ne-individualistickým přístupem. Environmetalismus i ekologismus je ze své podstaty slabě či silně antropocentrický (a to včetně těch představitelů, kteří se považují za biocentriky a ekocentriky), ale ze své podstaty nemůže být individualistický v tom smyslu, v jakém jsou individualistické současné neenvironmentální koncepty, konstatuje Norton. Začneme však u pojmu antropocentrismus.

Pojem antropocentrismus je podle Nortona dvojaký. Antropocentristé i jejich kritici ho připisují postoji, který bere člověka jako jedině loci autonomních (o sobě) hodnot. Tak chápe antropocentrismus Sylvan ve svém myšlenkovém experimentu posledního člověka, tak chápe antropocentrismus Passmore i Callicott. Ovšem v takto chápaném pojmu je řečeno příliš málo o tom, co je to „zájem člověka“²⁵⁰. Já sám, konstatuje Norton, bych odlišil dvě definice: pocitová (cítěná) preference a zvážená (promyšlená) preference. Cítěná preference je jakákoliv potřeba či touha lidského individua, která je alespoň dočasně ustanovena nějakou specifickou potřebou tohoto individua. Zvážená potřeba je jakákoliv touha či potřeba, kterou by člověk (a jedině člověk) vyjádřil po pečlivém zvážení, zahrnující soud, zda je touha či přání v souladu s rozumově přijatým pohledem²⁵¹ na svět. Pokud jsou lidské zájmy konstruovány pouze s ohledem na cítěné potřeby, jsou tím izolovány od jakékoliv kritiky. Cítěné potřeby jsou základem současné ekonomie a bohužel též ekonomiky. Zvážená potřeba, je oproti cítěné potřebě jistou formou idealizace, protože může být přijata až poté, co člověk zvážil celý pohled na svět a navíc uspěl v aktu přizpůsobení své cítěné potřeby tomuto pohledu²⁵². Po rozlišení cítěných a zvážených potřeb člověka lze rozlišit i dva druhy antropocentrismu. Teorie hodnot je silně antropocentrická, pokud hodnoty, které obsahuje, jsou odvozeny z cítěných potřeb. A na druhou stranu je slabě antropocentrická, pokud má hodnoty odvozené buď ze zvážených potřeb, nebo potřeb, které poukazují na vztah cítěných potřeb a nedosažitelného ideálu jejich vážení. Silný antropocentrismus, opakuje znovu Norton, bere za dané, že základem všech hodnot je naše cítění, a jestliže tedy někdo inklinuje k silně spotřebně orientovanému hodnotovému systému, bude (a morálně oprávněně) považovat přírodu za sklad materiálů, které je vhodné využít na vytvoření člověku příjemných a užitečných věcí.

Oproti tomu slabý antropocentrismus chápe, že cítěné potřeby mohou, ale nemusí být rozumné (ve smyslu rozporu s výše definovaným „rozumným pohledem na svět“). Proto slabý antropocentrismus nabízí půdu pro kritiku exploatačního přístupu k přírodě a zároveň chápe lidskou zkušenost (včetně lidské zkušenosti s přírodou a přírody) jako základ pro formování hodnot. Objevují se tu – píše ve svém textu Norton – dvě ideje, které jsou pro zelené myšlení velmi důležité. Za prvé: v rámci slabého antropocentrismu mohou environmentalisté vytvořit

²⁵⁰ V originále „*human interest*“.

²⁵¹ Norton definuje rozumově přijatý pohled na svět jako pohled zahrnující vědecké teorie a metafyzický základ interpretující tyto teorie a soubor racionálně podepřených estetických a morálních ideálů. Viz tamtéž, s. 164.

²⁵² Dosažení tohoto ideálního stavu je samozřejmě 100% nemožné, a proto je ideální zvážená potřeba hypotetickou představou, ke které se můžeme pouze více či méně přiblížit. Viz NORTON, BRYAN, G. *Environmental Ethics and Weak Anthropocentrism*. In LIGHT, ANDREW, ROLSTON, HOLMES. III. *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003, 165.

pohled na svět, který zdůrazňuje blízký vztah člověka a jiných organismů, a mohou přijít i s ideálem lidského chování tak, aby bylo v harmonii s přírodou, přičemž tento ideál je nejlepší kritikou současného vykořisťovatelského vztahu k přírodě. Za druhé: hodnota přírody je zdůrazněna i skrze schopnost přírody učit nás hodnotám, které jsou formovány právě v kontaktu s ní.

Slabý antropocentrismus tedy nabízí ***silné, a především sjednocující argumenty pro ochranu přírody***. Ať si již člověk vybere náboženské, racionální či utilitaristické důvody proč žít podle ideálu maximální harmonie s přírodou, slabý antropocentrismus je dokáže převzít a přeformulovat do svého jazyka. Hinduista, který sleduje vlastní duchovní rozvoj, nemusí připisovat přírodě žádnou vnitřní hodnotu, a přesto je jeho stanovisko v rámci slabé verze antropocentrismu plně ospravedlnitelné²⁵³. A to samé platí pro člověka, který se obává osudu svých dětí, či který chce žít plně důstojným životem.

Antropocentrismus ve své slabé verzi nevyžaduje těžko obhajitelný postoj hodnoty pro sebe ne-lidských objektů a zároveň poskytuje možnost vytvářet závazky, které jdou za pouhé uspokojování lidských potřeb. Proto by mohl být velmi atraktivní pozicí pro současné environmentální hnutí i jeho teoretiky, uzavírá Norton.

Environmentální antropocentrismus tedy charakterizuje snaha ponechat člověka jako centrum poznávání hodnot, ovšem nikoliv jako hodnotu jedinou. Realistický antropocentrismus uznává, že jediným, kdo může poznávat hodnoty, je člověk, ovšem jeho poznávání jej vede k postoji, který ochranu ne-lidských bytostí považuje za jednu z nejvyšších hodnot.

V každém případě je antropocentrický postoj z principu environmentální a ne-ekologický. Radikální či extremistické zelené mezi antropocentriky nelze najít.

II.2.4.4. Hlubinná ekologie

Ačkoliv hlubinná ekologie prošla více než třicetiletým vývojem a v současnosti jsou čtenářům k dispozici texty již třetí generace hlubinných ekologů, zůstává její základní ideové ukotvení stále stejné²⁵⁴. Vše, co zakladatel hlubinné ekologie Arne Naess přednesl v roce 1972 v Bukurešti, zůstává i po šestařiceti letech v hlubinné ekologii platným základem a nezpochybňovaným axiomem. Z tohoto důvodu lze k přiblížení hlubinné ekologii jako takové využít pouze základní Naessovy texty a nedopustit se přitom žádného výrazného zkreslení²⁵⁵. Jaká je tedy hlubinná ekologie v Naessově pojetí?

Na mnoha místech vymezuje Naess hlubinnou ekologii především negativně, v opozici k ekologii mělké (povrchní, plytké, shallow). Mělkou ekologii charakterizuje v první řadě antropocentrismus, tzn. přístup, který hodnotu jakéhokoliv předmětu (včetně živých organismů) ztotožňuje s jejich hodnotou pro člověka a celou přírodní rozmanitost chápe výhradně jako zdroj pro lidské použití a využití. Kromě antropocentrického základu charakterizuje mělkou ekologii filosofická a etická neschopnost problematizovat pochybné jevy moderní společnosti, mezi které Naess řadí především materialismus, konzumerismus,

²⁵³ Viz NORTON, BRYAN, G. *Environmental Ethics and Weak Anthropocentrism*. In LIGHT, ANDREW, ROLSTON III., Holme. *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003, 166.

²⁵⁴ Podrobněji viz BINKA, BOHUSLAV. *Analýza hlubinné ekologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

²⁵⁵ Toto tvrzení je značně zjednodušující – mezi A. Naessem a hlubinnými ekology druhé či třetí generace existují, dokonce značné, rozdíly. Z hlediska cíle naší studie si je však můžeme dovolit ignorovat. Podrobnější pohled i analýzu hlubinné ekologie viz v přechodí poznámce uvedená publikace.

ekonomický růst či vědecko-technický rozvoj. Mělká ekologie je tedy pro Naesse mělkou hned nadvakrát. Za prvé v mělkém základu navrhovaných řešení, za druhé v neschopnosti „objasňování a respektování toho, co je v hloubce normativních a deskriptivních předpokladů“ moderní společnosti a jejího pohledu na svět.²⁵⁶ Z většiny Naessových textů je zřejmé, že za zásadní považuje druhý nedostatek mělké ekologie, tedy filosoficky a eticky nedostatečně hluboký „světový názor“.

Hlubinná ekologie je podle Arne Naesse v tomto ohledu principiálně odlišná. **Odmítá dualismus člověk x svět, který stojí na antropocentrických základech**, a uznává základní jednotu všeho živého i neživého.²⁵⁷ Odmítnutím dualismu se Naessovými vlastními slovy²⁵⁸ hlubinná ekologie odlišuje od všech ostatních zeleně orientovaných konceptů. Ty kladením důrazu na nutnost omezení svého vlastního já nemohou dlouhodobě přesvědčit ostatní obyvatele Země ke změně životního stylu. Naess usiluje o změnu nazírání světa, nikoliv o pouhou změnu v oblasti praktikované etiky. Podle svých vlastních slov usiluje o novou – nedualistickou a zároveň realistickou – ontologii²⁵⁹. Odmítá klasickou představu člověka v přírodě, představu individuálního, materiálně vymezeného já a nahrazuje ji představou Já s velkým „J“, Já, které je, ač hierarchizováno, jednotné a jediné. Toto široké Já, které se rozvíjí od sociálního Já k ekologickému Já až na pomezí metafyzického Já, postupně zahrnuje další a další bytosti, celé ekosystémy a nakonec svět.

V takovém konceptu je podle Naesse nutné uzнат naprostou rovnost všeho živého, která plyne z naší závislosti na hlubokém uspokojení, jež čerpáme z jednoty s ostatními životními formami. Na rozdíl od biocentrické etiky zde ostatní živé bytosti nejsou hodnotou o sobě, ale součástí nadindividuálního celku Já, který je Hodnotou, protože je Celkem. Naess čtenáře podrobně nezpravuje o tom, jak přesně k rozšiřování já v Já dochází – kromě náznaků a odkazů na další autory nalezneme spíše velmi vágní, nicméně emocionálně působivé pasáže, ale hned v několika textech nás ujišťuje o tom, že se jedná o proces ontologický, nikoliv psychologický. Celý proces Naees označuje jako ztotožnění, identifikaci. Ztotožnění, které jako mimoracionální akt vede k zániku rozdílu mezi ego a alter.²⁶⁰ Pouze ztotožněním můžeme dosáhnout sebe-realizace, velké jednoty, konečného splynutí. K tomu je však potřeba ještě změny gnoseologické. Tento v Naessově díle spíše okrajový – významem však centrální – bod, později hojně zneužívaný radikálními hlubinnými ekology, můžeme popsat následujícím způsobem. **Jde o zahrnutí a nadřazení pocitového, emocionálního do, či spíše nad náš poznávací a hodnotící proces** a nepřímou též pokus o rehabilitaci mýtu²⁶¹. V tuto chvíli přeskochíme Naessovu konkretizaci schématu v tzv. gestaltech a přiblížíme přímo samu ideu.

²⁵⁶ Viz tamtéž.

²⁵⁷ Viz NAESS, ARNE. Heidegger, Postmodern Theory and Deep Ecology. In *The Trumpeter*, 1997, roč. 14, č. 4; či NAESS, ARNE. *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*. Cambridge : Syndicate of Press of the University of Cambridge, 1989.

²⁵⁸ Viz NAESS, ARNE. *Sebeuskutečnění: ekologický přístup k bytí ve světě*. In *Myslet jako hora: Shromáždění všech bytostí*. Prešov : Abies, 1993, s. 33.

²⁵⁹ Viz NAESS, ARNE. Deep Ecology in the Line of Fire. *The Trumpeter*, 1995, roč. 12, č. 3.

²⁶⁰ Viz studie Několik kritických poznámek k „hlubinné ekologii“ Arne Naesse. Viz BINKA, BOHUSLAV. Několik kritických poznámek k „hlubinné ekologii“ Arne Naesse. *Universitas*, 1999, roč. 8, č. 4, s. 43-47.

²⁶¹ Viz např. NAESS, ARNE. Mountains and Mythology. *The Trumpeter*, 1995, roč. 12, č. 4. Tento článek je nepřímým odkazem na Seedův, Macyové a Flemingové sborník, do kterého Naess také přispěl. Naess ví, že návrat k mýtickému světu je bezpředmětný, nicméně o jistou rehabilitaci prvků mýtického světa se v tomto textu pokouší. Podrobněji viz BINKA, BOHUSLAV. *Analýza hlubinné ekologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

Podle Naesse je rozpor mezi ochranářem, který hovoří o nedotknutelném „srdci lesa“ a těžebním dělníkem, který tomuto pojmu nerozumí, nikoliv pouze v etickém hodnocení, ale především v ontologii a gnozeologii. Abstraktní celky jako „život řeky“, „srdce lesa“, „ticho jezera“ pro ochránce přírody existují stejně pevně a nezpochybnitelně, jako pro těžebního dělníka buldozer.²⁶² Poznává je se stejnou zřejmostí, přiřazuje jim podobně významnou hodnotu. Tyto celky jsou reálně, ontologicky stejné jako ony. **Pocitové a emocionální vlastnosti nejsou součástí subjektu, ale existují objektivně jako součásti jistých abstraktních celků a konečně jako Já.** Proto je jejich zahrnutí do průběhu našeho poznávání naprosto zásadní. Hodnotu lesa určíme vcítěním, ztotožněním se, rozplynutím. Vcítěním se poznáváme objektivně, objektivněji než vědeckým poznáním.

Z hlediska ontologických východisek je tedy Naess velmi podobný striktně náboženským myslitelům. Také on – ačkoliv paradoxně protestuje proti dosavadnímu evropskému dualismu – rozděluje svět na svět skutečného Já – zahrnující mu celý vesmír a svět já, který je nejen nesmírně omezený, ale též ontologicky neobhajtelný. Stejně jako nábožensky orientovaní myslitelé transformuje hodnoty vzhledem k jinému než tomuto světu a vytváří tak místy až doslova fantaskní konstrukce. A stejně jako další náboženští myslitelé logicky konzistentně²⁶³ přenáší tuto ontologickou představu do svého pojetí gnozeologie a etiky.

Jak píše sám Naess v jednom ze svých zásadních textů:

To co chci nyní říci ... by se dalo zhruba shrnout do následujících šesti bodů:

- 1. Podceňujeme se. Zdůrazňuji „já“. Máme tendenci si ho plést s úzkým ego.*
- 2. Lidská přirozenost je taková, že budeme-li dostatečně a všestranně vyzrálí, nemůžeme se vyhnout „identifikování“ se všemi žijícími bytostmi, krásnými či ošklivými, velkými či malými, vnímavými či nevnímavými. Svůj pojem „identifikování“ objasním později.*
- 3. V tradičním pojetí cesta ke zralosti „já“ vede třemi stadii – od ega k sociálnímu „já“ a od sociálního „já“ k metafyzickému „já“. V tomto pojetí je však velice přehlížena příroda – náš domov, naše bezprostřední okolí, k němuž náležíme jako děti – a naše ztotožnění s žijícími lidmi. Proto pokusně zavádím pojem „ekologické já“. Od samotného počátku můžeme být v přírodě, z přírody a pro přírodu. Společnost a lidské vztahy jsou důležité, ale naše „já“ je ve vztazích, které ho vytvářejí, mnohem bohatší. Mezi tyto kontakty nepatří jen vztahy k lidem a k lidskému společenství, ale i vztahy, které máme k mnohem většímu společenství – k společenství všech bytostí.*
- 4. Protože s rostoucí vyzrálostí se nevyhnutelně ztotožňujeme s ostatními, „já“ se rozšiřuje a prohlubuje, „vidíme sebe v ostatních“. Sebeuskutečnění je znemožňováno, je-li znemožňováno sebeuskutečnění těch, s nimiž se ztotožňujeme. Lásku k sobě usiluje o překonání této překážky tím, že pomáhá v sebeuskutečnění ostatním podle pravidla „žij a nechej žít“. A tak vše, co může být dosaženo altruismem – svědomitým morálním ohledem k ostatním – může být dosaženo – a ještě umocněno – rozšířením a prohloubením nás samých...*

Z hlediska ekofilosofie je hlavní toto: potřebujeme ekologickou etiku, jestliže však budou lidé pociťovat, že nesobecky omezují, nebo dokonce obětují své zájmy proto, aby ukázali svou lásku k přírodě, bude to z dlouhodobého hlediska pravděpodobně nespolehlivý základ pro

²⁶² Tento příklad je stručným výkladem zásadní pasáže Naessovy knihy *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*. Viz NAESS, ARNE. *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*. Cambridge: Syndicate of Press of the University of Cambridge, 1989.

²⁶³ Naessův koncept samozřejmě obsahuje logických nekonzistencí velké množství. Jako příklad uveďme Naessovo nahrazení altruismu péčí o sebe sama – je-li Já všude, jak je možné, že existují reálné rozdíly v možnosti ovlivňovat Já? Jak je možné, že „přirozeně“ dáváme přednost některým částem Já před jinými, jaké je postavení já v Já? Jak se mé Já s velkým J liší od tvého Já s velkým J, pokud obě zahrnují vše? Tyto nekonzistence však neovlivňují „logiku“ jeho důkazu.

ekologii. Avšak skrze širší identifikaci, skrze opravdovou sebelásku, skrze lásku k svému rozšířenému a hlubšímu Já mohou začít chápat, že ochrana přírody je jejich vlastním zájmem.²⁶⁴

Máme-li etický postoj hlubinné ekologie shrnout do několika vět, říká přibližně následující: člověk a svět tvoří jednotu, kterou lze určitou částí lidského poznávacího aparátu nahlédnout. A protože člověk a svět jsou jedním JÁ, má veškerý mimo-lidský svět stejnou hodnotu jako člověk. Poškození deštného pralesa, zabíjení velryb či vlků, přemístění druhohorní skály, to vše je poškozením nás samých. V etice nejde o klasický biocentrismus či ekocentrismus, ale o nové vidění světa a z něj vyplývající nový pohled na etiku.

Jak vyplývá z předcházející analýzy, je hlubinná ekologie výsostně ekologickým směrem srovnatelným (nikoliv shodným) s ekocentrismem.

II.2.4.5. Sociální ekologie

Sociální ekologie tvoří spolu s ekologií hlubinnou dvě „alternativní koncepce“ radikálně zelených postojů. Na rozdíl od alternativy hlubinné je však sociální ekologie v českém prostředí spíše neznámá a v každém případě opomíjená²⁶⁵. Proto bude vhodné o něco bližší přiblížení, ve kterém, kromě představení myšlenek zakladatele sociální ekologie Murraye Bookchina, uvedeme i některé z idejí jeho spolupracovníků a následovníků – Janet Biehl, Briana Tokara, Cindy Millsteinové, Chaii Hellerové, Peter Staudenmaiera či Jaye Driskella. Jaká je tedy sociální ekologie a její chápání problémů životního prostředí?

A. Základní východisko sociální ekologie

Ekologická krize je podle sociální ekologie důsledkem krize společenské a v nápravě společnosti je proto třeba hledat i její řešení. Ekologické problémy jsou dle Bookchina nedílnou součástí naší „iracionální antiekologické společnosti, jejíž problémy nejsou řešitelné částečnými reformami“²⁶⁶. Příčinu devastace přírody Bookchin spatřuje ve snaze člověka přírodu opanovat, podrobit si ji. ***Tento panský postoj člověka k přírodě má podle něj svůj původ ve vztazích hierarchie a dominance mezi lidmi. Příčiny ekologické krize tedy tkví ve společenských vztazích.*** Ekologická krize autorům sociální ekologie slouží jako východisko ke kritice dnešních technologií, společenského uspořádání a zejména kapitalismu. Environmentální etika se pak stává součástí otázek společenského uspořádání a jeho projevů.

B. Životní styl, ekosystém a lidské zdraví

Ačkoliv se Bookchin a další sociální ekologové domnívají, že rozvoj technologií částečně přispěl k prodloužení a zkvalitnění lidského života, jsou zároveň přesvědčeni, že s sebou nese i zásadní negativa a větší hrozbu, než se obecně věří a předpokládá.

²⁶⁴ Jedná se o úvodní část článku *Sebeuskutečnění - ekologický přístup k bytí ve světě* – viz NAESS, ARNE. *Sebeuskutečnění - ekologický přístup k bytí ve světě*. In Myslet jako hora: Shromáždění všech bytostí. Prešov : Abies, 1993, s. 25, 26, 29. Podrobný rozbor článku viz BINKA, BOHUSLAV. *Analýza hlubinné ekologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

²⁶⁵ Viz například prostor, který hlubinné ekologii věnuje ve své přehledové knize Kohák v porovnání s prostorem, který věnuje ekologii sociální. Viz KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000.

²⁶⁶ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Ecology of Freedom*. New York : Black Rose Books, 1991, s. xiv.

Práce je dnes sice fyzicky méně namáhavá než dříve, ale stává se stále intenzivnější. A i když byl pracovní den na počátku předminulého století mnohem delší než dnes, práce probíhala v klidnějším tempu, více vyhovujícím lidské konstituci. Dnešní zaměstnanci jsou tlačeni ke stále větší produktivitě a práce je tak nervově vyčerpává přinejmenším stejně, jako dříve vyčerpávala dělníky fyzicky. Přitom jsou dnes lidé při práci fyzicky méně aktivní než jejich předkové a chybí tak vyrovnanost mezi duševní a tělesnou činností potřebná k udržení zdraví.

Lidé dnes sice mohou spotřebovávat více potravin, než tomu bylo kdy v minulosti, avšak podle Bookchina jde o potraviny obsahující nepřiměřeně mnoho pesticidů, umělých barviv a příchutí, jakož i dalších chemikálií negativně ovlivňujících zdraví člověka.

Na všech uvedených problémech se podle Bookchina významně podílejí i vlivy prostředí. Ty jsou však příliš komplexní, než aby bylo možno je rozdrobit na izolované problémy uchopitelné jednoduchými metodami, a proto nejsou zkoumány vůbec nebo jen nedostatečně. Lidé si neuvědomují úzkou spojitost mezi zdravím ekosystému a zdravím člověka.

Současné paradigma vede dle Bookchina k tendenci přehlížet závislost člověka na přírodě. Technologie, které vyvíjíme, jsou ad hoc řešením našich problémů, ale v žádném případě nemohou nahradit celý ekosystém Země, který nám umožňuje přežít. Doslova píše: „*Nic tak komplikovaného jako planeta obydlená více než jedním a půl miliónu rostlinných a živočišných druhů žijících ve více či méně ustálené rovnováze, kde neustále užívají a recyklují tytéž molekuly půdy a vzduchu, nemůže být vylepšeno bezcílnými a neinformovanými zásahy.*“²⁶⁷

Ztělesněním principu dominance a ovládnutí, který se ze společnosti přenáší na lidský vztah k přírodě, jsou podle Bookchina, ale též Tokara či Hellerové biotechnologie – „*nejambicióznější a nejimperialističtější z technologií*“²⁶⁸. Díky genetickým modifikacím jsou organizace zabývající se biotechnologiemi schopny vyšlechtit plodiny závislé na právě určitých hnojivech a obojí, hnojiva i samotné rostliny, si hlídat a chránit jakožto své duševní vlastnictví. Je (bude) také v jejich možnostech vyšlechtit rostliny, které nebudou schopné se rozmnožovat, takže si farmáři budou muset pro každou sezónu kupovat nová semena. Všechny uvedené faktory mohou podle Hellerové vyústit v závislost farmářů, a tedy i spotřebitelů, na několika málo biotechnologických gigantech. V této souvislosti jmenuje firmu Monsanto a její ambice stát se „*Microsoftem biotechnologického světa.*“²⁶⁹ Chaia Hellerová navíc pojímá biotechnologii v širším kontextu. Chápe ji nejen jako vědecký postup, způsob manipulace s vlastnostmi živých organismů, ale i jako součást nového způsobu výroby, způsobu myšlení a způsobu vytváření přírody i lidské společnosti. Charakteristickými znaky tohoto způsobu produkce jsou flexibilita, organičnost a rekombinace. Biotechnologie (rekombinace) jako způsob výroby se podle ní začala rozvíjet v okamžiku, kdy se tržní ekonomika přiblížila hranicím možností industriálního způsobu výroby. Tržní konkurence tak vstoupila do své „organické fáze“²⁷⁰, kdy se tržní subjekty ve snaze o dosažení konkurenční

²⁶⁷ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *Our Synthetic Environment*. New York : Harper Colophon Books, 1961.

²⁶⁸ Viz TOKAR, BRIAN. *Biotechnology*, [www dokument], Institute for Social Ecology, Plainfield (USA), [cit. 27.12.2007], URL: <http://www.social-ecology.org/learn/library/tokar/biotech_print.html>

²⁶⁹ Viz HELLER, CHAIA. *McDonalds, MTV, and Monsanto: Resisting Biotechnology in the Age of Informational Capital*, [www dokument], Institute for Social Ecology, Plainfield (USA), 15.9.2001, [cit. 27.12.2007], URL: <http://www.social-ecology.org/learn/library/heller/monsanto_print.html>

²⁷⁰ Viz HELLER, CHAIA. *McDonalds, MTV, and Monsanto: Resisting Biotechnology in the Age of Informational Capital*, [www dokument], Institute for Social Ecology, Plainfield (USA), 15.9.2001, [cit. 27.12.2007], URL: <http://www.social-ecology.org/learn/library/heller/monsanto_print.html>

výhody a mimořádného zisku zaměřují na biologické a reprodukční schopnosti živých organismů i celé lidské společnosti.

Rekombinace jako způsob výroby je charakteristická zejména pro sektor služeb, který v postindustriální společnosti zaujímá stále významnější postavení. Rekombinace znamená skládání nových produktů z částí k tomu účelu buď vyrobených, nebo získaných rozložením něčeho jiného, již dříve vytvořeného. Problémem pro Hellerovou je, že tento způsob produkce stále více ovládá kulturu. Rostoucí užití rekombinace nalézá v architektuře, designu, hudbě, módě, a dokonce i v sociálních teoriích. Kulturní artefakty jsou redukovány pouze na zdroj, na shluk informací, který může být jakkoli rozložen a jeho části použity k tvorbě nových produktů.

Ve svém důsledku to znamená, že degeneruje lidská tvořivost a je nahrazována schopností vytvářet kombinace z nabízených kousků informací. Vzniká tak méně opravdu nových myšlenek a výrobků, kultura se přestává rozvíjet, jenom se mění. Syntéza cizorodých prvků byla samozřejmě vždy součástí kultury, zásadním problémem podle Hellerové je, že ziskově motivovaná rekombinace nahrazuje spontánní zdroje rozvoje kultury a přírody. Zisková sféra využívá postupu rekombinace standardizovaných segmentů služeb či informací a dokáže tak ušít zákazníkovi produkt víceméně na míru. Napodobuje procesy tvorby a nalézání nových řešení, přičemž ale nic nového nevytváří. Bookchin v tomto směru s Hellerovou souhlasí a píše „*vše, co je kulturně zajímavé a plní koncertní haly a divadla ... je recyklovaný produkt generací, které jsou už mrtvé, nebo umírají.*“²⁷¹

Procesy rekombinace i jejich produkty jako duševní vlastnictví svých tvůrců vytvářejí to, co Hellerová nazývá informačním kapitálem, který co do významu předstihuje kapitál minulé éry, tedy průmyslový kapitál. Posun od průmyslového kapitálu k informačnímu a tím i ke standardizaci kultury byl podle Hellerové naplánován a řízen mafii kapitalistů a politiků bez vůle občanů a jde tedy o změnu nedemokratickou. Celkově se pak naše společnost pohybuje směrem k větší standardizaci a k podřízenosti záměrům nadnárodních společností a organizací.

C. Od dílčí kritiky ke kritice globální

Nejzřetelnějším projevem zmíněného společenského problému je podle Bookchina nekontrolovatelný (hospodářský) růst. Tržní konkurence nutí tržní subjekty k růstu, jinak jsou pohlceny svými rivaly, nebo zanikají úplně.²⁷² ***V tomto boji o přežití neplatí žádná morální hlediska***, což je dle Bookchina o to horší, že „grow-or-die“ charakter tržních vztahů se přenesl i do vztahů mezilidských. Celá společnost stále více funguje podle amorálních zákonitostí trhu. Vlastnosti, které v nás pěstuje participace v tržních vztazích, jako sobectví, lhostejnost a chamtivost, vytlačují starší – původní a lidskému myšlení přirozené hodnoty, jako je spolupráce, vzájemná úcta a pocit sounáležitosti.

Neustálá potřeba růstu inherentní tržní společnosti je podle Bookchina hnacím motorem ekologické krize. Decimuje ekosystém rychlostí, která dosud nemá v historii obdoby a

²⁷¹ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Modern Crisis. Philadelphia* : New Society Publishers, 1991, s. 83.

²⁷² V originálních textech Murraye Bookchina se pro tuto vlastnost tržní ekonomiky používá adjektivum “grow-or-die” (čili „růst-nebo-zahynout“), například ve spojení “grow-or-die mentality” nebo “grow-or-die economy”. Protože v češtině je nutno použít poměrně dlouhý opis, je možné, že se “grow-or-die” vyskytne i v tomto textu, bude-li to účelné.

přispívá k přeměně ekosystému schopného podporovat nespočet druhů živých organismů v poušti. Komplexní a organické se mění v jednoduché a anorganické, kterýžto proces Bookchin popisuje jako „*posunování evolučních hodin zpět k původnímu nerostnému světu*“²⁷³.

Za jediného a nejvýznamnějšího původce růstu nelze podle Bookchina považovat konzumerismus, protože i ten je do značné míry produktem tržní ekonomiky. Poptávka po nových produktech podle něj zřídka kdy vzniká spontánně. Je to potřeba růstu, co vede podniky k vytváření nových, často iracionálních potřeb v myslích lidí.

Bookchin rovněž odmítá teze o přelidnění a argumentuje srovnáním podílu chudých zemí na celkovém znečištění a jejich podílu na celkové populaci Země. Vyvozuje z toho, že problémem není celkový počet obyvatel Země²⁷⁴. Ani podstatné snížení populace Země by ekologickou krizi podle Bookchina nevyřešilo. Dokud pro podniky platí imperativ trvalého růstu, nedošlo by ke snížení spotřeby. Reklama by přesvědčila spotřebitele, že jim nestačí jedna lednička a dva automobily, ale že potřebují tři ledničky a pět automobilů²⁷⁵.

Odmítá za původce ekologické krize označit i třetí z obvykle citovaných faktorů, technologii. Neuznává názor hlubinných ekologů, že technika je nutně antiekologická a že je nejpodstatnější příčinou ekologické krize. Technologie podle něj vývoj ekologické krize urychlila a zvětšila jeho následky, ale samotný problém nevytváří. Rozsáhlé lesy na území Anglie a dnešních Spojených států byly vykáceny pomocí technologií, které se příliš nezměnily od doby bronzové.²⁷⁶ Problém spočívá podle něj v tom, co vede k destruktivnímu užití technologií, tedy v potřebě neustálé expanze stimulované tržní konkurencí. Právě ta má na svědomí, že vyjma některých medicínských postupů, nástrojů a látek, „*nepřineslo lidstvu rozšíření žádné technologie více dobra než zla*“²⁷⁷.

Řešením proto podle něj nejsou ani „soft technologie“²⁷⁸. Jejich aplikace by mohla zmírnit ekologickou krizi a v nové společnosti, kterou sociální ekologové navrhují, budou mít soft technologie své místo, ale současná kapitalistická společnost se svou „*grow-or-die*“ mentalitou by je stejně zneužila. Cílem Bookchinovy sociální ekologie je nejen odvrátit ekologickou krizi, ale i učinit přítrž degradaci lidského ducha, lidské osobnosti, lidské komunity a lidského pojetí dobra. Musíme se podle něj zbavit instrumentální racionality, která nám brání rozvinout naše ekologické vnímání světa²⁷⁹. Proto by samotná změna technologií nebyla řešením našeho problému. Naopak, mohla by ještě hlouběji skrýt povahu tohoto problému a oddálit jeho řešení. Environmentalistická technokracie, jak takový přístup

²⁷³ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Modern Crisis. Philadelphia* : New Society Publishers, 1991. Podobný názor zastává i Jan Keller a toto přirovnání se promítá v názvu jeho knihy *Naše cesta do prvohor*. Viz KELLER, JAN. *Naše cesta do prvohor*. Praha : Slon, 1998.

²⁷⁴ O demografii v této souvislosti říká, že je to spíše politická zbraň než věda. Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Modern Crisis. Philadelphia* : New Society Publishers, 1991.

²⁷⁵ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *What is Social Ecology?*, [www dokument], Institute for Social Ecology, Plainfield (USA), [cit. 27.12.2007], URL: < http://www.social-ecology.org/learn/library/bookchin/social_ecology_print.html >

²⁷⁶ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *What is Social Ecology?*, [www dokument], Institute for Social Ecology, Plainfield (USA), [cit. 27.12.2007], URL: < http://www.social-ecology.org/learn/library/bookchin/social_ecology_print.html >

²⁷⁷ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Modern Crisis. Philadelphia* : New Society Publishers, 1991, s. 109.

²⁷⁸ Jako soft technologie jsou označovány postupy produkce statků, které minimálně zatěžují přírodu a využívají v co nejvyšší míře obnovitelných zdrojů. Příkladem mohou být větrné a sluneční elektrárny, biozemědělství, výroba spotřebních předmětů ze snadno biodegradovatelných materiálů, ale například i tzv. celostní medicína.

²⁷⁹ BOOKCHIN, MURRAY. *The Ecology of Freedom*. New York : Black Rose Books, 1991, s. 314.

k ekologické krizi nazývá²⁸⁰, je podle něj jen týž starý hierarchický systém, ale v zeleném hábitu. Je proto zákeřnější, neboť se maskuje barvou ekologie.

D. Kapitalismus

Z předešlého textu je zřejmé, že kritiku růstu a současného pojetí rozvoje musí následovat kritika jeho zdroje – kapitalismu. Sociální ekologové jej vnímají jako překážku při vytváření „spravedlivé a demokratické budoucnosti“²⁸¹. Kapitalismus je podle nich zásadně nepřátelský k lidským potřebám i k přírodě. Tržní vztahy ohrožují přežití celého lidského druhu, nehledě k tomu, že nedokáží zajistit skutečný rozvoj tak, jak jej sociální ekologie chápe. Bookchin dokonce označuje vznik vztahů hierarchie a dominance v lidské společnosti a následný vznik kapitalismu za tragickou odchylku ve vývoji lidstva.

Aby sociální ekologové mohli kapitalismus odsoudit, snaží se jej nejdříve definovat. Staudenmaier a Driskell vymezují kapitalismus pomocí sedmi, podle sociálních ekologů zhoubných, znaků²⁸², které jsou společné všem podobám, které na sebe kapitalismus v dějinách bral.

- 1) Produkce zboží – charakteristickou vlastností zboží a důvodem, proč je podle Staudenmaiera a Driskella zavrženíhodné, je fakt, že zboží je produkováno za účelem tvorby zisku a ne proto, aby splnilo nějaké společenské poslání.
- 2) Trhy – nejsou-li regulovány a ukotveny v netržních společenských strukturách, mají tendenci rozšiřovat se mimo oblast směny a proniknout do všech aspektů společenského života. Podemílají tak snahu a ochotu ke spolupráci a podněcují k soupeření.
- 3) Soukromé vlastnictví – jde zejména o soukromé vlastnictví nemovitostí a zařízení k produkci všech statků nutných pro zdravý a pohodlný život člověka. Staudenmaier a Driskell se domnívají, že existence soukromého vlastnictví výrobních prostředků v kapitalismu dokazuje, že v tržně orientované společnosti má soukromý zisk přednost před uspokojováním společenských potřeb.
- 4) Námezdní práce – kapitalismus je podle Staudenmaiera a Driskella jediným společenským systémem, který nás nutí prodávat svou práci, abychom přežili. Systém, kde management rozhoduje o tom, co se bude dělat a jak, a zaměstnanci pouze vykonávají jeho příkazy, považují Staudenmaier a Driskell za porušování základních demokratických hodnot.
- 5) Akumulace [kapitálu] skrze vykořisťování – výsledky práce jsou pracujícím odebírány a tito již nemají vliv na jejich další použití, což je podle Staudenmaiera a Driskella špatné. Z produkce profitují jenom řídicí pracovníci a vlastníci a vysávají tak lidi i Zemi.
- 6) Imperativ růstu – viz výše.
- 7) Odcizení v mezilidských vztazích – kapitalismus není podle Staudenmaiera a Driskella jen ekonomický mechanismus, ale i systém mezilidských vztahů, které jsou ovšem založeny na snaze získat nad druhými výhodu. Jestliže pronikne celou

²⁸⁰ BOOKCHIN, MURRAY. *The Ecology of Freedom*. New York : Black Rose Books, 1991, s. 314.

²⁸¹ Viz STAUDENMAIER, P. DRISKELL, J.: *From a Critique of Corporate Power to a Critique of Capitalism*. In HELLER, CHAIA. (ed.) : *Bringing : Democracy Home*, s. 21.

²⁸² Viz STAUDENMAIER, P., DRISKELL, J.: *From a Critique of Corporate Power to a Critique of Capitalism*. In HELLER, CHAIA. (ed.) : *Bringing : Democracy Home*, s. 23.

společností, je pro lidi nemožné vstupovat do interakcí, které nejsou nějakým způsobem zprostředkovány kapitálem.

Kapitalismus je tedy v očích sociálních ekologů nejen veskrze nemorální systém, ale též systém nepřírozený. Biehlová uvádí hned několik důvodů, proč bychom měli kapitalismus považovat za nemorální:

- a) umožňuje relativně malé skupině žít v přepychu díky vykořisťování práce ostatních;
- b) ony zmíněné „ostatní“ nutí pracovat stále více za stále méně peněz;
- c) nutí lidi k práci, aby si vydělali na živobytí, přitom ale činí práci nedostupnou, nebo ji přinejmenším přednostně poskytuje těm, kteří jsou ochotni ji vykonávat za nepřiměřeně nízkou mzdu;
- d) vztahy mezi lidmi nastavuje tak, že stále větší počet lidí musí ničit životní prostředí, aby vůbec zachovali vlastní život.

Kapitalismus dnes podle Biehlové pronikl do všech oblastí společenského života. Lidé nejsou hodnoceni podle toho, jak přispívají k rozvoji civilizace, jak se angažují pro veřejné blaho a pro blaho přírodních entit, pro svou mravopoctnost, ale podle své kupní síly. Soupeření a snaha o zisk pronikly i do vzdělávání, rodinného a duchovního života a vůbec do všech mezilidských vztahů. Proto už nemůžeme hovořit jen o kapitalistickém hospodářství, ale o celé kapitalistické (tržní) společnosti²⁸³.

Nemorálnost kapitalismu se plně projevuje i ve vztahu k životnímu prostředí. Produkty moderního průmyslu neprojevují žádnou zjevnou spojitost se světem přírody, z něhož vznikly. V našich myslích je produkt mnohem úžeji spojen s firmou, která jej vyrobila, než s přírodou, která jeho vznik vůbec umožnila. Protože lidé neví, jak se jednotlivé statky vyrábějí, nerozumí průmyslovému aparátu, a tak jim často není dostatečně zřejmá souvislost mezi ohrožením přírody a ohrožením přežití lidského druhu.

Jestliže se však mluví o vině za ekologickou krizi, doporučuje Bookchin vyhýbat se slovům jako „my“, „lidstvo“ a „lidé“. To proto, že mezi lidmi existují hierarchické a třídní rozdíly, ale každému je přiřčena stejná zodpovědnost za chátření naší planety, ať už je to hladovějící etiopské dítě, nebo předseda správní rady nadnárodní korporace. Takový pohled staví mladé a staré, ženy a muže, chudé a bohaté, vykořisťovatele a vykořisťované, barevné a bělochy na tutéž úroveň, což je v rozporu se sociální realitou. Důsledkem takovéto aplikace principu kolektivní viny je, že lidé nevidí sociální příčiny ekologické krize a neangažují se v činnostech, které by vedly k žádoucí sociální změně.

Co z této kritiky pro sociální ekology vyplývá? Jakým směrem by se měla společnost ubírat? Podle sociální ekologie je nutné odstranit ze společnosti veškerou dominanci a hierarchické vztahy a **vytvořit morální ekonomiku s demokratickou kontrolou nad produkcí**. Definicí dobrého života si Bookchin půjčuje od Aristotela²⁸⁴. Rozlišuje „život dobrý“²⁸⁵ a „pouhý život“²⁸⁶. O „život pouhý“ se jedná, jestliže jsou lidé ovládáni pošetilou snahou o získání neomezeného bohatství. „Život dobrý“ je etický život, který člověk zasvětil nejen blahobytu své rodiny a přátel, ale také městu (polis), jeho společenským institucím a dalším živým

²⁸³ Viz BIEHL, JANET. BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology – Libertarian Municipalism*. New York : Black Rose Books, 1998, s. 113.

²⁸⁴ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Ecology of Freedom*. New York : Black Rose Books, 1991, s. 221.

²⁸⁵ V originále „living well“.

²⁸⁶ V originále „living only“.

tvorům. Pro dnešní představu dobrého života je však podle Bookchina a dalších sociálních ekologů charakteristická neomezená spotřeba a neetický zájem o sebe sama.

Osvícenou a racionální alternativou k národnímu Státu, ke kapitalismu a k tržní společnosti, systémem, který vymytí třídní rozdíly a hierarchie obecně, vykořisťování a vůbec veškerou dominanci, společenským řádem, který lidem umožní žít v souladu jeden s druhým a s veškerou přírodou je „libertariánský municipalismus“²⁸⁷, jak Bookchin nazval svou vizi nové společnosti.

Novou společnost charakterizuje fakt, že univerzity, nemocnice, ale také výrobní prostředky jako půda či továrny nebudou v soukromém vlastnictví. Snaha o zisk bude zcela eliminována.²⁸⁸ Občané se budou na politickém rozhodování podílet bez ohledu na své zaměstnání či specializaci. Tovární dělníci budou spolurozhodovat o zemědělství a zemědělci naopak budou participovat na rozhodování o tovární výrobě. Rozhodovat ale nebudou jako dělníci, farmáři, technici, inženýři atd., ale jako občané. Jejich rozhodnutí budou vedena snahou o blaho celé komunity, a také přírody²⁸⁹.

Libertariánský municipalismus tak vytvoří „morální ekonomiku“²⁹⁰. V morální ekonomice budou třídy a soukromé vlastnictví nahrazeny spoluprací a solidaritou, snaha o zisk snahou o blaho druhých, prodej a koupě sdílením. Jak už bylo uvedeno výše, Bookchin se domnívá, že kapitalismus uměle vytváří zdání nedostatku zdrojů. Již dnes existující technika západního světa podle něj dokáže vyprodukovat více než dostatek statků, aby byly uspokojeny rozumné potřeby všech lidí. Co jsou rozumné potřeby, bude racionálně určováno shromážděním občanů.²⁹¹

Veškerá výroba bude podle Bookchina též prováděna postupy šetrnými k přírodě. Používání fosilních paliv ustane a budou plně nahrazena obnovitelnými zdroji energie. Potřeba masové výroby navíc bude omezena díky důrazu na kvalitu a trvanlivost zboží (dnes se podle Bookchina záměrně vyrábí zboží s krátkou trvanlivostí). „Dopravní prostředky, oblečení, nábytek a nádobí“²⁹² se nezřídka budou dědit z generace na generaci.

Vznik nového environmentálně ohleduplného člověka Bookchin formuluje takto: „*Jen zřídka kdy lze historii přiznat schopnost vybrat a uchovat největší lidské ctnosti. Avšak není důvod, proč by naděje, posílená myšlením a prodchnutá dávnými vzpomínkami, v nás nemohla uchovávat vědomí toho, čím lidstvo bylo v minulosti a čím se může stát v budoucnosti.*“²⁹³ Jakmile se zbavíme historického břemene dominance a egoismu, „*vše nasvědčuje tomu, že můžeme doufat v bezprecedentní osvícení jednotlivců i celé společnosti*“²⁹⁴.

²⁸⁷ V originále „*Libertarian Municipalism*“.

²⁸⁸ Viz BIEHL, JANET. BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology – Libertarian Municipalism*. New York : Black Rose Books, 1998, s. 117.

²⁸⁹ Viz BIEHL, JANET. BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology – Libertarian Municipalism*. New York : Black Rose Books, 1998, s. 118.

²⁹⁰ V originále „*moral economy*“. Pozn. aut.: Tento výraz má svůj půvab z rétorického hlediska, ovšem spíše v angličtině, kde lze stavět na kontrastu „*market economy*“ versus „*moral economy*“, což Bookchin také činí. Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Modern Crisis*. Philadelphia : New Society Publishers, 1991.

²⁹¹ Viz BIEHL, JANET. BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology – Libertarian Municipalism*. New York : Black Rose Books, 1998, s. 117.

²⁹² Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Ecology of Freedom*. New York : Black Rose Books, 1991, s. 344.

²⁹³ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Ecology of Freedom*. New York : Black Rose Books, 1991, s. 50.

²⁹⁴ Viz BOOKCHIN, MURRAY. *The Ecology of Freedom*. New York : Black Rose Books, 1991, s. 340.

E. Jak na to?

Jakkoli se některé aspekty sociální ekologie mohou zdát jako zasluhující důkladnější zvážení i kritiku, Bookchin a jeho následovníci jsou si svými závěry natolik jistí, že poskytují i návod, jak se k nové společnosti dopracovat. Předvídají, že hnutí za vytvoření sociálně ekologické společnosti bude mít zpočátku mnoho nepřátel – Stát, urbanizaci a hierarchie všeho druhu, leč nejzhorbnější a nejúpornější bude kapitalismus a devastace společnosti, kterou způsobil.²⁹⁵ To proto, že mnoha lidem se myšlenka, že kapitalismus je špatný, že je v protikladu k dobrému životu, bude zdát absurdní. Proto bude nutné přechod moci od Státu k občanům vybojovat. Občany bude nutno vzdělávat a mobilizovat. K tomu je potřeba vybudovat dobře organizované hnutí, pročež příznivcům libertariánského municipalismu doporučuje Murraye Bookchin tento postup:

1. Najít souvěrce. Aktivisté by měli nalézt jeden druhého a najít společně sdílené postoje.
2. Studovat. Aktivisté by měli vytvořit studijní skupiny a studovat sociální ekologii, filosofii, anarchistickou literaturu atd., pravidelně se setkávat a diskutovat.
3. Vzdělávat a zainteresovat další jednotlivce. Aktivisté by měli začít u přátel a známých, v případě úspěchu je pozvat do svých studijních skupin. Pomáhaje ostatním v chápání myšlenek sociální ekologie, otestují i své porozumění této teorii a budou tak lépe připraveni na další fáze.
4. Pojmenovat se. Až získají členové studijní skupiny dostatečnou jistotu ve svých argumentech, měli by dát své skupině nějaké vhodné jméno a pak přistoupit k veřejnému působení.
5. Vzdělávat veřejnost. Vzdělávání veřejnosti je nejdůležitějším posláním aktivistů sociální ekologie, neboť jen tak pochopí občané dobro, které jim sociální ekologie přináší a poskytnou mu svou podporu. Pro vzdělávání veřejnosti je vhodné angažovat se v místních politických a ekologických otázkách a zaujímat k nim vlastní postoje, argumentovat atd. Svá stanoviska a návrhy necht' distribuují v celé komunitě, své tiskoviny musí označit jménem své skupiny, aby se případní zájemci mohli ke skupině připojit.
Zejména by měli usilovat o zřízení instituce shromáždění všech dospělých občanů komunity, jakožto orgánu přímé demokracie. Účastnit se místních voleb jako kandidáti. Stávající orgány místní samosprávy nebudou pravděpodobně ochotny přenést své pravomoci na shromáždění občanů, proto by bylo dobré, aby tyto pozice získali sociálně ekologičtí aktivisté a změnu provedli sami. Jak bude postupem času vzrůstat počet účastníků sociálně ekologických shromáždění a jeho faktická moc, nezbude místním orgánům nic jiného než shromáždění uznat a přenést na něj své pravomoci.
6. Vytvořit konfederaci municipalit a převzít moc. Jakmile v určitém regionu vznikne více osvícených komunit, měly by začít spolupracovat a vytvořit konfederaci municipalit.²⁹⁶ Nakonec by se konfederace měla pokusit násilím odstranit zbytky státu. Bookchin doufá, že v té době bude mít myšlenka sociální ekologie podporu většiny obyvatelstva, takže

²⁹⁵ Viz BIEHL, JANET, BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology – Libertarian Municipalism*. New York : Black Rose Books, 1998, s. 111.

²⁹⁶ Viz BIEHL, JANET, BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology – Libertarian Municipalism*. New York : Black Rose Books, 1998, s. 123.

revolucionáři budou i ostatním moci ukázat, že Stát je zbytečný, a narazí tedy u lidí jen na minimální odpor.

7. Vytvořit racionální společnost. V této fázi budou mít lidé moc opět ve svých rukou a budou moci rozhodnout o tom, jakou společnost si chtějí vytvořit. Bookchin se domnívá, že se rozhodnou racionálně, a tedy pro společnost založenou na spolupráci, solidaritě a komplementaritě²⁹⁷, společnost nově ustanovující vztah k životnímu prostředí a přírodnímu jsovcu jako takovému.

Podaří-li se uvedené změny, posune se člověk zásluhou sociální ekologie, resp. libertariánského municipalismu na evolučním žebříčku zase o něco dále: „*Homo politicus* může nahradit *homo economicus* a *homo collectivus* může nahradit oba.“²⁹⁸

F. Shrnutí

Sociální ekologie je přesvědčena, že vztah člověka k životnímu prostředí je zásadním způsobem determinován jeho vztahem k ostatním lidem, a tedy především typem společnosti, ve které žije. Změníme-li k lepšímu společenské uspořádání, nutně se k lepšímu změní i naše vnímání hodnoty přírody. Za vším anti-environmentalismem a jeho projevy hledej kapitalismus, říká mezi řádky Murray Bookchin. *Homo collectivus* je jedinou nadějí i pro přírodu. Myslím, že i vzhledem k první části naší práce, lze v sociální ekologii bez větší námahy najít tóny, které kriticky smýšlejícímu čtenáři znějí vsutku zlověstně.

Sociální ekologie je, jak vyplývá z výše uvedené analýzy, velmi radikálním směrem zeleného myšlení. Nesmiřitelně kritizuje současný politický i ekonomický systém a usiluje o mimořádně rozsáhou a revoluční proměnu. Přes tuto radikalitu však sociální ekologie nemůžeme považovat za ekologický směr. M. Bookchin spíše přidává zelené tóny do radikálně socialistické koncepce, než tvoří nový zeleně myšlenkový svět. Proto je, stejně jako většina sociálních ekologů, sice radikálním, ale environmentálním (nikoliv ekologickým) myslitelem.

II.2.4.6. Zoocentrismus

Nejvýznamnější postavou mezi zoocentricky orientovanými mysliteli je beze vší pochybnosti Peter Singer, jehož knihy *Animal Liberation*²⁹⁹ a *Practical Ethics*³⁰⁰ stejně jako článek *All Animals are Equal*³⁰¹ eticky fundovanou debatu o právech zvířat nastartovaly a dodnes patří k tomu nejlepšímu, co může zoocentrismus nabídnout. Přiblížme si tedy Singerovy názory blíže.

Ve svém zásadním článku *All Animals are Equal* z roku 1974 Singer nejprve konstatuje, že rozšířením rovnoprávnosti na ženy, černošskou menšinu, Hispánce či homosexuály není dosaženo poslední hranice možného rozšíření morálně relevantního světa. Ačkoliv většina lidí

²⁹⁷ BIEHL, JANET. BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology – Libertarian Municipalism*. New York : Black Rose Books, 1998, s. 132.

²⁹⁸ Viz VIZ BOOKCHIN, MURRAY. *The Modern Crisis*. Philadelphia : New Society Publishers, 1991, s. 136.

²⁹⁹ Viz SINGER, PETER. *Animal Liberation – A New Ethics for Our Treatment of Animals*. New York : Avon Books, 1975.

³⁰⁰ Viz SINGER, PETER. *Practical Ethics*. Cambridge : Cambridge University Press, 1979.

³⁰¹ Viz SINGER, PETER. *All Animals are Equal*. In CALLICOTT, BAIRD. J., PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment*. London : Routledge, 2005, s. 75-90.

nesouhlasí s myšlenkou rovnoprávnosti zvířat a v historii byla myšlenka zvířecích práv dokonce často používána v boji proti právům žen či černochů,³⁰² není po podrobném prozkoumání myšlenka lidské morální výlučnosti dále udržitelná.

Nejprve je však nutné správně pochopit význam slova rovnoprávnost. Rovnoprávnost samozřejmě neznamená identičnost práv. Ženy mohou požadovat právo na umělé přerušování těhotenství, ovšem požadovat stejné právo i pro muže je naprosto nesmyslné, protože muži nemohou být těhotní. Tento fakt však nikterak nenarušuje myšlenku rovnoprávnosti.

Primáti, psi ani prasata samozřejmě nemohou volit, a proto je nesmyslné mluvit o volebním právu prasat, ovšem požadavek rovnoprávnosti ve smyslu principiálně stejné hodnoty práva na život to nenarušuje. Stejná hodnota práva na život jednoduše neznamená identická práva.

Co vlastně znamená tvrzení „všichni lidé jsou si rovni bez ohledu na rasu, původ nebo pohlaví? V žádném případě to podle Singera nemůže znamenat biologickou rovnost, protože lidé jsou různě velcí, silní, inteligentní, krásní. Jestliže výlučnost lidských práv postavíme na jakémkoliv čistě lidském biologickém znaku – myšlení, schopnost řeči, smích, schopnost morálního rozhodování – vždy se objeví skupina lidí, která nebude danému znaku schopna dostát. Nepřiznání práv zvířat vede buď k nekonzistentnímu postoji, nebo rasismu. A toto nebezpečí neplatí pouze pro individuální úroveň. Co když naše další výzkumy zjistí, že některé skupiny lidí vykazují nižší inteligenci či emocionální vyspělost než jiné? Bude to znamenat zmenšení jejich práv, a tedy vítězství rasistického postoje? Pokud ne, mají zvířata (nebo alespoň některá zvířata) nárok na přiznání práv.

Naše pojetí rovnosti nezávisí na inteligenci, morální kapacitě, síle nebo podobných kritériích. „*Rovnost je morální ideál, nikoliv pouhé tvrzení faktů.*“³⁰³ píše doslova Singer. Neexistuje žádný logicky nutný důvod předpokládat, že rozdílnost ve schopnostech mezi dvěma lidmi ospravedlňuje jakýkoliv rozdíl v tom, jakou důležitost přikládáme naplnění jejich potřeb a zájmů. Stručně řečeno princip rovnosti mezi lidmi není popisem skutečné rovnosti mezi nimi, je to normativní apel k tomu, jak bychom s nimi měli zacházet. V praktickém jednání to znamená přijetí principu formulovaného Jeremy Benthamem: „*Každý je počítán za jednoho a nikdo za víc než jednoho!*“ či Henry Sidgwickem: „*Dobro žádného individua není z hlediska (mohu-li to tak vyjádřit) Univerza důležitější než dobro jakéhokoliv jiného individua.*“ Podle Singera pak neexistuje jediný důvod, proč bychom tento princip měli přijmout vzhledem k lidem (jak to už několik desítek let praktikuje morální filosofie) a nikoliv ke zvířatům.

Jediným kritériem, které lze vztáhnout na práva jakéhokoliv lidského či mimolidského jedince, je podle Singera schopnost trpět. Jak napsal již před 200 lety Jeremy Bantham: „*Možná přijde den, ve kterém si uvědomíme, že počet nohou ... ani schopnost rozumové úvahy ... neopravňují k vytčení nepřekonatelné linie. Vždyť dospělý kůň či pes je bez nejmenší*

³⁰² Singer uvádí jako příklad filosofa Thomase Taylora z Cambridge, který po vydání knihy Mary Wolstonecroftové *Obrana ženských práv* napsal pamflet *Obrana práv bestii*, ve kterém ironicky navrhuje rozšíření práv žen i na práva zvířat. Je absurdní, aby ženy získaly práva patřící plně jen mužům, a to stejně tak, jako by práva lidí měla získat zvířata, píše Taylor. Viz SINGER, PETER. *All Animals are Equal*. In CALLICOTT, BAIRD. J., PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment*. London : Routledge, 2005, s. 76.

³⁰³ Viz SINGER, PETER. *All Animals are Equal*. In CALLICOTT, BAIRD. J., PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment*. London : Routledge, 2005, s. 79.

*pochyby rozumnější a komunikativnější než dítě staré den, týden či měsíc ... Otázkou není, zda mohou myslet, zda mohou mluvit, ale mohou trpět?*³⁰⁴“

Svět morálního je tedy principiálně ohraničen schopností trpět a (z druhé strany) prožívat slast. Kámen necítí ani bolest ani slast, a proto je mimo sféru etického. Naproti tomu myš prokazatelně za určitých okolností trpí, a proto je uvnitř sféry, které se týká etika. Rasisté porušují princip rovnosti tím, že dávají větší váhu skupině lidí, kterou považují za svou. Mezidruhová rasisté jsou podobní, jen upřednostňují svůj druh místo rasy či třídy. Struktura myšlení a morální postoj jsou však velmi podobné.

Podívejme se nyní na náš každodenní život, navrhuje Singer. Pro velkou většinu lidí (zejména těch, co žijí ve městě) je nejčastějším kontaktem se zvířetem jeho pojídání³⁰⁵. Když zvířata pojídáme, užíváme je čistě pro vlastní (individuální či druhový) prospěch. Jejich život je podřízený naší chuti. To je jeden z nejpřesvědčivějších příkladů nemorálního chování. A není to pouze fakt zabíjení, co jsme ochotni postoupit, abychom uspokojili vlastní chuť. Utrpení, které jsme ochotni působit živým zvířatům, je snad dokonce ještě lepší ilustrací našeho mezidruhového rasismu. Abychom totiž mohli mít maso za nejnižší cenu, necháváme cítící zvířata trpět celý život v absolutně nedůstojných podmínkách, přičemž „*krutost je registrována pouze v případě, že klesne produktivita*“³⁰⁶.

Dalším příkladem dokumentujícím rozměr našeho mezidruhového rasismu je vivisekce. Otázka totiž podle Singera nezní, zda vivisekci zachráníme tisíce lidí, ale zda by člověk provádějící vivisekci byl ochoten provádět stejné pokusy na dítěti (sirotkovi), které má ještě nevyvinutou nervovou soustavu, či na člověku s nevratně poškozeným mozkem. Každý, kdo provádí vivisekci, či využívá její výsledky, opět upřednostňuje vlastní druh.

Asi nejméně markantní a krutý, ovšem zároveň téměř nejtrapnější je podle Singera mezidruhový rasismus v současné etice a filosofii. Etika i filosofie by měla především zpochybňovat stereotypy své doby a „otevírat okna budoucnosti“, ovšem ne vždy svému úkolu dostojí, a tak se v některých okamžicích filosofové změní ve velmi sofistikované obránce zaběhlých pořádků a překonaných mravních postojů. Jak je možné, že kromě několika výjimek typu Alberta Schweitzera či Aldo Leopolda žádný z velikých etiků 20. století neupozornil na mezidruhový rasismus a naše přehlížení práv zvířat? Dostojí etika svému právu nastolovat vážná morální témata, bude-li k něčemu tak zásadnímu, jako je utrpení našich bližních, mlčet? Peter Singer je přesvědčen, že nikoliv.

Stejně jako biocentrismus je i zoocentrismus radikálním zeleným směrem, ovšem k ekologismu má rozporuplný vztah. Zoocentrická radikalita je pokusem argumentovaným způsobem odvodit z principů utilitarismu, individualismu a práv subjektu dosud neakcentované důsledky. Radikální zoocentrické mohou, ale v naprosté většině případů nebývají ekologisty. Zajímají je především morální otázky, nikoliv otázky spojené s novým pohledem na vztah lidské společnosti a životního prostředí.

³⁰⁴ Viz BENTHAM, JEREMY. *Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Boston : Adamant Media Corporation, 2005.

³⁰⁵ Viz SINGER, PETER. *All Animals are Equal*. In CALLICOTT, BAIRD, J. PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment*. London : Routledge, 2005, s. 80.

³⁰⁶ Viz SINGER, PETER. *All Animals are Equal*. In CALLICOTT, BAIRD, J., PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment*. London : Routledge, 2005, s. 81.

II.2.4.7. Teocentrismus

Zelený teocentrismus, který Erazim Kohák opisně nazývá „etika bázně Boží“³⁰⁷, vznikl spojením dvou na první pohled nezávislých složek – teocentrického vidění světa a uznání hodnoty přírody nezávisle na užitečnosti pro člověka. Na rozdíl od biocentrismu, který v čisté podobě reprezentuje například Paul Taylor³⁰⁸, či ekocentrismu Aldo Leopolda³⁰⁹, není hodnota živých bytostí založena na konkrétním životě samém či hodnotě celku biotického společenství. Na čem je tedy zelený teocentrismus postaven?

A. Na prožitku čehosi, co přesahuje člověka a dává mu smysl. Tento prožitek a pocit Boží přítomnosti či Smyslu života není odvislý od formálního (a chybného) důkazu Boží existence. Je založen na „smyslu posvátnosti“ veškerého života, který podle teocentrických myslitelů ukazuje za a nad sebe směrem k centru Bytí – Bohu. Základem zeleného teocentrismu je tedy prožitek přítomného Boha.

B. Na objevu (spíše teologického charakteru), že příroda není pouhou kulisou, ale jsouncem, které je s Bohem spojené a ve kterém se Bůh ukazuje. Z tohoto pohledu je člověk sice stále Bohu blíže než příroda, ale i příroda směrem k Bohu putuje a je k němu přitahována.

C. Ačkoliv příroda není centrem dění – jak si myslí ekocentričtí ekologové – není centrem dění ani člověk. Jsme, řečeno slovy sv. Františka z Assisi s ostatní přírodou „bratři pod jedním Otcem“.

Přibližme si nyní jeden z konceptů zeleného teocentrismu blíže. Vybírám koncept jednoho z bezprostředních předchůdců environmentální etiky a náboženského myslitele Johna Ruskina³¹⁰.

Pojem hodnoty přírody vyplývá u Johna Ruskina z jeho velmi svérázného, nábožensky-metafyzického konceptu světa. Svět na počátku byl mrtvý, a to nikoliv pouze biologicky, ale také fyzikálně. Oživení světa přinesla tzv. duchovní tvůrčí síla (Bůh), která svět pohání v čase směrem k stále životaplnější skutečnosti³¹¹. Svět je podle Ruskina na cestě, putuje, má směr. Vše v kosmu můžeme rozdělit podle míry životnosti, dosažené životní síly. Krystal je živější než valoun, mořská řasa je živější než krystal a člověk (dosavadní koruna vývoje světa) je živější než ostatní živočichové a rostliny. Jenže i člověk je součástí hierarchie³¹² a i kdyby dnes neexistovalo (mimo Boha) jsouncno vyšší životní síly než má člověk, v budoucnosti se téměř jistě objeví.

Člověk je korunou stvoření, ale dříve či později bude i nad ním někdo dokonalejší. Navíc se životní síla týká především člověka a mnohem méně jeho výtvorů. Ačkoliv člověk stojí nad přírodou, jeho výtvorové jsou často hluboce pod ní. Průmysl proměňující živé lidi do strojů a

³⁰⁷ Viz KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Slon, 2000, s. 67-73.

³⁰⁸ Viz předchozí kapitola práce nazvaná *Environmentální biocentrická etika*.

³⁰⁹ Viz předchozí kapitola práce nazvaná *Environmentální ekocentrická a systémová etika*.

³¹⁰ Pasáže vztahující se k Ruskinovu pojetí hodnoty přírody a umění nalezneme v několika do češtiny přeložených dílech. Viz například RUSKIN, JOHN. *Výklady o umění*. Praha : Jan Laichter, 1901.; RUSKIN, JOHN. *Národní hospodářství v umění*. Praha : Družstevní práce, 1925.; RUSKIN, JOHN. *Sézam a lilie – tři přednášky*. Praha : J. Otto, 1901.; RUSKIN, JOHN. *Duchovní tvůrčí síla – záhada života a umění žít*. Praha : Sfinx, 1921.; RUSKIN, JOHN. *Tomu poslednímu – čtyři pojednání o prvých základech národního hospodářství*. Praha : B. Kočí, 1910.

³¹¹ RUSKIN, JOHN. *Duchovní tvůrčí síla – záhada života a umění žít*. Praha : Sfinx, 1921, s. 14-19.

³¹² Tamtéž., s. 11.

stromy do mrtvých průmyslových produktů není spojený se silou života, ale smrti a stojí proto hluboce pod přírodou.³¹³ V takto viděném světě, ve kterém je smysl dán především mírou „životní síly“ či „duchovnosti“³¹⁴, je hodnota jakékoliv věci dána mírou jejího oživujícího či umrtvujícího vlivu na svět a na ni samu. Vše, co uchovává život či dokonce přidává živoucí sílu do již živého (např. péče o umírající, hladové děti, ochrana přírodních útvarů)³¹⁵ je hodnotné, vše, co život bere a ničí má, podle Ruskina, zápornou hodnotu. Příroda směřující ve svém celku k posílení životní síly je tedy Ruskinovi „chrámem božím, který zvěstuje Boží úctu“³¹⁶, zatímco lidské výtvořiny jako průmysl či peníze jsou návratem k duchu smrti.

Shrňme si: Ruskin je přesvědčen o vysoké hodnotě přírody a její nadřazenosti lidským výtvořinám³¹⁷, kterým přiřazuje spíše hodnotu služebnou a v jistém smyslu podřízenou. Příroda je projevem duchovní tvůrčí síly, a proto má hodnotu nezávislejší na lidských potřebách. Člověk i přírodní jsoucna putují k Bohu – té nejvyšší hodnotě.

Biologicky poučenější koncept zeleného teocentrizmu nalézáme v díle Pierra Theilharda de Chardina³¹⁸. Pierre T. de Chardin je přesvědčen, že evoluce, kterou považuje za prokazatelný fakt evoluční vědy, směřuje ke stále větší korpuskulizaci vesmíru³¹⁹ a komplexnosti hmoty. Proces směřující k narůstání obou konstant je navíc s časem neustále urychlován. Svět se zkomplexňuje, korpuskulizuje a zduchovňuje. Podle de Chardina evoluce jako by mluvila řečí náboženskou, protože směřuje od jednoduchého ke složitějšímu a od materiálního k duchovnímu.

Situaci člověka v takto probíhající evoluci vystihuje příklad potápěče nebo horolezce zdolávajícího vysokou stěnu. Oba dva jsou na cestě. Oba mají část cesty už za sebou, ale další je teprve čeká. A oba dva doprovází jiní potápěči či horolezci, jejichž cena není dána dosaženým ponorem či výškou, ale pouze směřováním ke stejnému cíli. Člověk v tomto příměru není mírou dosažených výšin či hlubiny, je pouze tím, kdo se prozatím dostal nejhluběji či nejvýše na cestě, která je vědou označovaná jako evoluce, ale která je také evolucí morální.

Mapa morálního světa je stejně jako mapa skutečnosti garantována Bohem a k němu směřující evolucí. Přesto však má člověk v jedné charakteristice výjimečné postavení. Evoluce se u něj dostává do velmi zvláštní fáze, protože jeho cesta k Bohu se může díky schopnosti nahlížet do budoucnosti velmi urychlit, ale také definitivně uzavřít. A v tomto rozhodujícím okamžiku dějin je hodnota přírody v naznačení, odkud vede evoluční Cesta člověka a kam až se může dostat. Jak napsal jeden z de Chardinových obdivovatelů: „*Duše se může spojit s Bohem teprve tehdy, až urazí svou určitou dráhu hmotou ... a příroda člověku tuto pravdu ukazuje přesněji než stovky knih.*“

³¹³ Viz RUSKIN, JOHN. *Národní hospodářství v umění*. Praha : Družstevní práce, 1925. s. 53,125.

³¹⁴ Viz RUSKIN, JOHN. *Duchovní tvůrčí síla – záhada života a umění žít*. Praha : Sfinx, 1921, s. 7-10.

³¹⁵ Viz RUSKIN, JOHN. *Tomu poslednímu – čtyři pojednání o prvých základech národního hospodářství*. Praha : B. Kočí, 1910, s. 127-129.

³¹⁶ Viz RUSKIN, JOHN. *Duchovní tvůrčí síla – záhada života a umění žít*. Praha : Sfinx, 1921.

³¹⁷ Přidejme citaci: „*Cokoliv zdravého umění může dosáti, musí být výrazem vaší opravdové radosti ze skutečné věci, lepší než umění. Myslíte snad, že ptačí hnízdo od Williama Hunta je lepší než skutečné ptačí hnízdo? A my opravdu platíme velké peníze za ono a sotva se staráme, abychom hledali a zachránili toto. Ale bylo by lépe pro nás, aby všechny obrazy světa zahynuly, než aby ptáci přestali stavět hnízda*“ citováno v Šaldova úvodu ke knize *Séžam a lilie*. Viz RUSKIN, JOHN. *Séžam a lilie – tři přednášky*. Praha : J. Otto, 1901, s. 11.

³¹⁸ Viz de Chardinovy knihy *Chut' žít* či *Místo člověka v přírodě*. CHARDIN, PIERRE, T. *Místo člověka v přírodě – výbor studií*. Praha : Svoboda, 1993.; CHARDIN, PIERRE, T. *Chut' žít – výbor studií a meditací*. Praha : Vyšehrad, 1970.

³¹⁹ Viz CHARDIN, PIERRE, T. *Místo člověka v přírodě – výbor studií*. Praha : Svoboda, 1993, s. 17.

Z předešlého je jasné, že zelený teocentrismus je typickým představitelem environmentálního, nikoliv ekologického postoje. Zeleně radikální zelené budeme mezi teocentriky nacházet stěží.

II.3. Shrnutí

V předcházející kapitole jsem se pokusil přiblížit hlavní myšlenkové směry zelených. Charakterizoval jsem biocentrismus, ekocentrismus, zelený antropocentrismus, hlubinnou ekologii, sociální ekologii, zoocentrismus a zelený teocentrismus.

Za myšlenkové směry, které mají potenciál stát se ideovou základnou ekologů, tzn. zeleně radikálních (či dokonce extremistických) hnutí, lze označit ekocentrismus, hlubinnou ekologii a s jistými výhradami biocentrismus a zoocentrismus. Za myšlenkový směr, který nemá žádný potenciál stát se ideovým východiskem ekologů jsem označil zelený antropocentrismus a částečně zelený teocentrismus. Sociální ekologii, jejíž hlavní představitelé sice vyjadřují radikální (až extremistické) postoje vůči současné západní společnosti, charakterizují jako radikálně environmentalistickou a principiálně neekologickou. M. Bookchin a jeho následovníci totiž pouze obarvují radikální verzi socialistických myšlenek do zelených odstínů.

III. Radikalismus, dogmatismus a extremismus – metodické intermezzo

Dostáváme se k druhé části teoretického úvodu naší práce. Poté, co jsme si vytvořili interpretační schéma environmentalismus x ekologismus a dosadili do něj všechny relevantní zelené myšlenkové směry, je nutné si ujasnit či Carnapovými slovy explikovat³²⁰, smysl výrazů radikalismus, extremismus, dogmatismus. To bude, v teoretickém slova smyslu, mnohem náročnější, protože dosavadní definice extremismu nepovažují za příliš šťastné³²¹ a pokusím se je nahradit definicí vlastní. Nejprve se však krátce věnujme explikačním definicím jako takovým.

Úkolem definice je objasnit (explikovat) význam určitého výrazu za pomoci jiných výrazů, které v uvedeném uspořádání ukazují na stejný objekt³²². Má-li definice splnit svůj úkol, musí dodržet následující požadavky: 1) explicandum i explicatum ukazují na stejný objekt; 2) explicatum ukazuje na objekt přesně, tzn. hranice objektu explicatem stanovené nejsou vágní; 3) explicatum při splnění podmínek 1) a 2) je co možná nejjednodušší; 4) explicatum splňuje požadavek teoretické plodnosti³²³. Nesplnění podmínek 1-3 si můžeme ukázat na srozumitelných příkladech:

Nesplnění podmínky 1): Slunce je třetí planetou sluneční soustavy. (Explicandum a explicatum neukazují na stejný objekt, a proto definice neplní svůj explikační účel.)

Nesplnění podmínky 2): Petr je veliký člověk. (Význam explicata je vágní.)

Nesplnění podmínky 3): Měsíc je nebeské těleso, které odráží světlo Slunce, na kterém přistáli američtí kosmonauti a o kterém napsalo nejméně pět veršů několik německých romantických básníků, které však s vysokou pravděpodobností při zániku sluneční soustavy ztratí svoji jasně bílou barvu. (Explicatum je zbytečně složité a složené z nadbytečného počtu

³²⁰ Ke Carnapově teorii explikace viz CARNAP, RUDOLF. *Problémy jazyka vědy*. Vyd. 1. Praha : Svoboda, 1968, s. 168-173. K roli definic ve vědě vůbec i vědách společenských např. HITCHCOCK, CHRISTOPHERA (ed.). *Contemporary debates in Philosophy of Science*. Vyd. 1. Oxford : Blackwell Publishing Ltd., 2004; či KUHN, THOMAS, S. *Struktura vědeckých revolucí*. Vyd. 1. dostisk. Praha : Oikoymen, 2008. Mimořádně zdařilé vysvětlení lze nalézt též v knize Karla Šebely *Filozofie logiky Pavla Tichého*. Viz ŠEBELA, KAREL. *Filozofie logiky Pavla Tichého*. Vyd. 1. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006, s. 96-101. Debatu mezi R. Carnapem a M. Heideggerem pak dokumentuje např. NITSCHKE, MARTIN. SOUSEDÍK, PROKOP. ŠIMSMA, MARTIN. *Schizma: filozofie 20. století*. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 2005, s. 153-228.

³²¹ Můj záměr se na první pohled musí zdát mimořádně troufalý a z hlediska vědecké správnosti v podstatě nepřipustný. Nejsm teoretikem extremismu a za mým návrhem dosud nestojí žádné studie diskutované v relevantních odborných časopisech. Bohužel však roztržitost definičního rámce pojmu extremismus, kterou připouští téměř všichni účastníci odborné diskuse u nás (M. Strmiska, M. Mareš, M. Bastl, J. Charvát, J. Chmelík) i ve světě (např. U. Backes, C. Mudde), a nepoužitelnost dosavadních pokusů definovat extremismus pro účely naší práce, mě k takovému kroku postupně přivedly. Jak totiž využívat pojem, který v dosavadních definicích „není vhodný pro používání v sociálních vědách“ (J. Charvát) či kolem něhož „probíhají v současnosti bouřlivé akademické diskuse ... v jejichž rámci doposud nedošlo ani ke shodě na základních teoretických či metodologických přístupech, ani k vytvoření společně uznávaného pojmového aparátu“ (M. Mareš). Viz CHARVÁT, JAN. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2007, s. 11.; MAREŠ, MIROSLAV. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Vyd. 1. Brno : Barrister & Princípál, 2003, s. 13.

³²² Objekt může mít samozřejmě abstraktní povahu.

³²³ Toto je samozřejmě značně vágní kritérium. Pokusy o jeho zpřesnění (Karl. R. Popper) však nebyly úspěšné. Viz POPPER, KARL. R. *Conjunctures and Refutations – The Growth of Scientific Knowledge*. London : Routledge, 2002, s. 527-535. ISBN 0-415-28593-3. Stejný požadavek plodnosti na explicatum vznáší i R. Carnap. Viz CARNAP, RUDOLF. *Problémy jazyka vědy*. Vyd. 1. Praha : Svoboda, 1968, s. 172-173.

výrazů.)

Podívejme se nyní na definice pojmu extremismus používané v českém prostředí. Začneme u neakademické definice zveřejněné Ministerstvem vnitra České republiky v roce 1995³²⁴.

„Pod pojmem extremismus lze chápat souhrn verbálních, grafických, fyzických a jiných aktivit s ideologickým kontextem vyvíjených jedincem nebo seskupením, zaměřených do blízkého okolí nebo na předem zvolené cíle, útočících proti společenskému uspořádání, principům zakotveným ústavou a zákony, proti parlamentně demokratické formě vlády a humanitním principům. Nutnou podmínkou extremismu je skutečnost, že se proti uvedeným principům útočí i nelegálními prostředky.“

Uvedená definice je nejen velmi zmatečná, ale navíc nesplňuje stanovenou podmínku 3), a dále 2) a 4). Definice je velmi komplikovaná, obsahuje jak výrazy, které samy vyžadují další definování, tak výrazy vágní.³²⁵

Nejinak je tomu s definicí stejné instituce z roku 2002³²⁶.

„Pojmem extremismus jsou označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku. Extremistické postoje jsou způsobilé přejít v aktivity, které působí, ať již přímo, nebo v dlouhodobém důsledku, destruktivně na stávající demokratický politicko-ekonomický systém, tj. snaží se nahradit demokratický systém systémem nedemokratickým (totalitním nebo autoritářským režimem, diktaturou, anarchií). Tímto typem aktivit se zabývá Bezpečnostní informační služba na základě zákona č. 153/199 Sb. Dle § 5 píseň a).

Definovat v oblasti společenských věd jakýkoliv objekt faktem, že je v *budoucnosti způsobilý* „přejít v aktivity, které působí destruktivně na stávající demokratický politicko-ekonomický systém“ je doslova absurdní. Společenské vědy, jak prokázal např. K. R. Popper, v principu neumí predikovat budoucnost³²⁷ a modální predikce budoucnosti nemůže být falsifikována, takže nemá žádný vědecko-výzkumný význam. Navíc také tato definice nesplňuje podmínky 2), 3), 4) a obsahuje jak vágní, tak těžko definovatelné výrazy. Proti výzkumnému využití tohoto typu definic se ohrazuje i politolog J. Charvát³²⁸ či M. Strmiska³²⁹.

Na podstatně vyšší úrovni se pokouší definovat pojem extremismu M. Mareš³³⁰, který se

³²⁴ Viz MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY: *Informace o projevech extremistických postojů v České republice*. Praha : MV ČR, 1995.

³²⁵ Pozdější definice publikované MV připouštějí komplikaci s definováním pojmu extremismus i fakt, že obecně uznávaná definice pojmu extremismus neexistuje. Viz zprávy MV z let 1997 či 2002.

³²⁶ Citováno dle CHARVÁT, JAN. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2007, s. 11.

³²⁷ Toto je samozřejmě příliš příkré tvrzení, v psychologii predikce v určitých situacích možná je a v krátkém časovém úseku lze predikovat i v jiných společenských vědách. Predikce budoucnosti jako základ definice pojmu společenských věd je ovšem i s tímto dodatkem nesmyslná.

³²⁸ Viz tamtéž, s. 11.

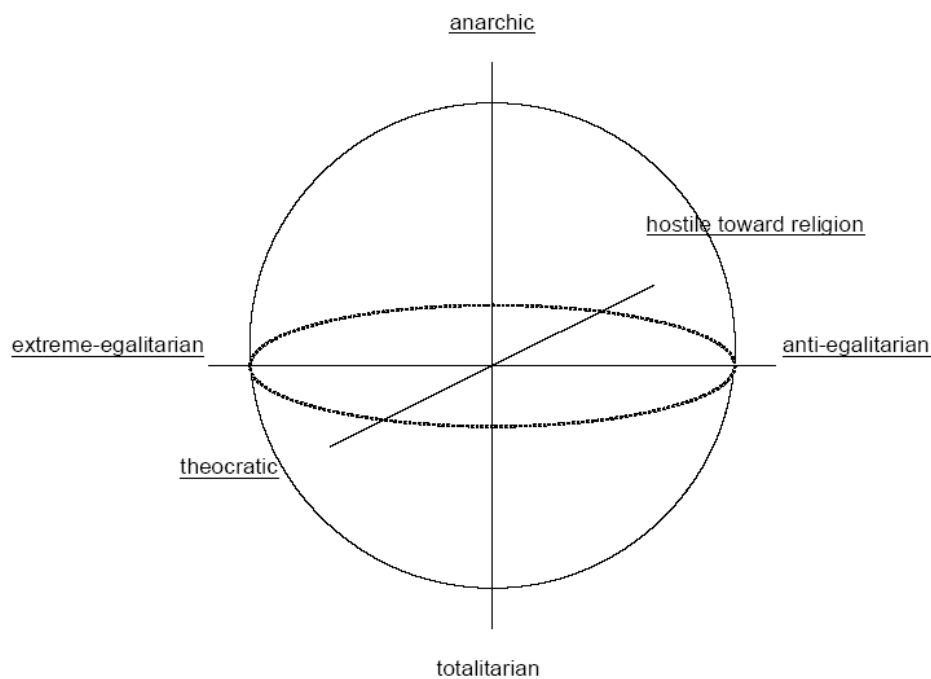
³²⁹ Viz STRMISKA, MAXMILIÁN. *Demokracie, extremismus, antisystémová orientace*. In *Politický extremismus a radikalismus v ČR*. Brno : Masarykova univerzita, 1998, s. 38.

³³⁰ Viz MAREŠ, MIROSLAV. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Vyd. 1. Brno : Barrister & Principál, 2003, s. 20-35.

odvolává na dílo Uwe Backese³³¹. Podívejme se proto nejprve na Backesovu stať *Meaning and Forms of Political Extremism*³³².

Backes se nejprve zaměřuje na antické koncepty „extrémních“ postojů, které jak u Platóna, tak u preciznějšího Aristotela oscilují kolem středových umírněných (metrion) i pozitivně hodnocených (ctnostných – arete) pozic. Backes se chce tohoto typu definice přidržet a dokazuje, že i když se po bouřlivých událostech Francouzské revoluce změnil obsahy politických termínů, samotný platónsko-aristotelský princip dvoudimenzionálního vidění politiky je použitelný i nadále³³³.

Takto viděný extremismus je definován jako jakákoliv krajní (nejzazší) pozice³³⁴ na škále demokracie (extrémní rovnostářství x demokracie-středová pozice x extrémní anti-rovnostářství) a konstitucionalismu (anarchie x konstitucionalismus-středová pozice x totalitářství a totalitní, všemocný stát), kterou Uwe Backes ještě doplňuje dvojškálou, ve které se znovu objevuje osa konstitucionalismus, doplněná osou vztah k náboženství (teokratické vidění světa – konstitucionalismus&demokracie – proti-náboženský totalitarismus). Názorně si definiční rámec Uwe Backese můžeme znázornit takto³³⁵:

³³¹ Viz jeden z nejnovějších Backesových pokusů o definice extremismu - BACKES, UWE. Meaning and Forms of Political Extremism. *Central European Political Studies Review* [online]. 2007, roč. IX, č. 4 [cit. 2008-12-12]. Dostupný z WWW < <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=316> > . Backesova studie je, jak uvidíme dále, na vysoké teoretické úrovni.

³³² Viz tamtéž.

³³³ Viz tamtéž.

³³⁴ To znamená pozice, za níž už další posun vně není možný. Viz tamtéž.

³³⁵ Viz stejný graf přímo v díle U. Backese. Viz tamtéž. Svislá křivka vyznačuje škálu anarchismus – totalitarismus, křivka zleva doprava škálu extrémní rovnostářství – extrémní anti-rovnostářství a křivka zpredu dozadu pak teokratismus x nepřátelský postoj k náboženství.

Ačkoliv Backesův koncept působí velmi přesvědčivě a je v citované studii podrobně argumentován³³⁶, lze proti němu postavit následující námitku:

Backesův koncept definuje extremismus pozičně³³⁷, tzn. vztahovou pozicí k jiným pojmům a nikoliv esencialisticky, tzn. hledáním podstatných vlastností přiřaditelných všem extremismům a odlišujících je od jiných pojmů. To přináší zásadní problém. Pokusme se jej přiblížit. Předpokládejme nejdříve hypoteticky, že jednou z charakteristických vlastností extremismu je dogmatismus³³⁸ a agresivní, netolerantní postoje – Backesův koncept implicitně předpokládá, že lidé zastávající demokratické a konstitucionální postoje nemohou být extremističtí, tedy dogmatictí a agresivně netolerantní zároveň. Jenže jak vidíme z vlastní zkušenosti či jak dokládají lidé, kteří o extremistech psali, ač je tak nenazývali – např. George Orwell³³⁹, Hannah Arendtová³⁴⁰, Aurel Kolnai³⁴¹ či Arthur Koestler³⁴², demokratičtí dogmatikové, kteří nepostrádají agresivitu a jsou netolerantní, rozhodně existují. Navíc je Backesova definice – ačkoliv obsahuje tři osy a šest poloos vlastně jednodimenzionální na vztahu demokracie&konstitucionalismus x postoje od této pozice nejdálčenější. To je sice z hlediska splnění podmínky 3) výborné, ovšem z hlediska podmínky 1) a 4) problematické.

Pokusme se tedy o vlastní definici extremismu³⁴³.

Začněme definicí dvou odlišných pojmů – dogmatismu (resp. fundamentalismu)³⁴⁴ a radikality.

I. Definice dogmatismu (fundamentalismu)³⁴⁵. Dogmatismus (fundamentalismus) je takový

³³⁶ Snad proto se na něj již několik let odkazuje i náš odborník na pravicový extremismus M. Mareš. Viz například: MAREŠ, MIROSLAV. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Vyd. 1. Brno : Barrister & Principál, 2003, s. 20-35.

³³⁷ Z tohoto důvodu navrhuji pro tento typ definic extremismu používat termín poziční definice.

³³⁸ Dogmatismus si budeme definovat dále, zatím jej zjednodušeně chápeme jako postoj, který je výběrově lhostejný k realitě, rozděluje svět na černou a bílou bez stupňů šedi a stejně černobíle nazírá i na svět hodnotový.

³³⁹ Viz např. vynikající Orwellův esej *Poznámky o nacionalismu*. ORWELL, GEORGE. *Uvnitř velryby a jiné eseje*. Vyd. 1. Brno : Atlantis, 1997, s. 311-328. Orwellův text považuji za jednu z nejlepších analýz toho, co nazývám fundamentalismem či dogmatismem.

³⁴⁰ Viz opět mimořádné dílo Hannah Arendtové *Původ totalitarismu I-III*. ARENDTOVÁ, HANNAH. *Původ totalitarismu I-III*. Vyd. 1. Praha : Oikoymenth, 1996. Ačkoliv se H. Arendtová zabývá totalitarismem, je analýza mentality totalitních hnutí využitelná i pro analýzu hnutí extremistických. Pojem objektivního nepřítele, výběrová lhostejnost k realitě a zvláštní typ antiutilitarismu, to vše spojuje současná hnutí extremistická s hnutími, která popisuje H. Arendtová.

³⁴¹ Viz KOLNAI, AUREL. Vyd. 1. *The War against the West*. London : Victor Gollancz Ltd., 1938.

³⁴² Viz například životopisné Koestlerovo dílo, ve kterém se autor snaží o podrobný popis mentality členů komunistických stran v letech 1930-1950. KOESTLER, ARTHUR. *The Invisible Writing*. London : Vintage, 2005.

³⁴³ Z důvodů rozsahu práce vynechávám podrobnější analýzu dalších definic. Buď proto, že nedosahují úrovně Marešovy a Backesovy definice (M. Mazel, Š. Danics), či pro jejich nepoužitelnost z hlediska stanovené podmínky 3. (Laird Wilcox). Wilcoxova charakteristika je vynikající, ovšem jako definice z hlediska rozsahu nepoužitelná.

³⁴⁴ Termín dogmatismus a fundamentalismus budu nadále chápat jako termíny ekvivalentní.

³⁴⁵ Takto vidí dogmatika např. G. Orwell (i když ho nazývá francouzským slovem *longueur*) či A. Kolnai. Jak píše G. Orwell „... myslím (tím) v první řadě zvyk usuzovat, že lidské bytosti lze třídít jako hmyz a že miliony či desítky milionů lidí lze rozdělit jako celek označit za „dobré“ či „špatné“ ... (a dále) nevšímavost ke skutečnosti ... Nacionalista nejenže neodsuzuje zvěrstva páchaná jeho vlastní stranou, ale má dokonce obdivuhodnou schopnost se o nich ani nedozvědět ...“ či „Nacionalistické myšlení obsahuje fakta, která jsou pravdivá i nepravdivá, známá i neznámá. Známa skutečnost může být tak nesnesitelná, že je obvykle odsunuta a nedovolí se jí vstoupit do logických procesů, nebo může na druhé straně vstupovat do veškerých úvah a nikdy

postoj, který splňuje tři následující charakteristiky. A. Výběrovou lhostejnost k realitě³⁴⁶. B. Striktní přisuzování kladně a záporně laděných emocí vzhledem k různým aktorům. C. Rozdělení světa na černý a bílý bez přívlastků, což znamená, že mezi bílým a černým neexistují žádné smysluplné přechody ani mezistupně.

Takto definovaný dogmatismus (fundamentalismus) můžeme rozdělit do dvou podmnožin – tzv. pasivní a agresivní dogmatismus. Pasivní dogmatik je přesvědčen o neomylnosti a nezpochybnitelnosti svých myšlenkových schémat, ovšem nemá potřebu tato schémata nutit ostatním lidem. Agresivní dogmatik pak v sobě spojuje jistotu neomylné a nezpochybnitelné pravdy s potřebou tuto pravdu prosadit i za cenu násilí či manipulace. Tím jsme si definovali dogmatismus a jeho dvě podmnožiny – pasivní dogmatismus a agresivní dogmatismus.

Posuňme se nyní k definici radikalismu. V Blackwellově encyklopedii politického myšlení je radikalismus definován jako „schopnost podrobit existující okolnosti kritickému zpochybňování a hlásat reformu nebo zrušení těchto okolností, pokud jejich existenci nelze principiálně ospravedlnit. Je to tedy spíše postoj než plnohodnotné politické přesvědčení; jeho praktický obsah se mění s politickými okolnostmi, v nichž se radikálové nacházejí.“³⁴⁷ Radikalismus tedy můžeme chápat spíše jako míru nesouladu s většinovým postojem a názory než jako hodnotově pozitivní či negativní označení. Rozdělme si i radikalismus do dvou podmnožin – na tzv. argumentativní a tzv. neargumentativní radikalismus.

Argumentativní radikálové mají potřebu své odlišné postoje argumentativně zdůvodnit a většinovou společnost přesvědčovat právě těmito argumenty. Neargumentativní radikálové jsou naopak lidé, kteří chtějí společnost ke svým názorům a postojům přivést jinak než argumentací.

Agresivní dogmatismus a neargumentativní radikalismus jsou pak myšlenkové konstrukce, jejichž průnik je totožný s myšlenkovou konstrukcí extremismu.

Extremistou je pro mě tedy ten, kdo splňuje zároveň charakteristiku agresivního dogmatika a charakteristiku neargumentativního radikála.

Zbývá nám definice zeleného (environmentálního i ekologického) radikalismu a extremismu.

Zeleným radikálem je každý, kdo o environmentálních/ekologických problémech smýšlí výrazně odlišně od většinové společnosti. Zelenými (environmentálními) radikály jsou například sociální ekologové. Teocentrickým environmentálním radikálem je např. E. Kohák či H. Librová.

Ekologickým radikálem je každý, kdo o environmentálních/ekologických problémech

nebýt připuštěna jako fakt, ani ve vlastní mysli člověka.“ Viz ORWELL, GEORGE. *Uvnitř velryby a jiné eseje*. Vyd. 1. Brno : Atlantis, 1997, s. 311, 318, 319. Podobně se dívá na dogmatika také český psycholog Vladimír Smékal. Viz SMÉKAL, VLADIMÍR. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Vyd. 2. Brno : Barrister & Principal, 2004.

³⁴⁶ Výběrovou lhostejnost k realitě není těžké přiblížit. Člověk výběrově lhostejný k realitě k sobě připouští pouze ty informace, které jsou v souladu s jeho pojetím světa. V terminologii Jeana Piageta je schopen pouze asimilovat, nikoliv akomodovat nové informace a poznatky. To znamená: připouští pouze příjem informací, které potvrzují jeho schémata, ale není schopen změny těchto schémat na základě vyvrácení realitou.

³⁴⁷ Viz citováno dle MAREŠ, MIROSLAV. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Vyd. 1. Brno : Barrister & Principal, 2003, s. 32-33.

smýšlí výrazně odlišně od většinové společnosti a zároveň je přesvědčen, že ekologická ideologie musí nahradit ideologie dosavadní (socialistickou, liberální, konzervativní, komunistickou, fašistickou). Ekologickým radikálem je např. Aldo Leopold, Arne Naess, William, R. Catton, Paul Taylor, Rolston M. Holmese III., Henryk Skolimowski, Josef Šmajš či (částečně) Jan Keller.

Environmentálním extremistou je každý, kdo splňuje charakteristiku environmentálního radikála a zároveň výše uvedenou definici extremisty. Za environmentální extremisty můžeme považovat zelené nacionální socialisty, část zeleně orientovaných anarchistických a trockistických skupin, část dogmatických zoocentriků a (s jistou výhradou) část sociálních ekologů³⁴⁸.

Ekologickým extremistou je pak ten, který splňuje charakteristiku ekologického radikála a zároveň výše uvedenou definici extremisty. Za ekologické extremisty můžeme považovat část hlubinných ekologů druhé a třetí generace, hnutí EF! v určité etapě jejího vývoje.³⁴⁹

³⁴⁸ Předběžně můžeme konstatovat, že environmentální extremismus v České republice existuje (například ve formě zeleného nacionálního socialismu), nemá však žádnou vazbu na české zelené.

³⁴⁹ Jak uvidíme dále, ke vzniku českého ekologického extremismu nikdy nedošlo.

IV. Hrst nejen faktografických údajů o dvou organizacích kandidujících na pozici českého ekologického hnutí

IV.1. Proč právě Hnutí Duha a Nesehnutí

V předcházejících kapitolách jsme si přiblížili škálu environmentálně/ekologických konceptů a novým způsobem jsme si definovali termíny pasivní a agresivní dogmatismus, argumentativní a neargumentativní radikalismus a extremismus. Nyní už zbývá pouze tyto nové myšlenkové konstrukce použít v praxi.

Přeformulujme si nejprve otázku položenou v úvodu naší práce: Existují tedy česká eko-extremistická hnutí a pokud ano, jaká jsou? do přesnější podoby: ***Lze najít mezi českými radikálně-zelenými organizacemi takové, které budou splňovat charakteristiku agresivního dogmatismu a neargumentativního radikalismu spolu s ekologickým postojem?***

V dalším kroku se pokusme nalézt ta česká zelená hnutí, která měla či mají potenciál stát se ekologicky radikálními či extremistickými.

M. Mareš ve své studii z roku 2004³⁵⁰ nejprve konstatuje, že podhoubí českého eko-extremismu a eko-terorismu vytvořilo „provázání „zeleného mládí“ s ultralevicí“³⁵¹, které prosazovalo „velmi zmatené konglomeráty anarchistických a ekologických myšlenek“³⁵² a dodává, že „Aktivisté ekoteroristických organizací v ČR jsou však zpravidla s anarchistickým či autonomním prostředím úzce provázáni ...“³⁵³. Za nejaktivnější na českém území působící ekoteroristickou (a eko-extremistickou) skupinu pak považuje českou sekci ALF (Animal Liberation Front), českou pobočku organizace Earth First!³⁵⁴ a několik dalších jednorázově aktivních skupin. V souvislosti s eko-teroristickými aktivitami zmiňuje M. Mareš také akce nepřímě spojené s organizací Greenpeace a Děti Země³⁵⁵. V článku jsou zmíněny též aktivity Hnutí Duha, Animal S.O.S. a dalších, podle M. Mareše již zcela umírněných organizací (Hnutí Brontosaurus, Český svaz ochránců přírody apod.). Názory M. Mareše ve zkrácené podobě prezentuje také Veronika Bílková³⁵⁶.

³⁵⁰ Viz MAREŠ, MIROSLAV. Ekoterorismus v České republice. *REXTER* [online]. 2004, roč. 4, č. 1. [cit. 2008-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=40>>.

³⁵¹ Viz tamtéž.

³⁵² Viz tamtéž.

³⁵³ Viz tamtéž.

³⁵⁴ Podle M. Mareše byla česká pobočka EF! také provázaná s anarchistickým a autonomním hnutím a její myšlenkové zázemí bylo v podstatě eko-anarchistické a sociálně ekologické. Viz MAREŠ, MIROSLAV. Ekoterorismus v České republice. *REXTER* [online]. 2004, roč. 4, č. 1. [cit. 2008-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=40>>.

³⁵⁵ U těchto organizací se však M. Mareš vyjadřuje velmi obezřetně a pouze konstatuje, že v době protestů organizace Greenpeace proti pokusnému poli s geneticky modifikovanou kukuřicí firmy Monsanto bylo toto pole zničeno a že ředitel společnosti Cement Bohemia v roce 1997 obdržel dopis obsahující hrozbu fyzickou likvidací napsanou na tiskovém materiálu Děti Země. Mareš uvádí i odmítavé vyjádření obou organizací k těmto událostem. Viz MAREŠ, MIROSLAV. Ekoterorismus v České republice. *REXTER* [online]. 2004, roč. 4, č. 1. [cit. 2008-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=40>>.

³⁵⁶ BÍLKOVÁ, VERONIKA. Eco-Terrorism and Other Forms of Single Issue Terrorism in the Contemporary World. In Scheu, Harald, Ch. (ed.) *Právní aspekty boje proti terorismu*. Praha : Univerzita Karlova, 2005, s. 116-118.

Velmi odlišně situaci vidí odborník na české zelené hnutí Adam Fagan, který ani české ALF ani české EF! mezi českými zelenými hnutími neuvádí. Za české radikálně-zelené organizace považuje Hnutí Duha a Děti Země (v počátcích působení), Nesehnutí a částečně Greenpeace. Fagan je však přesvědčen, že radikalita všech zmíněných hnutí koncem 90. let z důvodu zahraničního financování a ekonomické nesoběstačnosti významně poklesla³⁵⁷. S Faganovou tezí zvláštění zelených by souhlasila také environmentálně orientovaná socioložka Hana Librová³⁵⁸.

Širší skupina výběru kandidátů českého radikálního ekologismu tedy může obsahovat: Marešovy skupiny ALF, Animal S.O.S., Svoboda zvířat a další organizace bojující za práva zvířat³⁵⁹, EF!, Faganovo Hnutí Duha, Nesehnutí, české Greenpeace, Děti Země (s výhradou), Arnika (s výhradou). Radikální organizace se zeleným nádechem nalezneme i v krajně-pravicovém či krajně-levicovém hnutí³⁶⁰, ty však díky naší koncepci radikálního environmentalismu/ekologismu můžeme vyloučit. Jsou to totiž pravíci či levíci extremisté s environmentálním zaměřením, nikoliv extremisté zelení.

V dalším kroku můžeme vyloučit i organizace bojující za práva zvířat. Tyto organizace totiž spojují zeleně zoocentrické ideje s idejemi anarchistickými či autonomistickými a nemohou proto patřit k radikálnímu ekologismu. Tuto skutečnost si navíc uvědomují jako organizace bojující za práva zvířat, tak radikální environmentalisté a ekologisté.³⁶¹ Ze seznamu mizí skupiny ALF, Animal S.O.S., realita.tv, Svoboda zvířat a další.

³⁵⁷ Viz FAGAN, ADAM. *Environment and Democracy in the Czech Republic. The Environmental Movement in the Transition Process*. Vyd. 1. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2004.

³⁵⁸ Viz LIBROVÁ, HANA. *Vlažní a váhaví (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. Vyd. 1. Brno : Nakladatelství Doplněk, 2003.

³⁵⁹ Významné a u Mareše ani Fagana nezmiňované jsou v posledních letech organizace spojené se jménem Michal Kolesár. V současnosti působí tento aktivista v organizaci realita.tv. Kolesár tuto organizaci charakterizuje následujícím způsobem: „realita.tv je pracovní prostor vymezený základním prohlášením a fungující na anarchistických a abolicionistických principech způsobem D.I.Y. V tomto prostoru vystupuje každá sama za sebe a každý sám za sebe se svou vlastní odpovědností. Každý text je někým podepsaný a každá akce je někým podepsaná, ať už přezdívkou nebo skutečným jménem. To umožňuje orientovat se v prostoru, co kdo dělá a jak. Samozřejmě se tím vytváří a dává prostor i diletantství, protože ne každá nebo každý, kdo pracuje, pracuje kvalitně, ale realita.tv není značka kvality. Pouze pracovní prostor, který se snažíme udržovat, podle svých možností a schopností, svobodný. Nemáme žádné vedení ani členskou základnu, žádné hlasování ani volby. Nasloucháme svým zkušenostem, vzájemně jsme si možným příkladem, možnou inspirací a možnou oporou bez nutnosti přímé spolupráce a komunikace všech se všemi nebo vůbec s kýmkoli. Soustředíme se na zvířata, která jsou v trápení v tomto okamžiku a zdůrazňujeme jejich hodnotu jako individuálních životů.

Základním způsobem práce je přímá akce (konkrétně rešerše a záchrana zvířat) (zvýraznil Bohuslav Binka), informování o přímých akcích a o důvodech, které nás k nim vedou. Žádné petice, spolupráce s represivními orgány, mediální a společenská taktická přizpůsobivost. Jeden z našich základních principů říká, že veganství není všechno. Nechceme být ochrana zvířat a kromě toho nic. Být veganou či veganem nestačí. Projekt realita.tv je časově omezený na 10 let. Poté bude ukončený. Snahou je ukázat a zkoumat určitý způsob práce a spolupráce, nikoli budovat pozici na trhu. Doufáme také, že se nám tímto opatřením podaří alespoň zčásti vyhnout tahanicím o strategie a další světlé směřování, tvůrčí únavě či snaze chránit si své vyjeté koleje. Viz KOLESÁR, MICHAL. *Realita.tv: 10 let a dost*. Praha : Realita.tv, 2008 [cit. 2008-03-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.realita.tv/cs/realitatv-10-let-a-dost> > . Důležitá je též dodnes působící organizace Svoboda zvířat.

³⁶⁰ Již zmíněný M. Mareš uvádí jako příklad organizaci Nacionálně ekologická unie, která vznikla v roce 2002. Environmentální témata však rozvádí i další radikální pravicové organizace – jako příklad uvedme Národní odpor. Viz MAREŠ, MIROSLAV. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Vyd. 1. Brno : Barrister & Principál, 2003, s. 348.

³⁶¹ Viz například kniha Scarce Rika *Eco-Warriors: Understanding the Radical Environmental Movement*. SCARCE, RIK. *Eco-Warriors: Understanding the Radical Environmental Movement*. Vyd. 3. Zanut Creek : Left Coast Press, 2006.

Zbývají organizace a hnutí EF!, Hnutí Duha, Nesehnutí, české Greenpeace, Děti Země, Arnika.

Hnutí EF! (přestože se o něm M. Mareš i V. Bílková zmiňují³⁶²) se za poměrně krátkou dobu své aktivní existence nikdy skutečným hnutím nestalo. Provozovalo a stále provozuje vlastní www stránky, došlo k vydání několika čísel EF! oběžníku a k několika akcím lokálního významu. Počet aktivistů nikdy nepřesáhl jednocifernou hodnotu. Navíc je česká pobočka hnutí EF! úzce napojena na hnutí bojující za práva zvířat a na hnutí anarchisticko/autonomistická. Proto i hnutí EF! můžeme z našeho seznamu vyloučit.

Česká pobočka vlivné mezinárodní organizace Greenpeace, na rozdíl od EF!, k radikálně zeleným hnutím (minimálně v letech 1992-1995) patřila. Členové Greenpeace na počátku 90. let organizovali přímé akce³⁶³ a podíleli se také na přímých akcích jiných organizací (Hnutí Duha, Děti Země). Problémem však je vliv nadnárodních struktur této organizace na českou pobočku. Na počátku 90. let určovala, či v lepším případě silně ovlivňovala strategii hnutí evropská centrála Greenpeace. Takže i když čeští Greenpeace patří k radikálně zeleným organizacím počátku 90. let, nemůžeme je považovat za české radikálně zelené. Jejich radikalita a následný odklon od radikálních akcí byla podmíněna strategickými rozhodnutími nepřijímanými v České republice ani českými příslušníky hnutí.³⁶⁴

Navíc pro českou pobočku organizace Greenpeace platí to, co ve zvýšené míře platí i pro organizaci Děti Země – v letech, kdy české zelené hnutí bylo nejradikálnější, tzn. 1992-1999 byly oproti Hnutí Duha a Nesehnutí vždy umírněnější.³⁶⁵

Shrňme si: nejsilnějším kandidátem na české radikálně ekologické hnutí nemohou být ani pravicové a levicové radikální organizace, které nejsou radikálně zelené, ani hnutí bojující za práva zvířat, která vycházejí z anarchisticko/autonomních myšlenek a zoocentrismu, ani organizace Děti Země a Arnika, které postrádaly radikální myšlenkové zázemí i postoje, ani Greenpeace, které po dlouhou dobu nebylo samostatným českým zeleně-radikálním hnutím. Za adepty na české radikálně ekologické hnutí proto můžeme předběžně považovat pouze Hnutí Duha a Nesehnutí. Náš výzkum se proto soustředil právě na tato dvě hnutí.

IV.2. Druhé metodické intermezzo aneb stručná charakteristika výzkumu

Díky vyloučení některých potenciálních objektů výzkumu můžeme provést další zpřesnění naší výzkumné otázky: Splňovalo a splňuje Hnutí Duha a Nesehnutí charakteristiku agresivního dogmatismu a neargumentativního radikalismu spolu s ekologickým postojem? Neboli stručněji: Byly a jsou Hnutí Duha a Nesehnutí ekologicky extremistickými organizacemi?

³⁶² M. Mareš dokonce velmi obsáhle. Viz MAREŠ, MIROSLAV. Ekoterorismus v České republice. *REXTER* [online]. 2004, roč. 4, č. 1. [cit. 2008-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=40>>.

³⁶³ Aktivní byli zejména Jan Piňos a Petr Hlobil.

³⁶⁴ Viz například konflikt tehdejšího „kampaníka“ Jana Piňose s ředitelem Ivo Šilhavým. Radikálnější Piňos musel na základě zásahu mezinárodní centrály české Greenpeace opustit. Přešel do energetické kampaně Hnutí Duha.

³⁶⁵ Pro toto tvrzení existuje celá řada dokladů. Jmenujme odmítavé stanovisko představitelů Děti Země ke sloučení s Hnutím Duha, které jako jeden z argumentů uvádělo nižší míru radikality Děti Země, dále materiály z let 1992-1999 či konferenci zelených hnutí v Mostě v roce 1992, na které došlo ke konfrontaci Děti Země a Greenpeace s představiteli Hnutí Duha právě z důvodů odlišné míry radikality. S hodnocením Děti Země, Arnika a Greenpeace jako umírněné environmentální organizace souhlasí též M. Mareš a jiným způsobem též A. Fagan.

K zodpovězení takto položené otázky jsme zvolili pět na sobě relativně nezávislých postupů³⁶⁶:

1. Zmapování historie obou organizací na základě běžně dostupných materiálů³⁶⁷, materiálů dosud nevyužitých v jiných výzkumech³⁶⁸ a hloubkových rozhovorů s vybranými členy hnutí³⁶⁹.

³⁶⁶ Těchto pět postupů (zmapování historie, zmapování vnímání vybraných charakteristik hnutí členy těchto hnutí, obsahovou analýzu textů a analýzu středního dosahu textů a doplňková analýza charakteristik vybraných příslušníků obou hnutí) se úplně nekryje s použitými metodami výzkumu. Přibližme si proto metodickou charakteristiku jednotlivých částí výzkumu zvlášť. První část výzkumu se týkala samotných členů obou zkoumaných hnutí (Hnutí Duha a Nesehnutí). Nejprve jsem si stanovil kritéria, která byla podmínkou zahrnutí do množiny, ze které následně vyberu výzkumný vzorek. Za členy Hnutí Duha jsem v tomto smyslu považoval všechny lidi uvedené v jednotlivých interních materiálech (Zápisy z Rady Hnutí Duha, Zápisy z Centra Hnutí Duha, Zprávy jednotlivých poboček) jako patřící k hnutí a dále ty, které mi konzultanti z Hnutí Duha uvedli v předběžných rozhovorech. Stejně kritérium stanovilo i množinu členů Nesehnutí. Takto jsem identifikoval 326 členů Hnutí Duha a 107 členů Nesehnutí. Z této množiny jsem následně vybral metodou generování náhodných čísel v aplikaci EXCEL 30 členů Hnutí Duha a 11 členů Nesehnutí. Kvůli historické provázanosti Hnutí Duha a Nesehnutí se někteří lidé vzorku Hnutí Duha a Nesehnutí překrývali, to však nepovažuji za zásadní problém. S takto vytvořeným vzorkem jsem pracoval následujícím způsobem. S každým členem výzkumného vzorku jsem vyplnil dotazník, který je součástí příloh této monografie, každý člen výzkumného vzorku vyplnil časovou mentální mapu vývoje daného hnutí z hlediska 11 kritérií (viz dále), s každým členem výzkumného vzorku jsem vedl krátký strukturovaný rozhovor, ve kterém jsem ho/ji stavěl do morálně rozporuplných hypotetických situací (viz dále), každého člena výzkumného vzorku jsem nechal v časovém limitu 5 minut s použitím 12 pastelek nakreslit erb, který ho reprezentuje a dále v časovém limitu 5 minut 3 erby, které reprezentují 3 jemu nejbližší lidi a nakonec v časovém limitu 5 minut libovolný strom. V průběhu práce s dokumenty a v průběhu dotazníkového šetření jsem zároveň vytvářel seznam lidí významných pro vývoj a současný stav Hnutí Duha a Nesehnutí. S lidmi z tohoto seznamu, kteří souhlasili, jsem následně provedl strukturované pohovory doplňující práci s dokumenty a dotazníkové šetření. Z Hnutí Duha to byli Jakub Patočka, Milan Štefanec, Jaromír Bláha, Petr Machálek, Zdeněk Tesař, Kateřina Kotásková, Petr Jelínek z Nesehnutí to byli Milan Štefanec, Filip Fuchs, Kristýna Rytířová, Jiří Koželuh, Kristýna Pešáková. Jako referenční skupiny k členům Hnutí Duha a Nesehnutí jsem si vybral členy hnutí Národní odpor, které odborná literatura považuje za jednoznačně extremistické. Bohužel však proniknutí do této skupiny bylo velmi obtížné a počet respondentů byl natolik nízký, že jsem se rozhodl využít je pouze jako doplnění výzkumu Hnutí Duha a Nesehnutí, nikoliv jako platný referenční bod. Druhá část výzkumu se týkala analýzy textů. Zde jsem si stanovil tři množiny zkoumaných textů: texty pravicově-extremistického hnutí Národní odpor, umístěné na www stránkách organizace, texty Hnutí Duha umístěné na stránkách této organizace a texty Nesehnutí umístěné na stránkách této organizace. Nejprve jsem si stanovil texty, ze kterých budu vybírat analyzovaný vzorek. Texty musely splnit podmínku analyzovatelnosti kvalitativní metodou středního dosahu (viz dále), podmínku rozsahu textu ne méně než/ne více než a podmínku umístění v té části webových stránek, která slouží pro komunikaci s veřejností. Takto jsem identifikoval 590 textů na www stránkách hnutí Národní odpor, 389 textů na www stránkách Nesehnutí a 1345 textů na www stránkách Hnutí Duha. Z těchto textů bylo následně metodou generování náhodných čísel v aplikaci EXCEL vybráno k obsahové analýze 30 textů hnutí Národní odpor, 20 textů Nesehnutí a 20 textů Hnutí Duha a dále z těchto již vybraných textů metodou hledání extrémních pozic dva texty hnutí Národní odpor, dva texty Nesehnutí a dva texty Hnutí Duha určené k analýze středního dosahu.

³⁶⁷ Využity byly výroční zprávy Hnutí Duha a Nesehnutí, dostupné interní materiály Hnutí Duha a Nesehnutí (*Vnitro* Hnutí Duha, *Alarm* Nesehnutí), letáky obou hnutí, zásadní články dokumentující vývoj obou hnutí v časopise *Poslední generace* (dnes *Sedmá generace*) a další.

³⁶⁸ Zásadní zejména pro přesnější zmapování vývoje Hnutí Duha. Autor této studie se díky svému působení v Hnutí Duha na počátku 90. let dostal k materiálům nezmapovaným v jiných výzkumech: veřejnosti a většině členů Hnutí Duha nepředávaným *Zápisům z jednání Rady Hnutí Duha*. Velmi důležitý je též vnitrodohový zpravodaj *Vnitro* (*Duhové vnitro*). *Vnitro* je zdrojem důležitých informací např. k odchodu brněnské pobočky Hnutí Duha a založení Nesehnutí jejími členy.

³⁶⁹ Hloubkové rozhovory byly provedeny s vybranými představiteli Hnutí Duha a Nesehnutí. Na rozdíl od výběru respondentů pro časové mentální mapy, dotazník, řešení hypotetických morálních dilemat, „erb“ a „strom“, u kterých byl využit princip náhodného výběru (viz výše) byla v tomto případě využita metoda sněhové koule. Hledal jsem takové představitele Hnutí Duha a Nesehnutí, kteří jsou jejími minulými a současnými členy chápáni jako významní. Hloubkový rozhovor byl proveden s následujícími lidmi: (Jakub Patočka, Milan

2. Zmapování vnímání vybraných charakteristik hnutí jeho členy v čase, na základě tzv. časových mentálních map³⁷⁰.
3. Obsahovou analýzu vybraných textů obou hnutí spolu s obsahovou analýzou hnutí vybraného jako referenční bod.³⁷¹
4. Analýzu středního dosahu vybraných textů obou hnutí spolu s analýzou středního dosahu hnutí vybraného jako referenční bod.³⁷²
5. Doplnkovou analýzu vybraných charakteristik vybraných příslušníků obou hnutí a hnutí vybraného jako referenční bod³⁷³.

Podívejme se nyní na všech pět výzkumných postupů a jejich výsledky podrobněji.

IV.3. Zmapování historie Hnutí Duha

IV.3.1 Historie Hnutí DUHA – část převážně faktografická

A. Počátky

Hnutí DUHA (v další části textu též DUHA) vzniklo v Brně na podzim roku 1989, pravděpodobně v druhé půli listopadu. Jeho zakladateli byli studenti Jakub Patočka, Jan Beránek a Petr Pěta³⁷⁴. Zatímco Petr Pěta brzy odešel, další výše zmínění byli vůdčími osobnostmi organizace po celá 90. léta. Oba se zapojili do ochrany přírody již před listopadem 1989 – šlo o pobočku Českého svazu ochránců přírody a krajiny. Z ní však brzy vystoupili a sdružili se v zatím nepojmenovanou skupinu, která po listopadu 1989 uskutečnila několik akcí: vylepení protijaderného plakátu na České ulici v Brně, happening proti výstavbě panelových domů, protest proti letišti v Tuřanech³⁷⁵. Před rozhodnutím založit svou vlastní organizaci skupina přemýšlela o možnosti připojit se k některé již existující organizaci, v té době připadaly v úvahu Děti Země. Brněnské Děti Země však záhy založil někdo jiný. Skupina potřebovala pro své akce jméno, a tak vzniklo Hnutí DUHA.³⁷⁶ Jako sdružení bylo zaregistrováno na Ministerstvu vnitra v září 1990.

Štefanec, Jaromír Bláha, Petr Machálek, Zdeněk Tesař, Kateřina Kotásková, Petr Jelínek – Hnutí Duha a Milan Štefanec, Filip Fuchs, Kristýna Rytířová, Jiří Koželuh, Kristýna Pešáková – Nesehnutí).

³⁷⁰ 30 členů Hnutí Duha a 11 členů Nesehnutí zaneslo svůj dojem z vývoje „jejich“ hnutí do časových map. Jednalo se o celkem 8 map zachycujících 11 kritérií dojmu z vývoje hnutí. Do grafu A. zachycoval respondent dojem z vývoje poměru aktivistů a profesionálů, do grafu B. dojem z vývoje počtu placených zaměstnanců v hnutí, do grafu C. dojem z vývoje počtu C1 přímých akcí organizovaných hnutím, počtu C2 odborně-vzdělávacně-lobbyistických akcí organizovaných hnutím a počtu C3 aktivit spojených pouze s chodem organizace samé, do grafu D dojem vývoje finanční síly organizace, do grafu E dojem vývoje radikality organizace, do grafu F dojem míry demokratičnosti organizace, do grafu G dojem z vývoje počtu sporů uvnitř organizace, a to G1 sporů tematických a G2 sporů o charakter organizace, do grafu H dojem z vývoje vztahu organizace ke státní moci. Všechny charakteristiky byly před zanesením respondentovi podrobněji popsány – viz příložený dotazník.

³⁷¹ Viz osvětlující poznámka č. 364. Vynikající přehledová práce k sociolingvistické práci s textem viz COUPLAND, NIKOLAS. JAWORSKI, ADAM. (ed.) *Sociolinguistics: A Reader and Coursebook*. New York : Palgrave MacMillan, 1997.

³⁷² Viz osvětlující poznámka č. 366.

³⁷³ Viz osvětlující poznámka č. 366.

³⁷⁴ Viz rozhovor se zakladatelem Hnutí Duha Jakubem Patočkou.

³⁷⁵ Viz totéž.

³⁷⁶ Viz PATOČKA, JAKUB. Duha deset let na cestě: lidé a křižovatky. *Sedmá generace*, 1999, roč. 8, č. 10, s. 15 – 23. ISSN 1212-0499.

První dva roky byly především obdobím happeningů, jejichž cílem bylo upozornit na ekologické problémy. Jakub Patočka v již uvedeném bilančním článku k 10. výročí Hnutí DUHA v časopisu *Poslední generace*³⁷⁷ uvedl, že s Janem Beránkem a dalšími předpokládali, že demokratická vláda bude přirozeně ekologická. To se podle něj však záhy ukázalo jako nesprávný předpoklad. Kromě již výše zmíněných akcí proběhly například 2 blokády osobní dopravy v Brně, v roce 1991 demonstrace na Václavském náměstí proti zamýšlenému rozšiřování těžby ropy na Aljašce. Výjimečnou konformní událostí bylo společné vysazení lípy na Den Země 22. dubna 1990 na Velehradě s papežem Janem Pavlem II.³⁷⁸

B. Období hledání struktury a strategie, období silné, leč nedogmatické radikality

V letech 1991-1992 Hnutí DUHA změnilo styl práce. Hlavní činností přestaly být pouze přímé akce (happeniny, demonstrace) různě tematicky zaměřené a bez návazné další práce a hnutí začalo prosazovat konkrétní změny a požadavky v několika oblastech.

Nejvýrazněji se profilovala na tématu energie. Jakub Patočka k tomu v Prvním varování (nultém čísle *Poslední generace*) píše: ... „za jeden z hlavních problémů, který s orientací společnosti úzce souvisí, považujeme v Československu směr vývoje energetiky, a tak je hlavní náplní naší práce energetická kampaň.“³⁷⁹ Energetická kampaň obsahovala jednak výrazný nesouhlas s využíváním jaderné energie, kdy DUHA reagovala na aktuální situaci a vystupovala proti výstavbě meziskladu jaderného paliva v Dukovanech a od konce roku 1992 také proti dostavbě jaderné elektrárny Temelín (JETE). Dalším tématem se stal boj proti zbourání severočeské obce Libkovice kvůli těžbě uhlí. Vzhledem k tomu, že se jednalo o silně politická témata, DUHA se, zpočátku nezáměrně, stala politickým hráčem. Na těchto tématech také DUHA poprvé vešla do povědomí široké veřejnosti.

Toto období bylo spolu s obdobím následujícím (1993-1997) silně poznamenáno vládou Václava Klause, která byla naladěna spíše proti ochraně přírody i proti konceptu občanské společnosti. V roce 1991 DUHA rozšířila svou činnost do Prahy a Olomouce. První pražskou aktivistkou byla Neela Heyrovská orientující se v problematice nadnárodních společností a velkých finančních institucí – tato aktivistka však aktivní práci pro hnutí záhy opouští. V roce 1992 začal v pražské pobožce působit Ondřej Simon, který přišel z neformální občanské iniciativy Mír s přírodou, a posléze i jeho budoucí žena Slávka Dargocká³⁸⁰. V roce 1992 přibyl do pražské skupiny Vojtěch Kotecký, toho času student gymnázia, který v letech 1992-1995 pracoval na tématu těžby nerostných surovin. Později se stal jednou z nejvýraznějších osobností DUHY a jejím programovým ředitelem.

Ke konci roku 1992 vedla DUHA, kromě výše uvedené energetické kampaně (vedoucím Jan Beránek), ještě kampaň Pralesy vedenou Petrem Jelínkem a kampaň Ozón vedenou Danem Vondroušem. Koncem roku 1992 navíc DUHA fungovala kromě Brna, Prahy a Olomouce ještě v Českých Budějovicích a na Broumovsku.³⁸¹

³⁷⁷ Viz tamtéž.

³⁷⁸ Viz PATOČKA, JAKUB. Duha deset let na cestě: lidé a křižovatky. *Sedmá generace*, 1999, roč. 8, č. 10, s. 15 – 23. ISSN 1212-0499.

³⁷⁹ Viz PATOČKA, JAKUB. Úvodník. *Poslední generace: první varování*, 1991, roč. 0, č. 0, s. 1-2. ISSN 1212-0499.

³⁸⁰ Slávka Dargocká se významně podílela na ozónové kampani (viz dále).

³⁸¹ Podrobněji o vnitřním organizačním členění v samostatné části.

Právě v tomto období se formovaly ideové základy Hnutí Duha. Byly mimořádně pestré. Někteří příslušníci hnutí vyznávali ekocentristicko-ekologická východiska (Jakub Patočka)³⁸², jiní tíhli spíše k sociálně ekologickým konceptům (členové pobočky České Budějovice)³⁸³, další vyznávali hlubinnou ekologii (dva příslušníci pobočky Olomouc), mnozí neměli žádné vyhraněné stanovisko³⁸⁴. Přes tuto různorodost však existují myšlenky vyznávané napříč celým hnutím. Je to vzrůstající přesvědčení, že problémy životního prostředí nejsou řešitelné tehdejším politickým a ekonomickým systémem a že zásadní společenské změny jsou nevyhnutelné. Z tohoto hlediska můžeme Hnutí Duha v tomto období považovat za radikální organizaci. Není však organizací dogmatickou – tomu brání jednak širší východisek jednotlivých členů (radikální ekocentrikové, sociální ekologové, vyznavači slabého antropocentrismu, hlubinní ekologové), jednak silná otevřenost organizace směrem k většinové společnosti. O skutečnosti, že Duha je v tomto období argumentativně radikální organizací svědčí i první čísla časopisu *Poslední generace*.

Zároveň však v tomto období postupně vzniká hierarchická a vnitřně nedemokratická struktura hnutí. Rada Hnutí Duha není volená a o přijímání nových členů Rady rozhodují stávající členové sami, bez nutnosti respektovat přání členů hnutí. To je Radou Hnutí Duha zdůvodněno potřebou ochrany před infiltrací provokatérů do vedoucích orgánů a jiným než politickým charakterem hnutí. Tento nedemokratický charakter rozhodování v Duze vydrží značně dlouho – viz dále³⁸⁵.

Ještě v prosinci roku 1992 vyšlo nulté číslo interního zpravodaje s názvem *Duhové vnitro* (později *Vnitro*), jeho prvními redaktory byli Jakub Patočka a Igor Forgáč. Zpravodaj vycházel přibližně jednou za 14 dní a sloužil výhradně pro vnitřní komunikaci. Informoval o vývoji všech kampaní, o činnosti místních skupin, o možnosti zapojení do práce Hnutí Duha, o proběhlých či připravovaných akcích. Na začátku roku 1994 přibyla rubrika *Duhový ventil*, kde byl prostor pro vyjasňování vnitřních nedorozumění či vyjádření vlastního názoru na práci DUHy nebo pro interní diskuse o politických otázkách – například o vstupu České republiky do NATO. Zpravodaj vychází dodnes, jeho funkce však prošla významnou proměnou.

Od roku 1992 také vychází interní materiály určené pouze vybraným členům organizace – tzv. Zápisy z jednání Rady Hnutí Duha, Zápisy z Centra Hnutí Duha, Zápisy vybraných poboček Hnutí Duha. Z nich je jasné, že Hnutí Duha v tomto období provádí i akce, ke kterým se veřejně nehlásí: přelepování velkoplošných billboardů, přemísťování materiálů u stavenišť JE Temelín apod³⁸⁶. Také toto podtrhuje radikální charakter Hnutí Duha v tomto období. Duha však i v tomto období odmítala použití jakéhokoliv násilí na lidech či jiných živých tvorech.

C. Období zvyšování síly organizace, konfliktů s dalšími zelenými organizacemi a konfrontace s některými státními strukturami

³⁸² Silně na J. Patočku působily ideje radikálně ekocentristického ekologisty Edwarda Goldsmitha. Viz rozhovor se zakladatelem Hnutí Duha Jakubem Patočkou.

³⁸³ Viz rozhovor s představitelem pobočky České Budějovice Zdeňkem Tesařem.

³⁸⁴ Viz např. rozhovor s Milanem Štefancem z 18. září 2008.

³⁸⁵ Autor této studie je přesvědčen, že k zakonzervování hnutí hierarchickou strukturou proběhlo ze strany zakladatelů a vedoucích představitelů právě z důvodu postupného zeslabování radikality členské základny hnutí. Chtěl-li Jakub Patočka a další udržet Hnutí Duha jako radikální hnutí, musel zabránit jeho demokratizaci.

³⁸⁶ Viz např. informace v *Duhovém Vnitru* č. 3 či Zápis Rady Hnutí Duha č. 2. Potvrzeno v rozhovoru s několika členy Hnutí Duha.

Na začátku roku 1993 vznikla v Praze zejména z iniciativy Ondřeje Simona skupina pro pomoc lesům a přírodním národům Sibíře. Zatímco v brněnském Centru vzniká první větší krize hnutí³⁸⁷, některé pobočky výrazně sílí (Praha, Olomouc, České Budějovice). V Brně a Českých Budějovicích pokračují nelegální akce – zejména billboardový banditismus³⁸⁸.

Komplikují se vztahy s jinými organizacemi. Proběhne neúspěšný pokus o sloučení s organizací Děti Země. Děti Země toto sloučení odmítají z důvodů jiného uspořádání organizací (Děti Země – demokratické, Hnutí Duha hierarchické) a kvůli odlišné míře radikality (Děti Země – umírněná, Hnutí Duha radikální). V květnu DUHA oficiálně ukončuje spolupráci s Greenpeace Československo, a to zejména kvůli neshodám na společných akcích, na kterých se podle DUHY Greenpeace nespravedlivě zviditelňuje. Poprvé vzniká idea pronikání do jiných prostředí a „přetahování“ schopných lidí z jiných organizací. Definitivně se prosazuje myšlenka vnitřně uzavřené Rady Hnutí Duha určující strategii hnutí³⁸⁹.

21. října 1993 je DUHA přijata jako zástupce České republiky do mezinárodní organizace *Přátelé Země* (Friends of the Earth International), a to na výročním setkání v Indonésii. To se projevilo i v oficiálním názvu organizace, který se změnil na Hnutí DUHA – Přátelé Země Česká republika. Zapojení do této světové sítě chápou členové Hnutí Duha jako prestižní a zásadní událost – Přátelé Země jsou jednou z nejsilnějších mezinárodních organizací a v každé zemi může být členem Přátel Země pouze jedna organizace. Toto přijetí DUZE pomohlo s vnitroorganizačním rozvojem (později umožnilo DUZE také zapojení do mezinárodního *capacity building* projektu s názvem Growing together) a napojením na Přátelé Země v dalších (zejména evropských) zemích. DUHA se hned zapojila do dvou mezinárodních programů: projekt Energie a projekt Východ – Jih. Intenzivní kontakt byl navázán s Přáteli Země Velká Británie.

V tomto období se Duha se nezabývala jen čistě „ekologickými“ problémy, angažovala se také ve společenských tématech, na které měli příznivci Hnutí poměrně jednotný názor. To lze vystopovat v časopise *Poslední generace*. Šlo o různé válečné konflikty, zrušení trestu smrti nebo protievropský postoj.³⁹⁰ Výrazné vystupování v neekologických otázkách ovšem postupem času sláblo³⁹¹.

V roce 1994 se část brněnské skupiny začala věnovat tématu práva zvířat, brzy nato se zformovala skupina *Za práva zvířat*, která pořádala mnoho veřejných akcí a happeningů zejména proti kožešinovému průmyslu. V té době se ve skupině začal angažovat Martin Ander, budoucí ředitel Centra. 1. prosince 1995 se v Brně konal pochod asi padesáti spoře oděných aktivistů včetně anarchistů s heslem Raději takto než v kožichu s ukázkami klecí z kožešinových farem.

V tomto období (1993-1995) proti sobě v Hnutí Duha působí dvě částečně protikladné tendence. Jednou je relativně úspěšný rozvoj hnutí a příliv nových členů (z nichž většina

³⁸⁷ Viz Zápis z jednání Rady Hnutí Duha Zima 1993, s. 2. Jedná se o „prohlubování propasti mezi Centrem a ostatními lidmi z Brna“, část aktivistů poprvé vyjadřuje nesouhlas s nedemokratickou strukturou hnutí. Viz již zmíněný zápis a rozhovor s Milanem Štefancem z 18. září 2008.

³⁸⁸ Viz Zápis z jednání Rady Hnutí Duha Zima 1993, s. 3.

³⁸⁹ Viz Zápis z jednání Rady Hnutí Duha Léto 1993, s. 2-5.

³⁹⁰ Tento protievropský postoj se později změnil. V době rozhodování o českém členství DUHA nedoporučovala jak hlasovat v referendu. Na místo toho zpracovala informační list argumentů pro a proti vstupu do EU z hlediska životního prostředí a občanské společnosti.

³⁹¹ Viz např. rozhovor s Milanem Štefancem z 18. září 2008 či komparace časopisů *Poslední generace* z roku 1993 a 1998.

nevyznává ekologické názory vedoucích představitelů), druhou snaha udržet základní ideové koncepce hnutí beze změny. Obě tendence vyústí v zajímavý status-quo, kdy Hnutí Duha nevytvoří ani radikální organizaci typu EF! ani environmentální organizaci typu Děti Země.

Podívejme se však blíže na vybrané kampaně tohoto období:

Kampaň proti výstavbě meziskladu vyhořelého paliva v Dukovanech

Kampaň byla spuštěna již 26. dubna 1992 v den výročí černobylské havárie. Byla zahájena petice a proběhla velká demonstrace v Rouchovanech, nejbližší obci plánovaného velkoskladu. Demonstrace se zúčastnilo přibližně 200 místních lidí a asi 30 aktivistů DUHY. Na akci měl proslov Paxus Calta, aktivista informačního centra WISE³⁹², který DUZE pomáhal s protijadernými aktivitami. Na úvod akce byla přichystána inscenace výbuchu jaderné elektrárny, ta se ale nezdařila. Rozbuška zapálila suchou trávu, takže místo ohňostroje, který měl zachvátit maketu jaderné elektrárny, se hasila tráva. Do akce se zapojily i děti, které dostaly za úkol namalovat obrázky vyjadřující jejich vztah k jaderným elektrárnám³⁹³. Obrázky byly umístěny na 50 cedulích, které lemovaly průvod. Mezi několika přichystanými zastaveními vynikalo zastavení u rybníčku, na jehož hladině pluly na matracích kostry³⁹⁴. Pochod uzavírala scéna s volně pohozenými dýmajícími barely znázorňujícími možnou závěrečnou fázi provozu meziskladu. Šlo patrně o nejsložitější happening v historii DUHY.

DUHA se snažila získat proti meziskladu většinu okolních obcí, spolupracovala s místními obyvateli a spoluorganizovala i jejich odpor. Důležitou linkou kampaně byla účast ve správních řízeních týkajících se povolení meziskladu³⁹⁵.

Kampaň nebyla úspěšná, sklad postaven byl³⁹⁶.

V této kampani poprvé DUHA přistoupila k zaměstnání svého člena a přestala fungovat jako striktně dobrovolnická organizace. Prvním zaměstnancem se stal Jiří Dohnal (přezdívkou Georgie), hudebník.

Na kampaň navazují dodnes trvající aktivity DUHY proti úložištím jaderného odpadu.

Kampaň proti dostavbě jaderné elektrárny Temelín, zkráceně Temelínská kampaň

Počátek projektu jaderné elektrárny Temelín se datuje do roku 1981, kdy tehdejší Československo a Sovětský svaz uzavřely dohodu o vybudování čtyř jaderných bloků. Na plánech se začalo pracovat v roce 1984 a v roce 1986 byly zahájeny přípravné práce. Po pádu komunistického režimu bylo rozhodnuto, že výstavba třetího a čtvrtého bloku bude zastavena. Proti dokončení prvního a druhého bloku se hned na počátku 90. let postavili některé české zelené organizace a hnutí.

³⁹² Zkratka organizace World Information Service on Energy.

³⁹³ To svědčí o vysoké míře aktivismu. Využívání dětí při demonstracích či jiných přímých akcích svědčí podle mého názoru o silných tmelících silách uvnitř organizace a vysoké míře již zmíněného aktivismu.

³⁹⁴ Zdá se, že se DUHA inspirovala podobnými akcemi Greenpeace mimo Českou republiku. Toto tvrzení však nelze prokázat.

³⁹⁵ Také tento fakt zasluží naši pozornost – Hnutí Duha, na rozdíl od organizace EF! od počátku spolupracovala s dotčenými místními obyvateli. S vysokou pravděpodobností i tento fakt působil proti další radikalizaci hnutí.

³⁹⁶ Po sedmi letech rozhodl Ústavní soud, že DUHA byla ve správních řízeních krácena na svých právech.

Zpočátku měly hlavní slovo v protitemelínské kampani organizace Greenpeace a Děti Země, později hrála hlavní roli DUHA. Po celou dobu zastavení stavby silně podporovaly také některé zahraniční subjekty, zejména rakouské zelené (environmentální i ekologické) organizace³⁹⁷.

K prvním akcím kampaně došlo v létě roku 1992, kdy aktivisté z Děti Země několikrát na kratší dobu zablokovali hlavní bránu staveniště.³⁹⁸ DUHA se začala tématu na plno věnovat na konci roku 1992. V prosinci vydala zprávu *Proč je třeba zastavit JE Temelín: historie, fakta a souvislosti projektu jaderné elektrárny Temelín*. Ta se argumentačně nesoustředila pouze na environmentální argumenty, ale také na politické (zejména přístup veřejnosti k informacím o jaderné energetice) a ekonomické aspekty stavby. Těsně před Vánoci uspořádala protestní akci před Úřadem vlády. Z okna protějšího soukromého domu byl vyvěšen transparent s nápisem „Copak jsi nám to St. Klausí nadělil? Jaderný odpad našim dětem.“

Na jaře roku 1993 DUHA rozběhla petici proti dostavbě a uspořádala demonstraci před Úřadem vlády, které se kromě Děti Země účastnilo také mnoho lidí ze severních a jižních Čech³⁹⁹. 10. března 1993 vláda vydala souhlas s dostavbou JE.

Záhy po tomto rozhodnutí byla založena iniciativa Občané proti Temelínu, která pak dále vystupovala jako organizátor blokád, přičemž jeden z jejích mluvčích byl vždy z Hnutí Duha. 26. dubna 1993 se uskutečnila první „duhová“ blokáda Temelína ke které k příležitosti výročí černobylské katastrofy. Blokáda byla završením mezinárodního semináře o jaderné energetice, který DUZE pomáhal zorganizovat již výše zmíněný americký aktivista Paxus Calta⁴⁰⁰.

Tato blokáda nezůstala bez odezvy. ČEZ označil DUHU za násilnickou organizaci: tehdejší ředitel ČEZu Petr Karas rozeslal starostům okolních obcí dopis, ve kterém psal, že DUHA chtěla umístit do objektu elektrárny bombu⁴⁰¹. DUHA podala na ČEZ žalobu ve věci poškození dobrého jména. Následoval soudní spor, který byl ukončen v roce 1999 rozhodnutím Vrchního soudu ve prospěch DUHY. ČEZ se musel omluvit a uhradit odškodné 300 000 Kč⁴⁰².

V červnu 1993 DUHA zahájila kampaň ke znovuoobnovení diskuse a v létě se odehrál první temelínský tábor v jihočeské vesničce Zálší⁴⁰³. Na programu bylo sbírání podpisů pod petici, besedy, přednášky, koncerty a dvě blokády.

³⁹⁷ Myšlenka, kterou propagovali zejména čeští anti-environmentalisté, že Hnutí Duha je za své proti-temelínské aktivity placena z „rakouských“ peněz, je však mylná. Většinu finančních prostředků v té době získávalo Hnutí Duha z jiných zdrojů.

³⁹⁸ Viz CÍSAŘ, ONDŘEJ. *Politický aktivismus v České republice – Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Vyd. 1. Brno: CDK, 2008, s. 66.

³⁹⁹ Při této příležitosti se setkal Jakub Patočka s tehdejším premiérem Václavem Klausem.

⁴⁰⁰ Calta měl zkušenosti s organizováním blokád jaderných elektráren ve Spojených státech. Viz rozhovor s Paxem Caltou z 18. září 2008 či komparace časopisů *Poslední generace* z roku 1993 a 1998.

⁴⁰¹ To byl samozřejmě nesmysl. Nikdo z tehdejších představitelů Hnutí Duha ani Paxus Calta nebyli zastánci násilných řešení.

⁴⁰² DUHA se rozhodla peníze použít jako základní nadační jmění a založila nadační fond, který měl sloužit k poskytování malých rychlých grantů občanským iniciativám chránícím životní prostředí proti ekologicky nepříznivým průmyslovým projektům. Nadace však nikdy nezačala fungovat.

⁴⁰³ Na tomto prvním táboře vystoupila i radikálně ekologická profesorka filosofie ze Spojených států Charlene Spretnak. Její myšlenky však účastníky tábora příliš nezaujaly.

DUHA se ve svých protitemelínských aktivitách neomezovala jen na českou politiku. Pokoušela se lobovat proti tomu, aby Vývozní a dovozní banka Spojených států amerických (EXIM banka) poskytla záruku na půjčku firmě Westinghouse určenou k financování Temelína. O těchto garancích se diskutovalo v americkém kongresu, kde se zástupci DUHY a Greenpeace pokoušeli prosadit zamítavé stanovisko. Přestože se jim podařilo přesvědčit některé kongresmany, aby hlasovali proti, nebyla tato mise úspěšná.

V roce 1995 DUHA spoluorganizovala Pochod Evropou za bezjaderný svět, kdy během deseti měsíců účastníci došli pěšky z Bruselu do Moskvy. Pochod směřoval napříč Českou republikou s poselstvím “Temelín dusí severní Čechy”, doprovázela ho pojízdná výstava alternativních zdrojů energie. Právě tento pochod zřetelně ukázal limity radikality Hnutí Duha. Když se někteří členové zahraničních ekologických organizací svěřili se záměrem vniknout na staveniště, poškodit některé zásadní části elektrárny a poté se uvázat k některému z menších komínů, představitelé DUHY se ostře postavili proti⁴⁰⁴.

V červenci probíhal již třetí ročník tábora u Temelína, na kterém se vystřídaly dvě stovky účastníků. Pokračovalo se v zateplování budov v okolních vesnicích. V rámci tábora se také na Pražském hradě uskutečnil divadelní happening “Konec megalomanie”, který shrnoval historii projektu JETE. Od 1. do 3. října DUHA opět blokovala staveniště. Ve spolupráci se starosty začala vydávat měsíčník *Noviny pro bezjaderný region* se snahou udržet téma tzv. „mediálně živé“.

V roce 1996 si DUHA připomínala deseti leté výročí havárie v Černobylu. Byla vytvořena putovní výstava o problémech jaderné energetiky, která se objevila během šesti měsíců v padesáti městech. DUHA se intenzivně věnovala lobbyingu k atomovému zákonu. Protestovala zejména proti vyloučení obcí z řízení o jaderných elektrárnách a proti ochraně investorů před odpovědností za škody způsobené jadernou havárií.⁴⁰⁵

U staveniště JETE bylo symbolicky přivítáno jaro. Proběhl happening, který měl zviditelnit podezření o nezákonných praktikách při uzavírání kontraktu mezi akciovou společností ČEZ a společností Westinghouse. Po dalším ročníku letního tábora se konala třídní blokáda, která vyvrcholila půlnočním ohňostrojem na jedné z chladících věží.

V roce 1997 se sbíraly podpisy pod petici “Právo a demokracii i pro Temelín”, která požadovala mj. nové projednání účelnosti dostavby provozu s ohledem na to, že vládou schválené podmínky byly neustále porušovány. Během jednoho týdne petici podepsalo 5 500 lidí, mezi nimi figurovali poslanci a významné osobnosti, například Martin Dejdar, Vlasta Chramostová, Jiří Lábus, Jiří Suchý a Tomáš Halík. Bylo slíbeno projednání petice v parlamentu. Na letní tábor přijelo asi 600 lidí. Nenásilná blokáda, která se po skončení tábora konala, mohla již fakticky bránit výstavbě, ale kvůli povodním na Moravě skončila předčasně. Tato blokáda byla poslední⁴⁰⁶.

V únoru 1998 lidé vytvořili ze svíček v popředí podvečerního Vyšehradu velký nápis “Temelín ne”. Na konci zimy proběhlo tradiční vynášení Morany a Urany od Temelína. V

⁴⁰⁴ Viz Zápis z jednání Rady Hnutí Duha Zima 1995, s. 8.

⁴⁰⁵ Viz BERÁNEK, JAN. *Proč je třeba zastavit JE Temelín: Historie, fakta a souvislosti projektu jaderné elektrárny Temelín*. Druhé, doplněné vydání. Brno: Hnutí DUHA Přátelé Země ČR, 1997, s. 7.

⁴⁰⁶ Někteří představitelé Hnutí Duha z tehdejší doby tvrdí, že další blokády nebyly zapotřebí, protože se změnila politická situace. To jistě mohlo hrát určitou roli, ovšem za rozhodující považují změnu strategie, která souvisí se sníženou mírou radikality hnutí.

červenci proběhla demonstrace během jednání vlády a byla zahájena peněžní sbírka “Temelín – národ sobě”. Uskutečnil se také již šestý ročník tábora u Temelína, který navštívili ministři Martin Bursík a Vladimír Mlynář. Na podzim DUHA zorganizovala protestní průvod Prahou s maskotem projektu temelínským otesánkem, který měl upozornit na potřebu ČEZ hledat další zahraniční úvěry na dostavbu⁴⁰⁷.

V roce 1999 DUHA sestavila otevřený dopis vládě “Prosíme vás, zastavte Temelín,” který podepsalo několik desítek známých osobností, mj. Václav Bělohradský, Jiřina Bohdalová a Dominik Hašek. Proti elektrárně se vyslovil také Václav Havel. Vláda nicméně jedenácti hlasy pro a osmi proti schválila v roce 1999 návrh dostavby JETE.

DUHA se rozhodla v boji pokračovat dál. Vytvořila koalici **Referendum 2000**, ke které se připojilo přes 150 občanských iniciativ nejrůznějšího zaměření. Koalice 19. dubna 2000 zahájila kampaň za vyhlášení referenda o osudu JETE. Od dubna do června koordinovala práci mnoha dobrovolníků, kterým se podařilo po celé České republice shromáždit přes 115 000 podpisů pod petici, vyzývající vládu a parlament k uspořádání referenda. Vzhledem k tomu, že naše tehdejší legislativa to neumožňovala, připravila DUHA společně s právníky návrh zákonů, které by konání referenda umožnily. DUHA také připravila studii o bezpečnostních nedostatecích JE, vyšlo třetí aktualizované vydání studie Proč je třeba zastavit JE Temelín a provozovala webovou stránku o Temelínu.

Miloš Zeman, který dříve referendum o Temelíně sliboval, tento legislativní návrh ve vládě nepodpořil a díky tomu ho nepřijala ani sněmovna.

V červnu 2000 proběhl koncert skupiny Lucie spojený s demonstrací před budovou vlády. V létě opět probíhal tábor u Temelína s několika stovkami účastníků. Konala se zde série protestních akcí, které upozorňovaly na nedostatky v havarijním plánování a ztrátové vývozy elektřiny.

Kampaň, jejíž významnou část tvořily blokády, byla nakonec neúspěšná. Blokády nezpomalily výstavbu, ale udržovaly téma v povědomí. Šlo o jednu z největších kampaní (či spíše největší kampaň), kterou kdy DUHA vedla. I průběh této kampaně silně hovoří pro postupné snižování míry radikality tohoto hnutí. Zajímavé je též srovnání placených zaměstnanců na začátku a na konci kampaně. V počátcích pracovali na kampani pouze dobrovolníci, v době Referenda 2000 na kampani pracovalo 8 zaměstnanců.

Kampaň za záchranu Libkovic

Rozhodnutí o bourání Libkovic kvůli těžbě uhlí padlo ještě za komunistického režimu. V červnu 1992 bylo rozhodnutí potvrzeno a započalo bourání. Kromě odporu místních obyvatel to vyvolalo silnou odezvu také mezi nevládními organizacemi: u tehdy československé pobočky Greenpeace, u Hnutí DUHA i Děti Země. Tyto organizace se rozhodly na pomoci při úsilí obec zachovat, i když už byla vystěhovaná.

Kampaň začala blokováním bourání libkovického kostela sv. Michaela 1. prosince 1992. Blokády, kterou organizovala československá pobočka hnutí Greenpeace, se již účastnili někteří lidé z Hnutí Duha. Akce přilákala média, byl zaslán otevřený dopis ministroví průmyslu a obchodu. Libkovic navštívil i tehdejší prezident Václav Havel. Doly Hlubina přislíbily zachování kostela, přesto později znovu začaly bourat. Jan Piňos, který na kampani

⁴⁰⁷ Hnutí Duha se tedy v tomto období nezřídka přímých akcí, pouze končí období nenásilných blokad.

zprvu pracoval jako zaměstnanec Greenpeace, inicioval založení platformy Společnosti přátel Libkovic.

Blokáda bourání obce pokračovala i v dalších měsících, doprovázená voláním po studiích a shromažďováním argumentů jak proti bourání, tak proti těžbě uhlí obecně. Jan Piňos⁴⁰⁸ odešel z české pobočky hnutí Greenpeace a přenesl kampaň do DUHY, od března 1993 na ní tedy pracovala výhradně DUHA. Aktivisté se střídali v bránění domů před rypadly.

V květnu došlo při blokádě k několika incidentům, při kterých musela zasahovat i policie a někteří aktivisté byli zraněni⁴⁰⁹. V říjnu byla třetina obce zbourána, čímž podle aktivistů DUHY padla naděje na její záchranu⁴¹⁰. Kampaň se přesunula z terénu a jednání s úřady na veřejnost. DUHA pořádala po celé republice výstavy fotografií, v říjnu pak koncert písničkářů přímo v Libkovicích. Dále DUHA organizovala semináře a další akce s cílem udělat z bourání severočeských obcí společenské téma.

16. listopadu 1993 se v Praze uskutečnil celodenní seminář Libkovice – zrcadlo stavu společnosti, na kterém vystoupili odborníci tvořící širší zázemí kampaň: ekologové, urbanisté, historikové, energetikové, lékaři, právníci, stavaři. Politicky komentovanou historii Libkovic představil Ivan Dejmal s vedoucím kampaň Janem Piňosem. Akci doprovázela výstava fotografií Iby Ibrahimoviče s názvem Libkovice – svědomí Severu.

Koncem listopadu se DUZE podařilo krátce demolice zastavit úřední cestou. V roce 1994 DUHA zkoušela využít v kampani významné zahraniční osobnosti. Například v červnu dorazila na místo delegace poslanců Parlamentního shromáždění Rady Evropy. Na konci června uspořádala DUHA folkový festival Libkovičká cihla s bohatým kulturním programem. Výtěžek ze vstupného měl být použit na budoucí obnovu kostela, návštěvníků však bylo velmi málo.

V říjnu 1994 se aktivisté DUHY pokusili zabránit soudnímu vystěhování pana Krejčího, který do té doby v Libkovicích zůstával bydlet. Asi 20 z nich bylo zadrženo, kvůli čemuž pak DUHA protestovala u tehdejšího prezidenta Václava Havla.

V prosinci došlo k protestnímu shromáždění před Ministerstvem průmyslu a obchodu, ve kterém už DUHA upozorňovala na možné budoucí ohrožení dalších obcí, konkrétně Horního Jiřetína. Na konci roku 1994 DUHA hovořila o obnovení obce, při čemž by základ tvořil libkovičský kostel.

V červnu 1995 DUHA znovu uspořádala Libkovičskou cihlu, na kterou ani tentokrát nepřišlo mnoho diváků. Byla uzavřena smlouva mezi Mosteckou uhelnou společností a Hnutím DUHA na pronájem kostela sv. Michala, který se měl stát kulturním centrem, za symbolickou cenu 1 Kč ročně. V červenci slíbila společnost poskytnout 1 milion korun na jeho opravu, která se spustila v září. DUHA musela najmout na hlídání kostela agenturu, protože docházelo k jeho rozkrádání, což se stalo nákladnou položkou v rozpočtu. Práce příliš nepokročily. Byly organizovány brigády, část aktivistů DUHY strávila v Libkovicích Silvestra.

⁴⁰⁸ Jan Piňos prosazoval strategii kampaní s příměsí přímých akcí, to zapříčinilo osobní konflikt s Ivo Šilhavým a nakonec odchod Jana Piňose do Hnutí Duha.

⁴⁰⁹ To vyvolalo několik důležitých diskusí mezi členy Rady Hnutí Duha.

⁴¹⁰ Tento názor DUHA vzápětí opět korigovala.

V květnu 1996 zastřešovali aktivisté kostel lany, papírem a látkami. Touto akcí chtěli přimět Mosteckou uhelnou společnost, aby splnila svůj závazek. V červnu se opět konal třetí ročník Libkovické cihly, v srpnu následoval třítydenní mezinárodní tábor Ecotopie⁴¹¹ (nazývaný příznačně Libkotopie). Toho se zúčastnilo několik stovek mladých ekologických nadšenců z mnoha zemí. V září 1996 podala DUHA stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku.

Téhož roku z DUHY odešel vedoucí kampaně Jan Piňos⁴¹² na pozici správce CHKO Broumovsko. Jeho odchodem libkovická kampaň prakticky skončila. DUHA ještě půl roku usilovala o opravu kostela. Neúspěšně, protože Mostecká uhelná společnost nesplnila svůj slib na opravu přispět. 1. března 1997 DUHA předala kostel zpět do správy této důlní společnosti.

Aktivita DUHY v severních Čechách tím však rozhodně neskončila. Roku 1998 se znovu významně obrátila pozornost na již zmíněnou obec Horní Jiřetín, které znovu začalo hrozit bourání v souvislosti s územními limity těžby. V roce 2003 Ministerstvo průmyslu a obchodu navrhlo, aby nová Státní energetická koncepce obsahovala výslovně zrušení limitů. Téhož roku se tak otevřela kampaň za zachování územních limitů těžby, která prozatím skončila úspěchem.

Také tato kampaň dokládá postupný přerod důrazu od přímých akcí v akce lobbyistické a mediálně-kulturní.

Kampaň na ochranu ozónosféry, zkráceně Ozón

Cílem kampaně, která začala na podzim 1992, bylo co nejrychlejší zastavení výroby freonů. Kampaň vedl dobrovolník Jiří Malík, kterému záhy asistoval placený koordinátor Dan Vondrouš. Ten se díky této zkušenosti stal prvním lobbyistou ekologických iniciativ v České republice. Terčem kampaně byly jednak podniky vyrábějící či používající freóny a jednak vláda, která měla připravit a přijmout tzv. ozonový zákon.

První velkou akcí byla blokáda firmy Colorlak 18. září 1992. Po vlastní blokádě následoval happening na náměstí ve městě.

DUHA pomáhala organizovat sběr pod petici Děti Země Za záchranu ozónosféry (později označovanou jako I.), kterou podepsalo 80 000 lidí. V roce 1993 započaly práce na zákonu na omezení freonů. DUHA společně se Společností pro trvale udržitelný život (dále STUŽ) připravila návrh zákona, který intenzivně prosazovala. Výsledná podoba však byla na poslední chvíli v parlamentu změněna, takže schválený zákon nebyl pro DUHU přijatelný. Proto dále pracovala na jeho novelizaci.

V roce 1993 DUHA sbírala s Děti Země podpisy pod společnou petici Za záchranu ozónosféry II. Tu během roku podpořilo 25 000 lidí. Kromě toho došlo na několika místech (České Budějovice, Brno) k blokádám drogerií prodávajících freonové výrobky. Brněnská skupina přelepila reklamy na ledničky heslem Zmizí ozón, zmizí život. 14. února 1994 proběhla společná demonstrace s Děti Země před Ministerstvem průmyslu a obchodu, které vystupovalo jako odpůrce ozónového zákona i jeho novely.

⁴¹¹ Mezinárodní letní tábor ekologických nadšenců pořádaný každý rok jinou zemí.

⁴¹² Po ostrém konfliktu s Jakubem Patočkou a následně i celou Radou Hnutí Duha.

Kampaň měla také osvětovou část: výstavy, přednášky, besedy, vydávání a šíření informačních materiálů například brožury Kurs sebeobrany proti UV záření. V nakladatelství Vesmír vyšla v roce 1995 publikace Ozónová vrstva Země, která byla výsledkem spolupráce Hnutí DUHA a STUŽ s lékaři, chemiky, biology, hydrometeorology a úředníky ministerstva životního prostředí.

Ozónové aktivity skončily v roce 1995, kdy byl přijat dostatečně přísný ozónový zákon. Pozici silné kampaně uvnitř organizace přebraly lesní aktivity.

D. Období aktivistické zralosti, profesionalizace a zásadních sporů o charakter organizace

Jak vidíme již z přiblížení hlavních kampaní vzniklých v první polovině 90. let, od roku 1995/1996 se většina kampaní soustředí na politiku a regulaci na národní úrovni. K uvedeným kampaním přibyla postupně následující témata: ochrana lesů a přírodních zdrojů, boj proti těžbě zlata a dalším těžbařským aktivitám v Kašperských Horách, aktivity proti výstavbě dálnic a úsilí za záchranu železnice.

V březnu 1995 DUHA v Brně spolupořádala čtyřdenní studentskou konferenci Mozaika budoucnosti, jejímž patronem se stal Ivan Klíma a rektor Masarykovy univerzity. Na této konferenci vystoupili např. Josef Šmajš, Hana Librová, Jan Keller, Igor Míchal, Ivan Dejmal, Tomáš Halík či Petr Horák.

Paradoxně právě rok 1995, tedy rok, kdy prakticky skončily akce billboardového banditismu⁴¹³ a další nezákonné akce DUHY a kdy se většina kampaní obracela od radikálních přímých akcí, se stal rokem kauzy extremismus: Hnutí DUHA se ocitlo na seznamu extremistických organizací Ministerstva vnitra ČR. DUHA to vnímala jako cílenou snahu, která měla vést k jejímu odříznutí od společnosti. Od ledna do října usilovně pracovala na vyškrcnutí z tohoto seznamu, což se jí nakonec podařilo. Dostalo se jí podpory skupin Přátel Země z mnoha zemí a také mnoha osobností české společnosti.

V dubnu 1995 byla zahájena **kampaň Lesy**, které o rok později přiznala Rada statut programu. Jejím cílem byla obnova přirozené druhové skladby lesů. Už v tomto roce se DUHA snažila ovlivnit nový lesní zákon, tehdy ovšem bez konkrétního výsledku. Rozběhly se aktivity za návrat a ochranu velkých šelem: vlka, rysa a medvěda. Program pracoval na více úrovních a mnoha tématech, velkou pozornost věnoval a věnuje Národnímu parku Šumava. Od roku 1996 každoročně vychovával ochránce lesů na pracovních-vzdělávacím tzv. lesoochranařském táboře v Beskydech. K němu se v roce 1998 připojily Týdny pro les, týdenní pracovních-vzdělávací tábory na různých místech České republiky. Výrazným vedoucím programem byl po dlouhá léta Jaromír Bláha⁴¹⁴, který v programu působí dodnes, další významnou osobností byl Michal Rezek.

V roce 2000 se DUHA zapojila do mezinárodních snah o certifikaci dřeva FSC (Forest Stewardship Council) a začala usilovat o její zavedení v České republice. Tyto snahy později v lednu roku 2002 vyústily v oddělení samostatné organizace – **Pracovní skupina pro certifikaci lesů FSC v ČR**, dnes FSC ČR, hlavní osobou v ní byl Michal Rezek, do té doby pracující v DUZE.

⁴¹³ Dalším paradoxem je, že Hnutí Duha se na seznam extremistických organizací dostala, aniž by BIS zaznamenala výše zmíněné nelegální akce Duhy.

⁴¹⁴ Jeden z respondentů našeho výzkumu.

V prosinci 1995 DUHA přichystala v Praze a v Brně akci proti společnosti Shell kvůli škodám, které páchala v Nigérii a zejména kvůli jejímu spojení s popravami devíti Nigerijců protestujících proti tamní environmentální politice.

V roce 1996 fungovaly v DUZE 3 programy: Energie, Lesy a Poslední generace. V průběhu roku se připravoval start nového programu Nerostné suroviny, který po založení vedl Vojtěch Kotecký.

V tomtéž roce uzavřel předseda DUHY Jakub Patočka sázku o lahev vína s šéfredaktorem Lidových novin. Předmětem sázky bylo tvrzení šéfredaktora, že za deset let nedojde na Zemi ke zhoršení situace u pěti vybraných ukazatelů, jejichž výběr byl ponechán na Patočkovi⁴¹⁵.

V roce 1997 došlo k vyhrocení konfliktu mezi brněnskou skupinou a Centrem, potažmo Radou Hnutí DUHA. Hlavním důvodem bylo údajné napojení skupiny na anarchisty a účast anarchistů na akcích DUHY. Výtky se vztahovaly zejména k „protikonzumní“ akci u McDonaldu. Konflikt vyústil v odchod části skupiny. Mezi odcházejícími byli Milan Štefanec, jenž v DUZE působil od roku 1992, a Martin Ander, kteří společně s dalšími založili Nezávislé sociálně ekologické hnutí **NESEHNUTÍ**, které funguje dodnes⁴¹⁶.

DUHA toto rozdělení překonala a udržela si prominentní postavení mezi českými zelenými organizacemi. Napětí mezi aktivismem a profesionalitou, které bylo v pozadí konfliktu, však nadále zůstávalo.

V roce 1998 DUHA hlasitě protestovala proti tomu, aby Nadace Partnerství přijala peníze od nadnárodní korporace Monsanto.

V roce 1999 začal významný dlouhodobý projekt **Škola občanské iniciativy**, která probíhala v letech 2000 – 2003. Šlo o roční cyklus víkendových vzdělávacích seminářů. Cílem bylo poskytnutí potřebných informací o problematice vedení kampaní, fundraisingu, mediální práci, právních aspektech práce a vedení účetnictví nevládních neziskových organizací aktivním či potenciálně aktivním lidem, nejen v oblasti ochrany životního prostředí. Současně vytvářela základnu potenciálních spolupracovníků.

Už v roce 1999 se v Hnutí Duha (program Poslední generace) objevila výrazná kritika malého důrazu na aktivismus, odklon od některých zásad (například dřívější kritický postoj k úloze politických stran ve společnosti se změnil v předvolební smlouvy s některými politickými stranami). Rozporuplně byla též vnímána silná tendence k nárůstu profesionalizace.⁴¹⁷

V červnu 1999 odešel Jakub Patočka z pozice vedoucího Centra a šéfredaktora Poslední generace do redakce Literárních novin⁴¹⁸. V té době DUHA platila již 14 plných úvazků. Novým vedoucím Centra se stal Jan Beránek.

⁴¹⁵ Jakub Patočka v rozhovoru řekl, že sázku vyhrál. Viz rozhovor se zakladatelem Hnutí Duha Jakubem Patočkou.

⁴¹⁶ Viz následující kapitola knihy.

⁴¹⁷ ANDER, MARTIN. Anketa: Duha za svých deset let. *Sedmá generace*, 1999, r. 8, č. 10, s. 24. ISSN 1212-0499.

⁴¹⁸ Členem Rady Hnutí Duha však Jakub Patočka zůstal až do jara 2003.

V roce 2000 se DUHA podílela na protestních aktivitách při výročním zasedání Světové banky a Mezinárodního měnového fondu v Praze. Zaměřila se na informování o problémech, které v rozvojových zemích způsobila řada konkrétních půjček obou institucí i jejich politika obecně.

Podívejme se nyní blíže na kampaně probíhající v tomto období.

Šumavská kampaň

DUHA se začala věnovat, podle jejího názoru, problematickým zásahům proti kůrovci v chráněných lesích v roce 1997. Šlo zejména o vystupování proti asanačním těžbám stromů napadených kůrovcem v Jeseníkách a na Králickém Sněžníku a přesvědčování odborné veřejnosti o nutné změně strategie. Na Šumavě se angažovala místní skupina Hnutí DUHA Sušice a v roce 1998 se intenzivně zapojilo také Centrum Hnutí Duha, když začala hrozit těžba také v prvních zónách Národního parku Šumava, kde došlo k silnému přemnožení kůrovce. DUHA zastávala názor, podle něhož stojící suchý les zaručuje větší pravděpodobnost obnovy lesa než holina, který v té době lesnická část ochrannářské veřejnosti vylučovala. Současně DUHA obhajovala dodržení bezzásahového režimu v prvních zónách národního parku.

V roce 1999 však Správa národního parku rozhodla o zásazích v prvních zónách, konkrétně v Trojmezenském pralese, což byl podle DUHY nejcennější a nejzachovalejší komplex horského lesa. Jelikož selhaly všechny možnosti jak výkonu tohoto rozhodnutí zabránit, byla 27. července zahájena blokáda prací v Trojmezenském pralese. Blokáda trvala 58 dní a jejím výsledkem bylo zachování větší části Trojmezenského pralesa a znovuotevření diskuse o principech ochrany přírody v národních parcích.

V letech 2001 a 2002 se DUZE podařilo zabránit poslaneckým návrhům na výrazné zmenšení národního parku. Proběhla také kontrolní návštěva expertů z IUCN⁴¹⁹, kteří posuzovali, zda šumavský park odpovídá mezinárodním standardům národního parku. V březnu 2003 pak vyšla jejich hodnotící zpráva, která poukazovala na podobné nedostatky jako DUHA. Aktivisté DUHY se v pozdním létě uchýlili k další blokádě, opět v první zóně u pramenů Vltavy. V prosinci téhož roku došlo k výměně ředitele NP, čímž důvody k pokračování blokády ustaly.

V současné době DUHA prosazuje zrealizování schváleného návrhu zcelení 1. zón NP. V roce 2007 se významně podílela na tvorbě Národního lesního programu, který obsahuje cíle vedoucí k přírodě blízkému hospodaření v lesích.

Šumavská kampaň jako by posunula část Hnutí Duha zpět do prvních let existence. Znovu se objevila přímá akce jako nástroj prosazování názorů organizace, znovu přibyli aktivisté dobrovolníci a aktivistický způsob práce. Ovšem i když z hlediska míry aktivismu zůstala tato kampaň až do současnosti výjimkou (na lesních aktivitách Hnutí Duha se podílí nepoměrně více aktivistů-dobrovolníků než na aktivitách ostatních), fázi ztráty radikalitě prostředků se také nevyhnula. Je proto potvrzením, i když zároveň částečnou výjimkou, celkového trendu vývoje DUHY.

Kampaň za minimalizaci odpadů

Na této kampani začala pracovat a po dlouhou dobu ji vedla olomoucká skupina. Rychle se přehoupala z místních akcí k ovlivňování odpadového zákona. Jejím silným prvkem byla od

⁴¹⁹ Světový svaz ochrany přírody.

počátku snaha o modelové příklady odpadového hospodářství v obcích. Jedním z prvních byl modelový systém třídění odpadu do pytlů v obci Majetín u Olomouce. V roce 1998 byla vytvořena putovní výstava Panoptikum našich odpadků, v roce 1999 byl v Olomouci zahájen projekt Devatero ekologického obchodníka, označení, které mohla nést prodejna splňujících několik kritérií, jako třídění odpadu, nápoje ve vratných obalech, prodej biopotravin. Na oplátku jim aktivisté Hnutí DUHA sjednali například úlevy ze svozu popelnic.

V listopadu 1999 byla zahájena kampaň za záchranu vratných lahví: **Vrat'me vratné lahve**. Jejím cílem bylo prosadit takové změny v zákoně, které by přenesly odpovědnost za odpadní lahve, ať už plastové nebo skleněné, přímo na výrobce. Dalším návrhem byla povinnost ve větších prodejnách nabízet nápoje ve vratných lahvích a požadavek pevně dané zálohy. Tyto dva body se DUZE podařilo prosadit.

Další aktivitou odpadového programu, který se stal součástí práce Centra, bylo ovlivňování **Plánu odpadového hospodářství**, který se připravoval v letech 2002 až 2003. DUHA do něj prosadila několik důležitých bodů, například odmítnutí další výstavby spaloven a zajištění vyšší míry recyklace do roku 2010.

Od konce roku 2004 vede program kampaň za recyklační zákon: **Lepší recyklační služby**. Jejím cílem jsou změny v odpadovém zákoně, které by umožnily naplnění schváleného Plánu odpadového hospodářství. Její součástí byly také petice adresované zastupitelstvům konkrétních měst, které požadovaly lepší podmínky pro třídění jako dosažitelnost třídících nádob či zavedení třídění biodpadu z domácností. Hlavní osobou programu byl a je Ivo Kropáček.

Kampaň za minimalizaci odpadů je typickým příkladem lobbyisticko-odborné kampaně, která žádnou fázi radikálních postupů neprošla.

D. Období profesionalizace, dalšího poklesu radikality a počátků „agenturizace“

V polovině roku 2001 DUHA změnila logo a přiklonila se k jednotné verzi loga Přátel Země. Tato změna jako by symbolizovala celkovou změnu charakteru organizace.

DUHA se na začátku tohoto období definitivně rozešla se svými zakladateli a absolvovala několik zvratů při hledání nového ředitele. V roce 2002 rezignoval na pozici vedoucího Centra Jan Beránek poté, co Rada neschválila jeho koncepci radikální reformy Centra. V Radě zůstal stejně jako Jakub Patočka do jara 2003, kdy bylo odsouhlaseno, že bude zavedeno členství a volby do Rady. Prozatímním ředitelem byl ustaven Martin Ander a byl vyhlášen konkurz. Martin Ander byl prozatímním ředitelem do 31.1. 2002. V té době se pracovalo na první oficiální strategii a strategickém plánu na léta 2003-2008. Vypracovaná strategie byla schválena v květnu 2003. Novou ředitelkou byla 3. února Radou (ve které ještě působil jak Jakub Patočka, tak Jan Beránek) jmenována Marta Čapková, do té doby vedoucí náboru individuálních přispěvatelů. Ta však vydržela necelé dva měsíce a 31. března přijala Rada její rezignaci a jmenovala staronovým ředitelem Martina Andera. V květnu 2003 Rada schválila po dlouhých diskusích zavedení voleb a tím i členství v místních skupinách. Definitivně skončilo období otců-zakladatelů.

DUHA vedla v tomto období velké množství kampaní, ustálila se programová struktura a bylo provedeno mnoho opatření za účelem zkvalitnění vnitřního managementu. Čtyřmi dnes

existujícími programy jsou: energie, lesy, zemědělství a veřejné finance a životní prostředí, pod které spadají odpady a aktivity spojené s mezinárodní organizací Bankwatch.

Za významné úspěchy tohoto období DUHA považuje například prosazení zákona o podpoře obnovitelných zdrojů v polovině roku 2005, čemuž se program Energie věnoval od roku 2004. Podílel se na jeho návrzích a vyjednal některé jeho změny. V roce 2004 se také DUHA významně podílela na organizování brněnské kampaně za zachování nádraží v centru města. Martin Ander byl v pozici ředitele do listopadu 2006, kdy se po úspěchu Strany zelených ve volbách stal náměstkem primátora města Brna. Novým ředitelem jmenovala Rada v dubnu 2007 Petra Machálka, do té doby finančního ředitele organizace.

V roce 2008 poprvé DUHA použila ve své práci výrazné reklamní kampaně. Byly to v únoru Lepší recyklační služby, plakáty v pražském metru; na jaře Hledá se česká buchtá, citylighty a plakáty v prostředních hromadné dopravy včetně příměstských vlaků a v červnu Žít nebo těžít, citylighty a billboardy v Ústeckém kraji.

V červnu 2008 DUHA hostila výroční setkání Přátel Země. V tomto roce také probíhala revize Strategie a strategického plánu pro léta 2003 – 2008 a v prosinci byl schválen nový strategický plán na příštích pět let. Výraznou změnou by měla být koncentrace sil do menšího počtu větších kampaní.

V tomto období se dovršil proces profesionalizace a pokračoval proces „agenturizace“ hnutí. Hnutí Duha dosáhlo a dosahuje významných úspěchů v odborných a lobbyistických aktivitách, sílí z hlediska finančního, ovšem jako občanské aktivistické hnutí již funguje jen sporadicky (např. aktivity lesních skupin).

Podívejme se ještě na program, který asi nejvýraznějším způsobem odrážel ideový vývoj Hnutí Duha – Program Poslední generace.

Program Poslední generace

Program tvořil v 90. letech významnou část práce Hnutí DUHA. Zabýval se politickými, ekonomickými, etickými (hodnoty, životní styl) a filozofickými souvislostmi environmentální⁴²⁰ krize. Jeho nejviditelnější osvětovou aktivitou bylo vydávání časopisu **Poslední generace** s podtitulem *Optimistický časopis Hnutí DUHA*. Jeho nulté číslo tzv. *První varování* vyšlo na konci roku 1991.

Oficiálně první ročník čítá letopočet 1992, časopis vycházel každé 2 měsíce a již v prvním roce měl náklad 1000 kusů. Počínaje č. 3/1992 nesla Poslední generace podtitul *časopis Hnutí DUHA pro obnovu přirozených vztahů*. Časopis měl v prvních letech reprezentovat především ekologické názory a názory ekologických a environmentálních hnutí. Přinášel aktuální informace z kampaní, zejména kampani proti jaderné energii, proti bourání Libkovic a za záchranu ozónu, rozebíral šířeji některá témata s kampaněmi spojená, kritizoval neoliberalní ekonomický systém, volal po hlubších hodnotových společenských změnách. “Tento časopis, vycházející přímo z našeho středu, chce být jejich (kampaní, doplněno) mluvčím a odrazem. Přitom je vám všem, ostatně stejně jako celé naše hnutí, otevřen,” píše Jakub Patočka v Prvním varování.⁴²¹

⁴²⁰ V tehdejší mluvě ovšem ekologické.

⁴²¹ Viz JAKUB PATOČKA. Úvodník. *Poslední generace: První varování*, 1991, r. 0, č. 0, s. 1-2.

Později se přidávaly úvahy o vztahu křesťanství a přírody, o hlubinné ekologii apod. Velká část byla věnována dopadům velkých finančních institucí na životní prostředí a místní komunity.

Postupně se ustálila struktura rubrik, z nichž každá obsahovala několik článků, následovně: *Projevy krize* (konkrétní projevy ekologické krize), *Kořeny krize* (společenské, ekonomické a politické souvislosti krize), *Kořeny budoucnosti* (možné alternativy moderního světa, hledání životaschopných hodnot a vyvážených životních způsobů), *Odjinud* (vybrané články ze zahraničních časopisů, především Third World Resurgence, The Ecologist a The Resurgence) a *Duha akcí, názorů a konfrontací*. Zadní stranu obálky od prvního čísla zdobilo heslo Loesje přebírané z Holandska, které vtipně glosovalo politické události nebo společenské návyky. Například: *V televizi dávají samé krátké války, Potřebujeme víc stromů na zavěšení houpacích sítí, Volnost, rovnost a bráchu, který to chápe, Mírové sbory v Bosně a Hercegovině čekají na mír, Myslíš, že bůh ještě věří v nás?* Častým přispěvatelem byl Jan Keller, toho času přednášející sociologii na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Šéfredaktorem byl Jakub Patočka. Kromě redakce byla jako poradní orgán ustavena redakční rada, která funguje v pozměněné podobě dodnes.

V říjnu 1993 začal vycházet **Zpravodaj Hnutí DUHA**, který se vydělil z Poslední generace a který ji měl převzít zejména obsah rubriky Duha akcí a názorů. Zpravodaj začal vycházet především proto, že o chystaných akcích bylo nutné informovat častěji než jednou za dva měsíce. Zpravodaj obsahoval zprávy o lokálních kampaních, informace o kampaních ve světě, krátké články, názory a komentáře, zprávy o připravovaných akcích DUHY a přehled důležitých zpráv z tisku. Vycházel po dva roky 1x za 14 dní. Od počátku roku 1995 se znovuspojil s Poslední generací, která začala nově vycházet jako měsíčník.

Od roku 1998 nese časopis podtitul *společensko-ekologický měsíčník* a mění název na **Sedmá generace**. Jak se uvádí na vnitřní straně obálky, ten čerpá inspiraci z Velkého zákona Irokézů, ve kterém stojí pravidlo, podle něhož má lidské jednání zohlednit potřeby potomků až do sedmé generace.

V červnu roku 1999 odešel z pozice šéfredaktora Jakub Patočka a nastoupil na místo šéfredaktora Literárních novin. Jeho nástupcem se stal Jan Beránek. Nově (pouze na půl roku) byla zřízena funkce zástupce šéfredaktora Poslední generace, kterou přijal Vojtěch Kotecký.

Ve stejnou dobu odešel, také na svou žádost, z redakční rady Jan Keller, jeden z nejvýraznějších přispěvovatelů. Od roku 2000 do poloviny roku 2001 byl šéfredaktorem David Vaněk, který nově působil v redakci a v Hnutí DUHA. Toho vystřídal Dušan Lužný, který na podzim roku 2001 výrazněji změnil strukturu časopisu tak, aby eliminoval jistou ideologičnost. Odpadla rubrika s názvem Hnutí a vznikla nová úvodní s názvem Téma. Mezi témata se objevilo: greenwashing, alternativní vzdělávání, vegetariánství, evropská pro a proti, neutralita vědy, ekoturistika, ekologická daňová reforma, skromnost jako životní styl a mnoho dalšího.

Sedmá generace začala být koncipována jako nezávislá na Hnutí DUHA. Z hlásné trouby zeleného hnutí se stalo svébytné médium usilující o nezaujaté analyzování environmentálních témat a diskusi o filozofických, etických, ekonomických, společenských a politických souvislostech.

Záříjové číslo roku 2003 mělo výrazně jinou grafiku a dvoubarevnou obálku. Od roku 2005 je časopis – především z finančních důvodů – opět dvouměsíčníkem. V roce 2007 přibyla barevná dvoustrana a počet předplatitelů přesáhl 1100.

Dušan Lužný přestal pracovat v redakci na konci roku 2005, novým šéfredaktorem se stal Vít Kouřil, působící na Katedře mediálních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. V časopisu se zabydlila mediální témata a přicházejí další redaktoři z Fakulty sociálních studií v Brně. Z redakce o rok později odešel Martin Ander, čímž se ještě více zeslabuje provázanost se samotným Hnutím DUHA. Šéfredaktora nadále jmenuje Rada Hnutí DUHA. Redakce je zaměstnána Centrem, ředitel však do její práce a do obsahu časopisu vůbec nezasahuje.⁴²²

Současná redakce se brání označení aktivistický časopis a deklaruje snahu vyhýbat se silné ideové zaměřenosti časopisu. V mediálně-propagačním žargonu pak vize časopisu zní následovně: „Sedmá generace by měla být pronikavou, inspirativní a univerzální reflexí soudobé společnosti, kde mají prostor k vyjádření všechny tolerantní proudy. SG by měla nevytýkávat a vtipně zpochybňovat konvenční myšlení, prozíravě nastolovat environmentální agendu, kriticky sledovat ekologické dění u nás i v zahraničí, poučeně i zábavně provádět udržitelným životním stylem či menšinovou kulturou a jakoby mimochodem připomínat, že ještě stále tu žije naděje...“

Také nejdůležitější tiskovina Hnutí Duha, časopis *Poslední (Sedmá) generace* prošel stádiem prudkého a zároveň aktivistického rozvoje, na který navázala éra postupné profesionalizace, od-ideologizování a nakonec éra profesionálního a zároveň menšinového intelektuálně laděného listu, který s vytvářením jednotného ideového zázemí hnutí nemá nic společného.

V prvním desetiletí fungování Hnutí DUHA zahrnovala osvětová část programu *Poslední generace* i další aktivity. Vznikly Kluby *Poslední generace* v Brně a v některých dalších místních skupinách, které pořádaly pravidelné besedy, přednášky a promítání filmů. Pod *Poslední generaci* také spadalo vydávání knih a později i jiných publikací. Prvním z vydaných textů byla kniha Jana Kellera *Až na dno blahobytu*, která vyšla v květnu 1993 v nákladu 10 000 kusů. Dalším titulem byla práce Hany Librové *Pestří a zelení*, vydána společně s ČSOP *Veronica*. V roce 1996 vyšla kniha Heleny Norberg Hodge *Dávné budoucnosti*. Později byla navázána spolupráce s nakladatelstvím *Doplňek*, s nímž pak vycházely další tituly. Například v roce 1997 šlo o *Abecedu prosperity* Jana Kellera, *Malé je milé* E. F. Schumachera a *Čtyři důvody pro eliminaci televize* od Jerryho Mandera. Připravovaly se také Eseje Edwarda Goldsmitha, k jejich vydání ale již nedošlo. Spolupráce s nakladatelstvím *Doplňek* trvala do konce roku 2002.

Odbornou část programu *Poslední generace* tvořily dvě pracovní skupiny. V rámci brněnského centra se zformovala skupina pro podporu lokálních aktivit, tzv. **SPLAV**. Jejím cílem bylo poskytovat místním aktivistům, kteří bojují proti nějakému záměru (cementárna, lanovka, spalovna apod.) nebo kteří chtějí vytvořit něco pro dobro obce, pomoc s využitím zkušeností Hnutí DUHA z obdobných kampaní. Významnou postavou skupiny byl Jaromír Bláha, který dodnes pracuje v programu *Lesy*.

⁴²² To je výrazně odlišná situace od doby, kdy Jakub Patočka a po něm Jan Beránek byli současně vedoucími Centra a šéfredaktory.

Skupina se v letech svého fungování 1993 až 1996 zapojila do celé řady případů nově plánované těžby surovin, projektů spaloven, výstavby dálnic a ohrožení přírody. Například ohrožení přírody Novohradských hor projektem tzv. Přírodního parku Rajchářov pro mototuristy nebo plán spalovny ve Svatoňovicích. V září roku 1993 začala kampaň proti cementárně v Tmani, kterou vedla pražská pobočka a na které se podílely také Děti Země a místní Občanská iniciativa Suchomasty a obec Tmaň. Mělo jít o velkou cementárnu na hranici Českého krasu, přičemž těžba by zasáhla do území CHKO. Až 90% podniku měla vlastnit německá firma Heidelberg Zement. Projektu se podařilo zabránit. V prosinci roku 1997 byl vydán rozsudek Vrchního soudu v Praze, kterým bylo zrušeno územní rozhodnutí k výstavbě Nové Královské cementárny.

Druhou skupinou, která vznikla na popud Jakuba Patočky v březnu roku 1993, je skupina politické a ekonomické souvislosti tzv. **PES**. Zaměřovala se na politické a ekonomické dopady globalizace na naši přírodu a obyvatele. Rozebírala ideologii volného trhu a pokroku, sledovala vliv globálních finančních institucí a nadnárodních obchodních společností na životní prostředí a snažila se jej omezovat. V roce 1995 se skupina podílela na mezinárodním projektu Přátel Země Trvale udržitelná Evropa, jehož cílem je navrhnout konkrétní změny, aby Evropané přestali žít nad možností přírody.

Činnost obou skupin se postupně přelívala do jiných programů. Částečně se přerodila v program Nerostné suroviny a částečně později v program Veřejné finance a životní prostředí.

Program Poslední generace, který měl být ideovým tmelem hnutí, se postupně rozpadl a byl nahrazen konkrétněji zaměřenými kampaněmi a projekty.

IV.3.2 Vývoj organizační struktury Hnutí DUHA

Jak se vyvíjela organizační struktura Hnutí Duha? Jádrem Hnutí DUHA se formovalo v místě jeho vzniku, tedy v Brně. Od počátku usilovalo o vytvoření pružné sítě aktivních skupin ve všech regionech. První mimobrněnská organizovaná skupina Hnutí DUHA (dále jen DUHA) vznikla v Olomouci, další aktivní lidé se objevovali v Praze a Českých Budějovicích.

DUHA nebyla a v podstatě dosud není členskou organizací. Přestože statut člena v některých případech zvolila, vždy stavěla na sdružování příznivců, lidí, kteří projeví zájem o spolupráci a kteří neměli žádná práva a povinnosti. K zavedení členství v místních skupinách v roce 2003 došlo z víceméně účelových důvodů (viz dále) a v současné době má členství spíše formálně-administrativní charakter.

Ze zakládacích stanov Hnutí DUHA z roku 1990 vyplývalo, že základní jednotku měly tvořit minimálně tříčlenné **koordináční skupiny**, odsouhlasené Radou Hnutí DUHA. Ta měla být také minimálně tříčlenná a každá koordináční skupina v ní měla mít jednoho zástupce. Koordináční skupiny, které měly samostatnou právní subjektivitu a o kterých se předpokládalo, že budou mít regionální působnost, měly dále právo ustavovat **kluby**, které rovněž mohly mít samostatnou právní subjektivitu.⁴²³

Prvními radními se automaticky stali zakladatelé Hnutí DUHA, ze stanov to však explicitně nevyplývalo. Rada Hnutí DUHA byla nejvyšším správním orgánem sdružení a nositelem právní subjektivity sdružení, od roku 1993 se scházela minimálně 4x ročně. Její úlohou bylo určovat strategii a koordinovat aktivity hnutí.

⁴²³ Viz Stanovy občanského sdružení Hnutí DUHA, 1990.

V červnu 1992 proběhlo ve Freiburgu setkání mladých evropských ekologických aktivistů UNSAID⁴²⁴ („Co v Riu nezazní“), kterého se zúčastnila také skupina lidí z Hnutí DUHA. Zde vytvořili plán organizace Hnutí DUHA. To mělo stát na třech pilířích: 1. Koordinační centra s hlavním v Brně a podpůrným v Praze, jejichž úkolem je vedení celostátních kampaní (tehdy energetické, pralesní a ozónové), 2. Místní skupiny, tehdy Praha, Olomouc, Police nad Metují, později České Budějovice, 3. Časopis Poslední generace propojený s dalšími osvětovými aktivitami.

Ještě v roce 1993 byly zavedeny **Regionální skupiny** (s větší územní působností), **Lokální skupiny** a **Pobočky**, které vznikají rozhodnutím Rady. Pobočku, která neměla vlastní právní subjektivitu a byla spravována zřizovatelem, mohla zřídit i samotná regionální skupina. Každá regionální skupina měla právo na jednoho zástupce v Radě, k výběru konkrétní osoby mělo docházet na základě dohody příslušné skupiny a Rady. Pobočky mohli vytvářet i jednotlivci. Lokálními skupinami se staly Brno, Olomouc, Broumovsko a České Budějovice; pobočkami Praha, Liberec, Plzeň a Bratislava.

Nositelem právní subjektivity regionální a lokální skupiny byly koordinační skupiny, jejichž členem se mohl stát každý zájemce na základě rozhodnutí příslušné stávající koordinační skupiny. Původní představa byla taková, že každý region bude mít svou regionální skupinu, která bude organizovat lidi a skupiny v tomto regionu a bude rovněž mít své centrum. Kromě Brna, Prahy a Olomouce se však další centrum nezformovalo.

Kromě toho byly aktivity rozlišeny na programy, které se členily na kampaně a pracovní skupiny. O náplni programu rozhodoval jeho vedoucí, kterého určovala Rada a který tím následně získal právo na členství v Radě.⁴²⁵

Na podzim roku 1993 byli v Radě: Jiří Malík, Petr Vozák, Ondřej Simon, Martin Sedláček, Jan Beránek, Jakub Patočka. V zápise z jednání Rady z ledna 1994 bylo uvedeno: „Členové Rady jsou radou uznáni zástupci lokálních (regionálních) koordinačních skupin a vedoucí programů.“ Podle nových platných stanov byla zavedena funkce předsedy Rady, tím byl na tomto jednání zvolen Jakub Patočka. Rada tedy nebyla volena, její členové rozhodovali o přijetí nebo vyloučení jiného člena podle vlastního uvážení.

Ve Vnitru z počátku roku 1994 se otevřeně píše, že DUHA není demokratická, ale je postavena na lidech, kteří mají důvěru.⁴²⁶ To má být obranným mechanismem proti zneužití DUHY a proti převážení takových členů hnutí, kteří nesdílejí původní východiska. Tento názor byl zpočátku téměř konsensuálně vyznáván. Informace z Rady byly selektivně distribuovány radním, vybraným aktivistům, ostatním v DUZE a případně veřejnosti.

Postupně se začala tato organizační struktura prosazovat do rozhodovacích procesů a na začátku roku 1995 vypadá struktura DUHY následovně: „Základnou Hnutí DUHA je síť místních skupin. Každá z nich se sama podle svého uvážení podílí na práci našich programů a dle svých sklonů si připravuje zvláštní místní aktivity. Páteří hnutí jsou **tři centra**. Hlavní brněnské poskytuje koordinační a informační zázemí celku i jednotlivým kampaním, pražské má na starosti práci s tiskem, olomoucké dokumentaci. Náplň práce jednotlivých center i celková koncepce našeho hnutí je určována **radou**, jejímiž členy jsou vedoucí programů a

⁴²⁴ Šlo o setkání paralelní k Summitu Země v Riu de Janeiru, na kterém se mluvilo o tom, co na konferenci v Riu nenazní.

⁴²⁵ Viz Stanovy občanského sdružení Hnutí DUHA-Přátelé Země, ČR, 1996.

⁴²⁶ Viz LAŽA, ROBERT. Duhový ventil. *Vnitro*, 1994, r. 2, č. 9, s. 4.

zástupci největších místních skupin. Práce hnutí je rozčleněna do tří velmi širokých programů: Poslední generace, Energie a Ozon.⁴²⁷

Na podzim roku 1995 se začalo pracovat na vzniku nové organizace: **Společnosti přátel Země**, která měla sdružovat individuální finanční podporovatele DUHY. Byla také zřízena tzv. **Rada patronů**, skupina známých osobností požívajících všeobecné důvěry podporující DUHU, které měla být formální Radou Společnosti přátel Země. Byli to: Tereza Boučková, Táňa Fišerová, Jaroslav Hutka, Svát'a Karásek, Jan Keller, Jana Klusáková, Erazim Kohák, Ondřej Vaculík, Zdeněk Veselovský. To můžeme považovat za počátek tzv. individuálního fundraisingu, který měl po vzoru jiných členských organizací Přátel Země postupně přebírat financování činnosti DUHY tak, aby nakonec převážily nad příjmy z nadací.

V roce 1996 přinesly členské příspěvky do rozpočtu 36 000 Kč, ty byly dále investovány do budování Společnosti přátel Země.⁴²⁸ Začal, 4x ročně, vycházet Zpravodaj Společnosti, který pod názvem Magazín Hnutí DUHA vychází dodnes. V současné době přesáhl počet individuálních přispěvatelů Hnutí Duha 5000.

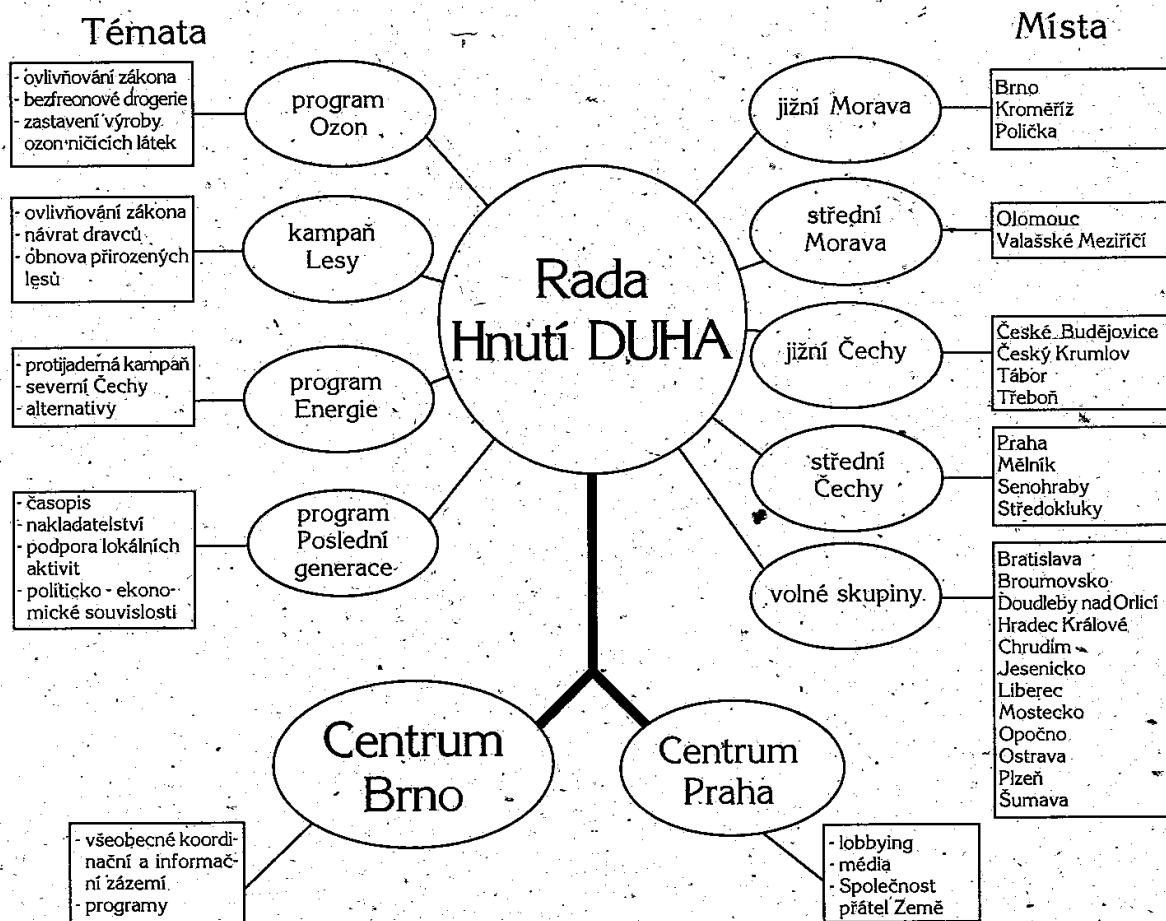
Názornou podobu struktury Hnutí Duha z roku 1995 lze nalézt na následujícím obrázku⁴²⁹:

⁴²⁷ Viz Poslední generace, 1995, r. 4, č. 1, s. 29.

⁴²⁸ Viz Hnutí DUHA PŘÁTELÉ ZEMĚ ČR. *Výroční zpráva 1996*, 1996, s. 21.

⁴²⁹ Viz Hnutí DUHA PŘÁTELÉ ZEMĚ ČR. *Výroční zpráva 1995*, 1995.

Organizační struktura

Členové Rady Hnutí DUHA v roce 1995

Jan Beránek (program Energie)
 Jiří Malík (program Ozon)
 Jakub Patočka (program PG,
 předseda)

Bohuslav Binka (jižní Čechy)
 Ondřej Simon (střední Čechy)
 Milan Štefanec (jižní Morava)
 Petr Vozák (střední Morava)

obr. Struktura Hnutí Duha v roce 1995.

V roce 1996 přibýly další pobočky pro jižní Moravu Blansko a Otrokovice, pro střední Moravu Rožnov pod Radhoštěm. Zanikly skupiny Senohraby, Třeboň, Mostecko, Bratislava a Šumava. Formovala se nová regionální skupina východní Čechy s již existující pobočkou Broumovem, skupinou Doudleby nad Orlicí a novou skupinou v Polici nad Metují. Dále vznikly pobočky v Kostelci nad Černými Lesy a v Náchodě a skupiny v Pardubicích a Sušicích. Celková bilance 8 nových a 5 zaniklých.

Kampaň Lesy získala statut programu. Přibýla nová kampaň Nerostné suroviny, která se věnovala legislativě, surovinové politice a problematice průzkumu a těžby zlata a později také získala statut programu.

Členové Rady byli v roce 1996: Jan Beránek, Jakub Patočka, Ondřej Simon, Jiří Malík, Martin Ander a Kateřina Luxová.

V ročence za rok 1997 byla pozornost věnována samotnému brněnskému Centru, o kterém se psalo, že vede kampaně, které probíhají v rámci programů (doposud se uvádělo, že Centrum kampaně koordinuje, řídí je Rada).⁴³⁰ Vedle programů Centrum vydávalo časopis Sedmá generace a pořádalo řadu osvětových aktivit. Poskytovalo též zázemí síti místních skupin. Tomu odpovídalo i schéma na zadní obálce:

Organizační struktura Centra Hnutí DUHA (1997)⁴³¹

Programy

Energie, Nerostné suroviny, Lesy, Kampaň za záchranu železnice

Poslední generace

Časopis, Společnost přátel Země, Příprava propagačních materiálů

Skupiny

Podpora místních skupin

Praha

Lobbying, Média, Sledování zahraničních investic

Zázemí

Fundraising, Účetnictví, Provoz

Centrum spravuje Rada Hnutí DUHA.

Rada Hnutí DUHA na konci roku 1997:

Jan Beránek, Jiří Koreš, Kateřina Luxová, Jakub Patočka, Pavel Příbyl, Ondřej Simon, Monika Šatavová

Od rozlišování statutu regionálních, lokálních skupin a poboček bylo upuštěno. Lokální aktivity mohly být vedeny buď jako místní skupina, nebo samostatně organizační jednotka. V roce 1996 měla DUHA 13 místních skupin.

V roce 1998 působilo v DUZE 14 skupin, na konci roku však ukončila svou činnost pardubická skupina. Kromě nich bylo v DUZE aktivních také přes 20 jednotlivců. Centrum zaměstnávalo dvacet lidí, sídlilo v Brně, dva zaměstnance mělo v Praze. Bylo výkonnou složkou DUHY, věnovalo se především celostátním a mezinárodním aktivitám a řídilo programy.

Rada byla nově popisována jako nejvyšší orgán složený ze zástupců dvou základních částí DUHY – tedy Centra a místních skupin – a dvou nezávislých osobností. Konkrétní složení v roce 1998 vypadalo takto: Jan Beránek, Jiří Koreš, Kateřina Luxová, Jakub Patočka, Pavel Příbyl, Ondřej Simon a Monika Šatavová.

V roce 1999 se složení obměnilo na: Jan Beránek (předseda), Jiří Koreš (místní skupina Sušice), Jiřina Koukolová (místní skupina Olomouc), Jakub Patočka (Literární noviny), Ondřej Simon (biolog), David Vaněk (Sedmá generace) a Petra Vetečnicková (místní skupina Brno). Činných skupin bylo 14.

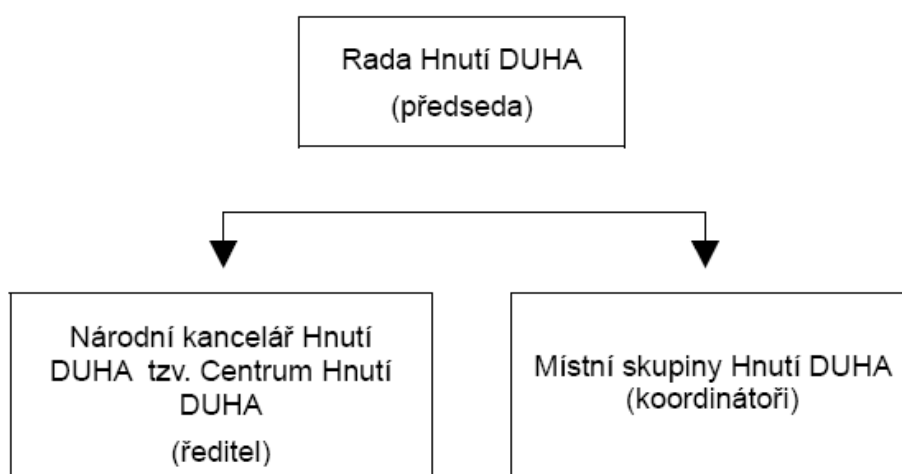
⁴³⁰ Viz Hnutí DUHA PŘÁTELÉ ZEMĚ ČR. *Výroční zpráva 1997*, 1997, s. 3.

⁴³¹ Viz Hnutí DUHA PŘÁTELÉ ZEMĚ ČR. *Výroční zpráva 1997*, 1997.

V roce 2000 již brněnská a pražská kancelář čítala dohromady na 30 zaměstnanců! Složení Rady zůstalo stejné. Pracovalo 15 skupin, početně však méně silných. Ty se věnovaly různým tématům a byly založeny na dobrovolnické práci. Centrum začalo být označováno v materiálech pro veřejnost jako národní kancelář.

V letech 2001 – 2003 dosáhl počet skupin 20. Potom počet klesl na 15 a kolem tohoto počtu nadále kolísá. Nejnověji v roce 2008 vznikla skupina Hnutí DUHA Ostrava. Největší skupinou je dlouhodobě olomoucká, má několik placených zaměstnanců, vede celostátní kampaň na ochranu velkých šelem, má vlastní projekty. Počet aktivistů je však výrazně nižší než v první polovině 90. let.

Schéma 1: Organizační schéma Hnutí DUHA⁴³²

V roce 2003 byla po dlouhých diskusích odsouhlasena volená Rada. Ta je od té doby nově devítičlenná, volená na dvouleté funkční období. Jsou v ní tři zástupci Centra, čtyři zástupci místních skupin a dvě nezávislé, Radou vybrané, osobnosti. Doposud proběhly volby třikrát: na podzim roku 2003, 2005 a 2007. Nyní jsou radními: Pavel Příbyl, Jaromír Němec, Martin Sedlák, Kateřina Kotásková, Renata Placková, Miroslav Kutal, Jaromír Kyzour, Karolína Šulová a Michal Rezek.

Rada mj. jmenuje a odvolává ředitele centra, schvaluje jeho rozpočet a dozírá na práci centra. Ve vztahu k místním skupinám Rada oficiálně potvrzuje jejich vznik i zánik, jmenuje a odvolává koordinátora. Dále Rada dohlíží na to, aby centrum a místní skupiny dodržovaly stanovy a schválené strategie.

Centrum charakterizuje současný vnitroorganizační dokument takto: „zajišťuje vedení a koordinaci celostátních aktivit, usnadňuje komunikaci a podporuje předávání zkušeností mezi místními skupinami, vytváří pro ně přiměřené zázemí.“ Má celostátní územní působnost, sídlí v Brně a menší kancelář má v Praze, v Brně a Praze pracuje v současnosti více než 30 zaměstnanců a několik desítek dobrovolných spolupracovníků.⁴³³

V rozmezí let 2003 – 2004 centrum procházelo rozsáhlou organizační reformou v režii nového ředitele Martina Andera. Potřeba reformy vycházela z aktuálního stavu

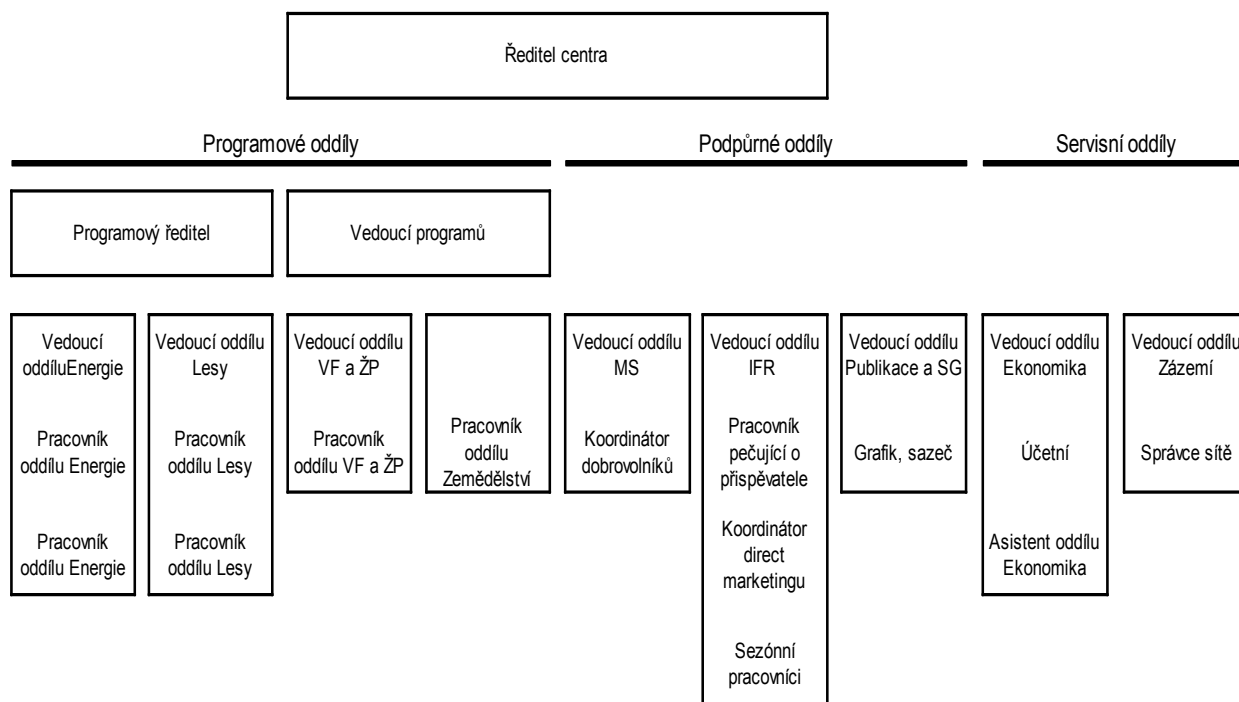
⁴³² Viz Hnutí DUHA PŘÁTELÉ ZEMĚ ČR. *Organizační manuál*, revize 2006, s. 10.

⁴³³ Viz Hnutí DUHA PŘÁTELÉ ZEMĚ ČR. *Organizační manuál*, revize 2006, s. 10.

charakterizovaného zejména finanční nestabilitou a problematickou strukturou příjmů organizace. Bylo nutné reagovat na odchod velkých nadací ze středoevropského regionu a rovněž na odchod zakládajících členů. Reforma se soustředila na individuální fundraising a organizační management.⁴³⁴

Centrum vytvořilo Strategii Hnutí DUHA pro období 2004 – 2009, byl přijat grafický manuál, sepsán návod pro založení místních skupin, kodex etického fundraisingu, pracovní náplně všech zaměstnanců apod.

Výsledkem reformy byla následující organizační struktura Centra⁴³⁵.

Organizačně je centrum rozděleno na tzv. oddíly. Ty jsou dále rozčleněny do třech bloků: programové oddíly, podpůrné a servisní oddíly. Programové oddíly (programy) mají na starosti hlavní náplň práce Hnutí DUHA. Podpůrné oddíly zároveň s prací na své agendě (např. servis pro místní skupiny, vydávání Sedmé generace apod.) zajišťují podpůrnou práci pro jednotlivé programy. Servisní oddíly poskytují ekonomické a technické zázemí nutné pro celkové fungování organizace.

Myslím, že vývoj struktury organizace charakterizuje profesionalizaci a také „agenturizaci“ Hnutí Duha více než přesvědčivě.

⁴³⁴ Viz NĚMEC, JAROMÍR. *Profesionalizace v českých ekologických neziskových organizacích*. Brno: FSS MU, 2006, s. 13, Magisterská diplomová práce.

⁴³⁵ Viz Hnutí DUHA PŘÁTELÉ ZEMĚ ČR. *Organizační manuál*, revize 2006, s. 12.

IV.3.3. Vývoj sebe prezentace Hnutí Duha

A jako poslední historizující pasáž bych rád uvedl vývoj sebe prezentace Hnutí Duha. Co je Hnutí DUHA se dočítáme v nultém čísle časopisu *Poslední generace* z konce roku 1991, který Hnutí DUHA pod upraveným názvem vydává dodnes⁴³⁶. Nulté číslo neslo podtitul *První varování*, v jehož úvodu zakladatel Jakub Patočka napsal: "...jsme přesvědčeni o nezbytnosti změny společnosti, a to změny zásadní a celkové. Za přijatelný nepovažujeme podivný sociální pokus komunistických stran ani žádnou jinou formu konzumní společnosti. Změna společnosti není možná bez změny hodnot, které si její členové vytvořili. Konzumní společnost a její hodnoty hodláme napadat... Chceme pokračovat v dosavadním dvouletém happeningu (HD existuje právě 2 roky, poz. aut.) – akce organizované ad hoc, rozhořčené dopisy a s požitkem vyvolávané skandály – to je pravá tvář Duhy, kterou se, doufám, nepodaří nikomu rozšlápnout a kterou, doufám, nebudeme nikdy nijak deformovat."⁴³⁷

Poslání Hnutí DUHA v zakladacích stanovách z roku 1990 bylo popsáno takto:

„Duha je hnutí ochránců přírody. Důvodem vzniku Duhy je značně apatický postoj široké veřejnosti k ekologickým otázkám. Podle našeho názoru je rychlost, kterou umírá příroda v Československu, stále vyšší, než je rychlost, se kterou jsou podnikány kroky k její záchraně. Přičemž přírodu chápeme komplexně, nevyjímajíc z ní člověka a jeho fyzické, duševní a morální zdraví. Poslání Duhy bude naplněno, obrátí-li se poměr rychlostí v tomto závodě života a smrti.“⁴³⁸

Na druhém setkání Rady Hnutí DUHA, nejvyššího správního orgánu, v březnu roku 1993 byl schválen následující sebereprezentující text.

“Hnutí DUHA vzniklo v Brně roku 1989. Je to sdružení převážně mladých lidí, které spojuje názor, že civilizace se rozvíjí neúnosným způsobem. Příčinu současné globální krize vidíme ve filosofii neomezeného ekonomického růstu, upachtěné honbě za stále větší spotřebou a v centralizaci společnosti. Přehlcení lidí zbožím i informacemi odvádí pozornost od problémů, na jejichž vyřešení závisí naše další přežití, a dokonce, prostřednictvím podbízivých reklam, k bezohledné spotřebě vybízí. Nevěříme ve schopnost politických stran překonat dnešní krizi. Řešením je podle nás rozdrobování moci i výroby. Myslíme si, že vyvážené životní prostředí, mír a nenásilí jsou důležitější než materiální bohatství. Jsme přesvědčeni o nezbytnosti změny životního stylu. Alternativa, kterou máme na mysli, by byl život jistě skromnější co do spotřebních věcí, měl by však být klidnější, rozmanitější a hodnotnější, s harmonickými vztahy k přírodě, umění a volným časem místo hmotného nadbytku....“

V letech 1995 až 1997 se Hnutí DUHA ve výročních zprávách prezentovalo následujícím textem:

...Vycházíme z přesvědčení, že průmyslová civilizace není udržitelná, neboť ve jménu pokroku, rozvoje a ekonomického růstu krátkozrace plení přírodu a rozbíjí mezilidské vztahy. Sdružujeme převážně mladé lidi, kteří se chtějí věnovat příčinám, nikoliv důsledkům škodlivé lidské činnosti. Užíváme různých metod od práce s dětmi přes besedy a vydávání knih až po přímé akce (vždy zásadně nenásilné). Hnutí DUHA je občanské sdružení nezávislé

⁴³⁶ Viz kapitola Program *Poslední generace*.

⁴³⁷ Viz PATOČKA, JAKUB. Úvodník. *Poslední generace*, 1991, r. 0, č. 0, s. 1-2.

⁴³⁸ Viz Stanovy občanského sdružení Hnutí DUHA, 1990.

na státu, politických stranách, průmyslu, odborech či jiných skupinách. Naše aktivity hradíme převážně z dotací, kterými nám různé nadace přispívají na konkrétní projekty.

Naším cílem je obnova přirozených vztahů mezi lidmi a k přírodě.

Chceme: **zdravou přírodu** - k tomu nestačí povrchní úpravy, neboť je třeba vyhledávat a odstraňovat kořeny problémů, nevěříme v účinnost řešení nabízených technokraty a politickými stranami (katalyzátory ani dálniční obchvaty vzduch nečistí); **změnu hodnot lidí** – jde nám o obrat od konzumu ke skromnosti, od peněz k volnému času, od věcí k rodině, přátelům a obci, od agresivity k toleranci, od soutěžení ke spolupráci, od kvantity ke kvalitě; **napomáhat změně společnosti** – chceme přiblížit rozhodování lidem (neformální občanské iniciativy jsou pro demokracii důležitější než politické strany), omezit význam ekonomických hledisek (ekonomická kritéria jsou podřadnější než kritéria etická a ekologická), posílit postavení místních komunit proti centru (stát nesmí mít možnost přinutit obce k přijetí jeho “rozvojových” projektů).⁴³⁹

V roce 1998 je úvodní věta modifikována na: “Jsme občanské sdružení vzniklé v roce 1989 s cílem prospět ozdravení přírody, změně hodnot lidí směrem od přízemní spotřebnosti a změně společnosti směrem k občansky angažované demokracii. Chceme, aby se na Zemi dobře žilo – lidem, ostatním zvířatům i rostlinám.”

O rok později se v úvodním textu ročenky dočteme: “Svou činností se Hnutí DUHA zasazuje za účinná a realistická opatření, jež umožní omezit znečištění a produkci odpadů, chránit biologickou rozmanitost, zachovat krajinný ráz, snížit znečištění ovzduší, potravin i vody toxickými látkami a bránit nebezpečným změnám klimatu. Prosazuje zároveň systémová opatření, jako je reforma poplatků z těžby nerostů, obalový zákon či liberalizace trhu s elektřinou, a zároveň se zabývá jednotlivými kontroverzními záměry...”

V roce 2001 je “Hnutí DUHA přesvědčeno, že česká veřejnost může mít zdravější a čistější prostředí, stejně jako naši evropská sousedé. Navrhuje proto řešení ekologických problémů, jež přinesou konkrétní prospěch každému.”

Text po dalších drobných úpravách vypadá dnes takto:

“Hnutí DUHA s úspěchem prosazuje ekologická řešení, která zajistí zdravé a čisté prostředí pro život každého z nás. Navrhujeme konkrétní opatření, jež sníží znečištění vzduchu a vody, pomohou omezit množství odpadu, chránit krajinu nebo zbavit potraviny toxických látek. Naše práce zahrnuje jednání s úřady a politiky, návrhy zákonů, kontrolu průmyslových firem, pomoc lidem, rady domácnostem a vzdělávání, výzkum, informování novinářů i spolupráci s obcemi.”

V současné strategii má Hnutí DUHA následující vizi a poslání:

Vize - Hnutí DUHA usiluje o svobodnou a demokratickou společnost, která respektuje a chrání přírodu a zajišťuje čisté a zdravé prostředí pro život. Společnost, ve které chceme žít, musí také vytvářet prostor pro aktivní účast občanů na správě veřejných záležitostí, dávat významnou roli obcím a regionům. Měla by být sociálně citlivá, mírumilovná, schopná kritické reflexe a nést svůj díl globální spoluzodpovědnosti.

Poslání - Posláním Hnutí DUHA je prosazovat čisté a zdravé prostředí pro život. Chceme získávat lidi k účasti na změnách společnosti, které omezí znečištění a zajistí respekt k přírodě a její ochraně. Usilujeme o pestrou a čínorodou občanskou společnost. V naší práci klademe důraz na věcnost, přesnost a poctivost.⁴⁴⁰

⁴³⁹ Viz Hnutí DUHA PŘÁTELÉ ZEMĚ ČR. *Výroční zpráva 1997*, 1997, s. 2.

⁴⁴⁰ Viz Hnutí DUHA PŘÁTELÉ ZEMĚ ČR. *Strategie Hnutí DUHA na období 2009 – 2013*, 2008.

IV.4. Zmapování historie Nesehnutí

IV.4.1 Historie Nesehnutí – část převážně faktografická

Občanské sdružení NESEHNUTÍ je podle svých stanov „dobrovolnou, nevládní, neziskovou organizací, v níž se sdružili občané a občanky k aktivní činnosti na ochranu přírody a lidských práv.“⁴⁴¹ NESEHNUTÍ vzniklo v říjnu roku 1997 s cílem upozornovat na problémy ekologické, sociální a problémy mezi kulturami a na jejich vzájemné souvislosti. Jsme přesvědčeni, že ekologické problémy mají své sociální příčiny a také sociální důsledky, a proto se problémy vztahu lidí a přírody nedají řešit odděleně.⁴⁴²

Tyto cíle se za celou historii tohoto sdružení prakticky neměnily. V roce 2008 na webových stránkách NESEHNUTÍ stálo: "Pracujeme na základě přesvědčení, že ekologické problémy je třeba vnímat spolu s jejich sociálními příčinami a důsledky a s ohledem na ně je třeba je také řešit. Proto se zabýváme ochranou životního prostředí i ochranou lidských práv."⁴⁴³

NESEHNUTÍ v roce 1997 založili lidé z brněnské místní skupiny Hnutí DUHA, kteří se rozešli s vedením této organizace. Hlavní spor byl podle jednoho ze zakladatelů NESEHNUTÍ Milana Štefance v tom, že lidé z brněnské místní skupiny Hnutí DUHA chtěli pracovat i na tématech mimo ekologii (např. zbrojní veletrh IDET, porušování lidských práv ze strany společnosti Shell), což přesahovalo původní cíle Hnutí DUHA.⁴⁴⁴ Druhá rovina tohoto sporu pak byla ve snaze zvýšit míru demokracie v rozhodovacích procesech uvnitř Hnutí Duha a navázat řídicí orgány hnutí (např. Rada Hnutí Duha) více na místní skupiny (např. formou voleb, zvýšení transparentnosti rozhodování apod.).⁴⁴⁵

Tento spor byl vyřešen odchodem 20 lidí z celkových 23 členů brněnské místní skupiny Hnutí DUHA, kteří následně založili NESEHNUTÍ. Mezi zakladateli byli Mgr. Martin Ander, Mgr. Karel Dolejší, Mgr. Filip Fuchs, Kateřina Lišková, Kristýna Rytířová, Milan Štefanec, Barbora Černíková, Petr Vaněk, Miroslav Patrik, Karel Dolejší, Martin Robeš ad.

Vývoj kampaní

Za více než 10 let existence se témata a kampaně, na kterých NESEHNUTÍ pracovalo, značně vyvíjela. Od prvního roku své existence až do současnosti se NESEHNUTÍ zaměřuje na tři hlavní témata: *Ochrana životního prostředí*, *Lidská práva* a *Práva zvířat*. V těchto oblastech však probíhaly různé kampaně. Později vznikly i další aktivity, které se týkají všech těchto témat - vydávání zpravodaje Alarm, Večery s NESEHNUTÍM a Knihovna NESEHNUTÍ.

1) Vývoj kampaní na ochranu životního prostředí

V této oblasti zahájilo NESEHNUTÍ jako první kampaň "**Příroda, nebo asfalt?**" proti plánované výstavbě rychlostní komunikace R43. V roce 1999 začala kampaň proti dostavbě **JE Temelín**, na podzim 2000 zahájilo NESEHNUTÍ kampaň nazvanou "**Zaostřeno na hypermarkety**". V roce 2004 k těmto kampaním přibyla také **Ekologická poradna**.

⁴⁴¹ Viz NESEHNUTÍ, Stanovy. Dostupný z WWW: <<http://www.nesehnuti.cz/index.php?tex=115>>

⁴⁴² Viz NESEHNUTÍ, *Výroční zpráva 1997 - 1998*. Brno : 1999. Tato věta napovídá o skutečnosti, že Nesehnutí se ideově pohybuje na rozhraní environmentalismu a ekologismu.

⁴⁴³ Viz webové stránky NESEHNUTÍ, sekce O NÁS. Dostupný z WWW: <<http://www.nesehnuti.cz>>

⁴⁴⁴ Viz strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem ze dne 24. listopadu 2008.

⁴⁴⁵ Viz totéž.

První veřejnou akcí NESEHNUTÍ byla akce "Za záchranu železnice" zaměřená na podporu železniční dopravy, jež měla napomoci zabránit vládou zamýšlenému rušení regionálních tratí. V roce 1997 také začaly konkrétní akce spojené s již uvedenou kampaní "**Příroda, nebo asfalt?**" proti plánované výstavbě rychlostní komunikace R43, která měla protnout rekreační oblast Brněnské přehrady a sídliště v brněnské městské části Bystrc. Jednou z prvních akcí bylo zasazení 43 stromů v místech plánované trasy.

V rámci této kampaně NESEHNUTÍ každoročně provádělo několik akcí - **cyklojízdy** ke Dni bez aut⁴⁴⁶, výstavu "Auto - zlý sen", happeningy,⁴⁴⁷ a vybudování, udržování a postupné rozšiřování **naučné stezky** „Brněnská přehrada, jak ji neznáte“. V roce 1999 se NESEHNUTÍ podílelo na organizaci multidisciplinárního semináře o variantách rychlostní silnice R43. Celkem 25 odborníků (dopravních inženýrů, biologů, sociologů, hygieniků, architektů a dalších) hodnotilo různé varianty vedení rychlostní silnice R43 v okolí Brněnské přehrady. Souhrn výsledků tohoto semináře pak vydali spolupracovníci z Českého a Slovenského dopravního klubu.

V roce 2001 proti stavbě R43 NESEHNUTÍ sbíralo podpisy pod petici místních občanů. Podepsalo ji již téměř 30 000 obyvatel Brna a stala se tak jednoznačně nejúspěšnější peticí s dopravní tematikou v České republice. Kromě toho NESEHNUTÍ protestovalo proti špatně parkujícím autům v centru města. Ve čtvrtek 20. září 2001 se do brněnských ulic vydala skupina aktivistů NESEHNUTÍ vyzbrojená pracovními rukavicemi a vlastnoručně se pustila do odklizení špatně parkujících aut z chodníků na ulice.⁴⁴⁸

V únoru 2002, po pěti letech čekání, byla dokončena a zveřejněna studie vlivu stavby R43 na životní prostředí. Kritika na adresu studie (NESEHNUTÍ jí vytýkalo především nedostatečnost a neobjektivnost) se ukázala v září 2002 jako oprávněná, nezávislý posudkář studii vrátil zpracovateli k přepracování.⁴⁴⁹

Proti dostavbě JE Temelín

Na jaře roku 1999 se opět rozhořel boj o osud dostavované jaderné elektrárny Temelín. NESEHNUTÍ se účastnilo jak "Vítání jara u Temelína", tak demonstrace před úřadem vlády požadující zastavení stavby, uspořádalo také několik besed pro veřejnost a na školách na téma budoucnosti Temelína, ale i ekologických a sociálních dopadů jaderné energetiky obecně. Vláda nakonec nevzala v úvahu řadu námitek NESEHNUTÍ, které potvrdila i zpráva nezávislé expertní komise, a rozhodla se Temelín dostavět.⁴⁵⁰

O rok později se NESEHNUTÍ zapojilo do kampaně koalice 140 občanských sdružení "Referendum 2000" za vypsání referenda o osudu jaderné elektrárny Temelín. Od poloviny dubna, kdy byla zveřejněna petice vyzývající vládu a poslance k přijetí zákona, který by konání referenda umožnil, se aktivisté NESEHNUTÍ podíleli na sběru podpisů pod tuto výzvu. Také díky jim se podařilo během necelých tří měsíců sebrat 115 000 podpisů. Tato petice však svého cíle nedosáhla. *"Ani 115 000 podpisů nepřimělo politiky k snaze o*

⁴⁴⁶ Den bez aut každým rokem vyhláší organizace Děti Země. Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 1999. Brno : 2000.

⁴⁴⁷ Při prvním happeningu v rámci této kampaně se aktivisté NESEHNUTÍ rekreovali u makety plánovaného dálničního mostu. Viz NESEHNUTÍ, *Výroční zpráva 1997 - 1998*. Brno :1999.

⁴⁴⁸ Viz NESEHNUTÍ, *Výroční zpráva 2001*. Brno : 2002.

⁴⁴⁹ Viz NESEHNUTÍ, *Výroční zpráva 2002*. Brno : 2003.

⁴⁵⁰ Viz NESEHNUTÍ, *Výroční zpráva 1999*. Brno : 2000.

*uzákonění institutu referenda a jeho použití v případě konečného rozhodnutí v tak zásadní otázce, jako je spuštění jaderné elektrárny.*⁴⁵¹

Ojediné akce

V roce 1999 se aktivisté NESEHNUTÍ podíleli na koordinaci nenásilné blokády kácení stromů v nejcennější části šumavského pralesa na Trojmezí. O rok později se NESEHNUTÍ u příležitosti mezinárodní konference o klimatických změnách v nizozemském Haagu zúčastnilo protestní akce před budovou Mezinárodního soudního dvora na podporu jihoamerických Indiánů z kmene Uwa, ohrožených aktivitami nadnárodní firmy Oxidental Oil.

Kampaň "Zaostřeno na hypermarkety"

Na podzim 2000 zahájilo NESEHNUTÍ novou kampaň nazvanou "Zaostřeno na hypermarkety". Jejím cílem bylo jednak seznámit veřejnost s negativními dopady (vzrůst dopravního zatížení, vyliďňování městských center, likvidace malých obchodníků, zvyšování nezaměstnanosti atd.) těchto obřích nákupních center na regiony postižené jejich výstavbou, jednak bránit jejich další expanzi.⁴⁵²

Hlavní akcí v této kampani byl seminář, určený především aktivistům nevládních organizací, občanským iniciativám a zástupcům místních samospráv. Během dvou dnů na něm vystoupila desítky přednášejících, mezi nimi například sociolog Jan Keller, brněnská zastupitelka Jana Drápalová, člen Ekologického právního servisu Pavel Franc, architektka Milada Vorlová, dále např. představitelé ČSOP, Děti Země nebo sdružení Lučina. O seminář byl velký zájem a proto z něj NESEHNUTÍ vydalo sborník, obohacený o příspěvky dalších odborníků.⁴⁵³

V rámci této kampaně se NESEHNUTÍ věnovalo konkrétním kauzám - plánovanou stavbou obchodně zábavního centra Plaza na ulici Heršpická a stavbou supermarketu firmy Ahold v Novém Lískovci. Pod tlakem kampaně NESEHNUTÍ investor ustoupil od svého záměru kácet zdravé topoly a byl ochoten diskutovat i o velikosti obchodních ploch v centru. Na stavbu bylo vydáno územní rozhodnutí, proti kterému kvůli řadě pochybení NESEHNUTÍ podalo správní žalobu. NESEHNUTÍ také stálo u zrodu petice obyvatel Nového Lískovce, jejíž signatáři požadovali, aby celá záležitost záměru výstavby byla řešena otevřeně a za účasti občanů. Pod petici se nakonec nasbíralo více než 700 podpisů.⁴⁵⁴

Během roku 2001 začalo NESEHNUTÍ v rámci této kampaně s přednáškovou činností. Většinou se přednášky odehrávaly na středních školách, při vernisážích výstavy nebo v ekologických centrech a informovaly o psychologických reklamních tricích, o dopadu hypermarketů na zaměstnanost v regionu atd. Přednášky proběhly např. v Blansku, Vyškově, Českých Budějovicích nebo v Ostravě. Zároveň pokračovala stejnojmenná putovní výstava fotografií do dalších měst.

V létě 2001 začal Odbor dopravy Magistrátu města Brna s kontroverzním procesem, v jehož rámci bylo dosud zrušeno okolo stovky přechodů pro chodce. NESEHNUTÍ proto požaduje

⁴⁵¹ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2000*. Brno : 2001.

⁴⁵² Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2000*. Brno : 2001.

⁴⁵³ Viz NESEHNUTÍ. *Sborník "Zaostřeno na hypermarkety"*. Brno : 2001.

⁴⁵⁴ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2000*. Brno : 2001.

proces rušení přechodů pozastavit a pečlivě přezkoumat podklady, které k rozhodnutí o zrušení vedly.⁴⁵⁵

Kauza supermarketu v brněnské části Nový Lískovec, která začala již v roce 2001, skončila v roce 2002 slavnostním přestřižením pásky. Dále pokračoval dlouhotrvající boj o obchodně-zábavní centrum Plaza. S pomocí členů ČSOP se podařilo zachránit alej vzrostlých stromů a zachovat biokoridor okolo řeky Svratky.⁴⁵⁶

V roce 2003 se definitivně podařilo vyřešit spor o výstavbu obřího obchodně-zábavního centra Plaza v Brně, protože investor nesplnil podmínky územního rozhodnutí. Hypermarket Carrefour v městské části Královo Pole zahájil stavbu, jelikož se NESEHNUTÍ nepodařilo stát se účastníkem územního a stavebního řízení.

V těchto letech také pokračovaly Den bez aut, Cyklojízda a aktivity za zastavení procesu rušení přechodů pro chodce v Brně, podařilo se zastavit plánovou třetí a čtvrtou vlnu rušení přechodů, přičemž při prvních dvou vlnách bylo zrušeno okolo sta přechodů. NESEHNUTÍ také podpořilo Koalici za záchranu Wilsonova lesa v Brně.⁴⁵⁷

Rok 2005 znamenal pro kampaň "Zaostřeno na hypermarkety" dvě významné události - první bylo rozhodnutí Krajského soudu v Brně, že úřady obcházejí svou zákonnou povinnost informovat NESEHNUTÍ o plánech na výstavbu velkých nákupních center. Druhou bylo vydání nové knihy NESEHNUTÍ "Přelet nad hypermarketovým hnízdem",⁴⁵⁸ která na konkrétních případech ukazuje, jak je výstavba nákupních center spojena s porušováním zákonů.

Rok 2007 znamenal pro NESEHNUTÍ několik dílčích vítězství v soudních sporech v rámci kampaně "Zaostřeno na hypermarkety", tyto rozsudky však přišly příliš pozdě na to, aby bylo možné škodám na životním prostředí zabránit.

Ekologická poradna

V roce 2005 také vznikla samostatná kampaň zaměřená na ekologické poradenství a podporu aktivních lidí při ochraně životního prostředí. Poradna funguje prostřednictvím telefonu, e-mailu, webového rozhraní anebo prostřednictvím osobních konzultací v kanceláři NESEHNUTÍ. Už během prvního roku existence řešila Ekologická poradna více než stovku případů, především z oblastí ochrany životního prostředí a účasti veřejnosti v rozhodovacích procesech. Počet dotazů každoročně stoupal, v roce 2007 Ekologická poradna zaznamenala 445 dotazů.⁴⁵⁹

2) Vývoj kampaní v oblasti lidských práv

NESEHNUTÍ se odpočátku angažovalo v boji **proti rasismu**, v kampani **za svobodu Tibetu**, **proti zbrojařskému veletrhu IDET**, **proti válce v Čechensku**. Později vznikly kampaně **Food Not Bombs** a **"Bezpečí pro uprchlíky"**. V roce 2001 vznikla kampaň **"Ženská práva jsou lidská práva"**.

⁴⁵⁵ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2001*. Brno : 2002.

⁴⁵⁶ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2002*. Brno : 2003.

⁴⁵⁷ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2003*. Brno : 2004.

⁴⁵⁸ FUCHS, F., a kol. *Přelet nad hypermarketovým hnízdem. Deset let budování hypermarketů v ČR.* Vyd. 1.

Brno: NESEHNUTÍ, 2005. ISBN 80-903228-5-9. Dostupný z WWW:

<http://www.nesehnuti.cz/publikace/kniha_prelet.pdf>

⁴⁵⁹ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2007*. Brno : 2008.

V letech 1998 NESEHNUTÍ zorganizovalo několik demonstrací proti rasismu po vraždách súdanského studenta a Romky z Vrchlabí, sledovalo soudní proces se skinheady, kteří nahnali Roma Tibora Danihela do řeky, kde utonul. NESEHNUTÍ také podporovalo brněnské squattery, kteří se snažili vybudovat v prostorách deset let nevyužívaného a chátrajícího domu kulturně sociální centrum Nová zahrada.⁴⁶⁰

Tyto aktivity měly pravděpodobně za následek dva vandalské útoky neonacistických skinheads na sídlo NESEHNUTÍ o rok později. Avšak ani několikatisícová škoda a fašistické symboly, kterými útočníci popsali výlohu kanceláře NESEHNUTÍ, nepřiměly Policii ČR k vyšetření případu. Naopak, rok 1999 se vyznačoval zvýšeným zájmem příslušníků protixtremistického oddělení Kriminální policie ČR o činnost a o jednotlivé aktivisty NESEHNUTÍ.⁴⁶¹

V roce 2000 vyšla zpráva Protiextremistického oddělení Ministerstva vnitra za rok 1999, ve kterém byla zmínka o NESEHNUTÍ, která ale nebyla vázána na žádnou konkrétní akci. NESEHNUTÍ podalo na Ministerstvo vnitra žalobu, po pěti letech se Ministerstvo vnitra veřejně omluvilo na základě rozsudku Vrchního soudu v Praze.⁴⁶²

V rámci kampaně **za svobodu Tibetu** NESEHNUTÍ každoročně žádalo brněnskou radnici o vyvěšení tibetské vlajky, což představitelé města odmítali. Hned v roce 1998 zareagovalo několik aktivistů NESEHNUTÍ přímou akcí - symbolicky připevnili transparent s vlajkou na budovu magistrátu.⁴⁶³ Tibetská vlajka byla přesto každoročně vyvěšena na radnicích několika městských částí, např. v roce 2000 zavlála z radnic sedmi městských částí.⁴⁶⁴

O rok později uspořádalo NESEHNUTÍ „*na protest proti zbabělému postoji radních malý happening*“⁴⁶⁵. Při něm aktivisté ozdobili brněnskou radnici nápisem "Detašované pracoviště Čínské lidové republiky" a tibetskou vlajkou symbolicky zatarasili vchod do budovy. Za necelých čtrnáct dní po Dni Tibetu 1999 přednášel čínský velvyslanec Yan Peng na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Aktivisté NESEHNUTÍ vyvěsili v přednáškové místnosti tibetskou vlajku, kterou ovšem pořadatelé museli odstranit, protože velvyslanec zarputile odmítal do místnosti vstoupit. Součástí této kampaně byly také semináře, např. O historii a současnosti Tibetu. Vystoupili na něm přední čeští odborníci na tibetskou problematiku a dokonce i Tändzin Dargjā, první Tibetan žijící a vyučující v České republice.

Týden lidských práv

V roce 1999 NESEHNUTÍ BRNO v kampani lidských práv uspořádalo první ročník **Týdne lidských práv**, během kterého zhlédlo 600 diváků výběr nejlepších filmů z mezinárodního festivalu dokumentárních filmů **Jeden svět**, které NESEHNUTÍ organizovalo ve spolupráci se Společností Člověk v tísni při ČT.⁴⁶⁶

⁴⁶⁰ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 1997 - 1998*. Brno : 1999.

⁴⁶¹ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 1999*. Brno : 2000.

⁴⁶² Strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem dne 24. listopadu 2008.

⁴⁶³ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 1997 - 1998*. Brno : 1999.

⁴⁶⁴ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2000*. Brno : 2001.

⁴⁶⁵ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 1999*. Brno : 2000.

⁴⁶⁶ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 1999*. Brno : 2000.

Součástí Týdne lidských práv 1999 byla i velká demonstrace proti petrolejářské firmě Royal Dutch/Shell, která se konala u příležitosti čtvrtého výročí poprav devíti nigerijských ekologických aktivistů vystupujících proti této firmě. Vystoupil na ní také místopředseda zakázané súdánské pobočky Amnesty International Adam Ahmed El Badawi a promluvil o podílu firmy Shell na porušování lidských práv v Súdánu. NESEHNUTÍ uspořádalo také besedu s tímto bývalým súdánským vězněm svědomí na Masarykově univerzitě. O rok později kampaň proti aktivitám firmy Shell pokračovala přímou diskusí, kterou navrhlo české vedení tohoto koncernu.

V roce 2000 NESEHNUTÍ pořádalo ve spolupráci se Společností Člověk v tísni při ČT a s brněnskou skupinou Amnesty International 2. ročník Týdne lidských práv spojený s filmovým festivalem dokumentů o lidských právech JEDEN SVĚT. Po nečekaném úspěchu 1. ročníku se NESEHNUTÍ rozhodlo uspořádat akci daleko větší a rozmanitější, součástí byla řada výstav a diskuzí. Festival jen v Brně navštívilo více než 1 000 lidí. O rok později, v roce 2001, přijal nad festivalem Jeden svět záštitu prezident Václav Havel.

V červnu 2001 se NESEHNUTÍ společně s Běloruským centrem při společnosti Člověk v tísni podílelo na organizaci setkání osmi aktivistů běloruských ekologických a lidskoprávních organizací se členy podobně zaměřených organizací v Brně. Vedle výměny informací a zkušeností s prací nevládních organizací v Bělorusku pod diktátorskou vládou prezidenta Alexandra Lukašenka, se dohodla i spolupráce na některých společných tématech. Již v srpnu téhož roku se pak zástupce NESEHNUTÍ zúčastnil poloilegálního festivalu dokumentů o lidských právech Jeden svět v běloruském Minsku.⁴⁶⁷

V roce 2002 se podle výroční zprávy *"festival Jeden svět stal za dobu svojí čtyřleté historie jedním z největších a nejprestižnějších lidskoprávních festivalů v Evropě."*⁴⁶⁸ Jenom v Brně jej navštívilo 2000 diváků. Od roku 2003 přestalo být NESEHNUTÍ hlavním organizátorem festivalu Jeden svět a soustředilo se na organizaci Týdne lidských práv⁴⁶⁹.

Proti obchodu se zbraněmi

V květnu 1999 se v Brně konal třetího zbrojařský veletrh IDET99, který bývá prezentován jako veletrh "obrné a bezpečnostní techniky", ale v mnoha případech se ukázalo, že obchodní strategií některých vystavovatelů je vyzbrojování obou stran konfliktu, korupce, porušování embarg, zvyšování vlastního vlivu bez ohledu na důsledky pro mezinárodní bezpečnost, dodávky do zemí, kde zuří občanská válka, a zemí, kde jsou vládnoucími diktaturami porušována lidská práva. Na veletrhu též prezentovaly své výrobky firmy, jež se podílely na dodávkách součástí náslapných min. NESEHNUTÍ během konání tohoto veletrhu uspořádalo několik tiskových konferencí, demonstraci, koncert a vydalo také informační leták *Zastavme obchod se smrtí*, který byl naposledy vydán v roce 2007.⁴⁷⁰

Hned první den IDETu překryli aktivisté NESEHNUTÍ nápisem IDEaTh (angl. death = smrt) oficiální logo nad hlavní branou výstaviště. Několik dalších aktivistů proniklo do přísně střeženého areálu výstaviště a rozvinutím transparentu "Vaše války, naše životy, vaše zisky" připomnělo účastníkům slavnostního zahájení neetičnost obchodování se zbraněmi. V

⁴⁶⁷ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2001*. Brno : 2002.

⁴⁶⁸ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2002*. Brno : 2003.

⁴⁶⁹ Viz strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem ze dne 24. listopadu 2008.

⁴⁷⁰ NESEHNUTÍ. *Zastavme obchod se smrtí*. Brno : 2007.

českých i zahraničních médiích se tak objevilo více zpráv o této akci a zejména o argumentech NESEHNUTÍ než o zahajovacím ceremoniálu a IDETu jako takovém.⁴⁷¹

NESEHNUTÍ každé dva roky pořádalo v rámci této kampaně sérii protestních aktivit proti konání veletrhu IDET, jejichž součástí byly demonstrace, projekce filmových dokumentů ilustrujících hrozivé následky vývozu zbraní do nestabilních oblastí, koncerty, výstavu a od roku 2005 i spolupřádání týdenního antimilitaristického festivalu **ProtestFest**.

Přestože v pozdějších letech počet přímých akcí této kampaně poklesl, nevymizely z repertoáru nástrojů zcela – v březnu 2003 proběhla přímá akce před Ministerstvem průmyslu a obchodu v prosinci téhož roku dokonce aktivisté Nesehnutí zablokovali Ministerstvo obrany.

Jídlo místo zbraní

NESEHNUTÍ připojilo se k aktivitě Jídlo místo zbraní (Food Not Bombs) v roce 2001. První akce Jídlo místo zbraní, při které aktivisté rozdávali teplá veganské jídlo hladovějícím lidem, proběhla v Brně v květnu roku 2001 jako součást demonstrací proti zbrojařskému veletrhu IDET. Cílem této akce bylo upozornit na paradoxní situaci, kdy se ročně vydávají miliardy dolarů na nákupy dalších účinnějších zbraní, zatímco v českých městech hladoví stovky, ve světě pak miliony lidí. Tato akce se pak pravidelně opakovala každou první sobotu v měsíci.⁴⁷²

Na začátku roku 2002 se antimilitaristická skupina zabývala především případy porušení zákona o reklamě ze strany několika zbrojařských firem. Ty v rozporu s ustanovením zákona o reklamě veřejně nabízely své výrobky - minovací prostředky, rakety, tříštivé střely či dokonce bojové letouny. NESEHNUTÍ proto podalo u příslušných živnostenských úřadů sérii podnětů, které měly za výsledek udělení vysokých pokut několika zbrojovkám. Např. firma Poličské strojírny, a. s., dostala na základě podnětu NESEHNUTÍ za svoji protizákonnou reklamu pokutu 200 000 Kč a firma British Aerospace Systems Ltd. pokutu ve výši 300 000 Kč.⁴⁷³

V rámci kampaně "Zbraně, nebo lidská práva?" v roce 2003 NESEHNUTÍ monitorovalo a upozorňovalo na problematiku vývozu zbraní z České republiky. Cílem NESEHNUTÍ bylo dosáhnout zákazu vývozu zbraní do oblastí, kde mohou být použity k porušování lidských práv.

Krátce po skončení veletrhu IDETU 2003 zveřejnilo NESEHNUTÍ skandální odhalení, že se tam vystavovaly a k prodeji do zahraničí nabízely české protipěchotní miny zakázané Ottawskou konvencí, kterou podepsala i ČR. Navíc tyto miny byly součástí výzbroje Armády ČR.

V roce 2003 pokračovalo i pravidelné rozdávání jídla, v rámci kampaně "Jídlo místo zbraní" začíná NESEHNUTÍ spolupracovat s organizací Nový prostor, zaměřují se na snížení míry sociálního vyloučení bezdomovců. NESEHNUTÍ uspořádalo benefiční večírek v hudebním klubu Favál v Brně na podporu této kampaně, akce se zúčastnili i bezdomovci, kteří měli vstup a jídlo zdarma.⁴⁷⁴

⁴⁷¹ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 1999*. Brno : 2000.

⁴⁷² Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2001*. Brno: 2002.

⁴⁷³ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2002*. Brno: 2003.

⁴⁷⁴ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2003*. Brno: 2004.

V roce 2007 se kampaň "Zbraně, nebo lidská práva?" se spojila s kampaní "Jídlo místo zbraní". Vedle rozdávání jídla pro lidi bez domova a podpoře ProtestFestu 2007 se NESEHNUTÍ připojilo k občanské iniciativě Ne základnám, žádající uspořádání referenda o umístění základny Národního raketového systému obrany Spojených států v České republice.⁴⁷⁵

Přímé akce v souvislosti s touto kampaní probíhají v omezené míře dodnes. Jako příklad uveďme happening z března roku 2003, či demonstraci proti přítomnosti amerických vojenských sil v Iráku z března roku 2008.

S. O. S. Čečensko

Na podzim roku 1999 zahájilo NESEHNUTÍ pod tlakem událostí zahájili jednu z dosud nejintenzivnějších kampaní za lidská práva. Ta reagovala na druhou ruskou intervenci do severokavkazské Čečenské republiky - Ičkerie. Ve spolupráci se Společností pro občanskou veřejnou aktivitu - SOVA v září 1999 uspořádali happening nazvaný "Zed' pro civilisty", kdy byla z přinesených papírových krabic postavena před branou ruského konzulátu v Brně zed', která měla symbolicky chránit civilní oběti vojenské intervence.

Druhá protestní akce, která se u ruského konzulátu v Brně konala, byla reakcí na ruské ultimátum obyvatelům města Grozného, v němž ruská vojska hrozila hromadnou likvidací jeho obyvatel. Aktivisté NESEHNUTÍ a SOVA zaslali ruskému konzulovi parafrázi této výzvy, ve které vyzvali ruskou armádu k ukončení okupace. Jako symbol toho, že představitelé ruské státní moci nesou na rukou krev nevinných obyvatel Čečenska, pomalovalo pět aktivistů NESEHNUTÍ a SOVA vchod do ruského konzulátu rudou barvou a popsalo jej nápisy Vrazi, Hanba, Už hoří Groznyj, Nu pogodi! apod. Průběh akce sledovala řada novinářů a televizní štáb. Za tento projev občanské neposlušnosti byli čtyři aktivisté stíháni a hrozil jim trest až tři roky vězení.⁴⁷⁶ O rok později byli Městským soudem v Brně odsouzeni ke 100 hodinám veřejně prospěšných prací, proti čemuž se aktivisté odvolali.⁴⁷⁷

Několik dní po pomalování ruského konzulátu rudou barvou se konala protestní demonstrace pod názvem "Čečna volá o pomoc". Před téměř dvěma stovkami lidí vystoupili nejen zástupci NESEHNUTÍ a SOVA, ale i zástupci jiných nevládních organizací, vysokoškolské učitelé, představitelé církví a další, kteří se kriticky vyslovili k ruskému postupu v Čečensku. Demonstraci monitorovalo na osm desítek policistů a několik příslušníků protixtremistického oddělení Policie ČR. Po skončení shromáždění zde po dobu 24 hodin drželo střídavě pět až deset osob tzv. mírovou hlídku. Takto aktivisté připomněli fakt, že zatímco v ČR lidé prožívají běžný den, v Čečensku nadále umírají nevinní civilisté. Tato "mírová hlídka" získala velkou podporu Brňanů, kteří hlídkujícím aktivistům v mrazivém počasí (v noci až - 10 °C) nosili horký čaj a jídlo.⁴⁷⁸

Poslední akcí v roce 1999 bylo pietní připomenutí si obětí čečenského konfliktu pod názvem "Světlo pro Čečensko". Opět za silné policejní asistence se 30. prosince sešlo před ruským konzulátem na čtyřicet lidí, kteří zapálením svíček vyjádřili solidaritu s těžce zkoušenými obyvateli Čečenska. Aktivisté pořádajících sdružení NESEHNUTÍ a SOVA upozornili i na perzekuci Kavkazanů v samotném Rusku.

⁴⁷⁵ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2007*. Brno: 2008.

⁴⁷⁶ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 1999*. Brno: 2000.

⁴⁷⁷ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2000*. Brno: 2001.

⁴⁷⁸ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 1999*. Brno: 2000.

V roce 2000 NESEHNUTÍ pokračovalo v kampani S.O.S Čečensko, zorganizovalo několik happeningů před ruským konzulátem v Brně a podílelo se na humanitární sbírce a demonstraci v Praze. V téže roce se konalo zasedáním MMF a Světové banky v Praze, NESEHNUTÍ aktuálně reagovalo na problematiku ekonomické globalizace připojením k nenásilným protestům proti činnosti těchto dvou institucí. NESEHNUTÍ se zapojilo do diskuze na Pražském Hradě, kterou svolal prezident Václav Havel. Vedle účasti aktivistů na Kontrasummitu INPEGu (Iniciativy proti ekonomické globalizaci), na diskusním fóru Jiná zpráva apod. se aktivisté NESEHNUTÍ podíleli i na nenásilné části pouličních protestů.

Kampaň proti válce v Čečensku pokračovala i v roce 2001. V lednu rozhodl Krajský soud v Brně o odsouzení čtyř aktivistů NESEHNUTÍ a SOVA (Společnost pro občanskou a veřejnou aktivitu), kteří protestovali proti ruské okupaci Čečenska pomalováním a popsáním ruského konzulátu rudou barvou. Byl jim vyměřen trest ve výši 100 hodin obecně prospěšných prací a k zaplacení soudních výloh v celkové výši 18 000 Kč. Proti rozsudku aktivisté podali stížnost k Ústavnímu soudu ČR a následně i k Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku.⁴⁷⁹ Toto odvolání však bylo zamítnuto.⁴⁸⁰

Vysokoškolský pedagog a člen Amnesty International Lubor Kysučan vyhlásil finanční sbírku, jejímž cílem bylo vedle vyjádření morální podpory akcím proti válce také shromáždění potřebných finančních prostředků na zaplacení soudních výloh za odsouzené aktivisty NESEHNUTÍ a SOVA. Tato sbírka měla neuvěřitelně pozitivní ohlas a po necelých třech měsících se podařilo sebrat 19 530 korun.

Trest obecně prospěšných prací si odsouzení odpracovali v brněnské městské části Jundrov, která potřebovala upravit pozemek rehabilitačního střediska pro seniory, který měl sloužit jako park. Na zahájení prací všichni čtyři aktivisté nastoupili jako trestanci - v pruhovaných mundúrech a s koulí na noze. Podpořily je i dvě desítky lidí, kteří od počátku s jejich protestem projevovali sympatie a přišli je vyjádřit i prací. Přijeli také dva Čečenci - běženci z uprchlického tábora ve Stráži pod Ralskem.⁴⁸¹

V roce 2003 se NESEHNUTÍ zapojilo do kauzy 60 čečenských uprchlíků, kteří měli být deportováni zpět do Ruské federace, kde jim hrozilo pronásledování. Vedle petice proti jejich vyhoštění začalo NESEHNUTÍ organizovat pravidelná sobotní dopoledne, kdy skupina dobrovolníků a dobrovolnic připravovala program her, soutěží a zájmových kroužků pro děti cizinců, kteří v ČR požádali o azyl. Z těchto aktivit se později vyvinula kampaň "Bezpečí pro uprchlíky".

Bezpečí pro uprchlíky

Kampaň "Bezpečí pro uprchlíky" je zaměřena na zlepšení situací žadatelů a žadatelek o azyl přímo v pobytových střediscích. Tato kampaň, založená na pravidelných návštěvách v pobytových střediscích, při kterých se dobrovolníci NESEHNUTÍ věnovali dětem uprchlíků, se po dvou letech rozšířila o nový časopis **PŘES**.⁴⁸² Tento "uprchlický čtvrtletník" doposud přináší mnoho článků o zemích, odkud do ČR lidé přicházejí, rozhovory s příchozími, s těmi,

⁴⁷⁹ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2001*. Brno : 2002.

⁴⁸⁰ Strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem dne 24. listopadu 2008.

⁴⁸¹ Viz NESEHNUTÍ. *Výroční zpráva 2001*. Brno : 2002.

⁴⁸² Viz NESEHNUTÍ, *Výroční zpráva 2005*. Brno : 2006.

kteří jim pomáhají, i se státními úředníky. První číslo uprchlického čtvrtletníku PŘES vyšlo v zimě 2004.⁴⁸³

V roce 2007 navíc NESEHNUTÍ uspořádalo v rámci této kampaně vzdělávací projekt na brněnském gymnáziu. Ve stejném roce se NESEHNUTÍ snažilo ovlivnit plánovanou novelu cizineckého a azylového zákona, která ale prošla v původní verzi senátem.⁴⁸⁴

Ženská práva jsou lidská práva

V roce 2001 se NESEHNUTÍ začalo věnovat novým aktivitám na poli lidských práv, a to **ženským právům**. V prvním pololetí byl realizován projekt "Ženy a ochrana životního prostředí", jehož cílem bylo seznámit veřejnost s ekofeminismem, což je specifický proud v oblasti ženských práv, který nachází souvislost mezi útlakem žen a vykořisťováním přírody.⁴⁸⁵

Druhá polovina roku probíhala ve znamení projektu "Ženská práva jsou lidská práva". Cílem NESEHNUTÍ bylo zlepšit informovanost v oblasti ženských práv, gender a feminismu a zároveň seznámit veřejnost s tématy, jako je trvale udržitelný život, alternativní školství a výchova apod. Pilířem kampaně byl cyklus seminářů konajících se jednou za měsíc od listopadu 2001 do června 2002. Tyto semináře se věnují problematice tradičních rolí, násilí na ženách, rovných příležitostí, právní sebeobraně nebo mateřství a rodině.⁴⁸⁶

Hlavní náplní této kampaně v letech 2002 a 2003 byla série sedmi celodenních vzdělávacích seminářů pro zhruba 40 účastníků.⁴⁸⁷ V roce 2005 k tomuto cyklu seminářů přibýly i semináře pro pedagogické a sociální pracovníky. Součástí rozvíjející kampaně se v roce 2007 staly také aktivity na podporu větší participace mužů v péči o děti. Tomuto tématu se také věnuje brožura Aktivní otcovství,⁴⁸⁸ kterou NESEHNUTÍ vydalo o rok později.

3) Vývoj kampaně za práva zvířat

Kampaně "**Za práva zvířat**" trvá po celou dobu existence NESEHNUTÍ v prakticky nezměněné podobě. Osvětová činnost NESEHNUTÍ v oblasti ochrany zvířat a prosazování jejich práv zahrnuje pořádání fotografických výstav⁴⁸⁹ (především v brněnských kinech), přednášky pro žáky základních a středních škol (především v brněnských knihovnách) a tisk informačních letáků. V roce 1999 NESEHNUTÍ zorganizovalo na náměstí Svobody pouliční divadlo o pokusech v kosmetickém průmyslu, při nichž ročně zahynou desetitisíce zvířat.⁴⁹⁰ V roce 2000 pořádalo NESEHNUTÍ výstavu o vegetariánství na brněnském Náměstí Svobody.⁴⁹¹

V únoru a v říjnu 1999 NESEHNUTÍ uspořádalo dva víkendové semináře pro ochránce zvířat a jejich práv. Každého z nich se zúčastnilo okolo 40 aktivistů z celé České republiky.

⁴⁸³ Přes. Zima 2004, roč. 1, č. 1. ISSN 1214 - 9640.

⁴⁸⁴ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2007. Brno : 2008.

⁴⁸⁵ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2001. Brno : 2002.

⁴⁸⁶ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2002. Brno : 2003.

⁴⁸⁷ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2002. Brno : 2003; NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2003. Brno : 2004.

⁴⁸⁸ NESEHNUTÍ. *Aktivní otcovství*. Brno: 2008. ISBN: 978-80-903228-9-1 Dostupný z WWW:

<http://www.nesehnuti.cz/publikace/Brozura_AO_na_web.pdf>

⁴⁸⁹ Např. v roce 1999 připravilo NESEHNUTÍ fotografickou výstavu v několika brněnských kinech nazvanou "Co se v kožešnictví nedozvíte" přibližující krutosti páchané na kožešinových zvířatech. Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 1999. Brno : 2000.

⁴⁹⁰ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 1999. Brno : 2000.

⁴⁹¹ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2000. Brno : 2001.

Únorový seminář zaměřený na problematiku cirkusů podnítl řadu informačních akcí přímo před cirkusy v mnoha městech zejména na Moravě (Napajedla, Zlín, Uherské Hradiště, Otrokovice...). Druhý seminář byl věnován nácvikům praktických dovedností potřebných pro organizování kampaní, jako je práce s médii, pořádání informačních stánků, demonstrací atd.⁴⁹²

Vedle osvětové činnosti se NESEHNUTÍ podílelo na mnoha demonstracích, např. proti týrání koní na dostizích přímo před branami pardubického závodiště v roce 1999. Zúčastnilo se jí okolo stovky lidí s transparenty, infostánky a soundsystemem. Kampaň za práva zvířat probíhá až do současnosti.⁴⁹³

4) Další aktivity

V roce 1999 NESEHNUTÍ začalo vydávat dvouměsíční zpravodaj ALARM, který sloužil k informování veřejnosti i celé organizace o činnosti NESEHNUTÍ.⁴⁹⁴ Tento "*dvouměsíčník pro aktivisty a příznivce NESEHNUTÍ*" vychází až do současnosti.⁴⁹⁵

Srpen 2000 přinesl pro NESEHNUTÍ Brno jednu velkou změnu - přestěhování kanceláře z Pellicovy ulice na Údolní 44. Nové prostory umožnily otevřít **knihovnu pro veřejnost**, která nabízí řadu publikací z oblasti lidských práv, ochrany zvířat, práv žen a feminismu, ochrany životního prostředí.⁴⁹⁶ V roce 2007 knihovna NESEHNUTÍ čítala na 1800 titulů.⁴⁹⁷

Od roku 2003 pořádá NESEHNUTÍ pravidelné tematické **Večery s NESEHNUTÍM**, při kterých po promítnutí zajímavých filmů o ochraně životního prostředí a lidských právech následuje diskuze.⁴⁹⁸

V roce 2006 NESEHNUTÍ spolupracovalo s Masarykovou univerzitou na projektu "Zimní škola". Vybraní vysokoškolští studenti z ČR v první fázi tohoto projektu navštívili Bělorusko, kde se během týdenního pobytu seznamovali se místní situací a místními občanskými iniciativami. V druhé fázi projektu přijelo 15 vybraných příslušníků běloruských demokratických iniciativ do ČR, kde společně s českými studenty absolvovali týden přednášek a diskuzí zaměřených na zkušenosti, klady i zápory transformačních procesů v oblasti ekonomiky, politiky, médií a občanské společnosti.⁴⁹⁹

5) Vývoj místních skupin NESEHNUTÍ

V roce 1999 vznikly místní skupiny NESEHNUTÍ Bystřice a NESEHNUTÍ Napajedla, které se angažovaly na podobných akcích jako NESEHNUTÍ Brno (snaha o vyvěšení tibetské vlajky, demonstrace proti fašismu a rasismu, protesty proti týrání zvířat u cirkusů, pořádání přednášek o JE Temelín), navíc se obě organizace věnovaly úklidu černých skládek a vodních toků v místě jejich působnosti.⁵⁰⁰

Během roku 2000 vznikly místní skupiny Vysoké Mýto, Kojetín a Boskovice. Další místní skupina vznikla v Chrudimi jako spontánní reakce na záměr postavit Penny Market v centru

⁴⁹² Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 1999. Brno : 2000.

⁴⁹³ Viz webové stránky NESEHNUTÍ, sekce Aktivity. Dostupný z WWW: <<http://www.nesehnuti.cz>>

⁴⁹⁴ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 1999. Brno : 2000.

⁴⁹⁵ Jako poslední zatím vyšel *Alarm*, 2008, č. 41-42. Tištěná verze: ISBN 1214-9632, online verze: ISSN 1801-0415.

⁴⁹⁶ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2000. Brno : 2001.

⁴⁹⁷ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2007. Brno : 2008.

⁴⁹⁸ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zprávy 2003 - 2007.

⁴⁹⁹ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2006. Brno : 2007.

⁵⁰⁰ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 1999. Brno : 2000.

města. Během následujících měsíců uspořádali řadu akcí, jejichž cílem bylo zvrátit tento záměr, nebo alespoň omezit jeho negativní dopady.⁵⁰¹

V roce 2001 NESEHNUTÍ Boskovice vedle tradičních aktivit také realizovalo projekt Asanace mokřadů, při kterém zpevnilo hráze rybníčku, upravilo studánky s pitnou vodou a postavilo haťové chodníky z přírodních materiálů přes narušené kořeny stromů a zamokřené oblasti.⁵⁰²

V roce 2002 místní skupiny fungovaly ve Zlíně, Čáslavi, Kojetíně, Boskovicích, Chrudimi a Příbrami, o rok později už pouze v Boskovicích, Příbrami, Trutnově a Zlíně. Nejdéle pracovala místní skupina v Boskovicích.⁵⁰³

Důvodem ukončení činnosti většiny místních skupin byl sociální tlak na maloměstě a syndrom vyhoření. Místní skupiny fungovaly převážně na dobrovolnické bázi, často tvořené jen skupinou známých a ne vždy se jim dařilo zapojovat do činnosti nové dobrovolníky, takže při odchodu (např. do zahraničí, do časově náročného zaměstnání apod.) zakladatelů skupiny docházelo k ukončení činnosti celé skupiny. Stručně řečeno: v momentě, když se rozpadlo původní jádro nadšenců, už v jejich práci neměl kdo pokračovat.⁵⁰⁴

6) Vývojové tendence v NESEHNUTÍ

NESEHNUTÍ Brno bylo původně založeno pouze na práci dobrovolníků, velkou změnou roku 2000 bylo získání prvního placeného zaměstnance na plný úvazek díky grantové podpoře.⁵⁰⁵ I nadále však NESEHNUTÍ zůstávalo organizací založenou na práci neplacených dobrovolníků při poměru jeden zaměstnanec ku dvaceti dobrovolníkům. V roce 2002 NESEHNUTÍ zaměstnávalo už tři pracovníky na plný úvazek.⁵⁰⁶

Počty zaměstnanců v dalších letech kolísaly s tím, jak se dařilo získávat granty na činnost NESEHNUTÍ. V současné době má NESEHNUTÍ osm zaměstnanců, což je nejvíce za celou historii hnutí, ale pouze 2 na plný úvazek, ostatní na pracují částečný úvazek. Obecně je patrný trend rostoucího počtu zaměstnanců, ale se značnými výkyvy.⁵⁰⁷

Neustále se také zvyšuje rozpočet celé organizace - v roce 1998 činily příjmy 333 200 Kč⁵⁰⁸, v roce 2007 činily 2 607 500 Kč⁵⁰⁹. Zároveň také roste poměr peněz, který je vázán na chod organizace (platy zaměstnanců, telefony, nájem, právní a účetní služby atd.).⁵¹⁰ V roce 1998 tvořily provozní náklady přibližně 92 000 Kč z celkových 280 000 Kč⁵¹¹, což je 33% výdajů,

⁵⁰¹ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2000. Brno : 2001.

⁵⁰² Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2001. Brno : 2002.

⁵⁰³ Strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem dne 24. listopadu 2008.

⁵⁰⁴ Strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem dne 24. listopadu 2008.

⁵⁰⁵ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2000. Brno : 2001.

⁵⁰⁶ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2002. Brno : 2003.

⁵⁰⁷ Strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem dne 24. listopadu 2008.

⁵⁰⁸ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 1998. Brno : 1999.

⁵⁰⁹ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2007. Brno : 2008.

⁵¹⁰ Strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem dne 24. listopadu 2008.

⁵¹¹ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 1998. Brno : 1999.

v roce 2007 tvořily provozní náklady (nikoliv účetně, ale podle využití)⁵¹² přibližně 1 116 500 Kč z celkových 2 171 000 Kč⁵¹³, což je kolem **51%** výdajů.

Roste počet dobrovolníků, kteří se na činnosti hnutí podílí spíše jednorázově, například dvakrát ročně přeloží nějaký materiál, nafotí akci nebo udělají korekturu textu. Klesá počet lidí, kteří by se byli ochotni podílet na organizačních věcech, vedli kampaně či vydávali tiskové zprávy.⁵¹⁴ V počátcích existence NESEHNUTÍ řešili všichni členové všechny oblasti, s postupným nárůstem aktivity, došlo ke specializaci. Členové se navzájem informují o své činnosti, ale každý pracuje na své oblasti. Spolu s těmito tendencemi profesionalizace a specializace je patrný i pozvolný ústup od přímých akcí.⁵¹⁵

IV.4.2. Historie Nesehnutí – pokus o stručnou interpretaci

Vývojové tendence, které jsme zaznamenaly u Hnutí Duha se v částečně pozměněné podobě vyskytují také u Nesehnutí. Organizace, která ve svých počátcích navazovala radikalitou myšlenek i prostředků na ranné období Hnutí Duha, postupem času začala také „chladnout“, ztrácet aktivistický náboj a profesionalizovat se. Na rozdíl od DUHy však Nesehnutí neprošlo nikdy obdobím odmítání demokratického uspořádání a ustavením striktně hierarchického vedení. Snad právě proto se ve vývoji Nesehnutí neobjevují silné vývojové zlomy a přerody, které lze ve vývoji DUHy zaznamenat. Nesehnutí, na rozdíl od Hnutí Duha ještě nedosáhlo přerodu v spíše agenturní než profesionálně-aktivistickou organizaci, ale k tomuto přerodu podle mého názoru pomalu směřuje. Sledujeme-li vývoj obou námi zkoumaných organizací, neubráníme se otázce: Může vůbec v podmínkách současné České republiky vzniknout a udržet se nedogmatické a přitom radikální ekologické hnutí? Osud Hnutí Duha i Nesehnutí naznačuje negativní odpověď.

⁵¹² Účetní vyjádření je značně zavádějící, protože finanční prostředky vynaložené na aktivity chápe často jako finanční prostředky provozní. Podle tohoto zavádějícího údaje by provozní náklady činily přibližně 80% výdajů, což ve skutečnosti – jak zdůraznil Milan Štefanec – není pravda.

⁵¹³ Viz NESEHNUTÍ, Výroční zpráva 2007. Brno : 2008. Viz Strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem dne 24. listopadu 2008.

⁵¹⁴ Viz strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem dne 24. listopadu 2008.

⁵¹⁵ Viz strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem dne 24. listopadu 2008.

V. Vývoj Hnutí Duha a Nesehnutí očima členů obou organizací

V.1. Uvedení do výzkumného záměru

Samotný popis historie nyní doplníme zmapováním vnímání vybraných charakteristik obou hnutí jeho členy v čase na základě tzv. časových mentálních map. Nejprve si přiblížíme stučný popis metodiky zkoumání.

V.1.1. Stručné metodické intermezzo

Z předem vytvořené množiny členů Hnutí Duha⁵¹⁶ (326) a Nesehnutí⁵¹⁷ (107) jsem metodou generování náhodných čísel⁵¹⁸ vybral výzkumný vzorek respondentů – 30 členů Hnutí Duha a 11 členů Nesehnutí⁵¹⁹. Všichni vybraní respondenti pak vyplnili časovou mentální mapu vývoje daného hnutí z hlediska 11 kritérií. Kritéria byla vytvořena a popsána následujícím způsobem⁵²⁰:

Kritérium A) – míra aktivismu organizace, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho, jak se v čase vyvíjel poměr mezi počtem placených zaměstnanců a počtem aktivních dobrovolníků v organizaci.

Kritérium B) – míra profesionality organizace, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho, jak se vyvíjel v čase počet placených zaměstnanců v organizaci.

Kritérium C1) – míra aktivit „přímých akcí“, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho jak se v čase vyvíjel počet přímých akcí (blokad, happeningů, demonstrací) pořádaných organizací.

Kritérium C2) – míra aktivit odborných, vzdělávacích a lobbyistických, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho jak se vyvíjel počet odborných, vzdělávacích a lobbyistických aktivit organizace v čase.

Kritérium C3) – míra aktivit zaměřených pouze na chod organizace samé, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho jak se v čase vyvíjel počet aktivit tohoto typu.

Kritérium D) – míra finanční síly organizace, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho, jak se v čase vyvíjela finanční síla organizace.

⁵¹⁶ Množinu členů Hnutí Duha tvořili všichni lidé uvedení v interních materiálech Hnutí Duha jako členové a dále lidé, na které mě upozornili konzultanti z Hnutí Duha v předběžných rozhovorech.

⁵¹⁷ Množina členů Nesehnutí byla tvořena stejným způsobem jako u Hnutí Duha, viz předcházející poznámka pod čarou.

⁵¹⁸ Ke generování náhodných čísel byla využita aplikace EXCEL. Další metodické podrobnosti viz poznámka 366.

⁵¹⁹ Problémem takto stanoveného výzkumného plánu je poměrně problematická reprezentativita vedoucí k omezené reliabilitě. Protože však kvantitativní část výzkumu byla doplněna částí kvalitativní, zkoumané na jinak vytvořeném vzorku, myslím, že značnou vypovídací hodnotu náš výzkum má.

⁵²⁰ Zadání, které obdržel každý respondent před vyplněním časové mentální mapy je k dispozici v Dotazníku výzkumu, který je jednou z příloh této studie.

Kritérium E) – míra radikality organizace, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho, jak se v čase vyvíjela radikalita organizace, kterou chápu jako míru odlišnosti oficiálních názorů organizace od názorů většinové společnosti.

Kritérium F) – míra demokratičnosti organizace, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho, jak se v čase vyvíjela demokratičnost organizace, kterou chápu jako souhrn následujících kritérií: možnost členů organizace ovlivnit rozhodnutí přijímaná vedoucími představiteli organizace, dále skutečnost, zda jsou či nejsou vedoucí představitelé voleni a zda existuje silná zpětná vazba od členů organizace k jejím vedoucím představitelům.

Kritérium G1) – míra sporů o charakter organizace, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho, jak se v čase vyvíjela míra sporů o charakter organizace.

Kritérium G2) – míra sporů tématických, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho, jak se v čase vyvíjela míra tématických sporů uvnitř organizace.

Kritérium H) – vztah organizace ke státní moci, které má vyjadřovat pocit respondentů z toho, jak se v čase vyvíjel počet aktivit přímo koordinovaných (v souladu) se státní mocí nebo samosprávou.

Křivky, které jednotliví respondenti zanesli do jednotlivých grafů, byly zpracovány následovně: každá křivka byla rozdělena na dvě části – u Hnutí Duha na část 1989-1999 a 2000-2008, u Nesehnutí na část 1997-1999 a 2000-2008. U obou částí křivky pak byl stanoven sklon mezi počátkem a koncem křivky v daném časovém úseku. Sklon pak byl převeden do číselné podoby tak, že maximální sklon (60°) odkazoval na hodnotu +2 a minimální sklon (-60°) na hodnotu -2, křivka bez sklonu pak odpovídala hodnotě 0. Všechny křivky tak byly podle svého sklonu zjednodušeny na dvě číselné hodnoty z intervalu (+2 až -2). Hodnoty získané z křivek zakreslených respondenty z Hnutí Duha, Nesehnutí a referenčního hnutí Národní odpor⁵²¹ byly následně zprůměrnovány, určena byla směrodatná odchylka a medián⁵²².

Metodu časových mentálních map jsem doplnil metodou strukturovaných rozhovorů s vybranými představiteli Hnutí Duha a Nesehnutí. Na rozdíl od výběru respondentů pro časové mentální mapy byla ke stanovení množiny respondentů v tomto případě využita metoda sněhové koule. Hledal jsem takové představitele Hnutí Duha a Nesehnutí, kteří jsou jejími minulými a současnými členy chápáni jako významní. Hlubkový rozhovor byl proveden s následujícími lidmi: Jakub Patočka, Milan Štefanec, Jaromír Bláha, Petr Machálek, Zdeněk Tesař, Kateřina Kotásková, Petr Jelínek – Hnutí Duha a Milan Štefanec, Filip Fuchs, Kristýna Rytířová, Jiří Koželuh, Kristýna Pešáková – Nesehnutí⁵²³.

V.1.2. Výsledky

A jaké jsme získali výsledky? Podívejme se na tabulku číslo 1., která ukazuje výsledky první části výzkumu z hlediska jednotlivých kritérií:

⁵²¹ Z hlediska počtu respondentů jsou údaje charakterizující vnímání hnutí Národní odpor jeho členy v podstatě bezcenné. Pokud je tedy v interpretační části této kapitoly zmiňuji, děje se tak s vědomím této extrémně nízké reprezentativity.

⁵²² Podrobnější matematické zpracování, ke kterému právě přistupuji, bude využito v dalších časopiseckých studiích.

⁵²³ Podrobněji viz poznámka 366.

Název		Průměr	Směrodatná odchylka	Medián
Hnutí Duha	Kritérium A (aktivismus) v letech 1989-1999	-0,6	1,497	-1
	Kritérium A (aktivismus) v letech 2000-2008	-1,1	1,091	-1,5
	Kritérium B (profesionalizace) 1989-1999	1,2	0,748	1
	Kritérium B (profesionalizace) 2000-2008	1,4	0,735	2
	Kritérium C1 (aktivita - přímé akce) 1989-1999	-0,45	1,284	-1
	Kritérium C1 (aktivita - přímé akce) 2000-2008	-1,35	0,963	-2
	Kritérium C2 (aktivita - odborný lobbiyng) 1989-1999	1,176	0,785	1
	Kritérium C2 (aktivita - odborný lobbiyng) 2000-2008	0,857	0,990	1
	Kritérium C3 (aktivita - dovnitř organizace) 1989-1999	1	0,795	1
	Kritérium C3 (aktivita - dovnitř organizace) 2000-2008	1	0,798	1
	Kritérium D (Finanční síla organizace) 1989 - 1999	1,615	0,487	2
	Kritérium D (Finanční síla organizace) 2000 - 2008	1,333	0,596	1
	Kritérium E (Radikalita organizace) 1989-1999	-0,8	0,980	-1
	Kritérium E (Radikalita organizace) 2000-2008	-0,619	1,045	-1
	Kritérium F (Míra demokratičnosti organizace) 1989-1999	-0,353	0,836	0
	Kritérium F (Míra demokratičnosti organizace) 2000-2008	1,048	0,999	1
	Kritérium G1 (Míra sporů uvnitř organizace-Charakter organizace) 1989-1999	1,143	0,515	1
	Kritérium G1 (Míra sporů uvnitř organizace-Charakter organizace) 2000-2008	-0,389	1,112	-1
	Kritérium G2 (Míra sporů uvnitř organizace-tematické spory) 1989-1999	0,385	0,487	0
	Kritérium G2 (Míra sporů uvnitř organizace-tematické spory) 2000-2008	-0,111	0,737	0
Kritérium H (Vztah organizace ke státní moci) 1989-1999	0,929	0,703	1	
Kritérium H (Vztah organizace ke státní moci) 2000-2008	1,3	0,781	1,5	
Nesehnutí	Kritérium A (aktivismus) v letech 1997-1999	-0,833	0,898	-0,5
	Kritérium A (aktivismus) 2000-2008	-1,111	0,875	-1
	Kritérium B (profesionalizace) 1997-1999	1	0,816	1
	Kritérium B (profesionalizace) 2000-2008	1,444	0,497	1
	Kritérium C1 (aktivita - přímé akce) 1997-1999	-0,5	0,957	-0,5
	Kritérium C1 (aktivita - přímé akce) 2000-2008	-1,444	0,685	-2
	Kritérium C2 (aktivita - odborný lobbiyng) 1997-1999	0,5	0,500	0,5
	Kritérium C2 (aktivita - odborný lobbiyng) 2000-2008	0,778	0,629	1
	Kritérium C3 (aktivita - dovnitř organizace) 1997-1999	0,5	1,384	0,5
	Kritérium C3 (aktivita - dovnitř organizace) 2000-2008	1	1,414	2
	Kritérium D (Finanční síla organizace) 1997 - 1999	1,5	0,500	1,5
	Kritérium D (Finanční síla organizace) 2000 - 2008	1,111	0,994	1
	Kritérium E (Radikalita organizace) 1997-1999	-0,5	0,764	-1
	Kritérium E (Radikalita organizace) 2000-2008	-1,222	0,629	-1
	Kritérium F (Míra demokratičnosti organizace) 1997-1999	0,167	0,373	0
	Kritérium F (Míra demokratičnosti organizace) 2000-2008	-0,444	0,685	0
	Kritérium G1 (Míra sporů uvnitř organizace-Charakter organizace) 1997-1999	-0,333	0,745	0
	Kritérium G1 (Míra sporů uvnitř organizace-Charakter organizace) 2000-2008	0,111	0,737	0
	Kritérium G2 (Míra sporů uvnitř organizace-tematické spory) 1997-1999	0,5	0,500	0,5
	Kritérium G2 (Míra sporů uvnitř organizace-tematické spory) 2000-2008	0,444	0,685	1
Kritérium H (Vztah organizace ke státní moci) 1997-1999	0,833	0,687	1	
Kritérium H (Vztah organizace ke státní moci) 2000-2008	1,111	0,567	1	

Jak je z tabulky č. 1. patrné, jak příslušníci Hnutí Duha, tak příslušníci Nesehnutí se domnívají, že aktivismus (poměr aktivistů / placených zaměstnanců) jejich organizace v čase klesá. Tento pokles byl podle nich mírnější v letech 1989-1999 (Hnutí Duha) a 1997-1999 (Nesehnutí) a intenzivnější v letech 2000-2008 (Hnutí Duha i Nesehnutí). To potvrzují i všichni respondenti strukturovaných rozhovorů. Jak řekl ředitel Hnutí Duha Petr Machálek: „Současná situace aktivismu nepřeje. Lidé mají daleko větší počet možností se realizovat a profesionální fungování Hnutí Duha, které je v současnosti nezbytné, nedává případným aktivistům ani dostatek prostoru.“⁵²⁴

Podle příslušníků obou hnutí od roku 2000 prudce klesá počet přímých akcí, které jejich organizace pořádají, mírně stoupá počet aktivit spojených se vzděláváním, lobbyngem a odbornou prací a výrazně stoupá počet aktivit obrácených pouze k chodu organizace samé. Téměř všichni účastníci strukturovaných rozhovorů vnímali jako problém nárůst účetně-byrokratických úkonů spojených s jednotlivými granty i fungováním jako takovým. Podle Milana Štefance se poměr „úředničiny a smysluplných aktivit“⁵²⁵ neustále mění ve prospěch byrokratických aktivit a způsob grantové politiky donorů tomu značně napomáhá.

Podle příslušníků obou hnutí konstantní rychlostí stoupá finanční síla jejich organizací. Tento dojem však poněkud komplikuje tvrzení Kateřiny Kotáskové: „Fakticky má Hnutí Duha více finančních prostředků, ovšem jejich využití je mnohem komplikovanější a svázanější podmínkami donorů než dříve. Peníze, které měla Duha k dispozici před osmi lety, byly úplně jiného charakteru, než peníze, které má k dispozici nyní.“⁵²⁶

Podle příslušníků Hnutí Duha v letech 1989-1999 klesala radikalita jejich organizace spíše rychleji a tento rychlý pokles se v letech 2000-2008 částečně pozastavil. Podle příslušníků Nesehnutí se radikalita jejich hnutí vyvíjela odlišně – pomalu klesala v letech 1997-1999 a rychle v letech 2000-2008. Všichni účastníci strukturovaných rozhovorů tento pokles potvrdili. Části dotazovaných chybí radikální ekologické či alespoň radikální environmentální hnutí, ovšem nikdo nevidí jako reálné, že by takové hnutí mohlo v současné situaci vzniknout. Lidé z Hnutí Duha cítí, že neradikálními prostředky dosahují nyní více, než efektním, ale neefektivním radikalismem⁵²⁷. Z rozhovorů byl cítit jistý rozpor myšlení a přijaté strategie působení některých respondentů.

Podle příslušníků Hnutí Duha míra demokratičnosti organizace (možnosti volit vedení organizace, možnosti ovlivňovat rozhodnutí přijímaná vedoucími představiteli) v letech 1989-1999 mírně klesala a v letech 2000-2008 prudce stoupala. Podle představitelů Nesehnutí zůstávala míra demokratičnosti této organizace v letech 1997-1999 stejná, v letech 2000-2008 pak velmi mírně klesala. Milan Štefanec je například přesvědčen, že ačkoliv formální demokratická pravidla v Nesehnutí stále platí, je reálná míra demokracie dnes nižší⁵²⁸. Jiný názor vyslovila Kristýna Pešáková, která je přesvědčená, že Nesehnutí má stále stejnou – velmi vysokou – míru vnitřní demokratičnosti⁵²⁹.

Podle příslušníků Hnutí Duha míra sporů o charakter organizace v letech 1989-1999 prudce rostla, zatímco v letech 2000-2008 mírně klesala. Podle příslušníků Nesehnutí míra sporů o

⁵²⁴ Viz strukturovaný rozhovor s Petrem Machálkem ze dne 11. září 2008.

⁵²⁵ Viz strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem ze dne 24. listopadu 2008.

⁵²⁶ Viz strukturovaný rozhovor s Kateřinou Kotáskovou ze dne 20. října 2008.

⁵²⁷ Viz strukturovaný rozhovor s Petrem Machálkem ze dne 11. září 2008.

⁵²⁸ Viz strukturovaný rozhovor s Milanem Štefancem ze dne 24. listopadu 2008.

⁵²⁹ Viz strukturovaný rozhovor s Kristýnou Pešákovou ze dne 24. listopadu 2008.

charakter organizace zůstávala v celém sledovaném období (1997-2008) konstantní. Konstantní pak, podle členů Hnutí Duha i Nesehnutí, zůstávaly také spory tématické, a to po celou dobu sledovaného období pro obě organizace. V tomto bodě se obě sledované organizace významně liší. Někteří účastníci strukturovaných rozhovorů to připisují nedemokratické struktuře Hnutí Duha v devadesátých letech, někteří osobním charakteristikám Jakuba Patočky a jiní velikosti obou organizací.

Podle členů Hnutí Duha i Nesehnutí v průběhu času narůstala míra kooperace se státní mocí, a to zrychlujícím se tempem. To potvrzuje i většina strukturovaných rozhovorů. Podle Petra Machálka z Hnutí Duha je současná kooperace se státní mocí pro cíle Hnutí Duha výhodná⁵³⁰.

V.1.3. Pokus o stručnou interpretaci

Jak vyplývá z právě uvedených údajů, je vnímání příslušníků Hnutí Duha i Nesehnutí v silné shodě s námi zmapovanou historií obou hnutí a částečně potvrzuje některé naše interpretace.

Strukturované rozhovory, vedené s jinak definovanou i vyhledávanou skupinou respondentů⁵³¹, pak vykazují významnou shodu s výsledky zkoumání na základě časových mentálních map. Významní členové obou organizací v rozhovorech potvrzují úbytek radikality, vysoký nárůst aktivit směrem dovnitř hnutí i stále užší kooperaci se státní mocí. Strukturované rozhovory mi zároveň umožnily definovat velmi specifickou skupinu existující uvnitř obou hnutí. Zdá se, že ta část vedoucích představitelů, která byla aktivní již v průběhu 90. let, snížení míry radikality ani tendenci k „agenturní“ profesionalizaci nevíta a ráda by proti těmto tendencím působila. Neví však, jak na to, a charakterizuje ji jistá rozpolcenost vyznávaných názorů (radikálních) a faktických strategií a aktivit (konformních) v oblasti ochrany přírody.

Jak vyplývá z výzkumných postupů 1. a 2., nelze v současnosti ani Hnutí Duha, ani Nesehnutí považovat za extremistické, a dokonce ani za radikální. Obě hnutí procházejí procesem právě opačným – snížením radikality a agenturní profesionalizací.

⁵³⁰ Viz strukturovaný rozhovor s Petrem Machálkem ze dne 11. září 2008.

⁵³¹ Viz metodika uvedená výše.

VI. Hnutí Duha a Nesehnutí v zrcadle vlastních textů

VI.1. Proč právě texty

Zkoumáme-li historii Hnutí Duha a Nesehnutí, zdá se, že vývoj obou organizací směřoval od vyšší míry radikality k spíše neradikálním postojům a činnům, od aktivistického modu k profesionalitě a dokonce jisté „agenturalizaci“, od většího počtu přímých akcí k jejich výraznému snížení či v případě Hnutí Duha téměř vymizení. Historický pohled potvrzují členové obou organizací jak v přímých rozhovorech, tak ve svém graficky znázorněném vnímání jednotlivých charakteristik hnutí. Z výše uvedených skutečností lze odvodit, že ani Hnutí Duha ani Nesehnutí nepatří k ekologicky-extremistickým skupinám. Nemůžeme však objevit jisté známky agresivního dogmatismu či neargumentativního radikalismu v textech těchto hnutí? Nejsou Hnutí Duha a Nesehnutí extremistické organizace, které pouze dočasně svůj extremismus neprojevují? Na tyto otázky nám může poskytnout odpověď doplňková analýza textů obou hnutí, spojená s analýzou textů hnutí prokazatelně radikálního a extremistického – hnutí Národní odpor. O jakou analýzu půjde? Stejně jako v předchozí části jsem se rozhodl kombinovat kvantitativní metodu (obsahovou analýzu vybraných lexikálních a gramatických jevů) s metodou kvalitativní (analýzu středního dosahu). Podívejme se na metodiku této části výzkumu podrobněji.

VI.2. Stručné metodické intermezzo

Prvním krokem této části výzkumu bylo stanovení množin, ze kterých následně vyberu zkoumané texty. Prvním kritériem bylo umístění na www stránkách té které zkoumané organizace, druhým kritériem bylo umístění v té části struktury www stránek, která se obrací k čtenáři (slouží ke komunikaci s veřejností), třetím kritériem se stal rozsah⁵³² (ne méně, ne více než) textu. Tímto způsobem jsem identifikoval 590 textů na www stránkách hnutí Národní odpor, 389 textů na www stránkách Nesehnutí a 1345 textů na www stránkách Hnutí Duha. Z těchto textů bylo následně metodou generování náhodných čísel v aplikaci EXCEL vybráno k obsahové analýze 30 textů hnutí Národní odpor, 20 textů Nesehnutí a 20 textů Hnutí Duha⁵³³ a dále z těchto již vybraných textů metodou hledání extrémní pozice dva texty

⁵³² Text nesměl být kratší než 500 znaků včetně mezer a delší než 50 000 znaků včetně mezer. Takových textů však jak v případě www stránek Hnutí Duha, tak v případě stránek Nesehnutí i hnutí Národní odpor byla naprostá menšina.

⁵³³ Byly vybrány následující texty: **A. Národní odpor** (Multi-kulti, Cikáni a Romové, O podvodu konzumní společnosti, Čemu vlastně věří pan Slačálek?, Matrix tak trochu jinak, Smutné výročí, Názory Carla Mattonga, Veselé historky z diskuzí leaderů ČSAF, Prohlášení o vzniku NO Krušnohoří, Pravou rukou do nového roku, Konstruktivní boj s rasismem?, Přemýšlíte nad tím, jaké oblečení a kde nakupujete?, Queer parade – normálnost dneška?, Židovský nevkus nezná mezí, Výchova fízlů v Čechách, 1. máj – Jacques, A totalita postoupila zase o krok dál ..., Jsem aktivní nacionalista. Proč vlastně?, Kamarádi!, Cikánská kriminalita v praxi, Národní svátek práce, Ukázkové fungování našich médií, Život je krásný aneb Eichler – tebe také vidíme!, Moje milá televize, Sylvia Stolz – Popírač pohádek?, Tomáš Kebza – 20 měsíců za držení transparentu, Ve Foglarově duchu, Nacionální socialismus, Národní strana? Ne, děkuji., Policie ukončila „koncert neonacistů“ v Jenči.); **B. Nesehnutí** (Vegetariánství – veganství, Hypermarkety – Příliš drahá sleva, Zastavme obchod se smrtí!, Proč práva zvířat?, Zvíře ... hračka nebo živý tvor, Životní prostředí – Vaše právo – Vaše odpovědnost, Aktivní otcovství – aneb tátové na mateřské, Bezpečí pro uprchlíky, Násilí na ženách, Životní prostředí – vybrat si musíme sami!, Co se v Hypermarketu nedozvíte, Lidská práva na obtíž – IDET 2007, Multifunkční centrum místo zeleně?, Děti proti rasismu, Nesehnutí – zastavte válku o ropu, Pět let v Iráku stačilo, Cirkusy bez příkras, Kožichy jsou nám proti srsti, Umlčme zbraně, Uprchlíci se projeli i pamíkem) **C. Hnutí Duha** (Řekni, kde ti srnci jsou, Příroda na jihu Moravy, Topolánek mluví o energetice – několik čísel, Kůrovcovou kalamitu šíří smrkové monokultury, Recept na recesi může ušetřit českým rodinám tisíce, Atomové reaktory se topí v dotacích: nová studie, Prominentní lovci na Slovensku legálně loví šelmy, Vládní ekologická zpráva: svítí

hnutí Národní odpor, dva texty Nesehnutí a dva texty Hnutí Duha určené k analýze středního dosahu.

Již v průběhu první „lingvistické“ konzultace s Dagmar Kalovou⁵³⁴ nad vybranými texty byly identifikovány možné rozdíly v charakterech textů jednotlivých hnutí. Na základě dalšího studia odborné literatury⁵³⁵ a diskuse s výše uvedenou lingvistkou jsme si stanovili naše předpoklady dalšího výzkumu:

1. Lexikální a gramatické jevy, které odkazují k jistotné modalitě textu⁵³⁶, budou u textů dogmatických (fundamentalistických) či manipulativních častější než u textů analytických. Tzn. vyšší míra zásahů těchto jevů odkazuje na vyšší pravděpodobnost dogmatickosti či manipulativnosti autora textu.

2. Lexikální a gramatické jevy, které odkazují k voluntativní modalitě⁵³⁷ textu, budou u textů dogmatických (fundamentalistických) či manipulativních častější než u textů analytických. Tzn. vyšší míra zásahů těchto jevů odkazuje na vyšší pravděpodobnost dogmatickosti či manipulativnosti autora textu.

3. Lexikální jevy, které odkazují k pejorativnosti textu⁵³⁸, pokud jsou spojeny s lexikálními a gramatickými jevy, odkazujícími k jistotné a voluntativní modalitě, odkazují k agresivnímu dogmatismu (fundamentalismu), a tím k extremismu.

Tzn. takové hnutí, jehož členové ve vyšší míře píšou texty s vysokým počtem zásahů jistotné a voluntativní modalitě společně s vysokým počtem zásahů v pejorativnosti textu, je s vysokou pravděpodobností hnutí extremistické.

V dalším kroku dva členové výzkumného týmu (Kateřina Kobosilová a Jan Binka)⁵³⁹ nezávisle na sobě prošli všechny vybrané texty, a podle metodiky stanovené naší lingvistkou spočítali zásahy jistotné modalitě, voluntativní modalitě a pejorativnosti. Vše s následujícími výsledky.

červená světýlka, Jak regulovat hypermarkety, Světová banka se čadské diktatury stále neštítí, Ministr se zapletl do vlastních výmyslů: hrozí deficit elektřiny, nehrozí, hrozí – ale jinde, nehrozí, Zdravý biostyl?, Kompost u vás doma, Neseďte doma, žijeme jen jednou, Pytlův sběr odpadů – Třídění nebylo nikdy tak snadné, Atomová subvenční sprcha, Rys a vlk chrání naše lesy, Zachraňme obce před uhelnými doly, Prosazujeme zdravější prostředí pro každého, Čistší vzduch – Odpadky nepatří do kamen.)

⁵³⁴ Které ještě jednou děkuji za výraznou pomoc v této části práce.

⁵³⁵ Viz například výborná přehledová studie: EVANS, JESSICA, HALL, START. *Visual culture: the reader*. London : Open University, 2003 či COUPLAND, NIKOLAS. JAWORSKI, ADAM. (ed.) *Sociolinguistics: A Reader and Coursebook*. New York : Palgrave MacMillan, 1997.

⁵³⁶ K jistotné modalitě textu odkazují např. výrazy „je jasné“, „víme se 100% jistotou“, „určitě platí“ ap.

⁵³⁷ K voluntativní modalitě textu odkazují např. výrazy „měli bychom se zaměřit“, „je správné“, „vysoký morální kredit potvrzuje“ ap.

⁵³⁸ K pejorativnosti odkazují např. výrazy „bubu-evropan“, „židovský frňák“, „buržoazní svině“, „debilní nácek“ atd.

⁵³⁹ Také Kateřině Kobosilové a Janu Binkovi patří můj dík.

VI.3. Výsledky

Zajímavé jsou již výsledky průměrných hodnot, směrodatných odchylek a mediánů zásahů jistotné modalit, voluntativní modalit a pejorativnosti textů všech tří odlišných hnutí. Průměrné zásahy jistotné modalit hnutí Národní odpor více než pětikrát převyšují průměrné zásahy Nesehnutí a více než devětkrát průměrné zásahy Hnutí Duha. Průměrné zásahy voluntativní modalit hnutí Národní odpor téměř třikrát (2,9 x) převyšují průměrné zásahy voluntativní modalit u textů Nesehnutí a téměř čtyřikrát (3,9 x) průměrné zásahy voluntativní modalit u textů Hnutí Duha. Největší rozdíl pak nalzáme v počtu zásahů pejorativnosti, kde počet zásahů u textů hnutí Národní odpor jedenáctkrát převyšuje počet zásahů u Nesehnutí. Hnutí Duha nemělo ve svých textech žádný zásah pejorativnosti. Viz tabulka č. 2.

	Národní Odpor			Nesehnutí			Hnutí Duha		
	Jistotná modalita	Voluntativní modalita	Pejorativnost textu	Jistotná modalita	Voluntativní modalita	Pejorativnost textu	Jistotná modalita	Voluntativní modalita	Pejorativnost textu
Průměr	3,867	2,6	4,867	0,684	0,895	0,421	0,4	0,663	0
Sm. odchylka	3,594	3,126	5,018	0,729	2,552	0,674	0,4	0,49	0
Medián	2	2	4	1	0	0	0	0	0

Ještě zajímavější je pohled na jednotlivé články. Zatímco u hnutí Národní odpor nalezneme články s počtem zásahů pejorativnosti 17 (Čemu vlastně věří pan Slačálek?, Cikáni a Romové) či 16 (Národní strana? Ne, děkuji.) a 13 (Multi-kulti) nejvyšší počet zásahů je v případě Nesehnutí 2 (Vegetariánství – veganství) a v případě Hnutí Duha 0. Podobné rozdíly nacházíme i v případě jistotné a voluntativní modalit textů. Pokud platí náš předpoklad vyslovený v metodické části této kapitoly: existuje vztah mezi počtem zásahů jistotné a voluntativní modalit spolu se zásahy pejorativnosti textů hnutí a extremismem tohoto hnutí, pak obsahová analýza námi zvolených textů prokazuje, že ani Hnutí Duha ani Nesehnutí nemají blízko k radikálně-extremistickému hnutí Národní odpor. Potvrdí se naše hypotéza také v analýze středního dosahu? Uvidíme.

VI.4. Analýza středního dosahu

VI.4.1. Popis metody analýzy středního dosahu

Analýza středního dosahu je kompilativní metoda kvalitativní analýzy textů, která vychází z Auerbachových kulturologických analýz⁵⁴⁰ a literárního přístupu tzv. narrative room⁵⁴¹.

⁵⁴⁰ Viz AUERBACH, ERICH. *Mimesis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 1968.

⁵⁴¹ Viz například GERGEN, KENNETH. J. *Social Construction, Families, and Therapy*. In *Restorying the „Polis“: Civil Society as Narrative Reconstruction*. Book A, Washington D.C. : Catholic University Press 1998, s. 152-173. Myšlenky tzv. narrative room ovlivnil též Jerome Brunner. Viz BRUNNER, JEROME. *Actual Minds, Possible Worlds*. Boston : Harvard University Press 1986.

Popišme si její základní postup⁵⁴². Analýzu středního dosahu zahajujeme určením aktorů. Každý srozumitelný či alespoň přístupný text má své aktory. Aktorem textu může být kdokoli a cokoli: člověk, lidstvo, Markéta Kobosilová, dav, dělník, kapitalisté, dobro, židle, Bůh, tramvajová zastávka, kniha, růže, telefon. Většina textů obsahuje 2–5 zásadních aktorů a nespočet aktorů „okrajových“. Podívejte se na následující text:

Zatímco zběsilá smečka přivolává tyto pohromy všeobecného rozvratu, podával Leontius, prefekt věčného města, hojné důkazy toho, že je osvědčeným soudcem, jsa rychlý při výslechu, v rozsudku svrchovaně spravedlivý a povahou laskavý, byť pro odpovědné plnění úřadu připadal leckomu přísný a značně náchylný k milostným rozkošem. Prvotní příčina pobouření proti němu byla zcela bezvýznamná a malicherná. Když byl na jeho rozkaz zatčen závodní vozataj Philocomus, následovala jej všechna spodina, jako by hájila svůj nejdražší poklad, a prefekta sveřepě napadla, aby ho zastrašila, on však, neochvějný a vzpřímený, rozeslal biřice, a aniž kdokoli protestoval nebo odporoval, několik polapených a pak zbičovaných potrestal deportací na ostrov.

Když se několik málo dní nato dav jako obvykle znovu rozlítl pro nedostatek vína a shlukl u Septemzodia, rušného místa, kde císař Marcus založil nádherné nymphaeum, prefekt se tam bezodkladně odebral, ačkoliv ho všichni úředníci a biřici snažně prosili, aby se nepouštěl mezi zpupnou a hrozivou luzu, která se dosud od poslední bouře neuklidnila, on však, jsa nepřístupný strachu, přímo tam zamířil, takže ho část družiny opustila, ačkoli se vrhal do vážného nebezpečí.

A tak, sedě na voze, s ohromující sebedůvěrou se rozhlížel posupnými očima po hadích tvářích ječících výtržníků, kteří ho ze všech stran obklopovali, strpěl nesčetné urážky, a když mezi nimi poznal jednoho, který nad ostatní vynikal rozložitou postavou a rusými vlasy, tázal se ho, je-li Petrus, přízviskem, jak slyšel, Valvomeris, a když mu utrhačným tónem odpověděl, že je, přes hlasitý odpor zástupu jej kázal pověsit s rukama nazad spoutanými, aby byl bičován jakožto člověk, o němž dávno věděl, že je předním z biřičů. A když jej bylo vidět ve výši, jak nadarmo prosí své spřežence o pomoc, dav, ještě před chvílí hustý, se rozptýlil po různých částech města, a tak na místě potrestavše toho nejzuřivějšího strůjce nepokojů jakoby v uzavřené šatlavě, vypověděli jej s rozdrásanými boky do Picena. Tam, když se později odvážil zneuctit pannu z rodiny nikoli bezvýznamné, byl rozhodnutím konsulára Patruina odsouzen k trestu smrti.⁵⁴³

Text je srozumitelný (jakkoli náročný kvůli svými komplikovanými a dlouhými souvětími), protože víme, o čem se v něm píše. Jestliže je srozumitelný, je také přístupný a můžeme určit jeho základní aktory. Na jedné straně to je nepochybně *Leontius*, člověk, o kterém celý předložený text je. Proti Leontiovi stojí aktor *dav* (nikoliv tedy Petrus Valvomeris, protože Leontinus se v textu nestřetává s Petrem, ale s celým rozlíceným davem a na úrovni Leontia je dav, nikoliv jen jeho část). Jak vidíme, aktorem je vždy subjekt, o kterého jde v textu především.

Určili jsem si srozumitelnost i přístupnost textu, určili jsme si jeho aktory a můžeme přejít k samotné analýze středního dosahu. Jako první se pokusíme nalézt emocionálně laděná slova vážící se ke všem hlavním aktorům textu. Podotkneme, že emocionálně laděná slova dělíme na *absolutní* a *kontextuální*. Absolutní v sobě nesou emoci vždy, bez ohledu na okolní slova, kontextuální pak svoji emocionalitu i její náboj získávají teprve umístěním do kontextu – mezi jiná slova. Například spojení “svrchovaně spravedlivý” je kladné emocionálně nabitě dvousloví bez ohledu na kontext. “Přísný” je emocionálně kladné nebo záporné podle kontextu. Jestliže jste přísní na ty, kteří si to zaslouží, slovo nese kladný emocionální náboj, jestliže jste zbytečně přísní, záporný. K aktoru “Leontius” se váží následující emocionálně laděná slova: osvědčený, svrchovaně spravedlivý, laskavý, přísný, náchylný k milostným rozkošem, nepřístupný strachu, sebedůvěrou.

⁵⁴² Popis postupu analýzy středního dosahu vychází z metodické části mého dřívějšího textu. Viz BINKA, BOHUSLAV. *Analýza hlubinné ekologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2008, s. 17-22. Využit byl i v dalších textech.

⁵⁴³ Vybral jsem záměrně text, popisující boje římské spodiny a vládnoucí vrstvy: jde mi o to, aby to byl text z hlediska dnešního čtenáře politicky neutrální.

K aktoru "dav" se váží následující emocionálně laděná slova: zběsilá smečka, pohromy všeobecného rozvratu, malicherná, sveřepě napadla, rozlítit, zpupnou a hrozivou, hadí tváře ječících výtržníků. Všechna absolutní emocionálně laděná slova navázaná na aktora "Leontia" jsou bezvýhradně kladná, kontextuální kladná nebo neutrální, přičemž převažují kladná. Všechna absolutní i kontextuální emocionálně laděná slova navázaná na aktora "dav" jsou záporná.

Můžeme tedy určit první obsahové charakteristiky textu:

I. Emocionalitu textu (na škále emocionální x neemocionální) – která je určena počtem absolutně a kontextuálně emocionálně nabitých slov. Náš zkoumaný text je rozhodně emocionální. Emocionálně laděných slov je plný.

II. Dogmaticčnost⁵⁴⁴ (fundamentalističnost) textu (na škále nedogmatický x dogmatický), přičemž za dogmatický (fundamentalistický) text považujeme text, který:

A. Striktně přisuzuje, (distribuuje) kladně a záporně laděná emocionální slova vzhledem k aktorům, tedy text, který jednoho z aktorů obklopuje výhradně kladně laděnými emocionálními slovy, zatímco druhého záporně laděnými emocionálními slovy. Zde pozor – pokud text obklopuje pouze jednoho aktora, ať už výhradně kladnými či zápornými emocemi, je podmínka striktní distribuce vzhledem k aktorům také splněna! Text, který distribuuje striktně kladné a záporné emoce aktorům, je text zaujatý, přičemž každý dogmatický text je zaujatý, ale ne každý zaujatý text je dogmatický, protože se může vyskytnout – jakkoli zřídka – případ, kdy popisujete něco, co je v daném kontextu skutečně výhradně kladné a záporné. Náš text první zkoumanou vlastnost dogmaticčnosti splňuje.

B. Rozděluje svět (svět faktický i svět textu) na černý a bílý bez přívlastků. To znamená, že mezi bílým a černým neexistují žádné přechody. Jste buď na straně dobra, nebo zla, mezistupeň neexistuje. Také tuto vlastnost náš text splňuje.

C. Je neobjektivní – tzn. reálný svět ho nezajímá. Pokud byste autorovi našeho textu řekli, že lidé z popsaného davu měli v něčem pravdu, a pokusili se argumentovat, autor (zde Marcellinus) řekne: "Nemůžete mít pravdu, Leontius je kladný a dav záporný bez ohledu na reálný svět." Důležitá není skutečnost, ale autorova představa toho, jak by skutečnost měla vypadat. Příklad: dle autora je Leontius svrchovaně spravedlivý, i když Valvomera odsoudí za nepatrnou chvíli, aniž se ho na cokoliv zeptá a cokoliv si o jeho provinění zjistí. Skutečnost není pro Leontia důležitá. Tedy i zde náš text podmínku splňuje.

Náš text splňuje všechny podmínky dogmaticčnosti, a je tedy dogmatický.

III. Sofistikovanost textu (na škále sofistický x nesofistikovaný). Sofistikovaný je každý text, který záměrně skrývá to, co sděluje. Uvedme si nyní příklady nesofistikovaného a sofistického textu.

„Protože to je kniha Filozofa. Každé z děl tohoto myslitele zničilo část vědění, které křesťanství shromažďovalo po celá staletí. Církevní otcové řekli všechno, co je o Slovu a jeho síle třeba vědět, ale stačilo, aby Boethius Filozofa komentoval, a mystérium Slova božího se přeměnilo v lidskou parodii kategorií a sylogismů. Genesis nám poskytuje všechno, co je třeba vědět o skladbě všehomíra, a pak stačilo, aby byly znova objeveny fyzikální knihy Filozofa, a všehomír byl znova uvažován v pojmech tupé

⁵⁴⁴ Oproti původní metodice se v této knize přikláním k označení dogmatický namísto fundamentalistický.

a slizké hmoty a Averroes přesvědčil skoro všechny, že svět je věčný. Věděli jsme všechno o jménech božích a dominikán, kterého pohřbil Abbo, sveden Filozofem, je přejmenoval ve shodě s pyšnými stezkami přirozeného rozumu. Všehomír, který se podle Areopagity jevil každému, kdo se uměl podívat na nebesa, jako oslnivý vodopád první příčiny, causa prima, se tak stal jímkou pozemských indicií, od kterých se postupuje k pojmenování abstraktních skutečností. Kdysi jsme vzhlíželi vzhůru k nebesům a bahně hmoty jsme věnovali sotva pohrdlivý pohled, nyní se díváme dolů na zem a pouze na základě jejího svědectví myslíme na nebe. Každé slovo Filozofa, na něhož dnes už přísahají i světci a papežové, převrátilo obraz světa vzhůru nohama...“

Právě uvedený text je textem nesofistikovaným. Jeho autor je dogmatik (text splňuje všechny tři podmínky dogmatického textu), který nenávidí filozofii a zbožňuje víru, ale bojuje „s otevřeným hledím“, své – jakkoli nenávislné a ke skutečnosti výběrově lhostejné – stanovisko prezentuje otevřeně. Sdělení „Filozofie může za všechno zlo, kdežto náboženství a víra nás jako jediné mohou zachránit – takže filozofii je třeba vymýtit“, říká přímo a bez obalu.

Podívejme se nyní na druhý text:

Védské poznání je vědecké a čisté, proto je přijímáme. Akceptujeme vše, co Kršna říká. To je vědomí Kršny. Ušetří nám to spoustu času. Jestliže přijmeme správnou autoritu nebo správný zdroj poznání, ušetříme si mnoho času. V hmotném světě existují dvě cesty k poznání: induktivní a deduktivní. Deduktivní metodou se došlo k závěru, že člověk je smrtelný. Otec nám říká, že člověk je smrtelný, sestra nám říká, že člověk je smrtelný, každý říká, že člověk je smrtelný, ale výzkumy neprovádíme. To, že člověk je smrtelný, přijímáme jako fakt. Kdybychom chtěli výzkumy zjistit, zda je člověk smrtelný, museli bychom studovat každého jednotlivce, a tu by nás mohlo napadnout, že snad někde existuje člověk, který neumírá, jenže my jsme se s ním nesetkali. Takto se naše výzkumy nikdy nedoberou konce. Tomuto přístupu se v sanskrtu říká ároha, vzestupný postup. Chceme-li dosáhnout poznání vlastním úsilím, prostřednictvím našich nedokonalých smyslů, nikdy nedojdeme ke správným závěrům. To není možné.

V Brahma-sanhitě se říká: Představme si, že letíme letadlem rychlejší než myšlenka. Naše hmotná letadla dokážou letět rychlostí 2000 km za hodinu, ale co to je v porovnání s rychlostí myšlenky? Když sedíme doma a myslíme na Indii vzdálenou 10 000 km, octneme se tam v myšlenkách okamžitě. Tak rychlá je myšlenka. Přesto se říká, že kdyby člověk letěl po miliony let letadlem rychlým jako myšlenka, zjistil by, že duchovní svět je neomezený. Není možno se k němu ani přiblížit. Proto nám Vědy prikazují, abychom se obrátili na duchovního mistra, pravého guru. V této souvislosti bylo také použito slova povinně. Jaké kvalifikace má mít duchovní mistr? Vyslechl a přijal védské (pravé) poselství z pravého zdroje, jinak není pravý. Kromě toho musí být skutečně pohroužen v Brahmanu...

Kdyby se někdo pokusil poznat Kršnu pouze studiem védské literatury, byl by zmaten. Mohlo by se mu to podařit, ale je to velice těžké. Kršnu je však možné velice snadno poznat prostřednictvím Jeho oddaných – Jeho oddaní vám Ho mohou předat. To je v moci těch, kteří jsou mu oddáni...

Hnutí pro vědomí Kršny je autorizováno védskými zásadami.

Na první pohled běží o významně odlišný text. Ale čím? Stejně jako text první je – až na některé pasáže – srozumitelný. Jeho aktoři jsou: védské poznání, poznání na základě vlastní zkušenosti, čtenář a Hnutí pro vědomí Kršny (Hare Kršna). Podívejme se nejprve na emocionálně laděná slova a jejich distribuci vzhledem k aktorům.

K aktoru „védské poznání“ jsou navázána emocionálně laděná slova „vědecké, čisté, ušetří nám spoustu času, správná autorita, správný zdroj, poselství z pravého zdroje“, k aktoru „poznání na základě vlastní zkušenosti“ slova „nedokonalé smysly, nikdy nedojdeme ke správným závěrům, zmaten, těžké“. Aktor „čtenář“ je mírně záporný až neutrální, aktor „Hnutí pro vědomí Kršny“ je jednoznačně pozitivní, přičemž je spojený s aktorem „Védské poznání“.

Oba dva texty jsou dogmatické (tedy striktně distribující emoce mezi aktory, černobílé a lhostejné k realitě), ovšem zatímco první je otevřeně dogmatický, druhý je dogmatický skrytě. Skrývá, „obaluje“ sdělení tak, abychom jej při čtení nepostřehli.

Neříká: „poslouchejte mě, protože já jsem vyvolený, zatímco vy jste tupci, co mají poslouchat“, ale „védy přikazují, abychom se obrátili na duchovního mistra, pravého guru... V této souvislosti bylo použito slova povinně.“ Ale význam obou vět je téměř shodný, liší se pouze bezprostřední účinek – jen stěží bychom poslouchali člověka, který nám říká, že jsme tupci.

Odlišnost prvního a druhého textu tedy není v dogmaticčnosti, ale v míře sofistikovanosti – skrytosti obsahu sdělení, přičemž je jasné, že nebezpečnější je text druhý.

A dostáváme se k nejobtížnější – a také nejdůležitější – části našeho rozboru textů, k určení východisek a logické konzistence textů.

IV. Východiska textu

Nejprve předběžná, informativní definice: „Východiska textu jsou jakési pilíře, na kterých text stojí a bez nichž by nikdy nemohl vzniknout.“ Jsou to základní předpoklady, přijaté hypotézy textu. Východiska textu nemusí být nutně v textu uvedena, a dokonce si je nemusí uvědomovat ani autor, ovšem přítomna jsou v každém textu. Připomeňme si text o filozofii a víře (viz výše).

Jak si určíme jeho východiska? Za prvé – vycházíme z faktu, že v naprosté většině případů jsou východiska textu spojena s jeho aktory – zde filozofie a víra. Za druhé – víme, že východiska budou formulována spíše abstraktně – ve vyšší míře obecnosti. A za třetí – víme, že východisek textu nebude obvykle více než pět.

Východiska textu jsou následující:

Svět je rozdělen na dva naprosto odlišné prvky.

Prvek dobra reprezentuje víra a církev.

Prvek zla reprezentuje rozum a filozofie.

Je dobré potlačovat zlo a podporovat dobro.

Vaše vlastní formulace může být mírně odlišná (jsme v kvalitativní analýze), ovšem je jasné, že za východiska textu nebudeme považovat věty:

Prezident Klaus je muž.

Každý, kdo hraje dobře fotbal, je letecký specialista.

Formulace východisek textu tedy není striktní, ale rozptyl správně určených východisek je poměrně malý.

Určeme si nyní východiska textu Védské poznání. Vypadají následovně:

Existují dvě cesty poznání.

Jedna z nich je dokonalá, druhá zavrženíhodná.

K cestě dokonalé se dostaneme pouze pod kvalifikovaným vedením.

Kvalifikované vedení nám poskytne jen autor textu a jeho hnutí.

V. Logická konzistence textu

Logická konzistence textu je vlastnost vážící se na bezrozpornost a správné odvozování textu. Text je logicky konzistentní, pokud je bezrozporný a z jeho premis (přijatých předpokladů, východisek) skutečně vyplývají závěry. Z toho ovšem v žádném případě nevyplývá, že s každým logicky konzistentním textem budeme souhlasit. Podívejme se na následující text:
„Je jasné, že mezi nejnadanější národy patří Bengálci, každý, i ten nejhoupější Bengálec je daleko moudřejší než nejchytřejší člověk mimo Bengálsko. Dnes, kdy je potřeba intenzivně zvyšovat inteligenci lidstva, nezbyvá než všechny národy mimo Bengálců vyhladit.“

Tento text je logicky konzistentní, ovšem málokdo z nás s ním bude souhlasit. Nesouhlasíme totiž s východisky (přijatými předpoklady) takového textu:

Bengálci jsou daleko inteligentnější než ostatní národy.
Je potřeba urychleně zvyšovat inteligenci lidstva.
Lidský život je daleko nižší hodnotou než celková inteligence lidí.

Naopak – nutně – musíme odmítnout jakýkoliv logicky nekonzistentní text – i kdybychom souhlasili s jeho východisky.

„Jsem přesvědčen o nutnosti pečovat o ohrožené a týrané děti, a proto je potřeba zvýšit počet úředníků v České republice.“

Text je nesmyslný, i kdybych s jeho předpoklady a cílem souhlasil. Dobrá vůle tam, kde chybí schopnost myslet, mnoho nezmůže.

Obecně tedy existují texty:

Logicky konzistentní, s jejichž východisky souhlasíme.

Logicky konzistentní, s jejichž východisky nesouhlasíme.

Logicky nekonzistentní, s jejichž východisky souhlasíme.

Logicky nekonzistentní, s jejichž východisky nesouhlasíme.

Zůstaňme ještě chvíli u textů logicky konzistentních, s jejichž východisky nesouhlasíme.

S východisky textu nesouhlasíme v zásadě ze tří důvodů:

I. Východiska jsou fakticky nesmyslná. Pokud je východiskem textu fakt, že nejlepším plavcem na Zemi je cihla obalená kovovým drátem, odmítáme východisko, protože je fakticky nepravdivé.

II. S uvedenými východisky hodnotově, nikoliv fakticky, nesouhlasíme. Naše hodnoty nám je neumožňují přijmout. Pokud je východiskem textu předpoklad, že „všechny děti jsou na nic a měli bychom je vyvraždit“, není možné prokázat, že východisko je nepravdivé, ale je možné takové východisko z naší pozice hodnotově odmítnout.

A zbývá poslední, nejobtížnější charakteristika textu – **analytičnost** (na škále analytický x neanalytický).

Analytický text splňuje všechny následující podmínky:

1. Podává informace (tzn. sděluje nějaká netriviální fakta);
2. Informace strukturuje (uspořádává) logicky správně tak, aby z nich mohl odvozovat další fakta nebo interpretace fakt;
3. Uvedené interpretace (vysvětlení) faktů jsou dokládány – logicky správně – na základě faktů a uvedených předpokladů;

4. Je logicky konzistentní s výslovně uvedenými předpoklady, východisky a omezeními těchto předpokladů;
5. Může být falzifikován, tzn. existují způsoby, jak prokázat jeho logickou nekonzistenci nebo nepravdivost jeho východisek⁵⁴⁵.

Neanalytický text je pak opakem textu analytického. V jistém, velmi nepřesném zjednodušení můžeme říci, že analytický text podává množství logicky správně uspořádaných faktů a přibližuje jejich možné interpretace, zatímco neanalytický text podává jednu interpretaci skutečnosti, nejčastěji v emocionálním hávu.

VI.4.2. Využití metody analýzy středního dosahu

A po stručném přiblížení metody můžeme začít s analýzou jednotlivých textů. Vybíráme ty texty, které v každé množině zastupující jednotlivá hnutí charakterizuje krajní pozice, tzn. největší míra zásahů všech tří obsahovou analýzou zkomaných kritérií (jistotná modalita, voluntativní modalita, pejorativnost). Podívejme se nejdříve na vybrané texty organizace Národní odpor. Začneme textem Multi-kulti⁵⁴⁶:

Multi-kulti

Jedna ze zbraní Židů a jejich svobodozedenářských posluhovačů vůči původnímu obyvatelstvu naší Evropy je jeho nekonvenční rasistická politika zaměřená právě proti nám, bílým Evropanům. Politika multikulturní společnosti, zkráceně multi-kulti. Každý ji jistě zná. Politika multi-kulti je dosti radikální, rychle se šířící a velice účinná zbraň. Západní země jsou již plně zasaženy, k nám však postupně proniká taky.

Multi-kulti politika se začala prosazovat pomalu po druhé světové válce, naplno se rozjela v letech šedesátých. Příčin bylo hned několik. Dekolonizace třetího světa, čímž se Židé západní diaspory snažili bránit svým východním zbolševizovaným bratrům verbovat necivilizované a negramotné divochy do svého rudého bloku jako bojeschopnou sílu v období studené války. Sovětizace začala ve východní Asii a pomalu se rozšiřovala na Blízký východ i do Afriky. Dalším důvodem bylo doplnit chybějící tabulkové počty pracujících, aby v budoucnu nezkolaboval nedostatečný důchodový systém kapitalistického hospodářství západní Evropy. Což se stejně nepodařilo a ani sto milionů novevropanů na podpoře ho nezachrání. Poslední důvod, toužebné přání Židů, je snaha zničit zbytky zdravé krve jimi nenáviděných, opovrhovaných barbarů, bílých Evropanů – vzpurnou sílu, vždy se hrdě stavějící Steinům a Kohnům na odpor, aby už nikdy na své rodné půdě, prosáklé krví svých předků, Evropan, zpřímá a neporažen, nepohlédl do jízlivého oka nosatého zjevu. Rozpustit její poslední kapky v přílivu barevné invaze z třetího světa zaplavující naše země. Člověk bez kořenů, bez identity, šedý robotický otrok, bude poslušným sluhou svého vyvoleného pána, potomka Jakoba.

Výsledky multi-kulti lze vidět dnes víceméně po celé západní Evropě. Nekoordinovaný chaos ve změní pestrobarevných těl, jakákoliv identita je tatam. Ulice připomínají africká tržiště. Ovšem samotní bubuevropané se své identity nevzdávají a pilně udržují tradice. Hořká ironie, kterou si Židé v lóžích s bratry zednáři jen těžko připouští. Zvláště, chovají-li se k nim jejich nové adoptivní děti namísto s úctou trochu frackovitě. Smutné je také vidět chování velkého procenta evropských žen. Těch žen, pro které jejich praotcové po dlouhá staletí prolévali svou krev na bojištích všemožných bitev a válek. Proto, aby uchránili čest, svoji půdu a zabezpečili budoucnost svých dětí, budoucnost krve. Tyto ženy, otrávené falešnou multi-kulti propagandou útočící na ně již od nízkého věku, se dnes bez odporu vrhají do náručí námi nezvaných návštěvníků, nekulturních divošských nájezdníků. Nevadí jim, že boří to, co jejich otcové po staletí

⁵⁴⁵ To, mimo jiné znamená, že analytický text nemůže být dogmatický a logicky nekonzistentní.

⁵⁴⁶ Viz RYS, JAN. *Multi-kulti*. Národní odpor [online]. 2007. [cit. 2008-07-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.odpor.org/index.php?page=clanky&kat=&clanek=549>>.

budovali. Omámené touhou po něčem novém, odlišném, přetrhávají staré kulturní pouto se svou rodnou půdou, se svými předky. Rodí potomky barevným kolonistům, šedé bastardy. Ti, bez přímé identity uznávající tradice otce dobyvatele a pohrdající pokořenou kulturou matky, se s odporem staví vůči všemu původnímu, evropskému. Na ně politika multi-kulti neplatí. Té se smějí. A i někteří naši muži ze zbabělosti, z lenosti a vlastní neschopnosti najít si sobě rovnou družku, dají za vděk chtivé orangutance, která se bez lásky a z vypočítavosti ráda vdá do domorodé zabezpečené rodiny. Jejich potomci jsou pak zmatení a frustrováni ještě více. A oni také nevěří pohádce o multi-kulti. Chtějí identické prostředí. Proto vznikají ghetta, území obývaná určitým přistěhovalec etnikem, ve kterých jsou bílí okamžitým terčem. A Židé to tolerují. I oni se nás se stejnou nechutí stranili, ač dnes vypráví jiné báchorky. Ghetto bylo vždy území, kde se uchovávaly tradice před okolním světem. A jinak tomu není ani dnes. Ovšem jednou tyto přeplněná ghetta prasknou a zaplaví nás obrovská vlna Hotentotů, která nás navždy smete. A Žide, myslíš, že tebe ne?

Závěrem asi toto. Existují ještě zatím nezničené části Evropy. V těch by bylo třeba začít s radikální propagandou za záchranu naší krve a s otevřenou konfrontací vůči Židům a zednářům, kteří jsou za vše odpovědní. Bránit naše lidi proti zhoubné propagandě našich nepřátel a nenechat se porazit. Pomalu, těžce, ale přece vybojovat naše právo na přežití. Vítězství zdar !

Aktory textu Multi-kulti jsou: **židé, ostatní neevropané, politika multi-kulti, odpadlí bílí evropané a zdraví bílí evropané**. K aktoru **židé** přiřazuje autor následující emocionálně zabarvená slova: *zbořševizovaným bratrům, snaha zničit zbytky zdravé krve, jízlivého oka nosatého zjevu*. K aktoru **ostatní neevropané** přiřazuje autor následující emocionálně zabarvená slova: *necivilizované a negramotné divočky, na podpoře, barevná invaze, chaos ve změní pestrobarevných těl, bubu-evropané, fraškovitě, nekulturních divošských nájezdníků, chtivá orangutanka, zaplaví nás obrovská vlna Hotentotů*. K aktoru **multi-kulti** autor přiřazuje: *rasistická politika zaměřená proti nám, falešnou multi-kulti propagandou*. K aktoru **odpadlí bílí evropané** pak autor textu přiřazuje: *otrávené, boří, omámené, přetrhávají staré kulturní pouto, ze zbabělosti, z lenosti, z vlastní neschopnosti, zmatení a frustrování*. K aktoru **zdraví bílí evropané** přiřazuje autor: *nezničené části Evropy, naše krev, zabezpečili budoucnost svých dětí, po staletí budovali*.

Text charakterizuje mimořádně vysoká míra emocionality, která je soustředěna především do záporných emocionálně laděných slov. Autor distribuje emocionálně laděná slova vzhledem k aktorů striktně (tzn. k některým aktorům pouze kladně nabitá, k některým pouze záporně nabitá) a splňuje i další charakteristiky nutné k identifikaci dogmatického textu (černobílé vidění světa, výběrová lhostejnost k realitě). Záporně laděná emocionální slova, přecházející v nejméně polovině případů až do pejorativnosti ukazují směrem k výše definovanému agresivnímu dogmatismu. Text není sofistický a obsahuje velké množství logických nekonzistentností. Určeme si východiska textu:

Existuje Zlo a Dobro.

Židé a ostatní neevropané představují Zlo.

Bílí Evropané, kteří si uchovávají čistotu rasy a krve představují Dobro (Naději).

Protože Židé nenávidí evropskou bílou rasu snaží se jí zničit a k tomu využívají politiku multi-kulti, která prostřednictvím neevropských národů ničí čistotu bílých Evropanů.

Ti bílí Evropané, kteří podlehnou politice multi-kulti se stávají nástrojem Židů proti čistým bílým Evropanům.

Po určení východisek můžeme konstatovat, že text Multi-kulti je podle analýzy středního dosahu textem neanalytickým a zároveň dogmaticky-agresivním, takže odkazuje k extremismu, tak jak jsme si jej definovali v kapitole III.

A předcházející analýzu doplníme analýzou článku „Život je krásný aneb Eichler – tebe také vidíme“⁵⁴⁷

Všude ve zdravé přírodě panuje zákon akce a reakce. Rozhodne-li se nám někdo škodit, může počítat s tím, že se jím začneme také zabývat. **Pavel Eichler (v originálním textu je v této závorce uvedena adresa, rodné číslo a telefon Pavla Eichlera)** je zvláštní individuum, které se chtělo prosadit všude...

Nebudeme však chudákovi Eichlerovi dávat na tomto webu více prostoru, než si zaslouží. Je zbytečné prozrazovat veškeré detaily o tomto tvorovi. Nebudeme zatím zveřejňovat nic o tom, jak se několikrát pokoušel okrást lidi, kteří ho považovali za kamaráda, jak neváhal jejich důvěry zneužít k vlastnímu prospěchu. Nemá smysl, abychom popisovali jeho neutěšený život, co se partnerských vztahů týče. Ani jeho pokusy vytřískat prachy na hip-hopové scéně. Pro ty, kteří znají Pavlíka lépe, nemusíme říkat, že jde vskutku o pitoreskní figurku budící lítost. Když fotil železné řady svobodné národní opozice v Brně minulý rok, třásla se mu ruka, chudáčkovi...

Podobných je, řeknete si. Jenomže právě tohoto ubožáka se rozhodla použít jako svého bílého koně BIS, která jím vlastně zabila dvě mouchy jednou ranou. Na co jej naverbovali, nám není kupodivu známo. Určitě však dlouho neodolával a nechal se rekrutovat sám, aby tak zvýšil svoje pošramocené ego. Potenciálních škrálopů v minulosti má nespočet a jeho touha po úspěchu a penězích je přímo patologická.

Soudruzi z BIS tak získali pod kontrolu stránky www.antifa.cz a zároveň si prostřednictvím svého koně Eichlera vytvořili spolehlivou hlásnou troubu do mainstreamových médií. V praxi to funguje tak, že ve spolupráci s (nebo spíše na pokyn) BIS napíše Eichler článek na stránky [antifa.cz](http://www.antifa.cz), pak jej upraví a použije jako zdroj pro iDnes, případně pro svůj blog. A jelikož je podobných agentů novinářů mnoho, není problém, aby jeho článek posloužil jako oficiální podklad pro další... Eichler je dokonce tak aktivní, že některé věci píše „iniciativně“ zřejmě bez přímého úkolu.

Neúspěšný práškač Eichler tedy chrlí „své“ duševní zvrátky proti aktivistům a příznivcům svobodného odporu. Někteří příliš radikální kamarádi krátkozrace navrhovali nekompromisní postup proti jeho osobě. Nicméně bylo rozhodnuto, že jakýkoli postup proti tomuto zakomplexovanému jedinci by byl zbytečný, možná by ho ještě uspokojil a utvrdil v jeho vlastní „velikosti a odvaze“. Je to jen loutka Systému. Loutka, jakých je spousta a jejímž odstraněním by se nic nevyřešilo.

Proto se aspoň podívejte na fotku, na níž je zachycen v triku Bohemia se zdviženou pravicí. Nevypovídá úplně o všem? Hajlování šlo Pavlíkovi kdysi stejně dobře, jako práskání nebo psaní nyní. Doufáme, že si dáš novou fotku do profilu na iDnes, Pavlíku, a taky na Antifa.cz. Ve tvé složce na BIS, kde jsme si ji „vypůjčili“, už nějakou tu dobu leží. Snad se nezlobíš?!

Hlavními aktory druhého textu organizace Národní odpor jsou: **Pavel Eichler a BIS**. K aktoru **Pavel Eichler** se v textu váží následující emocionálně laděná slova: *škodit, zvláštní individuum, chudák, tvor, okrást lidi, zneužít k vlastnímu prospěchu, neutěšený život, vytřískat prachy, pitoreskní figurku budící lítost, ubožáka, pošramocené ego, škrálopů v minulosti má nespočet, touha po úspěchu a penězích je přímo patologická, spolehlivou hlásnou troubu, neúspěšný práškač Eichler, duševní zvrátky, zakomplexovaný jedinec, loutka Systému, práskání*. K aktoru **BIS** se žádná emocionálně laděná slova neváží, protože je však spojen s aktorem Pavel Eichler je v textu vnímán také negativně.

Také tento druhý text charakterizuje vysoká míra emocionality, která je tentokrát soustředěna výhradně do záporných emocionálně laděných slov. Text je jak z hlediska distribuce emocionálně laděných slov, tak z hlediska výběrové lhostejnosti k realitě a černobílého vidění světa jednoznačně dogmatický a opět ve formě tzv. agresivního dogmatismu. Text není

⁵⁴⁷ Viz KAMERAD. *Život je krásný aneb Eichler – tebe také vidíme*. Národní odpor [online]. 2008. [cit. 2008-07-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.odpor.org/index.php?page=clanky&kat=&clanek=786> >.

sofistikovaný a obsahuje několik drobných prohřešků vůči logické konzistenci. Určeme si východiska textu:

Pavel Eichler je zosobněním všeho ubohého a špatného co může být v člověku.

BIS využívá lidi jako je Pavel Eichler.

Aktivisté svobodného odporu by však neměli Pavla Eichlera zničit, protože lidí takového typu je více a likvidace jednoho ničemu nepomůže.

Přesto je dobré Pavlovi Eichlerovi škodit.

Také text „Život je krásný aneb Eichler – tebe také vidíme“ je podle analýzy středního dosahu textem neanalytickým a zároveň dogmaticky-agresivním, takže odkazuje k extremismu, tak jak jsem si jej definovali v kapitole III.

Analýza středního dosahu obou textů organizace Národní odpor jednoznačně potvrzuje výsledky dosažené obsahovou analýzou. Texty této organizace postrádají analytickou argumentaci, jsou agresivně dogmatické a jednoznačně odkazují k extremistickému postoji autorů.

Podívejme se nyní na texty Hnutí Duha a Nesehnutí.

Začneme u prvního textu Nesehnutí, který jako jediný text všech zkoumaných „zelených“ materiálů může v součtu zásahů jistotné modality, voluntativní modality a pejorativnosti alespoň částečně konkurovat většině textů hnutí Národní odpor. Jedná se o text „Vegetariánství – veganství“⁵⁴⁸

Proč stále tolik lidí na světě jí maso a živočišné produkty? Vzdát se té dobré chuti, těch lákavých nabídek skvělých cen z hypermarketů, odolat fastfoodům, které jsou ve městech na každém kroku. Zřít se toho a ještě platit za jídlo, které není dobré (je přeci zdravé a to dobré nebývá). Proč by to dělali? Kvůli zvířatům, která nám byla dána, aby nám sloužila? Pro své zdraví? Když zdravotnictví je na tak vysoké úrovni, že je možné si zničené orgány dát nahradit? Pro krásnou postavu? Když existuje tolik způsobů jak si udržet postavu bez námahy. Pro Zemi, která nás živí? Když si můžeme kolonizovat Měsíc.

Na následujících několika stranách bychom Vás rádi seznámili s reakcemi na nejběžnější dotazy, se kterými se člověk setká, když zvažuje pro a proti vegetariánské či veganské stravy. Vegetariánství je způsob stravy, při kterém je vyloučena konzumace jakýchkoliv částí těl zvířat a výrobků z nich, například želatina či sádlo (zdroj: Wikipedie). Veganství navíc kromě vegetariánství ze stravy vylučuje veškeré živočišné produkty (např. mléko, vejce apod.). Důvodů pro zvolení si tohoto způsobu stravování je hned několik. Asi nejčastěji se můžeme setkat s **důvody etickými**. Zabít bezdůvodně jiného tvora jen pro vlastní obživu. Ten, kdo si za svou stravu vybere maso, či masné výrobky, které nejsou z biochovů, mimo jiné podporuje otřesné podmínky ve velkochovech. Ať už ale jíme maso z biochovů či konvenčních chovů, nemění to nic na tom, že produkce masa je spjata samozřejmě i s existencí moderních masových popravišť – jatek. Ve velkochovech jsou zvířata chována v bídných podmínkách. Dokazují to mnohé fotografie a záběry. Trpí fyzicky i psychicky. Některá jsou celý život uzavřena v miniaturních prostorech. Mláďata jim jsou odjímana brzy po porodu. To, že mají své přirozené pudy, že cítí bolest, že mají city, je známo. Proč to tedy vůbec dopouštíme, když nás tak bolí utrpení našich domácích mazlíčků? Proč jsou tato zvířata něčím méně, když jsou stejně citlivá a některá i mnohem inteligentnější než oni? Dalším důvodem pro zvolení si této stravy mohou být **důvody ekologické**. Vždyť Země se otepluje, ledovce tají, do ovzduší unikají znečišťující látky a velký podíl na tom mají velkochovy, kvůli kterým uniká metan a další plyny a díky kterým mohou být uvolňovány i toxické koncentrace amoniaku. Amoniak je toxická látka závažná pro

⁵⁴⁸ Jedná se o text letáku *Vegetariánství - veganství* umístěného na www stránkách organizace Nesehnutí. Nesehnutí [online]. 2008. [cit. 2008-03-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.nesehnuti.cz/index.php?rubrika=400>>.

životní prostředí, která se podílí na okyselování půd a podporuje nárůst řas a sinic. U lidí způsobuje dýchací potíže a dráždí kůži a oči (zdroj: Integrovaný registr znečišťování, www.irz.cz/latky/amoniak). Metan (CH₄) se podílí na skleníkovém efektu a globálním oteplování. Jde o druhý nejvýznamnější skleníkový plyn produkovaný při lidské činnosti (od průmyslové revoluce do dnešních dob přispěl 23% k posílení skleníkového efektu a samozřejmě bude přispívat dále) hned po CO₂ (ten přispěl 61%). CH₄ samozřejmě není produkovan jen velkochovy, ale třeba také pěstováním rýže, ale velkochovy jsou jeden z nejvýznamnějších zdrojů (zdroj: Kalvová, J., Moldan, B.: Klima a jeho změna v důsledku emisí skleníkových plynů. Karolinum, Praha 1996). A to nemluvíme o obrovské spotřebě pitné vody, které je stále méně, a draze získávané energii. V neposlední řadě, jsou to **zdravotní důvody**, které vedou člověka k bezmasé stravě. Vegetariánství a veganství je zdravý způsob života. Podle Americké dietetické asociace (ADA) a Kanadských dietologů dostává vegetariánsky se stravující člověk do těla všechny potřebné živiny. Vegetariáni a vegani mají podle stanoviska Americké dietetické asociace k otázkám vegetariánství (ADA, 2000) ve srovnání s nevegetariány nižší index tělesné hmotnosti. Dále mají také nižší úmrtnost. Je u nich nižší výskyt vysokého krevního tlaku, mrtvice, infarktu, nádorů prostaty a střev, cukrovky II. stupně a dalších nemocí. Nedostačující nutriční složení bezmasé stravy je nejčastější argument odpůrců vegetariánské/veganské stravy, avšak dle výše zmíněné organizace je dobře rozvržená veganská a všechny druhy vegetariánské stravy vhodná pro všechna životní období, včetně těhotenství, kojení, pro dětský věk i dospívání (Stanovisko ADA).

Vegetariánství a veganství je pro člověka nezdravé

Nejvýznamnější vliv na zdraví má životospráva (60% - 80%). Její hlavní součástí je způsob stravování, který je zásadním faktorem vzniku dvou chorob (srdečně cévních a nádorových onemocnění), které jsou příčinou až 80% předčasných úmrtí v hospodářsky vyspělých zemích. Ve výživě patří k rizikovým vlivům v první řadě zvýšená konzumace potravin živočišného původu, která je příčinou vyššího přívodu energie, bílkovin, tuků s nevhodnou skladbou mastných kyselin a obsahem cholesterolu, na druhé straně pak je příčinou nedostatku vlákniny, komplexních polysacharidů, vitamínu C a dalších ochranných látek, především antioxidantů, protože potraviny živočišného původu je neobsahují. Současná úroveň příjmu potravin živočišného původu jednoznačně souvisí s nárůstem degenerativních chorob: srdečně-cévní choroby, rakovina, cukrovka, ledvinové choroby, atd. Proto snížení spotřeby masa i ostatních živočišných potravin na bezpečnou míru nebo jejich úplné vyloučení je prvořadou zásadou pro prevenci těchto chorob (ČSVV). Navíc je známo, že maso obsahuje asi 14x více zbytků chemikálií než rostliny (The Vegetarian Society of the UK and the European Vegetarian Union, 2005).

Je to drahé

Ano, vegetariánská nebo veganská strava může být drahá, ale také nemusí. Záleží na tom, jestli jíte luxusní polotovary a potraviny dovážené z druhé strany zeměkoule, nebo jestli se spokojíte s místními luštěninami a zeleninou. Totéž ale platí i pro běžné stravování zahrnující maso, záleží na tom, co si můžete dovolit. Když se podíváte do obchodu, kolik stojí kilo masa a kolik stojí kilo luštěnin, ihned poznáte, co je dražší. Přitom se při přípravě objem masa zmenší, zatímco luštěniny nabobtnají ještě jednou tolik. Co se týče dalších potravin: tofu se cenou neliší od těch levnějších sýrů a k nejlevnějším potravinám na trhu patří výrobky připravené ze sojového texturátu (sojové plátky), místní zelenina, těstoviny, rýže a obiloviny. Mimoto nesmíme zapomenout na známý fakt, že „k získání kilogramu masa je zapotřebí průměrně 30 kg rostlin“ (zdroj: Begon, M., Harper, J.L., Townsend, C.R.: Ecology: individuals, populations and communities. Blackwell Scientific Publications, Oxford. 1990). Z toho je také patrné, jak je výroba masa drahá a plýtvavá.

Je to nedostupné

V obchodech je velká část výrobků vhodná pro vegetariány. Vegani to mají horší a musí více sledovat složení výrobků, ale ani to není neřešitelný problém. Nejlepší volbou jsou specializované obchody se zdravou výživou, ty jsou téměř vždy výhradně vegetariánské. V těchto obchodech jsou k dostání různé potraviny, které se běžně neprodávají, např. tofu, tempeh, různé alternativní výrobky (sojové plátky, párky a salámy, klaso, vegetariánské karbanátky apod.), také je zde velký výběr rostlinných pomazánek a zdravých sladkostí. Přibývá také vegetariánských restaurací a jídelen, protože počet vegetariánů stoupá. Seznam míst z celé republiky, kde je možné se najíst, je k dispozici na www.vegetarian.cz. Ale také nabídka v klasických restauracích se rozrůstá. Dobrou volbou jsou také pizzerie.

Vegetariánství a děti

Uvážíme-li současná rizika konzumace masa (BSE a související nemoci, prasečí mor, ptačí chřipka, „dioxinová drůbež“, atd.) spolu s naší odpovědností za děti do jejich dospělosti, pak pro ně přijatelné množství masa je nulové. A jak lze nahradit potřebu živočišných bílkovin z masa, které děti podle některých odborníků potřebují pro svůj růst? Ano, ještě mnoho „odborníků“ se domnívá, že maso je z nějakých důvodů potřebné pro zdravý vývoj lidského organismu. Tyto domněnky byly implementovány do vědomí naší široké veřejnosti v době budování socialismu, kdy jsme měřili životní úroveň podle počtu snědených prasat. Tehdejší věda v ČSSR byla nucena v rozporu s vědeckým výzkumem ve světě zdůvodňovat nezbytnost konzumace masa pro zdraví. Dnes si to však řada odborníků již nemyslí. Asi nejlepším dokladem je stanovisko České společnosti pro výživu a vegetariánství. Seznámit se s ním můžete buď na www.csvv.cz nebo v brožurce Stanovisko Americké dietetické asociace a Kanadských dietologů k vegetariánství, kterou vydala ČSVV (Zdroj: ČSVV).

Člověku je to nepřírozené?

Co je pro člověka přirozené a co ne, to je v dnešní době těžké určit. Můžeme se ale podívat na naše nejbližší příbuzné – na primáty. Člověk se stejně jako oni vyvinul tak, aby přijímal z největší části rostlinnou stravu. Živočišnou část jídelníčku (0 – 10 %) u většiny primátů tvoří hmyz a housenky. Šimpanzi několikrát do roka uloví i menšího savce a sní ho syrového, gorily jsou ale čistí vegani. Dokud si lidé nebyli schopni vytvořit nástroje k chycení a zabíjení zvířat, tak jejich živočišná složka potravy byla mizivá. Lov zvířat jim potom umožnil přežití a stěhování se. To ale neznamená, že jsme ke konzumaci masa dokonale přizpůsobeni. Mnoho vědeckých výzkumů ukazuje, že lidské tělo pracuje nejlépe na vegetariánské stravě a je odolnější proti nemocem. To, že se něco dělá dlouho, ať už je to konzumace masa, nebo cokoli jiného, neznamená, že je to přirozené.

Zvířata jsou tu pro nás, aby nám sloužila

Zvířata jsou schopna cítit, trpět, prožívat radosti i smutek stejně jako člověk, proč by proto měla kvůli němu trpět? Od základní školy se učíme, že člověk je pánem všeho tvorstva, avšak člověk není nadřazený nad zvířaty, je jedním z nich, proto by své schopnosti, kterými se liší od ostatních zvířat (svědomí, empatie a inteligence), měl využít ve svůj i jejich prospěch. To, že je nějaká bytost méně inteligentní, nám nedává žádné právo ji zneužívat, či dokonce zabíjet. Přijde snad někomu morální ubližovat mentálně zaostalým spoluobčanům a spoluobčankám? Například prasata mají schopnost rozeznávat na velice vysoké úrovni. Daleko více než psi a určitě více než tříleté děti, říká Dr. Donald Broom, profesor Cambridge University (zdroj: “New Slant on Chump Chops,” Cambridge Daily News, 29 Mar. 2002). Proto bychom se k nim měli chovat stejně, děti přece také nejlépe. Psy a kočky bychom přece také nejedli a bereme je jako přátele, proč to nezkusit i s ostatními zvířaty, bez ohledu na to, jak nás ovlivnila společnost?

Vegetariáni jí jenom trávu a zrní Nebo co vlastně jí?

Říká se, že zdravá strava má být pestrá, a že vegetariánům tedy něco chybí. Zapomíná se ale na to, že je to pouze několik potravin, tedy maso, popřípadě mléko, vejce a med. Na druhou stranu se už nemluví o tom, že vegetariáni často jí i potraviny, které běžní konzumenti nejí a často o nich ani nevědí. Jedná se nejen o sojové výrobky, ale o mnoho dalších chutných potravin, jako jsou např. různé druhy netradičních luštěnin (cizrna) a obilovin (špalda), mořské řasy, celozrnné těstoviny, karobové sladkosti, melasa, kuskus, bulgur, sušené ovoce či různé druhy ořechů a semen. Kromě toho, že tyto potraviny mnoho konzumentů ani nezná, jsou v mnohých případech zdravější variantou běžně konzumovaných potravin.

Veganství

Mnoho lidí se již ztotožnilo s vegetariánskou výživou, vždyť i mnoho obchodů a restaurací se snaží vycházet tomuto požadavku vstříc, ale hůře je tomu už s výživou veganskou, mnozí ani neví, o co vlastně jde. Co tedy člověka vede k tomu, aby se zřekl veškeré živočišné produkce? Nepil mléko, nejedl jogurty, vajíčka, sýry, med a vše, co tyto produkty obsahuje? Je to vůbec možné přežít? A jak dlouho? Takoví lidé

se přece musí živit jen kořínky rostlin? Opak je ale pravdou, strava řady veganů a veganek je výborná a zdravá a pokud myslí na pestrost a vyváženost své stravy, tak také bohatá. Proč někoho napadne tak zásadně změnit svůj jídelníček? Vegani a veganky upozorňují na to, že zvířata netrpí pouze tím, že jsou využívána na maso, ale také tím, že jsou chována na další živočišné produkty (např. na mléko, vejce apod.). Např. krávy chované na mléko jsou neustále uměle oplodňovány. Kráva má totiž mléko teprve poté, co porodí tele. To je jí odebíráno hned po porodu. Po několika letech života krávy mléka začne ubývat, a tak končí na jatkách, přitom by se přirozeně mohla dožít třeba až třikrát více let. Neustálým odebíráním velkého množství mléka také krávy často trpí těžkými záněty vemene. I proto vadí veganům a veganám využívání zvířat ve velkochovech. Přejít na bio-produkty je sice z hlediska podmínek pro život zvířat dobrá alternativa, ale kráva, i když je chována v podmínkách ekologického zemědělství, stejně skončí na jatkách. Veganství ale není jen o tom, co jíme. Je to určitý styl života, kdy tito lidé odmítají jakékoliv využívání zvířat. Nesouhlasí s kožešinovým průmyslem, se zvířecími zápasy, s cirkusy se zvířaty. Odmítají také používání kosmetiky a dalších výrobků testovaných na zvířatech či nošení kožených výrobků. Je to sice v dnešní době stále nezvyklé, ale i toto chování má své opodstatnění a podle již výše zmíněných asociací je i vyvážená veganská strava zdravá. Jediným problémem, který se v opravdu vyvážené veganské stravě může vyskytnout, je nedostatečné množství vitamínu B12, nutno ale podotknout, že nedostatkem tohoto vitamínu trpí i lidé, kteří maso a živočišné výrobky jedí. Existuje ovšem dostatek potravin o tento vitamín obohacených. Veganům vadí nejen špatné zacházení se zvířaty, ale jejich zabíjení a využívání, což pouhý vegetariánský způsob života neřeší.

A na závěr...?

Zamysleme se nad tím, že na celém světě trpí hladem 850 milionů lidí, jsou to dohromady celé USA, Kanada a Evropská unie. Hlad a podvýživa jsou největším zdravotním rizikem. Vzhledem k neefektivní přeměně energie v potravním řetězci je konzumace masa zvířat (býložravců, masožravců i všežravců) za současného počtu lidí na Zemi ekologickým hazardem. Dostatek (bezmasé) potravy pro jednoho člověka vyprodukuje již na ploše 0,125 ha, konzumace masa však vyžaduje pozemek 0,6 ha na osobu (na stejné ploše by se tedy uživilo asi pět vegetariánů, ale pouze jeden masožravec, tedy člověk běžně konzumující maso). Je zřejmé, že konzumace masa není udržitelným způsobem výživy populace a pro zachování života na zemi je nutné jeho spotřebu snížit nebo dokonce možná úplně odstranit (zdroj: Odum, E.: Fundamentals of ecology, 3. vyd., W. B. Saunders Company Philadelphia, London, Toronto 1971). Věříme, že Vám tento leták přinesl několik nových informací o vegetariánské stravě celkově a že Vám pomůže zamyslet se nad tím málem, co může každý/á z nás učinit pro zlepšení vztahu mezi lidmi a zvířaty, zlepšení svého zdraví a stavu celé naší Země.

Aktory textu určujeme následovně: **životní styl lidí jedících maso, vegetariánský a veganský životní styl, živá zvířata**. K aktoru **životní styl lidí jedících maso** se pojí následující emocionálně zabarvená slova: *podporuje otřesné podmínky ve velkochovech, masových popravišť – jatek, v bídných podmínkách, trpí fyzicky i psychicky, rizikovým vlivům, dražší, drahá a plýtvavá, rizika, „odborníků“ /v ironizujícím slova smyslu/, v rozporu s vědeckým výzkumem, masožravec*. K aktoru **vegetariánský a veganský životní styl** se pojí následující emocionálně zabarvená slova: *zdravý způsob života, dostává ... potřebné živiny, nižší úmrtnost, lidské tělo pracuje nejlépe na vegetariánské stravě, je odolnější proti nemocem, výborná a zdravá, pestrost a vyváženost, bohatá, má své opodstatnění, zlepšení zdraví, zlepšení vztahu se zvířaty*. K aktoru **živá zvířata** se pojí následující emocionálně laděná slova: *jsou stejně citlivá, mnohem inteligentnější, schopnost rozeznávat na velice vysoké úrovni*.

Text vzhledem k aktorům distribuuje emocionálně laděná slova striktně a splňuje tak první podmínku dogmatickosti. Navíc text rozděluje svět v dané oblasti na černou a bílou (bez stupňů šedi), takže čtenáři neumožňuje vícerozměrnou morální volbu. Také tento rys odkazuje na dogmatický charakter textu. A konečně text se, přes veškerou snahu odkazovat na odbornou literaturu, k realitě staví s výběrovou lhostejností, protože jakékoliv pozitivní důsledky konzumace masa neuvádí a nezajímají ho. Text bychom tedy, z hlediska první fáze analýzy, mohli považovat za dogmatický. Jedná se o dogmatismus neagresivní, protože v textu se, s výjimkami (masožravec), neobjevují útočné pejorativní výrazy.

Proti právě zmíněné dogmatickosti textu jde částečně analytický charakter některých pasáží textu. Před konečným verdiktem si uveďme východiska textu.

Existují dva životní styly.

Životní styl vegetariánství a veganství přináší pozitiva jak jeho vyznavačům (zdraví, morální postoj ke světu), tak ostatním živým tvorům i přírodě jako takové.

Životní styl konzumace masa přináší negativa jak svým vyznavačům, tak ostatním živým tvorům i přírodě jako takové.

Je správné zvolit životní styl pozitivního charakteru a je špatné zvolit životní styl negativního charakteru.

Z východisek je patrné, že text má v první části analýzy uvedený, dogmatický charakter. Stupeň dogmatickosti, a zejména agresivní dogmatickosti je však mnohem nižší než u textů uvedeného referenčního bodu – hnutí Národní odpor. Postupme k dalšímu textu Nesehnutí: „Životní prostředí Vaše právo – Vaše odpovědnost“⁵⁴⁹

Možná se Vám již stalo, že ve Vašem okolí došlo k pokácení stromové aleje. Možná i v blízkosti Vašeho bydliště, pracoviště či na oblíbeném rekreačním místě má vyrůst nový hypermarket či je vyprojektována další silnice, které padne za oběť park či lokalita, kde dosud volně žijí různí živočichové. Třeba i Vás obtěžuje hluk či nesnesitelný zápach linoucí se z blízké průmyslové továrny či velkokapacitní drůbežárny. Třeba i ve Vašem městě úředníci nařídili zrušení přechodu pro chodce v místech, kde je bohatě využíván např. před blízkou školou. A Vy se ptáte: Kdo to mohl povolit? Jaké informace vedly k takovému rozhodnutí? Jak mohu rozhodování úředníků o takovýchto věcech ovlivnit? Co si mohu jako občan či občanka dovolit a co si může dovolit úředník?

Zapojení veřejnosti

Proto aby občané, občanky a jejich iniciativy mohli hájit svá práva, ovlivňovat práci úřadů či podílet se na rozhodování o věcech, které se jich dotýkají (např. stav životního prostředí), existuje jak v českém, tak v mezinárodním právu několik nástrojů. Ty mají pomáhat občanům a občankám ovlivňovat dění ve své zemi i jinak než jen občasným vhozením hlasovacích listků do volebních urn. Jedním z nejvýznamnějších dokumentů zakotvujících účast veřejnosti v procesech ovlivňujících životní prostředí je tzv. Aarhuská úmluva. Ta byla přijata v roce 1998 jako úmluva O přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí. Od roku 2004 jsou ustanovení této úmluvy závazná i pro Českou republiku. K tématu existuje také směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/4/ES o přístupu veřejnosti k informacím o životním prostředí. Právo na příznivé životní prostředí a právo na informace o jeho stavu je i součástí ústavního pořádku České republiky, konkrétně Listiny základních práv a svobod. Způsoby a možnosti zapojení veřejnosti do rozhodovacích procesů ovlivňujících stav životního prostředí upravuje řada dalších českých zákonů. Tento leták se zabývá pouze právními nástroji ochrany životního prostředí. V praxi je nutné využívat i další nástroje (medializace případů, veřejné akce apod.), pokud chceme prostředí chránit účinně.

Právo na informace

Pro možnost kvalifikovaně posuzovat určité procesy a aktivity je nejdůležitější mít k utváření svého názoru kvalitní informace. Občané a občanky ČR i jejich uskupení mají možnost získávat informace od úřadů, orgánů státní správy či samosprávy a od orgánů pro životní prostředí pomocí dvou zákonů. Jedním z nich je zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Pomocí tohoto zákona mohou občané a občanky získávat veškeré informace, které zpracovávají, archivují a vydávají uvedené orgány. Zákon umožňuje vyžadování informací i od institucí hospodařících s veřejnými prostředky (Česká televize, Lesy

⁵⁴⁹ Jedná se o text letáku *Životní prostředí Vaše právo – Vaše odpovědnost* umístěného na www stránkách organizace Nesehnutí. Nesehnutí [online]. 2008. [cit. 2008-03-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.nesehnuti.cz/index.php?rubrika=400>>.

ČR apod.). Instituce musí poskytnout požadované informace s výjimkou těch, které jsou před zveřejněním chráněny (např. informace, které jsou obchodním tajemstvím, utajovanými skutečnostmi, informace chráněné právem autorským apod.). Žádosti o informace mohou občané a občanky podávat ústně, písemně i elektronicky (ne však anonymně). Instituce musí do 15 dnů požadované informace poskytnout, nebo rozhodnout o jejich neposkytnutí a své rozhodnutí musí zdůvodnit. Proti rozhodnutí o neposkytnutí informací se občan či občanka může odvolat k nadřízenému orgánu. Stejně tak může k tomuto orgánu podat stížnost v případě, že např. úřad s žadatelem nekomunikuje. Pokud ani nadřízený orgán nerozhodne o poskytnutí informace, může se občan nebo občanka domáhat svého práva na informace u soudu, který má možnost nařídit orgánu poskytnutí požadovaných informací. Instituce mohou za poskytnutí informace požadovat fi nanční úhradu. Ta však nesmí přesáhnout náklady spojené s pořízením kopií, cenou nosičů dat a s odesláním informací žadateli. Při mimořádně rozsáhlém vyhledávání informací přesahujícím běžnou činnost úřadu nebo instituce může být požadována i úhrada za vyhledání informací. Požadování fi nanční úhrady je orgán povinen oznámit žadateli ještě před poskytnutím informace. Informace o stavu životního prostředí mohou občané a občanky od úřadů získávat pomocí zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí. Žádost podle tohoto zákona lze podávat ústně, písemně, telefonicky, telegraficky, faxem nebo jinou technicky proveditelnou formou. Oproti předchozímu zákonu (106/1999 Sb.) má úřad na poskytnutí informace o životním prostředí lhůtu až 30 dnů. Zákon o právu na informace o životním prostředí také přesněji stanovuje, jaké informace jsou úřady povinny poskytovat. Díky tomuto zákonu mohou občané a občanky získat i informace o správních řízeních ve věcech životního prostředí (čemuž se úřady často a chybně s odkazem na ustanovení správního řádu brání). Zákon také umožňuje získat informace o původci činnosti znečišťující nebo poškozující životní prostředí obsažené např. v pravomocném rozhodnutí o přestupku nebo trestném činu.

Posuzování vlivů na životní prostředí – EIA a SEA

První z praktických možností zapojení jednotlivců do rozhodování o životním prostředí dává zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivu na životní prostředí (EIA – Environmental Impact Assessment). První fází posuzování je oznámení (specifi kace záměru jeho navrhovatelem) – to je vždy zveřejněno na úřední desce příslušného krajského úřadu a na internetu (<http://tomcat.cenia.cz/eia/view.jsp>). K oznámení může každý ve lhůtě 20 dnů podávat svá vyjádření. Na základě oznámení a vyjádření k němu provede příslušný krajský úřad nebo Ministerstvo životního prostředí ČR zjišťovací řízení. Významné záměry (cementárny, letiště, spalovny, odlesňování krajiny apod.) podléhají dalšímu posuzování automaticky, menší záměry (nákupní střediska, sklady, menší komunikace ad.) pouze, pokud je o nich rozhodnuto ve zjišťovacím řízení. Podlimitní záměry výše uvedených nemusí (na základě vyjádření krajského úřadu) projít ani zjišťovacím řízením. Další fází (už jen některých záměrů) je předložení dokumentace (podrobnější než oznámení), která je opět stejným způsobem jako oznámení zveřejněna a je možné se k ní do 30 dnů vyjádřit. Poté je zpracován a zveřejněn posudek, který zhodnotí dokumentaci i došlá vyjádření a k němuž se může každý opět do 30 dnů po zveřejnění vyjádřit. Pokud je některé z vyjádření nesouhlasné, pak příslušný úřad posoudí jestli je nesouhlas odůvodněný (což není ovšem blíže specifi kováno) vyhlásí případně (nejpozději 5 dnů předem) veřejné projednání, v němž může každý uplatnit své další vyjádření. Poté vydá příslušný úřad stanovisko, které je závazné pro další návazná řízení (územní, stavební apod.). Podobně, s jistými odlišnostmi probíhá i posuzování koncepcí (např. programy rozvoje, energetické koncepce apod.) v řízení SEA (Strategic Environmental Assessment). Problém spojený s účastí veřejnosti je nemožnost odvolání a podobných prostředků, neboť posuzování není vedeno v režimu správního řádu. Více informací najdete v zákoně č. 100/2001 Sb., který najdete například na: <http://tomcat.cenia.cz/eia/legislativa.jsp>.

Územní plánování

Politika územního rozvoje shrnuje požadavky na územní plánování na celorepublikové úrovni. Pro její posuzování, a tedy i účast veřejnosti platí postup SEA, uvedený dříve. Zásady územního rozvoje jsou vytvářeny pro celé území kraje a každý může od zveřejnění do veřejného projednání (včetně průběhu konání) podávat připomínky. Oba uvedené typy dokumentů jsou důležité také z toho důvodu, že z nich vychází a musí je respektovat územní plány obcí. Proces vytváření územních plánů začíná návrhem zadání, které musí být zveřejněno na úřední desce obce a je možné k němu podávat 30 dnů připomínky. Po schválení zadání zastupitelstvem obce je (v případě, že je tak požadováno v zadání) vypracován koncept

územního plánu, který je 30 dnů k nahlédnutí veřejnosti, a poté se o něm koná veřejné projednání. Do 15 dnů po projednání je možné uplatnit připomínky. Po konceptu (pokud byl vypracován, pokud ne tak přímo po schválení zadání) následuje návrh územního plánu, který je opět nejméně 30 dnů k nahlédnutí, a poté se koná veřejné projednání, do jehož data může každý uplatnit svoje připomínky. K územnímu plánu se může občan či občanka vyjádřit i v rámci řízení SEA, kterým nový územní plán prochází (viz část o SEA v tomto letáku). Důležité jsou i změny územního plánu v době mezi jeho přijetím a ukončením platnosti (nahrazením novým plánem). Jejich projednání probíhá obdobně jako přijímání nového územního plánu i s možnostmi účasti veřejnosti.

Správní řád

Od roku 2006 platí v ČR nový správní řád (zákon č. 500/2004 Sb.). Správní řád je jedním z nejdůležitějších právních předpisů, neboť jde o zákon upravující činnost orgánů veřejné správy. Správní řád stanovuje pravidla, podle kterých úřady mají jednat s fyzickými i právnickými osobami, stanovuje též způsoby komunikace občanů a občerek s úřady (formou žádostí, stížností, oznámení, námitek apod.). Upravuje též práva a povinnosti účastníků řízení (tedy procesů, ve kterých úřad rozhoduje o právech), včetně např. práva na nahlížení do spisů, podávání odvolání apod. Oproti předchozímu zákonu o správním řádu, který platil od roku 1967, je nový zákon značně rozsáhlý, komplikovaný a zavádí některá ustanovení, která účast veřejnosti v rozhodovacích procesech znesnadňují. Aktuálně platný správní řád také zrušil do té doby platný princip rovnosti účastníků – tzn., že někteří účastníci v řízení mají větší práva než ostatní. Bohužel velmi často účastníky s menšími právy bývají právě občané, občanky a jejich sdružení. Nový správní řád také posílil roli úřadů ve sporech s občany a občankami, omezil možnosti oprav vad a chyb činnosti úřadů ze strany občanů a občerek. Správní řád je obecnou normou, kterou pro konkrétní případy upravují další zákony (stavební zákon, zákon o přestupcích ad.). Správní řád také stanovuje, jakým způsobem může občan či občanka s úřadem komunikovat (tzn. osobně, písemně či elektronicky). Upravuje také povinnosti úřadu i občanů a občerek při doručování dokumentů. Např. uvádí, že při odmítnutí převzetí písemnosti od úřadu občanem či občankou, se tato písemnost považuje za doručenu, stejně jako když si ji občan či občanka nevyzvedne ve lhůtě 10 dní od uložení např. na poštu. ...⁵⁵⁰

Jak je zřejmé z pouhého pročtení uvedeného textu, jedná se o text výrazně odlišný od textů reprezentujících hnutí Národní odpor i od prvního textu Nesehnutí. Přestože text vychází z hodnotových postojů Nesehnutí a přestože nese i jistý aktivistický náboj, je míra jeho emocionality velmi nízká. Jediná významnější osa černo-bílého vidění textu – občané x úředníci či zájmy komerčních subjektů je na několika místech narušována. Text jako by se bránil analýze⁵⁵¹. Určeme si tedy východiska textu.

Ochrana životního prostředí a práv občanů je důležitou hodnotou.

Aktivní přístup občanů k dění v jejich okolí je také důležitou hodnotou.

Pro naplnění obou výše zmíněných hodnot je důležité, aby občané znali svá práva v procesních úkonech souvisejících s životním prostředím.

Přestože naše analýza středního dosahu u druhého textu Nesehnutí částečně selhává, můžeme konstatovat, že text není ani agresivně, ani pasivně dogmatický, má analytické pasáže a nemohl být napsán extremistickým autorem, tak jak jsme si ho definovali v kapitole III.

⁵⁵⁰ Text je ještě o cca 30% delší, ovšem z hlediska analýzy středního dosahu jej není nutné uvádět celý.

⁵⁵¹ Zde je samozřejmě na místě námitka různého stylu, zaměření a cíle textů dosud uváděných a textu analyzovaného. Tu však nemusíme přijmout, protože zatímco tento text reprezentuje určitý typ textů Nesehnutí, které jsme našli na jejich webových stránkách, text podobného zaměření a podobné úrovně analytičnosti na stránkách hnutí Národní odpor jednoduše nenalezneme. A to má také svoji vypovídací hodnotu.

Dostáváme se k textům Hnutí Duha. Nejvyšší míru (jakkoli stále velmi nízkou) jistotní a voluntativní modalitě vykazuje z našeho souboru text „Kůrovcovou kalamitu šíří smrkové monokultury“⁵⁵²

Kůrovcovou kalamitu šíří smrkové monokultury

(text – tisková zpráva)

Počet kůrovcem napadených stromů v českých lesích loni podle prvních statistik vyskočil na dvojnásobek oproti roku 2006 a letos může dosáhnout historického rekordu. Hnutí DUHA varovalo, že hlavní příčinou jsou smrkové monokultury a pokračující výsadba umělých smrčín.

Výsledky sčítání vyšly v novém čísle odborného měsíčníku Lesnická práce [1]. V roce 2007 kůrovec napadl 1 900 000 m³ smrků, dvakrát více než předloni. Ale experti odhadují, že letos může číslo dosáhnout už tří milionů kubiků.

Navzdory soustavným snahám kůrovce zastavit – lesníci kácí a odvázejí prakticky každý napadený smrk – se kalamita v monokulturách šíří dál. 99 % atakovaných stromů připadá na hospodářské porosty. „Zvyšující se objemy kůrovcového dříví v posledních letech tak názorně poukazují na určitou krizi „smrkového hospodářství“, varuje odborný článek Lesnické práce. Hnutí DUHA prosazuje reformu lesního zákona, která by zajistila větší výsadbu listnatých a smíšených lesů.

Největší nápor kůrovcové kalamity je očekáván letos, protože obvykle přichází druhý rok po polomech.

Více než 330 vědců a odborníků před dvěma lety ve společném stanovisku varovalo, že špatné hospodaření včetně holosečného kácení a nadměrné výsadby smrku zhoršuje zdravotní stav českých lesů [2].

Pouhého 0,8 % napadených českých stromů tvoří smrky v národním parku Šumava – přitom zde správci napadené stromy na místech, kde se má obnovovat prales, nekácí a nechávají stát. Přesto pohoří hraje v kalamitě jen naprosto okrajovou roli. V ostatních částech, především v pásu podél hranic chráněného území, ovšem správa parku účinně likviduje každý napadený strom. Proto nebyl prokázán ani jeden případ, kdy by se lýkožrouti rozšířili do sousedních českých lesů.

Národní park se od ostatních lesů liší účelem, kterým zde není pěstování stromů, nýbrž ochrana divoké přírody. Kůrovec byl na Šumavě po tisíciletí přirozenou součástí postupných proměn pralesovitých ekosystémů, kde stromy odumíraly a rodily se nové. Suché stromy jsou součástí cyklů postupné obnovy pralesa. Proto ve vybraných částech národních parků proti lýkožroutům nezasahují. Kácení má probíhat jen v pásu na okrajích – kvůli ochraně sousedních lesů – a také v některých nepřirozených porostech nižších poloh, kam je nutné uměle vracet buky a jedle.

Specifickým problémem jsou horské smrčiny i mimo rezervace a národní parky. V nejvyšších polohách, kde je jen tenká vrstva půdy, málo živin a velké riziko polomů, vyvolávají zásahy proti kůrovci více škody než užítku. Kácením zde dochází k postupnému řídnutí lesů a vzniku velkých holin. Stromy v sousedních porostech pak vítr kácí jako domino. Navíc na holých, vykácených plochách dochází k erozi půdy a živin, což ohrožuje další generace lesa.

Podobný nebo ještě vážnější je stav ve smrkových monokulturách okolních zemí. Na Slovensku jsou kůrovcem nejvíce napadeny Kysuce a Orava, v Polsku zase západní Beskydy u slovensko-polsko-českého pomezí [3].

Informační list o reformě lesního zákona: www.hnutiduha.cz/publikace/reforma_lesniho_zakona.pdf

Informační list o smrkových monokulturách:

⁵⁵² Jedná se o tiskovou zprávu umístěnou na www stránkách organizace Hnutí Duha. Hnutí Duha [online]. 2008. [cit. 2008-11-12]. Dostupný z WWW: <http://www.hnutiduha.cz/index.php?cat=zpravy&id=608&year=2008>

Jaromír Bláha, vedoucí programu Lesy Hnutí DUHA, řekl:

„Smrkové monokultury jsou pro kůrovcovou kalamitu skvělá živná půda. Pouze větší výsadba listnáčů a jedlí umožní, aby kalamity nepokračovaly dál a dál. Ministři musí konečně připravit dlouho odkládanou reformu lesního zákona, která zajistí zdravé hospodaření. Někteří místní politici se tváří, jako by kůrovec žil jen na Šumavě. Ale na národní park připadá pouze necelé procento napadených stromů.“

Poznámky:

[1] Liška J., Výskyt kůrovců na smrku ve středoevropském regionu v roce 2007, Lesnická práce, červen 2008

[2] Více: <http://lesy.drosera.cz>

[3] Množství kůrovcem napadených stromů v roce 2007:

Česká republika: 1,9 milionů m³, tj. 1,44 m³/ha

Slovensko: 2,5 mil. m³, tj. 4,67 m³/ha

Polsko (jižní část – Sudety a Karpaty): 1,2 mil. m³, tj. 3,18 m³/ha

Rakousko: 2 mil. m³, tj. 1,11 m³/ha

Bavorsko: 2 mil. m³, tj. 1,63 m³/ha

Sasko: 0,05 mil. m³, tj. 0,25 m³/ha

Také první text Hnutí Duha, přestože zaznamenal zásahy v oblasti jistotní i voluntativní modalit, není téměř vůbec emocionální. Jeho styl připomíná spíše odborně-polemickou studii než aktivistický text. Aktory textu ani navázání emocionálně laděných slov na ně není možné určit. Východiska textu jsou pak následující:

Existují dva odlišné přístupy k řešení kůrovcové kalamity a dva typy oblastí, ve kterých je potřeba na kůrovcovou kalamitu reagovat.

Aktivní řešení, které prosazují lesníci, vede obecně spíše k prohlubování problému a v těch částech lesa, které patří k vysoce chráněným, pak dokonce k problémům neřešitelným.

Je proto správné obrátit se k jiným způsobům řešení.

Určená východiska, spolu s druhým čtením textu, naznačují mírnou dávku tzv. pasivního dogmatismu textu, proti které ovšem působí jeho analytičnost a neemotivnost. Text je výrazně odlišný jak od textů hnutí Národní odpor, tak od prvního textu Nesehnutí.

A můžeme přejít k poslednímu textu analýzy středního dosahu. Jedná se o první část textu brožury „Vzácná příroda: dobrá značka“⁵⁵³

Příroda na jihu Moravy

Jižní Morava je proslulá hlavně intenzivním zemědělstvím: nekonečnými lány, stovkami hektarů polí a vinic. Přesto se tu skrývají některé z nejvzácnějších částí české přírody. Podél pohraničního kaňonu na Znojemsku leží jeden z pouhých čtyř našich národních parků. Rezervace u soutoku Dyje s Moravou chrání poslední zbytky lužních pralesů s duby starými více než 400 let. Pálava byla díky unikátní krajině stepí, skal a dubových lesů prohlášena za biosférickou rezervaci UNESCO. Do jeskyní Moravského krasu každoročně přijíždějí tisíce turistů. Orchidejové louky Bílých Karpat na jaře rozkvétají desítkami druhů vstavačů a dalších květin.

⁵⁵³ Jedná se o brožuru umístěnou na www stránkách organizace Hnutí Duha. Hnutí Duha [online]. 2008. [cit. 2008-11-12]. Dostupný z WWW: < www.hnutiduha.cz/publikace/jm_lesy.pdf >.

Ekonomické přínosy ochrany přírody

Ale ochrana vzácné přírody nejenže zajišťuje dobrou péči o společné bohatství nebo službu turistům a dalším návštěvníkům, zároveň představuje mimořádnou ekonomickou příležitost pro moravské obce. Prestižní mezinárodní instituce pro ochranu přírody IUCN doporučuje, aby vlády používaly chráněná území jako „způsob, v mnoha místech i nejlepší způsob, revitalizace ekonomiky okrajových venkovských oblastí“ [1]. Česká republika ale zatím ekonomického potenciálu využívá jen málo. Hlavní ekonomický přínos národních parků, rezervací nebo chráněných krajinných oblastí spočívá ve značce a nabídce příležitostí pro turistiku. Pro řadu výletníků je totiž právě ochrana přírody důvodem, proč region navštívit.

Vzácná místa k návštěvě

Pěkným příkladem je Šumava. Deset roků po svém vzniku – tedy začátkem osmdesátých let – Národní park Bavorský les na německé straně přinášel místním obcím 25 až 30 milionů marek ročně navíc [2]. Rovněž do parku v české části pohoří přijíždí více než milion výletníků ročně. Další případy jsou podobné. Mezi ty už klasické patří italský národní park Abruzzo, jehož založení vedlo oživení ekonomiky této chudé oblasti [3]. srovnávací ekonomická studie zjistila, že po zřízení parku se území stalo nejbohatším regionem Apenin, zastavil se odliv obyvatel, vznikla nová pracovní místa a zlepšila se věková struktura obyvatel [4]. Turisty do regionu přitahuje právě chráněné území. Národní parky či rezervace mají velký vliv, a oblast proto získává výhodu před dalšími podobnými místy. Stačí se opět podívat do Bavorského lesa. Turistický obrat v parku je ve srovnání se zbytkem pohoří dvojnásobný; 72 % dotázaných Němců dává přednost dovolené v některém národním parku [2]. Průzkum mezi návštěvníky NP Bavorský les ukázal, že 10 % turistů by tam nepřišlo, kdyby zde nebyl národní park. Pro dalších 56 % byl park zásadním motivem pro rozhodnutí jet na dovolenou právě sem [5]. Z výdajů rekreatantů, kteří sem přijíždějí výhradně kvůli národnímu parku, region každoročně získává asi 40 milionů eur navíc [6].

Podobně zkušenost obyvatel Bialowiezského pralesa v Polsku ukazuje, že turisté preferují tu část, jež leží v národním parku [7]. Každý z 27 francouzských regionálních přírodních parků vytváří v průměru dvě stě pracovních příležitostí [8]. Chorvatské národní parky zvyšují zaměstnanost díky tomu, že na využití ekonomických možností, které z ochrany přírody vyplývají, úzce spolupracují s obcemi [9].

Spektakulární zvířata

Nemusí přitom jít pouze o divoké přírodní biotopy. Propočty ve Velké Británii ukázaly, že vzácné druhy ptáků – sokoli, orlí, luňáci, vlhy a další – přitáhnou do místních obcí tisíce turistů navíc, a přinášejí tak zdejší ekonomice miliony liber ročně [10]. Jen přínos pozorovatelů orlů mořských se rovná v přepočtu 65–75 milionům korun za rok [10]. Některé regiony přímo využívají ohrožené dravce k turistickému marketingu. Turisté v regionu využívají nejrozličnějších služeb. Při dobré spolupráci mezi obcemi a ochranou přírody lze tuto nabídku ještě podstatně zpestřit.

Ekoturistický boom

Profit z ochrany přírody se opírá o takzvaný ekoturismus: odvětví zaměřené na její rekreační využití. Obchodním artiklem se v něm stávají divoké ekosystémy a vzácné druhy zvířat či rostlin [11]. Nikoli náhodou v marketingových průzkumech 50 % zákazníků tohoto sektoru uvádí jako hlavní nebo důležitý důvod své cesty návštěvu chráněných území [11]. Každý víkend tisíce lidí u nás vyrážejí na výlety po turistických značkách, které vedou do rezervací nebo chráněných oblastí. Ale ekoturismus je stále populárnější také mezi západoevropskými a americkými zákazníky. Představuje nejrychleji rostoucí odvětví turistiky [11]: poptávka se zvyšuje o 10–30 % ročně [12]. Už koncem osmdesátých let byl světový roční obrat odhadován na asi 90–230 miliard dolarů [9]. Výzkum provedený v Rakousku rovněž ukázal, že ekoturisté jsou za dovolenou připraveni vydat o 5 až 20 % více peněz než běžný turista [13]. Tyto výsledky potvrdil i průzkum amerických cestovních kanceláří: ekoturisté v průměru utrácejí větší částky než jiné skupiny [9]. Trend je důsledkem širších změn v rekreačním sektoru. Konvenční masová turistika klade důraz na zajištěné pohodlí, koncentrované ve velkých, technicky vybavených centrech (pláže, lyžařská střediska aj.) s obsluhou zajišťující unifikované, připravené služby. Nyní se ale stále více prosazuje moderní trend, který požaduje individualitu a spontánnost, poznání a informace, místní odlišnosti, tradiční

kulturu i přírodu. Zákazníci dávají přednost ubytování v rodinách, malých hotelech a penzionech, snaží se být nezávislí a objevovat [12] [13]. Vedle ekoturismu se tento trend projevuje také například v agroturistice. Výhodou ekoturismu rovněž je, že jej obvykle provozují lokální podnikatelé a zisky i daně zůstávají v místě. Masivní střediska často patří velkým společnostem se sídlem mimo region. Využití tohoto potenciálu ovšem má své podmínky. Je proto ekonomicky mimořádně důležité zachovat si značku nepoškozené a dobře chráněné přírody. Image chráněných území také podporuje místní zemědělství, kterému dodává značku čistoty a zdraví. Také ta se na potravinářském trhu stává velmi důležitým předpokladem konkurenceschopnosti [14]. Na rozdíl od ostatních zemědělských komodit v evropských zemích poptávka po produkci certifikovaného ekologického zemědělství výrazně převyšuje nabídku a rapidně roste [15]. Zboží z chráněné krajinné oblasti nebo dokonce rezervace má podobnou výhodu, zejména potom v kombinaci s dodržováním dalších, specifických pravidel šetrného ekologického hospodaření.

Poslední text určený k analýze středního dosahu se od všech textů předešlých významně liší. Ačkoliv stylem argumentace připomíná text č. 1 Hnutí Duha a nemůže být označen ani jako pasivně ani jako agresivně dogmatický, vyskytují se v něm některá emocionálně laděná slova, ovšem vzhledem k aktorům nedistribovaná striktně. Na rozdíl od textů předcházejících je však sofistikovaný, tzn. to, co chce sdělit, skrývá za sdělení odlišné. V tomto případě hodnotu ochrany přírody jako takové (která je základem textu) překrývá odkazy na ekonomickou výhodnost této ochrany. Text tedy spíše než agresivně dogmatické texty extremistů připomíná sofistikované texty reklamních agentur. Východiska textu proto můžeme stanovit dvojnásobem.

Za prvé:

Peníze jsou vysokou hodnotou.

Správný management ochrany přírody může tuto vysokou hodnotu zprostředkovat a získat.

Za druhé:

Lidé chápou peníze jako zásadní hodnotu.

Je potřeba chránit přírodu.

Proto je nutné prosadit takové vidění světa, ve kterém ochrana přírody znamená vysoký zisk pro lidi v dané oblasti žijící.

S vysokou mírou možnosti chybné interpretace můžeme konstatovat – zatímco Nesehnutí má blíže k aktivistickému modu textů, který charakterizuje mimo jiné i vyšší pravděpodobnost dogmatickosti, Hnutí Duha směřuje k textům odborným a agenturně propagačním, které charakterizuje jistě nebezpečí sofistikovaného klamání čtenáře (v jeho vlastním zájmu)⁵⁵⁴.

⁵⁵⁴ Tato poznámka je samozřejmě míněna ironicky.

VII. Doplnková analýza Hnutí Duha a Nesehnutí

K analýze historie Hnutí Duha a Nesehnutí, analýze vnímání vývoje obou hnutí jejich členy a k oběma textovým analýzám připojme ještě stručné výsledky doplňkové analýzy.

Jedním z úkolů respondentů našeho výzkumu bylo odpovědět na následující otázky:

1. Napiš (řekni mi) názvy tří nejdůležitějších knih tvého života, či knih, které tě nejvíce ovlivnily:

2. Vyjmenuj pět knih, které tě z hlediska environmentalistiky nejvíce ovlivnily:

Zajímala mě přitom míra shody mezi knihami uvedenými v první a druhé otázce a také míra shody mezi odpovědi jednotlivých respondentů. Výsledky jsou překvapivé.

Pouze u dvou respondentů se kryly názvy knih či jména autorů z první a druhé kolonky. Jednalo se o knihu *Mít nebo být* Ericha Fromma respondenta č. 3 ze skupiny Hnutí Duha a knihu *Až na dno blahobytu* Jana Kellera respondenta č. 17 ze skupiny Hnutí Duha. Překvapivou míru pestrosti kolonky nejdůležitějších knih života respondentů Hnutí Duha a Nesehnutí vyjadřuje skutečnost, že míra nejvyšší shody mezi respondenty nepřesahuje číslo 3, což znamená, že mezi respondenty neexistují čtyři lidé, kteří by mezi svými nejdůležitějšími knihami života měli knihy totožné. Shody dvou respondentů v této kolonce dosáhly knihy George Orwell – *Hold Katalánsku* a Ernest Hemingway – *Sbohem armádo*.

O něco nižší míry různorodosti dosahují respondenti Hnutí Duha a Nesehnutí v rámci druhé kolonky. Autorkou, která ovlivnila nejvíce zelených v Hnutí Duha a Nesehnutí je Hana Librová s celkovým počtem zásahů 12, na druhém místě je Jan Keller s 10 zásahy a za nimi pak Erazim Kohák a Josef Šmajš se dvěma zásahy. I to je však z celkového počtu 41 respondentů a 138 knih druhé kolonky velmi nízká míra shody.

Domnívám se, že tyto údaje svědčí o velmi nízké míře sdíleného dogmatismu uvnitř Hnutí Duha a Nesehnutí a vysoké míře individualizace jejich členů.

Další částí doplňkové analýzy bylo řešení hypotetických situací respondenty. Přibližme si stručně situace, do kterých byli jednotliví respondenti pomyslně stavěni.

Situace 1. Koná se demonstrace za věc, která je v Tvých očích prokazatelně dobrá. Ten, kdo tuto demonstraci vede, je však hledán policií za aktivity v souvislosti se záležitostí, pro kterou demonstruje. Policista se Tě zeptá, zda vedoucího demonstrace znáš, zda víš, kde bydlí a jak se jmenuje. Ty to víš. **Budeš nebo nebudeš lhát policistovi a jaké motivy Tě k tomu povedou?**

Situace 2. Tvůj velmi dobrý kamarád řídí auto. Tam, kde je povolena rychlost 50 km/h, on jede rychlostí 70 km/h a Ty sedíš na místě spolujezdce. Kamarád v tu chvíli, nikoliv pouze vlastní vinnou, srazí chodce. Ty to vidíš (stejně jako jsi viděl rychlost, kterou kamarád jel) a následně jsi vyslýchán. **Budeš kamaráda krýt a řekneš, že jel jen 50 km/h, nebo budeš mluvit pravdu a vystavíš svého kamaráda trestnímu stíhání? Jaký hlavní motiv Tě k rozhodnutí povede?**

Situace 3. Hypoteticky (!) se dopustíš nevěry (např. v mírné opilosti s partnerem/partnerkou, kterou/kterého máš rád, ale nemiluješ. Naproti tomu miluješ svého partnera/partnerku a tento/tato dostane anonymní dopis – udání o Tvé nevěře. **Budeš lhát své partnerce/partnerovi, nebo budeš mluvit pravdu, i když ji/ho to může hodně ranit a mít dalekosáhlé následky? Uved' opět hlavní motiv vedoucí k Tvému rozhodnutí v této situaci.**

Situace 4. Jsi první týden v zaměstnání jako nákupčí materiálu a zaučuje tě zkušený nákupčí. V průběhu zaučování zjistíš, že nákupčí domlouvá zakázky tak, že z nich něco „kápne“ i jemu do kapsy, a tak to dělají nejspíše téměř všichni. Zároveň však vedoucí oddělení nákupčímu silně věří a případná stížnost dopadne spíše špatně pro toho, kdo na věc upozorní. Na Tvém zaměstnání je závislá obživa Tvé rodiny. **Upozorníš vedoucího na nekalé jednání Tvého nadřízeného a jaký motiv Tě k Tvému jednání povede?**

Situace 5. Je válka. Zajal jsi nepřátelského vojáka, který zná informaci, jež zachrání celou jednotku, které velíš. Samozřejmě v případě, že ji od něho získáš. Pokud ne, většina členů jednotky patrně zemře. Žádný pokus o domluvu nebyl úspěšný. **Použiješ v takové chvíli mučení nebo ne? Jaký motiv Tě povede k rozhodnutí?**

U všech situací nás nezajímala pouze odpověď na otázku, a osvětlení zásadního motivu rozhodnutí, ale také reakce respondentů na otázku a časová prodleva mezi zadáním otázky a odpovědí.

Přibližme si alespoň stručně nejzajímavější části výsledků⁵⁵⁵.

U hypotetické situace číslo pět respondenti z Hnutí Duha a Nesehnutí pouze výjimečně (4 lidé, všichni z Hnutí Duha) odpověděli kladně, ovšem všichni ti, kteří odpověděli kladně, měli s touto odpovědí zásadní problém, který naznačuje vysoký čas mezi zadáním a odpovědí a snaha diskutovat hypotetickou otázku s výzkumníkem. Naopak všichni lidé z Národního odporu (znovu upozorňuji, že šlo o příliš malou skupinu z hlediska reprezentativity) na otázku odpověděli kladně a s minimální prodlevou mezi zadáním a odpovědí.

U hypotetické situace číslo dva se více než polovina respondentů z Hnutí Duha a Nesehnutí zajímala (ačkoliv to nebylo v zadání) o osud chodce. S výjimkou 6 respondentů měli respondenti z Hnutí Duha a Nesehnutí problém (velká prodleva zadání a odpovědi, diskuse s výzkumníkem) s odpovědí.

U hypotetické situace číslo jedna se respondenti Hnutí Duha, Nesehnutí i Národního odporu shodli v tom, že policistovi neřeknou pravdu. Pouze lidé z Hnutí Duha a Nesehnutí však potřebovali svoji pozici dále objasnit, přičemž se rozčlenili do dvou skupin. Jedna by policistovi lhala zatímco druhá by odpověděla, že pravdu zná, ale policistovi ji neřekne.

Poslední částí doplňkové analýzy bylo kreslení erbu a stromu, jehož zadání v dotazníku znělo následujícím způsobem:

A. Nyní si představ, že žiješ ve společnosti, ve které má mít každý z jejích členů vlastní erb, který ho reprezentuje a přibližuje, kým kdo vlastně je. Prosím, vezmi si tento papír (formát A4, bílý) a ze zadní strany ho podepiš. Otoč ho, vezmi si tyto pastelky (12 kusů) a v průběhu

⁵⁵⁵ Výsledky této části studie jsou dále zpracovávány a rád bych je v podrobnější podobě uvedl v dalších časopiseckých studiích.

5 minut nakresli svůj vlastní erb, který bude vyjadřovat, čím především jsi a kdo především jsi.

B. Papír si ponechej a na stejnou plochu nakresli erby (se stejným zadáním) tři Tobě nejbližších lidí.

C. Vezmi si další papír (formát A4, bílý), ze zadní strany ho podepiš. Nakresli v průběhu 5 minut strom.

Výsledky této části doplňkového výzkumu opět naznačují silnou míru individualizace příslušníků Hnutí Duha a Nesehnutí⁵⁵⁶. Neexistuje žádný jednotící symbol, který by příslušníci Hnutí Duha či Nesehnutí měli potřebu umisťovat do svých erbů a erbů sobě blízkých osob. Nejčastěji frekventovaný strom se vyskytnul u 8 z celkových 39 erbů (dva respondenti odmítli erb nakreslit) vlastních a 108 erbů osob blízkých (další tři respondenti odmítli kreslit erby sobě blízkých osob). Pouze tři osoby nakreslily stejný dominantní symbol pro sebe a všechny své blízké.

⁵⁵⁶ Jedná se o předběžnou interpretaci. Výsledky výzkumu budou ještě konzultovány s odborníkem na psychologii skupin.

VIII. Závěr

Na začátku naší studie jsme si položili následující otázky: Existují česká eko-extremistická hnutí a pokud ano, jaká jsou? Na jaké ideologii staví svůj extremismus, jaké konkrétní extremistické (či teroristické) aktivity konají a jak se za posledních dvacet let jejich extremismus (či radikalita) proměnil/la?

Najít odpověď na uvedené otázky nebylo u současných odborníků na český environmentalismus a ekologismus možné, protože výsledky jejich analýz se zásadním způsobem lišily. Ondřej Císař a Hana Librová tvrdili pravý opak toho co Veronika Bílková a Miroslav Mareš se v zásadních otázkách neshodl s Adamem Faganem. Proto jsme se pokusili najít odpověď vlastní.

Po nezbytném objasnění termínů environmentalismus, ekologismus a zelené hnutí jsme se pokusili klasifikovat současné myšlenkové proudy environmentalismu a ekologismu tak, abychom identifikovali ty, které mají potenciál stát se myšlenkovým zázemím zeleného extremismu.

Mezi základními myšlenkovými směry zelených (biocentrismus, ekocentrismus, zelený antropocentrismus, hlubinnou ekologii, sociální ekologii, zoocentrismus a zelený teocentrismus) jsme jako potenciální myšlenkovou základnu extremistických postojů identifikovali ekocentrismus, hlubinnou ekologii a s jistými výhradami též biocentrismus a zoocentrismus.

Následně jsme místo obou stávajících definic extremismu – definice sběrné a definice poziční – navrhli definici novou, která extremismus charakterizuje jeho typickými vlastnostmi: agresivním dogmatismem a neargumentativní radikalitou.

Po diskusi teoretických pojmů přišla řada na určení množiny potenciálních zeleně-extremistických hnutí v České republice.

Z širší skupiny kandidátů českého radikálního ekologismu, která obsahovala organizace a hnutí: ALF, Animal S.O.S., Svobodu zvířat, reality.tv, EF!, Hnutí Duha, Nesehnutí, české Greenpeace, Děti Země, Arnika a radikální pravicová i levicová hnutí se zeleným nádechem jsme postupně vyloučili hnutí s jiným než ekologickým myšlenkovým zázemím (ALF, Animal S.O.S., Svobodu zvířat, reality.tv, EF!, pravicové environmentální radikály, levicové environmentální radikály), hnutí s velmi nízkou mírou radikality (Děti Země, Arnika) i hnutí, jejichž strategii v průběhu radikálního období podstatným způsobem určovaly zahraniční složky hnutí (Greenpeace).

Na zbývající dvě organizace – Hnutí Duha a Nesehnutí – se poté soustředila naše pozornost.

Analýzu jsme začali popisem historického vývoje obou hnutí. Zkoumání interních materiálů Hnutí Duha i Nesehnutí, strukturované rozhovory s jejich příslušníky a práce se sekundární literaturou ukázaly, že obě hnutí sice prošla fází poměrně silné radikality (u Hnutí Duha včetně ilegálních akcí), ovšem od konce 90. let směřují od radikálních postojů i akcí k profesionalizaci a agenturní práci. Obě hnutí jsou finančně silnější a dosahují významnějších úspěchů, ovšem aktivistické období bylo vystřídáno agenturní profesionalizací.

Na analýzu historického vývoje navázala analýza vnímání vybraných charakteristik obou hnutí jeho členy v čase na základě tzv. časových mentálních map.

Tato analýza ukázala, že jak příslušníci Hnutí Duha tak příslušníci Nesehnutí ve své většině charakterizují vývoj svých organizací následujícím způsobem: A. Postupný pokles aktivizmu.; B. Postupný nárůst profesionalizace.; C. Postupný nárůst finanční síly organizace.; D. Významný úbytek přímých akcí pořádaných organizací.; E. Prudký nárůst úřednických úkonů spojených s chodem organizace.; F. Postupný nárůst kooperace se státní mocí.

Z prvních dvou analýz vyplývalo, že ani Hnutí Duha ani Nesehnutí v současné době nepatří k extremistickým, ale ani radikálně ekologickým skupinám, a že vlastnosti, které jim připisují současní čeští antienvironmentalisté, jednoduše nemají.

Na první dva typy analýzy navazovala analýza tří a čtyři spojená s rozborem textů obou zkoumaných organizací a organizace vybrané jako referenční bod (hnutí Národní odpor).

Třetí analýza, spojená s určením jistotné modality, voluntativní modality a pejorativnosti vybraných textů všech tří zkoumaných hnutí ukázala na zásadní rozdíly mezi texty pravicově extremistické organizace Národní odpor a texty obou environmentálních organizací. Míra zásahů pejorativností (která ve spojení s vysokou mírou jistotné a voluntativní modality odkazuje, podle naší teoretické diskuse, na extremismus) byla u organizace Národní odpor jedenáctkrát vyšší než u Nesehnutí a nepočitatelně vyšší než u Hnutí Duha (to totiž dosáhlo míry zásahů nula). Míra průměrných zásahů voluntativní modality byla u textů hnutí Národní odpor téměř třikrát vyšší než u textů Nesehnutí a téměř čtyřikrát vyšší než u textů Hnutí Duha. Počet zásahů jistotné modality u textů hnutí Národní odpor byl pětkrát vyšší než u textů Nesehnutí a devětkrát vyšší než u textů Hnutí Duha.

Čtvrtá analýza (kvalitativní analýza středního dosahu) závěry výše uvedené obsahové analýzy potvrdila. Zatímco texty hnutí Národní odpor odkazují k agresivnímu dogmatismu a neargumentativní radikalitě a jsou tedy extremistické, texty Nesehnutí kombinují jistou dávku dogmatismu s analytickým přístupem a texty Hnutí Duha postrádají jakoukoliv formu dogmatismu.

Doplňková analýza pak ukázala, že příslušníky obou zkoumaných zelených hnutí charakterizuje vysoká míra individualizace, nedogmatismus životních postojů a vysoká míra tolerance.

Odpovězme si závěrem na tři otázky, které bezprostředně formovaly náš výzkum:

1. Jsou česká radikální environmentální hnutí extremistická?

Nejsou a jejich vývoj jde opačným směrem: profesionalizují se, ztrácejí radikalitu a proměňují se z environmentálních/ekologických hnutí do konformních vlivových agentur.

2. Jsou česká radikální hnutí neofundamentalisticky hodnotově dogmatická?

Nejsou. Charakteristiky, které definují dogmatická (agresivně či pasivně) hnutí, nejsou v textech Hnutí Duha a Nesehnutí ve větší míře přítomny. Také tento fakt dokazuje, že současná česká zelená hnutí nejsou extremistická. Agresivnímu dogmatismu odporují i odpovědi respondentů Hnutí Duha a Nesehnutí na vybrané hypotetické situace a jejich celkové myšlenkové zázemí.

3. Jaký je vztah mezi extremismem a dogmatismem? – Podle závěrů naší studie je jistá verze dogmatismu – tzv. agresivní dogmatismus – nutnou podmínkou extremismu.

Primární zdroje

I. Hnutí Duha

I.1. Vnitro (Duhové vnitro)

Duhové vnitro-nulté číslo, datováno vánoce 1992.

Duhové vnitro-první číslo, datováno leden 1993.

Duhové vnitro-třetí číslo, datováno únor 1993.

Duhové vnitro-čtvrté číslo, datováno březen 1993.

Duhové vnitro-páté číslo, datováno duben 1993.

Duhové vnitro-šesté číslo, datováno květen 1993.

Duhové vnitro-sedmé číslo, datováno květen 1993 /bez překlepu, možná špatná datace, či v květnu 1993 vyšla mimořádně dvě čísla Duhového vnitra/.

Duhové vnitro-osmé číslo, datováno červen 1993.

Duhové vnitro-deváté číslo, datováno září 1993.

Duhové vnitro 1., (nová datace vnitra) říjen 1993.

Duhové vnitro 2., (ovšem bez tohoto označení) listopad 1993.

Vnitro číslo 3., listopad 1993.

Vnitro číslo 5., prosinec 1993.

Vnitro číslo 6., leden 1994.

Vnitro číslo 7., leden 1994.

Vnitro číslo 8., únor 1994.

Vnitro číslo 9., březen 1994.

Vnitro číslo 10., březen 1994.

Vnitro číslo 11., duben 1994.

Duhové vnitro číslo 12. /opět změna názvu/, duben 1994.

Vnitro číslo 13., květen 1994.

Vnitro číslo 14., květen 1994.

Duhové vnitro číslo 15., červen 1994.

Duhové vnitro číslo 17., červenec 1994.

Duhové vnitro číslo 18., září 1994.

Duhové vnitro číslo 20., říjen 1994.

Duhové vnitro číslo 21., listopad 1994.

Duhové vnitro číslo 23., prosinec 1994.

Duhové vnitro číslo 7., prosinec 1995.

Duhové vnitro číslo 8., prosinec 1995.

Duhové vnitro číslo 10., leden 1996.

Duhové vnitro číslo 11., únor 1996.

Duhová vnitra v rozmezí let 1996-2008 (tato Vnitra jsou, na rozdíl od výše uvedených, veřejně přístupná v archivu Hnutí Duha)

I.2. Zápisy z jednání Rady Hnutí Duha

Zápis z jednání 4. Rady (datum neurčeno), podzim 1993.

Zápis z jednání 5. Rady 3. – 4. 1. 1993, leden 1993.

Zápis z jednání 10. Rady 26. – 28. 5. 1995, květen 1995.

Zápis z jednání 11. Rady 1. – 3. 9. 1995, září 1995.

Zápis z jednání 12. Rady 5. – 7. 1. 1996, leden 1996.

Ostatní Zápisy z jednání Rady Hnutí Duha v období 1990-2001 se mi nepodařilo získat.

Zápisy z jednání Rady Hnutí Duha v letech 2002-2008 jsou, na rozdíl od výše uvedených veřejně přístupné v archivu Hnutí Duha.

I.3. Zprávy z porad Centra Hnutí Duha

Zpráva ze 4. porady Centra Hnutí Duha Brno 15. 3. 1993.

Zpráva z 5. porady Centra Hnutí Duha Brno 29. 3. 1993.

Zpráva ze 6. porady Centra Hnutí Duha Brno 13. 4. 1993.

Zpráva ze 7. porady Centra Hnutí Duha Brno 27. 4. 1993.

Zpráva z 8. porady Centra Hnutí Duha Brno 17. 5. 1993.

Zpráva z 9. porady Centra Hnutí Duha Brno 1. 6. 1993.

Zpráva z 10. porady Centra Hnutí Duha Brno 15. 6. 1993.

Zpráva z 15. porady Centra Hnutí Duha Brno 12. 10. 1993.

Zpráva z 19. porady Centra Hnutí Duha Brno 9. 11. 1993.

Zpráva z 20. porady Centra Hnutí Duha Brno 16. 11. 1993.

Zpráva z 22. porady Centra Hnutí Duha Brno 30. 11. 1993.

Zpráva z 23. porady Centra Hnutí Duha Brno 14. 12. 1993.

I.4. Časopisy Poslední (Sedmé) generace

Časopisy *Poslední generace* v letech 1991-1998.

Časopisy *Sedmé generace* v letech 1999-2008.

I.5. Rozhovory s vybranými příslušníky hnutí

Rozhovor s Jakubem Patočkou. (Zakladatelem a bývalým předsedou Hnutí Duha.)

Rozhovor s Milanem Štefancem. (Členem Rady Hnutí Duha v první polovině 90. let.)

Rozhovor s Jaromírem Bláhou. (Současným vedoucím programu Lesy Hnutí Duha.)

Rozhovor s Petrem Machálkem. (Současným ředitelem Hnutí Duha.)

Rozhovor se Zdeňkem Tesařem. (Významným aktivistou 90. let pobočky České Budějovice.)

Rozhovor s Kateřinou Kotáskovou. (Současnou členkou Rady Hnutí Duha.)

Rozhovor s Petrem Jelínkem. (Zakladatelem programu Pralesy Hnutí Duha.)

I.6. Výroční zprávy Hnutí Duha

Výroční zprávy Hnutí Duha v letech 1995-2008.

I.7. Vybrané studie, letáky a tiskové zprávy Hnutí Duha

Vybrané studie, letáky a tiskové zprávy Hnutí Duha v letech 1991-2008.

I.8. WWW stránky Hnutí Duha

Internetové stránky Hnutí Duha [online] < <http://www.hnutiduha.cz/> >

II. Nesehnutí

II.1. Časopis Alarm

Časopisy *Alarm* v letech 1999-2008.

II.2. Rozhovory s vybranými příslušníky hnutí

Rozhovor s Milanem Štefancem. (Zakladatelem a v současnosti nejvýznamnější postavou Nesehnutí.)

Rozhovor s Filipem Fuchsem. (Zakladatelem a dnes méně aktivním členem Nesehnutí.)

Rozhovor s Jiřím Koželuhem. (Vedoucím ekologické poradny Nesehnutí.)

Rozhovor s Kristýnou Pešákovou. (Dobrovolnickou koordinátorkou Nesehnutí.)

Rozhovor s Kristýnou Rytířovou. (Rozhovor s aktivistkou Nesehnutí.)

II.3. Výroční zprávy Nesehnutí

Výroční zprávy Hnutí Duha v letech 1997-2008.

II.4. Vybrané studie, letáky a tiskové zprávy Nesehnutí

Vybrané studie, letáky a tiskové zprávy Hnutí Duha v letech 1991-2008.

II.5. WWW stránky Nesehnutí

Internetové stránky Nesehnutí [online] < <http://www.nesehnuti.cz/index.php> >

III. Národní odpor

III.1. WWW stránky Národní odpor

Internetové stránky Národní odpor [online] < <http://www.odpor.org/> >

Literatura

ABBEY, EDWARD. *Confessions of a Barbarian: Selections from the Journals of Edward Abbey*. Vyd. 1. Boston : Little, Brown and Copany, 1994. ISBN 0-316-00415-4.

ABBEY, EDWARD. *Monkey Wrench Gang*. New York : Dream Garden Press, 1999. ISBN 094268818X; Slovensky: *Gang obrancov Zeme*. Prešov : Abies, 1995. ISBN 80-88699-04-5.

ARENDOVÁ, HANNAH. *Původ totalitarismu I. – III*. Praha : Oikoymenh, 1996. ISBN 80-86005-13-5.

AUERBACH, ERICH. *Mimesis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 1968. ISBN neuvedeno.

BACKES, UWE. Meaning and Forms of Political Extremism. *Central European Political Studies Review* [online]. 2007, roč. IX, č. 4 [cit. 2008-12-12]. Dostupný z WWW < <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=316> > .

BADINER, ALLAN, H. *Dharma-Gaia: A Harvest of Esseys in Buddhism and Ecology*. Berkeley : Parallax Press, 1990. ISBN 0-938077-30-9.

BAXTER, BRIAN. *Ecologism: An Introduction*. Vyd. 1. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1999. ISBN 0-7486-1177-0.

BENTHAM, JEREMY. *Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Boston : Adamant Media Corporation, 2005. ISBN 0801824974.

BIEHL, JANET, BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology – Libertarian Municipalism*. New York : Black Rose Books, 1998. ISBN 1-55164-100-3.

BÍLKOVÁ, VERONIKA. Eco-Terrorism and Other Forms of Single Issue Terrorism in the Contemporary World. In Scheu, Harald, Ch. (ed.) *Právní aspekty boje proti terorismu*. Praha : Univerzita Karlova, 2005, s. 108-126. ISBN 80-85889-67-6.

BINKA, BOHUSLAV. *Analýza hlubinné ekologie*. Brno : Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4548-4.

BINKA, BOHUSLAV. *Environmentální etika*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4594-1.

BINKA, BOHUSLAV. Globální změna klimatu a odlišná varování. *Ekologie a společnost*. 2007, roč. 18, č. 5, s. 32-34. ISSN 1210-4728.

BINKA, BOHUSLAV. Několik kritických poznámek k „hlubinné ekologii“ Arne Naesse. *Universitas*, 1999, roč. 8, č. 4, s. 43-47. ISSN 1211-3384.

BLACKSTONE, WILLIAM, T. (ed.) *Philosophy & Environmental Crisis*. Athens : University of Georgia Press, 1974. ISBN 0-8203-0343-7.

BOLCH, BEN, LYONS HEROLD. *Apocalypse Not: Science, Economics and Environmentalism*. Vyd. 1. Washington, D. C. : Cato Institute, 1993. ISBN 1-882577-05-1.

BOOKCHIN, MURRAY., FOREMAN, DAVE. *Defending the Earth: A Dialogue Between Murray Bookchin and Dave Foreman*. Vyd. 1. Boston : South End Press, 1991. ISBN 0-89608-382-9.

BOOKCHIN, MURRAY. *The Ecology of Freedom*. New York : Black Rose Books, 1991. ISBN 0-921689-72-1.

BOOKCHIN, MURRAY. *The Modern Crisis*. Philadelphia, New Society Publishers 1986. ISBN 0-8657-084-8.

BOOKCHIN, MURRAY. *The Politics of Social Ecology: Libertarian Municipalism*. Philadelphia : New Society Publisher. 1986. ISBN 1-55164-100-3.

BOOKCHIN, MURRAY. *What is Social Ecology?*, [www dokument], Institute for Social Ecology, Plainfield (USA), [cit. 27.12.2007], URL: < http://www.social-ecology.org/learn/library/bookchin/social_ecology_print.html >.

BOX, THADIS, W. *Ecology and New Vision: A Biologist's View of Philosophical and Theological Issues*. In SHERRELL, RICHARD, E. (ed.) *Ecology – Crisis and New Vision*. Richmond : John Knox Press, 1971, s.13-30. ISBN 0-8042-0819-0.

BRENNAN, ANDREW. *Thinking About Nature*. London : Routledge, 1988. ISBN 10: 0820310875.

BREZINA, IVAN. Zelené náboženství I. – Jeden z postmoderních pokusů o obnovu posvátnosti. *Dingir: Religionistický časopis o současné náboženské scéně* [online]. 1999, roč. 2, č. 4, [cit. 2008-07-07]. Dostupný z WWW: <http://www.dingir.cz/dingir/1999_4/clanky/D1999_4_05.html >.

BREZINA, I. Ekologisté a bledule jarní. *Revue Politika* [online]. 2007, roč. 5. č. 6/7. ISSN 1214-0899. [cit. 2008-17-07] Dostupný z WWW: <<http://www.cdkbrno.cz/rp/clanky/359/ekologiste-a-bledule-jarni/>>.

BROWN, MICHAEL, MAY, JOHN. *The Greenpeace story*. London : Dorling Kindersley Limited, 1989. ISBN 0-86318-328-X.

BRUNNER, JEROME. *Actual Minds, Possible Worlds*. Boston : Harvard University Press 1986. ISBN 0-674-00365-9.

CALDECOTT, LEONIE., LELAND, STEPHANIE. (ed.) *Reclaim the Earth – Women speak out for Life on Earth*. London : Quartet Books Ltd., 1983. ISBN 0704339080.

CALLICOTT, BAIRD, J., PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy – Critical Concepts in the Environment I*. London : Routledge, 2005. ISBN 0-415-32646-X.

CARNAP, RUDOLF. *Problémy jazyka vědy*. Vyd. 1. Praha : Svoboda, 1968. ISBN neuvedeno.

CARTER, ALAN. *A Radical Green Political Theory*. Vyd. 1. London : Routledge, 1999. ISBN 0-415-20309-0.

CARTER, NEIL. *The Politics of the Environment: Ideas, Activism, Policy*. Vyd. 1. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. ISBN 0-521-47037-4.

CARSON, RACHEL. *Mlčící jaro*. In KOHÁK, ERAZIM, KOLÁŘSKÝ, RUDOLF, MÍCHAL, IGOR (ed.) *Závod s časem – texty z morální ekologie*. Praha : Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 52-55. ISBN 80-85368-81-1.

CATTON, WILLIAM, R. *Overshoot: The Ecological Basis of Revolutionary Change*. Urbana : University of Illinois Press 1980. ISBN 0252009886.

CÍSAŘ, ONDŘEJ. *Politický aktivismus v České republice – Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Vyd. 1. Brno : CDK, 2008. ISBN 978-80-7325-168-0.

COBB, JOHN, B. *Toward a Just and Sustainable Economic Order*. Journal of Social Issues, roč. 51, č. 4, s. 83-100. ISSN 0022-4537.

COUPLAND, NIKOLAS. JAWORSKI, ADAM. (ed.) *Sociolinguistics: A Reader and Coursebook*. New York : Palgrave MacMillan, 1997. ISBN 10:0-333-61180-2.

DATTA, DHIRENDRA, M. *The Philosophy of Mahatma Gandhi*. Wisconsin : The University of Wisconsin Press, 1972. ISBN 0-299-01014-7.

DETWEILER, ROBERT, SUTHERLAND, JOHN, N., WERTHMAN, MICHAEL, S. *Environmental Decey in Its Historical Context*. Illinois : Scott, Foresman and Company, 1973. ISBN 0-673-07678-4.

DEVALL, BILL. *Simple in Means, Rich in Ends: Practicing Deep Ecology*. Vyd. 1. Salt Lake City : Peregrine Smith Books, 1988. ISBN 0-87905-294-5.

DIANI, MARIO. *Green Networks: A Structural Analysis of the Italian Environmental Movement*. Vyd. 1. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1995. ISBN 10-0748605002.

DOBSON, ANDREW. *Green Political Thought*. Vyd. 2. London : Routledge, 1995. ISBN 0415124433.

DOHERTY, BRIAN, GEUS, MARIUS, DE (ed.) *Democracy and Green Political Thought: Sustainability, rights and citizenship*. London : Routledge, 1996. ISBN 0-415-14411-6.

DRENGSON, ALAN, R. An Ecophilosophy Approach, the Deep Ecology Movement and Diverse Ecosophies. *The Trumpeter*, 1997, roč. 14. č. 3. ISSN 0832-6193.

DRENGSON, ALAN, R. Bill Devall and George Sessions: Deep Ecology. *Environmental Ethics*, 1988, roč. 10. č. 1. s. 83-89. ISSN 0163-4275.

DRENGSON, ALAN, R. Shifting Paradigms: From the Technocratic to the Person-Planetary. *Environmental Ethics*, 1980, roč. 3. č. 3, s. 221-240. ISSN 0163-4275.

DURDÍK, JOSEF. *Pozor na lesy! – Rozprava*. Praha : J. Otto, 1874. ISBN neuvedeno.

ESTÉS, CLARISSA, P. *Ženy, které běhaly s vlky – mýty a příběhy archetypů divokých žen*. Praha : Pragma, 1999. ISBN 80-7205-648-4. ANGLICKY: ESTÉS, CLARISSA, P. *Women Who Run With Wolves*. New York : Ballantine Books, 1995. ISBN 0-345-40987-6.

EVANS, JESSICA, HALL, START. *Visual culture: the reader*. London : Open University, 2003. ISBN 0-7619-6247-6.

EYERMAN, RON, JAMISON, ANDREW, CRAMER JAQUELINE. *The Making of the New Environmental Consciousness – A Comparative Study of the Environmental Movements in*

Sweden, Denmark and the Netherlands. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1990. ISBN 0-7486-0180-5.

FACKRE, GABRIEL. *Ecology and Theology*. In Winks, Robin, W. (ed.) *Western Man and Environmental Ethics – Attitudes Toward Nature and Technology*. New York : Addison-Wesley Publishing Company, 1973, s. 116-131. ISBN nevedeno.

FAGAN, ADAM. *Environment and Democracy in the Czech Republic. The Environmental Movement in the Transition Process*. Vyd. 1. Cheltenham : Edward Elgar Publishing. ISBN 1-85898-876-4.

FAGAN, ADAM. JEHLÍČKA, PETR. Contours of the Czech environmental movement: a komparative analysis of Hnutí Duha (Rainbow Movement) and Jihočeské matky (South Bohemian Mothers). *Environmental Politics*. 2003, roč. 17. č. 5, s. 49-70. ISSN 0964-4016.

FIALA, PETR (ed.) *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno : Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1798-9.

FOREMAN, DAVE. *Confessions of an Eco-Warrior*. New York : Harmony Books, 1991. ISBN 0-517-58123-X.

FOREMAN, DAVE. What Is Happening to Our Movement? *Earth First! : The Radical Environmental Journal*. 1992, roč. 7. č. 8. s. 31-32. ISSN 1055-8411.

FOX, WARWICK. *Toward a Transpersonal Ecology: Developing New Foundations for Environmentalism*. Vyd. 1. Boston : Shambhala 1990. ISBN 0-87773-533-6.

GÁNDHÍ, MAHÁTMÁ. K. *Self-Restraint v. Self-Indulgence*. Ahmedabad, Navajivan Publishing House 1995. ISBN 81-7229-120-5.

GÁNDHÍ, MAHÁTMÁ. K. *The Essence of Hinduism*. Ahmedabad, Navajivan Publishing House 1987. ISBN 81-7229-166-3.

GEMELLI, AGOSTINO, P. *Františkánské poselství světu*. Praha : Ladislav Mincíř, 1948. ISBN nevedeno.

GERGEN, KENNETH. J. Social Construction, Families, and Therapy. In *Restoring the „Polis“: Civil Society as Narrative Reconstruction*. Book A, Washington D.C. : Catholic University Press 1998, s. 152-173. ISBN nevedeno.

GORE, ALBERT. *Země na misce vah*. Praha : Argo, 1994. ISBN 80-7203-310-7.

GREEN, JULIEN. *Bratr František*. Brno : Cesta, 1992. ISBN 80-85319-15-2.

GRIFFIN, SUSAN. *Women and Nature – The Roaring Inside Her*. New York : Harper Colophon Books, 1978. ISBN 0060115114.

HARE, RICHARD. *The Language of Morals*. Oxford : Oxford University Press, 1991. ISBN-10: 0198810776.

- HARTMANN, NIKOLAI. *Struktura etického fenoménu*. Praha : Academia. 2002. ISBN 80-200-0970-1.
- HELLER, CHAIA. *McDonalds, MTV, and Monsanto: Resisting Biotechnology in the Age of Informational Capital*. [www dokument], Institute for Social Ecology, Plainfield (USA), 15.9.2007, [cit. 27.12.2007], URL: <http://www.socialecology.org/learn/library/heller/monsanto_print.html>.
- HEYWOOD, ANDREW. *Politické ideologie*. Praha : Eurolex Bohemia s. r. o., 2005. ISBN 80-86861-71-6.
- HITCHCOCK, CHRISTOPHERA (ed.). *Contemporary debates in Philosophy of Science*. Vyd. 1. Oxford : Blackwell Publishing Ltd., 2004. ISBN 13: 978-1-4051-0152-3.
- HUTTON, DREW. CONNORS, LIBBY. *History of the Australian Environment Movement*. Vyd. 1. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. ISBN 052145686X.
- CHARDIN, PIERRE, T. *Chut' žít – výběr studií a meditací*. Praha : Vyšehrad, 1970. ISBN neuvedeno.
- CHARDIN, PIERRE, T. *Místo člověka v přírodě – výběr studií*. Praha : Svoboda, 1993. ISBN 80-205-0309-9.
- CHARDIN, PIERRE, T. *Vesmír a lidstvo*. Praha : Svoboda, 1993. ISBN 80-205-0309-9.
- CHARVÁT, JAN. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-098-6.
- JAMISONA, ANDREW, EYERMAN, RON, LAESSOE, HELPE. *The Making of the New Environmental Consciousness*. Vyd. 1. Edinburgh : Edinburgh University Press, 1990. ISBN 0-7486-0180-5.
- KABILSINGH, CHATSUMARN. *Early Buddhist Views on Nature*. In BADINER, ALLAN, H. *Dharma-Gaia: A Harvest of Essays in Buddhism and Ecology*. Berkeley : Parallax Press, 1990, s. 8-13. ISBN 0-938077-30-9.
- KELLER, JAN. *Úvod do sociologie*. Vyd. 5. Praha : Slon, 2006. ISBN 978-80-86429-39-7.
- KELLER, JAN. *Až na dno blahobytu*. Vyd. 2. Brno : Hnutí Duha, 1995. ISBN 80-902056-0-7.
- KELLER, JAN. *Sociologie a ekologie*. Vyd. 1. Praha : Slon, 1997. ISBN 80-85850-42-7.
- KELLER, JAN. *Naše cesta do prvorohor*. Praha : Slon, 1998. ISBN 80-85850-64-8.
- KLAUS, VÁCLAV. *Modrá nikoliv zelená planeta – Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?* Praha : Dokořán, 2007. ISBN 978-80-7363-152-9.
- KOESTLER, ARTHUR. *The Invisible Writing*. London : Vintage, 2005. ISBN 0-099-49068-4.

- KOHÁK, ERAZIM. *Člověk, dobro a zlo – o smyslu života v zrcadle dějin (kapitoly z dějin morální filosofie)*. Praha : Ježek, 1993. ISBN 80-901625-3-3.
- KOHÁK, ERAZIM. *Zelená svatozář – kapitoly z ekologické etiky*. Praha : Slon, 2000. ISBN 80-85850-86-9.
- KOLESÁR, MICHAL. *Realita.tv: 10 let a dost*. Praha : Realita.tv, 2008 [cit. 2008-03-11]. Dostupný z WWW: < <http://www.realita.tv/cs/realitatv-10-let-a-dost> > .
- KOLNAI, AUREL. Vyd. 1. *The War against the West*. London : Victor Gollancz Ltd., 1938. ISBN neuvedeno.
- KRECH, SHEPARD, III. *The Ecological Indian – Myth and History*. New York : W. W. Norton, 2000. ISBN 0-393-32100-2.
- KUHN, THOMAS, S. *Struktura vědeckých revolucí*. Vyd. 1. dostisk. Praha : Oikoymenh, 2008. ISBN 80-86005-54-2.
- KUMAR, SATISH. *No Destination – An Autobiography*. Bideford : A Resurgence Book, 1992. ISBN 1-870098-46-3.
- LEE, DONALD, C. On the Marxian View of the Relationship between Man and Nature. *Environmental Ethics*, roč. 2, č. 1, s. 3-16. ISSN 0163-4275.
- LEOPOLD, ALDO. *A Sand County Almanac, and Sketches here and there*. New York : Oxford University Press, 1989. ISBN 019505928-X.
- LEOPOLD, ALDO. *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*. Prešov : Abies, 1995. ISBN 80-88699-13-4.
- LEWIS, MARTIN, W. *Green Delusions – An Environmentalist Critique of Radical Environmentalism*. London : Duke University Press, 1992. ISBN 0-8223-1474-6.
- LIBROVÁ, HANA. *Láska ke krajině?* Brno : Blok, 1988. ISBN neuvedeno.
- LIBROVÁ, HANA. *Pestří a zelení (kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. Vyd. 1. Brno : Veronica a Hnutí Duha, 1994. ISBN 80-85368-18-8.
- LIBROVÁ, HANA. *Vlažní a váhavý (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. Vyd. 1. Brno : Nakladatelství Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-149-6.
- LIGHT, ANDREW, ROLSTON, HOLME III. (ed.) *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003, s. 15-37. ISBN 13-978-0-631-22294-1.
- LOCKE, JOHN. *Esej o lidském rozumu*. Praha : Svoboda, 1984. ISBN neuvedeno.
- LOMBORG, BJØRN. *Skeptický ekolog - Jaký je skutečný stav světa?* Praha : Dokořán, 2006. ISBN 80-7363-059-1.

- LORENZ, KONRÁD. *Takzvané zlo*. Praha : Academia, 2003. 80-200-1098-X.
- LOVELOCK, JAMES. *Gaia – Živoucí planeta*. Praha : Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0436-8.
- MANES, CHRISTOPHER. *Green Rage: Radical Environmentalism and the Unmaking of Civilization*. Vyd. 1. Boston : Little Brown and Company 1990. ISBN 0-316-54513-9.
- MAREŠ, MIROSLAV. Ekoterorismus v České republice. *REXTER* [online]. 2004, roč. 4, č. 1. [cit. 2008-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=40>>.
- MAREŠ, MIROSLAV. Environmental Radicalism and Extremism in Postcommunist Europe. *Journal for the Study of Radicalism*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 91-107. ISSN 1930-1189.
- MAREŠ, MIROSLAV. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Vyd. 1. Brno : Barrister & Principál, 2003, s. 31. ISBN 80-86598-45-4.
- MERCHANT, CAROLYN. *The Death of Nature : Women, Ecology and the Scientific Revolution*. New York : Harper and Row, 1980. ISBN 0-06-2500595-5.
- MÍCHAL, IGOR. *Ekologická stabilita*. Vyd. 1. Brno : Veronica, 1994. ISBN 80-85368-22-6.
- MIROVITSKAYA, NATALIA. *The environmental movement in the former Soviet Union*. In Environment and Society in Eastern Europe. Edinburgh : Longman, 1998, s. 30-66. ISBN 0-582-22763-1.
- NAESS, ARNE. *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*. Cambridge : Syndicate of Press of the University of Cambridge, 1989. ISBN 0-521-34873-0.
- NAESS, ARNE. *The Selected Works of Arne Naess – V. Gandhi and Group Conflict*. Dordrecht : Springer, 2005. ISBN 13-978-1-4020-3727-6.
- NAESS, ARNE. *The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary*. In Deep Ecology for the 21st Century: Reading on the Philosophy and the Practice of New Environmentalism. Boston, 1995, s. 151-155. ISBN 1-570-62049-0.
- NAESS, ARNE. Heidegger, Postmodern Theory and Deep Ecology. In *The Trumpeter*, 1997, roč. 14, č. 4. ISSN 0832-6193.
- NAESS, ARNE. *Sebeuskutečnění: ekologický přístup k bytí ve světě*. In Myslet jako hora: Shromáždění všech bytostí. Prešov : Abies, 1993. ISBN 80-88699-01-0.
- NAESS, ARNE. Deep Ecology in the Line of Fire. *The Trumpeter*, 1995, roč. 12, č. 3. ISSN 0832-6193.
- NAESS, ARNE. Mountains and Mythology. *The Trumpeter*, 1995, roč. 12, č. 4. ISSN 0832-6193.
- NAESS, ARNE. Beautiful Action: Its Function in the Ecological Crisis. *Environmental Values*, 1993, roč. 2, č. 1, s. 67-72. ISSN 0963-2719.

NICHOLSON, D. H. S. *The Mysticism of St. Francis of Assisi*. Boston : Small, Maynard & Company Publishers, 1923. ISBN neuvedeno.

NITSCHKE, MARTIN. SOUSEDÍK, PROKOP. ŠIMSA, MARTIN. *Schizma: filosofie 20. století*. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 2005. ISBN 80-7007-224-5.

NOVÝ, LUBOMÍR. *Filosofie pro člověka*. In *Mozaika budoucnosti – sborník studentské konference*. Brno : Dobromysl, 1995, s. 94-97. ISBN neuvedeno.

ODUM, EUGENE, P. *Environmental Ethics and Attitude Revolution*. In BLACSTONE, WILLIAM, T. (ed.) *Philosophy & Environmental Crisis*. Athens : University of Georgia Press, 1974, s. 10-15. ISBN 0-8203-0343-7.

ORWELL, GEORGE. *Uvnitř velryby a jiné eseje*. Vyd. 1. Brno : Atlantis, 1997. ISBN 80-7108-140-X.

PALMER, CLARE. *An Overview of Environmental Ethics*. In LIGHT, ANDREW, ROLSTON, HOLME III. (ed.) *Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2003, s. 15-37. ISBN 13-978-0-631-22294-1.

PASSMORE, JOHN. A. *Man's responsibility for nature: ecological problems and Western traditions*. New York : Scribner, 1974. ISBN 068-41381-58.

PEPPER, DAVID., WEBSTER, FRANK, SEVILL, GEORGE. (ed.) *Environmentalism I.-V. – Critical Concepts*. London : Routledge, 2003. ISBN 0-415-20622-7.

PLAMENAT, JOHN. *The English Utilitarians*. Oxford : Basil Blackwell, 1966.

PATOČKA, JAKUB. Duha deset let na cestě: lidé a křižovatky. *Sedmá generace*, 1999, roč. 9, č. 10. s. 15-23. ISSN 1212-0499.

PLUMWOOD, VAL. On Karl Marx as an Environmental Hero. *Environmental Ethics*, roč. 3, s. 237-244. ISSN 0163-4275.

POJMAN, LUIS. *Environmental Ethics*. Bolton : Wadsworth Publishing, 2000. ISBN 0534543715.

POPPER, KARL, R. *Logika vědeckého bádání*. Vyd. 1. Praha : Oikoymenh, 1997. ISBN 80-86005-45-3.

POPPER, KARL. R. *Conjencuters and Refutations – The Growth of Scientific Knowledge*. London : Routledge, 2002, s. 527-535. ISBN 0-415-28593-3.

RAYMOND, DOMINICK, H. *The Environmental Movement in Germany: Prophets and Pioneers*. Vyd. 1. Indianapolis : Indiana University Press, 1992. ISBN 0-253-31819-X.

RAGHAVAN, IYER (ed.). *The Moral and Political Writings of Mahatma Gandhi I. – Civilization, Politics, and Religion*. Oxford : Clarendon Press, 1986. ISBN 0-19-824754-0.

ROLSTON, HOLMES. *Environmental Ethics : Duties to and Values in the Natural World*. Philadelphia : Temple University Press, 1988. ISBN 08-77225-01-X.

ROLSTON M. HOLMES III. *Philosophy gone Wild – Environmental Ethics*. New York : Prometheus Books, 1989. ISBN 0879755563.

RUSKIN, JOHN. *Duchovní tvůrčí síla – záhada života a umění žít*. Praha : Sfinx, 1921. ISBN nevedeno.

RUSKIN, JOHN. *Dvě stezky*. Praha : Jan Laichter, 1909. ISBN nevedeno.

RUSKIN, JOHN. *Národní hospodářství v umění*. Praha : Družstevní práce, 1925. ISBN nevedeno.

RUSKIN, JOHN. *Sézam a lilie – tři přednášky*. Praha : J. Otto, 1901. ISBN nevedeno.

RUSKIN, JOHN. *Tomu poslednímu – čtvero pojednání o prvních základech národního hospodářství*. Praha : B. Kočí, 1910. ISBN nevedeno.

RUSKIN, JOHN. *Výklady o umění*. Praha : Jan Laichter, 1901. ISBN nevedeno.

SCARCE, RIK. *Eco-Warriors: Understanding the Radical Environmental Movement*. Vyd. 3. Zalnut Creek : Left Coast Press, 2006. ISBN 1-59874-028-8.

SEED, JOHN. (ed.) *Thinking Like a Mountain: Towards a Council of all Beings*. Philadelphia : New Society Publisher, 1988. ISBN 0-86571-133-X. **ČESKY:** *Myslet jako hora: shromáždění všech bytostí*. Prešov : Abies, 1993, s. 39-44. ISBN 80-88699-01-0.

SESSIONS, GEORGE. (ed.) *Deep Ecology for the 21st Century: Reading on the Philosophy and the Practice of New Environmentalism*. Boston, 1995. ISBN 1-570-62049-0.

SHERRELL, RICHARD, E. (ed.) *Ecology – Crisis and New Vision*. Richmond : John Knox Press, 1971. ISBN 0-8042-0819-0.

SCHWEITZER, ALBERT. *Albert Schweitzer: Zastávce kritického myšlení a úcty k životu*. Praha : Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-010-9.

SMÉKAL, VLADIMÍR. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Vyd. 2. Brno : Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-86598-65-9.

STANKIEWICZ, W. J. *Politická teorie a současný svět: Klasické koncepty ve věku relativismu*. Vyd. 1. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-014-4.

STRMISKA, MAXMILIÁN. *Demokracie, extremismus, antisystémová orientace*. In *Politický extremismus a radikalismus v ČR*. Brno : Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1798-8.

- RUDOLF, MÍCHAL, IGOR (ed.) *Závod s časem – texty z morální ekologie*. Praha : Ministerstvo životního prostředí, 1996, s. 22-34. ISBN 80-85368-81-1.
- SCHWEITZER, ALBERT. *The Decay and the Restoration of Civilization*. London : Unwin Books, 1961. ISBN neuvedeno.
- SCHWEITZER, ALBERT. *Úpadek a nová výstavba kultury*. Praha : Ústřední církevní nakladatelství v Praze, 1964. ISBN neuvedeno.
- SINGER, PETER. *Practical Ethics*. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. ISBN 0-521-29720-6.
- SINGER, PETER. *Animal Liberation – A New Ethics for Our Treatment of Animals*. New York : Avon Books, 1975.
- SINGER, PETER. (ed.) *In Defence of Animals*. Oxford : Basil Blackwell, 1985. ISBN 10: 063113896X.
- SKOLIMOWSKI, HENRYK. *Živá filozofia – Ekofilozofia ako strom života*. Prešov : Slovacontact, 1992. ISBN 80-88876-05-2.
- STERBA, JAMES, P. (ed.) *Ethics: The Big Questions*. Oxford : Blackwell Publishing Ltd., 2005. ISBN 0-631-20286-2.
- STIBRAL, KAREL. *Proč je příroda krásná – Estetické vnímání přírody v novověku*. Praha : Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-008-7.
- STONE, CHRISTOPHER. *Earth and Other Ethics*. New York : Harper and Row, 1987. ISBN 0060157313.
- SWIFT, JONATHAN. *Výbor z díla*. Praha : SNKLHU, 1953. ISBN neuvedeno.
- SYLVAN (ROUTLEY) RICHARD. *Is There a Need for a New, an Environmental, Ethics? In Environmental Ethics – An Anthology*. Oxford : Blackwell Publishing, 2006. ISBN 978-0-631-22294-1.
- ŠMAJS, JOSEF. *Drama evoluce – Fragment evoluční ontologie*. Praha : Hynek, 2000. ISBN 80-85906-53-8.
- ŠEBELA, KAREL. *Filozofie logiky Pavla Tichého*. Vyd. 1. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1521-6.
- ŠMAJS, JOSEF. *Drama kulturní evoluce – Fragment evoluční ontologie*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1998. ISBN neuvedeno.
- ŠMAJS, JOSEF. *Gnoseologické implikace evoluční ontologie*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2001. ISBN 80-210-2647-2.
- ŠMAJS, JOSEF. *Kultura proti přírodě*. Brno : Dobromysl, 1996. ISBN neuvedeno.

TAYLOR, PAUL, W. *Respect for Nature : a theory of environmental ethics*. Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1986. ISBN 069-10770-96.

THOMPSON, JANNA. A Refutation of Environmental Ethics. *Environmental Ethics*, 1990, roč. 12, č. 2, s. 147-160. ISSN 0163-4275.

THOMPSON, MEL. *Přehled etiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6.

TICKLE, ANDREW. VAVROUŠEK JOSEF. *Environmental politics in the former Czechoslovakia*. In *Environment and Society in Eastern Europe*. Edinburgh : Longman, 1998, s. 114-145. ISBN 0-582-22763-1.

TOKAR, BRIAN. *Biotechnology*. [www dokument], Institute for Social Ecology, Plainfield (USA), [cit. 27.12.2007], URL: <http://www.social-ecology.org/learn/library/tokar/biotech_print.html > .

TOLMAN, CHARLES. Karl Marx, Alienation, and the Mastery of Nature. *Environmental Ethics*, roč. 2, s. 63-74. ISSN 0163-4275.

VANDEVEER, DONALD. *Interspecific Justice*. In CALLICOTT, BAIRD, J., PALMER, CLARE. (ed.) *Environmental Philosophy I*. Routledge : New York, 2005. ISBN 0-415-32647-8.

VINCENT, ANDREW. The Character of Ecology. *Environmental Politics*, 1993, roč. 2. č. 2. ISSN 0964-4016.

VYHLÍDAL, OLDŘICH (ed.) *Chryzantémy ze země zelených hor – Starokorejská lyrika*. Praha : Československý spisovatel, 1976. ISBN neuvedeno.

WARREN, KAREN (ed.) *Ecological Feminist Philosophies*. Bloomington : Indiana University Press, 1996. ISBN 0-253-21029-1.

WATSON, RICHARD. A. A Critique of Anti-Anthropocentric Biocentrism. *Environmental Ethics*, 1983, roč. 5, č. 3, s. 211-216. ISSN 0163-4275.

WEBER, MAX. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha : Oikoymenth, 1998. ISBN 80-86005-48-8.

WENZ, PETER, S. *Environmental Ethics Today*. New York : Oxford University Press, 2001. ISBN 10: 0195133846.

WHEELWRIGHT, PHILIPS, E. *A Critical Introduction to Ethics*. Garden City : Doubleday, Doran & Company, 1935. ISBN neuvedeno.

WILSON, E. O. *Konscilience – jednota vědění – O nezbytnosti sjednocení přírodních a humanitních věd*. Praha : Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-321-5.

WILSON, E. O. *O lidské přirozenosti – Máme svobodnou vůli, nebo je naše chování řízeno genetickým kódem?* Praha : Lidové noviny, 1993. ISBN 80-7106-076-3.

WINCH, PETER. *Idea sociální vědy a její vztah k filosofii*. Brno : CDK, 2004. ISBN 80-7325-035-7.

WINKS, ROBIN, W. (ed.) *Western Man and Environmental Ethics – Attitudes Toward Nature and Technology*. New York : Addison-Wesley Publishing Company, 1973. ISBN neuvedeno.

ZIMMERMANN, MICHAEL, E. *Contesting Earth's Future: Radical Ecology and Postmodernity*. Vyd. 1. Berkeley : University of California Press, 1994. ISBN 0-520-08477-2.

Přílohy:

1. Dotazník výzkumu:

Dotazník výzkumu českých zelených hnutí:

(Osoba odpovědná za výzkum: Bohuslav Binka; celkem 5 částí)

I.

Napiš (řekni) mi názvy tří nejdůležitějších knih Tvého života, či knih, které Tě nejvíce ovlivnily:

Vyjmenuj pět knih, které Tě z hlediska environmentalistiky nejvíce ovlivnily:

Pokud mezi nimi není ani jedna česká, prosím, doplň alespoň dvě takové (pokud existují), pokud mezi nimi je jedna česká, doplň ještě jednu takovou (pokud existuje) :

Odkdy - dokdy jsem v organizaci působil?

V jaké pozici jsem v organizaci působil?

- A. Řídící funkce (rada, vedení organizace, vedení kampaně)
- B. Výkonná funkce (zaměstnanec k určitému tématu, přímý podřízený vedoucí funkce organizující další zaměstnance či dobrovolníky, redaktor časopisu ap.)
- C. Aktivista-dobrovolník bez řídicí funkce.
(v jakých letech jsem měl funkci A. B. C.)

Věk + pohlaví + vzdělání

II.

Časové mapy:

0)

Před sebou máš prázdnou časovou osu, označ ji prosím přeškrtnutou nulou, napiš své jméno a příjmení a zanes do ní pět nejvýznamnějších událostí, které se nějakým způsobem pojí s Hnutím Duha (Nesehnutím, Národním odporem). Pokud nevíš přesný rok události, urči její časovou polohu alespoň přibližně. Ke každé události napiš krátký komentář určující o jakou událost se jedná. Dále jednou barvou vyznač období, ve kterém jsi v organizaci působil, a další barvou období, kdy jsi měl k organizaci nejbliže.

A)

Před sebou máš prázdnou časovou osu, označ ji prosím písmenem A, napiš své jméno a příjmení a zanes do ní křivkou tzv. **míru aktivismu organizace A)**, která má vyjadřovat Tvůj pocit z toho, jak se vyvíjel poměr mezi počtem placených zaměstnanců a počtem aktivních dobrovolníků v organizaci. Prosím použij jednu barvu. Pokud z nějakého období nemáš žádný dojem, nebo o organizaci v té době nic nevíš, křivku nekresli a uvedené období vynechej.

B)

Před sebou máš prázdnou časovou osu, označ ji prosím písmenem B, napiš své jméno a příjmení a zanes do ní křivkou tzv. **míru profesionality organizace B)**, která má vyjadřovat Tvůj pocit z toho, jak se vyvíjel počet placených zaměstnanců v organizaci. Prosím použij jednu barvu. Pokud z nějakého období nemáš žádný dojem, nebo o organizaci v té době nic nevíš, křivku nekresli a uvedené období vynechej.

C)

Před sebou máš prázdnou časovou osu, označ ji prosím písmenem C, napiš své jméno a příjmení a zanes do ní, podle Tvých dojmů, křivku tzv. **míry aktivit „přímých akcí“ C1)**, za které považují blokády, happeningy, demonstrace apod.; dále křivku tzv. **míry aktivit odborných, vzdělávacích a lobbystických C2)** a konečně křivku tzv. **míry aktivit zaměřených pouze na chod organizace samé (vedení účetnictví, vyplňování grantových**

žádostí atp.) C3. Prosím použij pro každou z křivek C1), C2) a C3) odlišnou barvu. Pokud z nějakého období nemáš žádný dojem, nebo o organizaci v té době nic nevíš, křivku nekresli a uvedené období vynechej.

D)

Před sebou máš prázdnou časovou osu, označ ji prosím písmenem D, napiš své jméno a příjmení a zanes do ní, podle Tvých dojmů, křivku tzv. **finanční síly organizace D)**, což znamená výši finančních prostředků, které měla daná organizace daný rok k dispozici. Prosím použij jednu barvu. Pokud z nějakého období nemáš žádný dojem, nebo o organizaci v té době nic nevíš, křivku nekresli a uvedené období vynechej.

E)

Před sebou máš prázdnou časovou osu, označ ji prosím písmenem E, napiš své jméno a příjmení a zanes do ní, podle Tvých dojmů, křivku tzv. **radikality organizace E)**, což znamená vývoj míry odlišnosti oficiálních názorů organizace od názorů většinové společnosti. Prosím použij jednu barvu. Pokud z nějakého období nemáš žádný dojem, nebo o organizaci v té době nic nevíš, křivku nekresli a uvedené období vynechej.

F)

Před sebou máš prázdnou časovou osu, označ ji prosím písmenem F, napiš své jméno a příjmení a zanes do ní, podle Tvých dojmů, křivku tzv. **demokratičnosti organizace F)**, což znamená možnost členů organizace ovlivnit rozhodnutí přijímaná vedoucími představiteli organizace, dále skutečnost, zda jsou či nejsou vedoucí představitelé voleni a zda existuje silná zpětná vazba od členů organizace k jejím vedoucím představitelům. Prosím použij jednu barvu. Pokud z nějakého období nemáš žádný dojem, nebo o organizaci v té době nic nevíš, křivku nekresli a uvedené období vynechej.

G)

Před sebou máš prázdnou časovou osu, označ ji prosím písmenem G, napiš své jméno a příjmení a zanes do ní, podle Tvých dojmů, křivku tzv. **míry sporů uvnitř organizace G1)**, která vyjadřuje míru sporů o charakter organizace a křivku tzv. **míry sporů uvnitř organizace G2)**, která vyjadřuje míru sporů tematických. Prosím použij pro každou z křivek G1) a G2) odlišnou barvu. Pokud z nějakého období nemáš žádný dojem, nebo o organizaci v té době nic nevíš, křivku nekresli a uvedené období vynechej.

H)

Před sebou máš prázdnou časovou osu, označ ji prosím písmenem H, napiš své jméno a příjmení a zanes do ní, podle Tvých dojmů, křivku tzv. **vztahu organizace ke státní moci a samosprávě H)**, která vyjadřuje počet aktivit přímo koordinovaných (v souladu) se státní mocí nebo samosprávou. Pokud z nějakého období nemáš žádný dojem, nebo o organizaci v té době nic nevíš, křivku nekresli a uvedené období vynechej.

III.

Kresba erbu a stromu:

Nyní si představ, že žiješ ve společnosti, ve které má mít každý z jejích členů vlastní erb, který ho reprezentuje a přibližuje, kým kdo vlastně je. Prosím vezmi si tento papír (formát A4, bílý) a ze zadní strany ho podepiš. Otoč ho, vezmi si tyto pastelky (12 kusů) a v průběhu

5 minut nakresli svůj vlastní erb, který bude vyjadřovat, čím především jsi a kdo především jsi.

Děkuji. Papír si ponechej a na stejnou plochu nakresli erby (se stejným zadáním) tří Tobě nejbližších lidí.

Děkuji. Vezmi si další papír (formát A4, bílý), ze zadní strany ho podepiš. Nakresli v průběhu 5 minut strom.

IV.

Řešení hypotetických situací:

Přečtu Ti nyní postupně pět hypotetických situací. Vezmi si prosím papír (formát A4), ze zadní strany jej podepiš. Pak vždy napiš číslo situace a zodpověz mi otázku s tím, že zároveň uvedeš hlavní motiv, který Tě ke zvolené odpovědi dovedl. Tato část je striktně anonymní. Situace si prosím pokus názorně představit.

Situace 1. Koná se demonstrace za věc, která je v Tvých očích prokazatelně dobrá. Ten, kdo tuto demonstraci vede, je však hledán policií za aktivity v souvislosti se záležitostí, pro kterou demonstruje. Policista se Tě zeptá, zda vedoucího demonstrace znáš, zda víš, kde bydlí a jak se jmenuje. Ty to víš. **Budeš nebo nebudeš lhát policistovi a jaké motivy Tě k tomu povedou?**

(Zapsat čas mezi dočtením zadání a začátkem odpovědi: _____).

Situace 2. Tvůj velmi dobrý kamarád řídí auto. Tam, kde je povolena rychlost 50 km/h, on jede rychlostí 70 km/h a Ty sedíš na místě spolujezdce. Kamarád v tu chvíli, nikoliv pouze vlastní vinnou, srazí chodce. Ty to vidíš (stejně jako jsi viděl rychlost, kterou kamarád jel) a následně jsi vyslýchán. **Budeš kamaráda krýt a řekneš, že jel jen 50 km/h, nebo budeš mluvit pravdu a vystavíš svého kamaráda trestnímu stíhání? Jaký hlavní motiv Tě k rozhodnutí povede?**

(Zapsat čas mezi dočtením zadání a začátkem odpovědi: _____, zeptal se respondent na osud chodce?: _____).

Situace 3. Hypoteticky (!) se dopustíš nevěry (např. v mírné opilosti s partnerem/partnerkou, kterou/kterého máš rád, ale nemiluješ. Naproti tomu miluješ svého partnera/partnerku a tento/tato dostane anonymní dopis – udání o Tvé nevěře. **Budeš lhát své partnerce/partnerovi, nebo budeš mluvit pravdu, i když ji/ho to může hodně ranit a mít dalekosáhlé následky? Uved' opět hlavní motiv vedoucí k Tvému rozhodnutí v této situaci.**

(Zapsat čas mezi dočtením zadání a začátkem odpovědi: _____).

Situace 4. Jsi první týden v zaměstnání jako nákupčí materiálu a zaučuje tě zkušený nákupčí. V průběhu zaučování zjistíš, že nákupčí domlouvá zakázky tak, že z nich něco „kápne“ i jemu do kapsy, a tak to dělají nejspíše téměř všichni. Zároveň však vedoucí oddělení nákupčímu silně věří a případná stížnost dopadne spíše špatně pro toho, kdo na věc upozorní. Na Tvém zaměstnání je závislá obživa Tvé rodiny. **Upozorníš vedoucího na nekalé jednání Tvého nadřízeného a jaký motiv Tě k Tvému jednání povede?**

(Zapsat čas mezi dočtením zadání a začátkem odpovědi: _____ , zeptal se respondent na typ společnosti?: _____).

Situace 5. Je válka. Zajal jsi nepřátelského vojáka, který zná informaci, jež zachrání celou jednotku, které velíš. Samozřejmě v případě, že ji od něho získáš. Pokud ne, většina členů jednotky patrně zemře. Žádný pokus o domluvu nebyl úspěšný. **Použiješ v takové chvíli mučení nebo ne? Jaký motiv Tě povede k rozhodnutí?**

(Zapsat čas mezi dočtením zadání a začátkem odpovědi: _____ , měl respondent s odpovědí problémy a bránil se odpovědět?:: _____).

V.

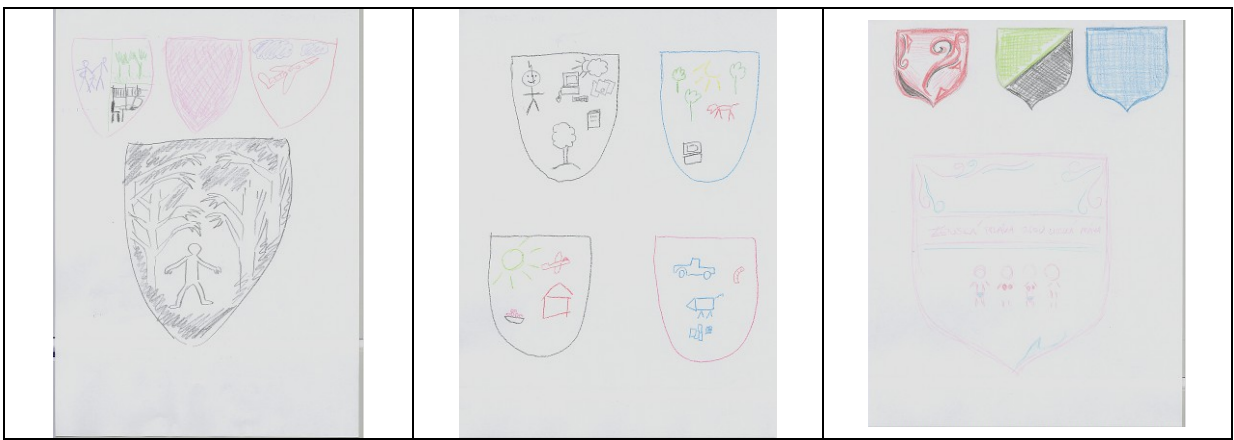
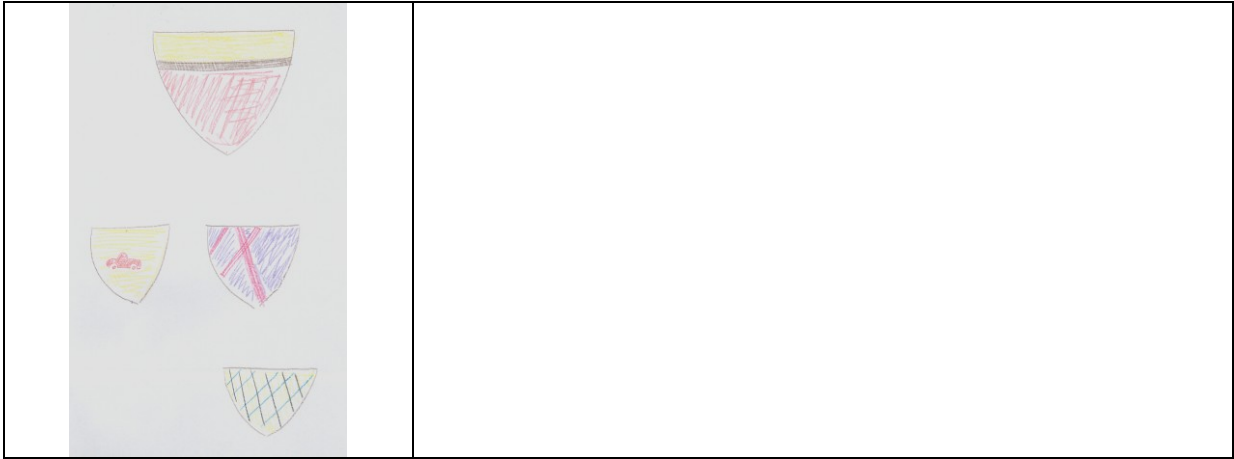
Keirseyho test temperamentního založení:

Prosím odpovídej bez delšího rozmyšlení na otázky, které Ti přečtu (viz Keirseyho test temperamentního založení).

2. Náhodně vybrané miniatury erbů některých respondentů z Hnutí Duha, Nesehnutí a Národní odpor:

SMART
CIKANKUM

